Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG 2003

Redaktion:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
samt Elly Mardal
(se side 143)

ISBN 87 88 919 22 6
ISSN 0900 2103

Omslagets illustration:
Maleri af Gerda Thuge, Lumsås, Sj. Odde

Forsidemotiv:
Signalhus ved Lyngby strand, set fra vest

Bagsidemotiv:
Leibak ved Lyngbyvej

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Koldby Bogtrykkeri I/S - 97 93 65 11
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Rounborgs grafiske Hus

SYDTHY ÅRBOG 2003

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5
Et dejligt liv i 100 år 6
Erindringer fra Cirkus Miehe 11
Knud Sønderby i Sydthy 13
Da verden kom til Thy 18
Westen for Leibak 26
Tørvefabrikation i Hundborg Mose 59
En sommerdag i 1942, et sted i Thy 67
Kristen Knudsens gods i Thy 77
Minder fra en svunden tid 88
Thylands Udstykningsforening 93
Boddum, Båd-Om 94
En Thybo forlader hjemstavnen 97
Skolebilleder fra Taabel Skole 105
Tvillingebrødrene, de gamle smede 107
Fra Buskjærhus til Canada 112
Sommerudflugt til Salling 123
Årets gang på Heltborg Museum 126
Sydthy Egnshistoriske Arkiv 129
»Himlens Port«, Fyrspillene 131
Sydthy Egnshistoriske Forening 135
Stikordsregister 1998 - 2002 137
Hvordan får du kontakt 143

Forord

Hermed udgives Årbog 2003 fra Egnshistorisk Forening for Sydthy, nr. 20 i rækken.

Bogens forside viser det nu forsvundne Signalhus ved Lyngby strand; huset lå omtrent hvor nu Fiskerhuset ligger. Resterne af huset dukker i disse år frem i havskrænten. Maleriet er udført af Gerda Thuge, født ca. 1896 og boende i Nordsjælland, men gæstede Lyngby gennem flere år. Hun var sygeplejerske og havde bl.a. deltaget som operationssygeplejerske ved en dansk feltambulance i Finlandskrigen i 1939. Signalhuset kaldtes også for "Peter Svendsens hus", som der kan læses om i årbogen i artiklen "West for Leibak". Som "Signalmand" overnattede han ofte i huset, når det trak op til uvejr – eller "bølgerne" gik for højt i hjemmet! Men læs selv videre i artiklen inde i bogen, hvor vi bringer sidste afsnit i sagaen om Lyngby-folkenes liv og færden. Fem afsnit er det blevet til, alle humørfyldte og udstyret med et væld af fotos af mennesker og begivenheder, som nu er historie, men som er værd at bevare for eftertiden. Vi i redaktionen har været glade for at bringe serien, som vi har fået mange positive reaktioner på. Og glæder os til eventuelle fortsættelser, gerne øst for Leibak!

Bagsiden af omslaget viser Leibak ved Lyngbyvej set fra vest mod øst. Klitbakken er smukt bevokset med egekrat og østrigsk fyr. Sætter man bilen ved vigepladsen, kan man fra det beskedne tårn på toppen af Leibak skue ud over bjergfyr tæppet og øjne Lyngby ca. 1 km. længere mod vest. Lidt længere østerpå gik skolestien sydpå gennem statsplantagen ned mod Hvidbjerggårds vej til den gamle skole, som lå der før den blev afløst af den nye skole ved Lyngbyvej. Foto: Eigil T. Andersen.

Redaktionen af Årbogen har heller ikke i år savnet artikler til bogens indhold. Vi siger tak for de mange bidrag og håber på fortsat opbakning til en alsidig årbog om små og store erindringer fra Thy. God læselyst!

Redaktionen

Foreningens sommerudflugt gik i august 2003 til Salling, hvor vi bl.a. gæstede Eskjær og Jenle. Fra Jenle ses her en del af deltagerne, der venter på at blive sluset ind til rundvisning i Nanna og Jeppe Aakjærs hjem. – Bag det store vindue i kvisten findes Jeppe Aakjærs arbejdsværelse med den flotte udsigt over mark og fjord. Foto: Hans Ejlersen.

Et dejligt liv i 100 år

Om Erhardt Christensen fra Boddum

Af Elly Mardal, Hurup

Den 3. marts 1903 var der glæde i hjemmet hos Kristine og Jens Peter Christensen i Boddum, deres syvende barn en lille dreng Erhardt så dagens lys.

I forvejen havde de Niels født i 1890, Kresten født i 1891, Elna i 1894, Anna i 1896, Marie i 1899 og Alfred i 1901. Efter Erhardt fik de endnu en lille dreng Henry i 1907.

Disse 8 børn voksede alle op og fik en god kristen start i livet. Når Erhardt fortalte om skoletiden, var det kun de lyse minder om disse år, han erindrede.

Noget af det første Erhardt huskede var, hvorledes han og faderen ofte om søndagen vandrede ned til Boddum kirke ad kirkestien nord om Boddum by; han løb gerne foran og ind i kirken, hvor de altid sad på samme pladser, og her satte han sig lige før faderen nåede ind.

Efter kirkegangen var der det, der dengang kaldtes kirkestævner, dvs. man samledes ude i våbenhuset eller udenfor kirken, hvor først præsten fortalte om hvad nyt der var sket i sognet i ugens løb, og herefter var det sognefogdens tur til at fortælle om, hvad han var blevet pålagt at skulle berette af nyt fra stat og amt for befolkningen. Således havde det været i flere hundrede år, og det hørte først op engang i

Erhardt ved sin 100 års dag. På billedet ses tillige forældrene Kristine og Jens Peter Kristensen, samt den nye ejendom fra 1955.

Den gamle ejendom nedrevet i 1955.

1920-erne. (Det var her man mødtes for at få de sidste nyheder, idet det langt fra var alle der læste aviser dengang). Når de kom hjem havde moderen altid middagsmaden parat og man samledes om bordet, og det første der spurgtes om: hvad nyt der var sket i ugens løb?

Fra første verdenskrig fortæller Erhardt ligeledes om, at broderen Kresten (som senere blev slagtemester i Bedsted) var indkaldt ved dragonregimentet i 3 1/2 år, bl.a. red de rundt nede i Brokjær og Dover skov, men han måtte end ikke komme hjem en kort tur og Erhardt fortæller, at de heller ikke måtte tage ned og tale med ham, hvilket han syntes var uretfærdigt.

Efter konfirmationen havde Erhardt plads som tjenestekarl i Dalgård i Refs i 3 1/2 år. Bl.a. erindrer han grundlovsfesterne og møderne, der blev holdt ved højen bag gårdens have, hvortil der altid var utrolig mange deltagere. (Billede fra ca. 1918 eksisterer).

Dernæst flyttede han til Heltborg og senere til Gudnæs. Herefter blev det til et 5 måneders ophold på Hoptrup højskole i Sønderjylland, bl.a. sammen med Niels Sindbjerg fra Thyholm og 4 andre Sydthyboere.

Derefter vendte han tilbage og tjente hos skovrider Bruun i Dover og Hurup, hvor han havde en meget lykkelig tid. - Erhardt har trofast gennem årene gemt flere gode breve, som skovrideren og hans familie sendte til ham i tiden herefter.

I 1924 havde Erhardt bestemt sig til at tage på landboskole, men da hans far Jens Peter døde i 1925, følte han sig nødsaget til at flytte hjem og hjælpe sin mor, da de øvrige søskende alle var bosat udenfor hjemmet. Dog bortset fra søsteren Marie, som stadig var hjemme. Erhardt og Marie kom derefter til at bo sammen resten af livet.

Skæbnen ville at det blev hans livsværk, han kom til at udrette i barndomshjemmet, som havde været i slægtens eje siden1830-erne, da bedstefaderen købte de 9 tdr. sæde, noget af Boddums bedste jord, som således blev slægtens eje gennem 170 år.

Erhardt passede dyr og jord i bedste stil, men fik også tid til små job; han havde tidligt erhvervet kørekort, det var allerede i 1923. Blandt andet kørte han lidt ud med varer for Købmand Borggaard.

Sin første bil, en blå Ford 1927 4-dørs, købte han af købmand Borggaard omkring 1935 for 350 kr. Bilen blev brugt til mange køreture både for familien selv, men også for venner og naboer. En tur til Aalborg tog 3 timer hver vej. - Efter nogle års forløb solgte Erhardt igen bilen for 700 kr. Flere forskellige biler har fulgt senere – den sidste blev købt i 1986 en Ford Sierra årgang 1984. Om den berettede han, at han kunne mærke at det var ældre folk, der havde haft bilen før. Han mente dermed, at han selv kørte en del hurtigere og nød det. Han afhændede først bilen i 2001, da han ikke følte, at han ville køre bil længere.

I tiden da Erhardt drev ejendommen for sin mor, bestod besætningen af køer, grise, høns m.v. og to islænder heste, der var små og meget lodne, så overgangen fra at være vant til store fine arbejdsheste føltes uvant. Derfor blev de

Marie og Erhardt.

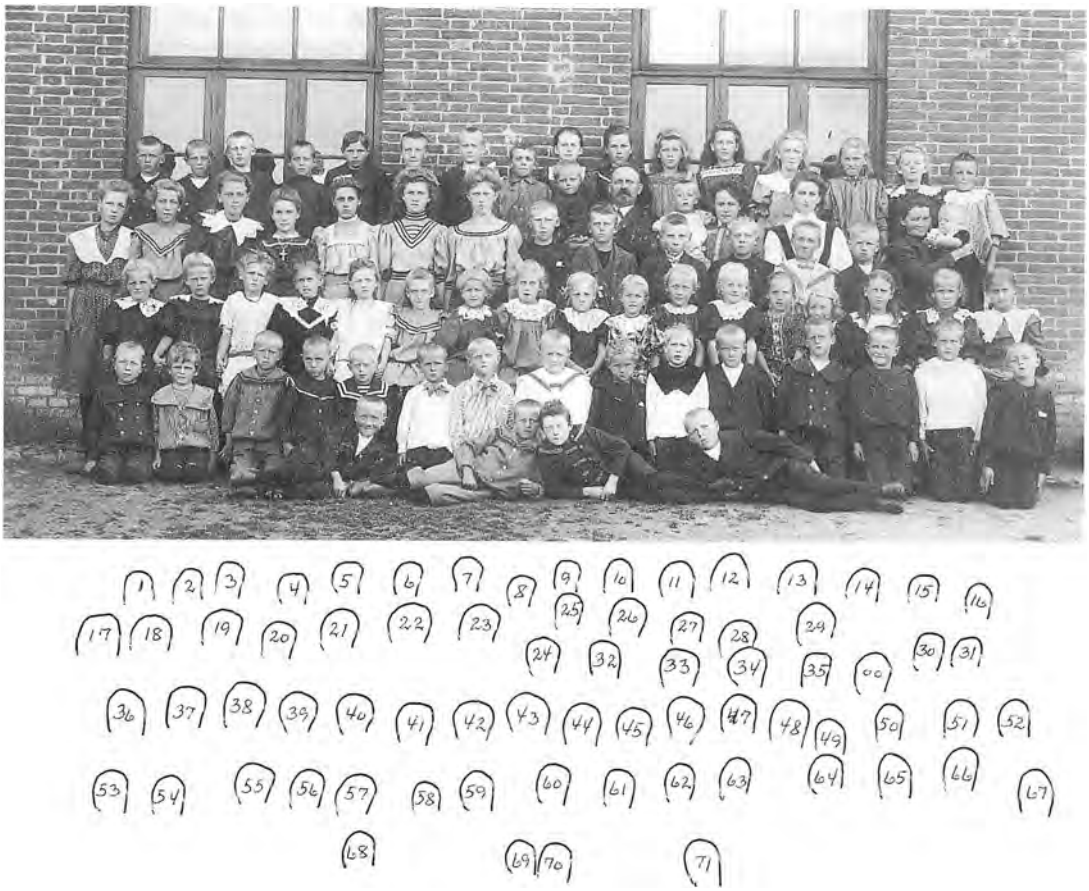

Skolebillede fra Boddum Skole 1910

1. Chr. Krabbe (Lodbjerggård)
2. Jens Krabbe
3. Anton Andersen
4. Jens Hagbart Riis Jensen
5. Ukendt
6. Thorvald Kristensen (Færgemand)
7. Thorvald Krabbe
8. Gilling (fra Hurup)
9. Ukendt
10. Kirsten Krabbe
11. Rita Thomsen
12. Thing
13. Ukendt
14. Katrine Dam
15. Ellen Riis Jensen
16. Emma Aggerholm
17. N. N. Krabbe
18. Agnes Kristensen (Færgemand)
19. Signe Riis Jensen
20. Else Jensen
21. Margrethe Jensen
22. Ukendt
23. Margrethe Jensen (Skindhøj)
24. Anton Madsen
25. Otto Riis
26. Lærer A. P. Jensen
27. Karen Riis
28. Johanne (gift Agerholm)
29. Lærerinde Margrethe Pedersen
30. Maren Jensen
31. Eva Riis
32. Ejnar Grave
33. Ingvard Graversen
34. Ingvard Pedersen
35. Harald Dam
00. Ukendt
36. Marie Hove
37. Dagny Riis Jensen
38. Stinne Krabbe
39. Ida Christensen
40. Rigmor Hove
41. Gerda Christensen (Færgemand)
42. Ukendt
43. Kristine Jensen
44. Signe Graversen
45. Maren Hargaard
46. Stinne Hargaard
47. Marie Graversen
48. Anna Galsgaard
49. Stinne Dam
50. Marie Christensen
51. Mette Jensen
52. Mary Kristensen
53. Chr. Hargaard
54. Hans Hove
55. Theodor Madsen
56. Chr. Christensen (skrædder i Paris)
57. Magnus Madsen
58. Erhardt Christensen
59. Alfred Christensen
60. Viggo Hove
61. Anders Sønderskov
62. Holger Christensen
63. Peter Erichsen
64. Chr. Grave
65. Jens Hove
66. Chr. Christensen
67. Morten Sønderskov
68. Chr. Erichsen
69. Jens Madsen
70. Albert Andersen
71. Marius Krabbe

Karen og Erhardt til hest i Dalgård, Refs i 1918.

små heste hurtigt afhændede, og der købtes lidt større jyske heste. I 1947 døde moderen Kristine, og Erhardt overtog fødehjemmet. Ved overtagelsen solgte han besætningen og herefter drev han gården kvægløs.

Da den gamle traktor på jernhjul blev købt samme år, var han også lidt ude at arbejde med den. Denne traktor afløstes ret hurtigt af en Fordson, som han havde i nogle år.

Få år efter, i 1955, rev han de gamle bygninger ned og byggede nyt stuehus og lade med garage. Samtidig afhændede han sin gamle traktor og købte en ny grå Ferguson, som eksisterede så længe Erhardt boede i ejendommen på Fuglebækvej 8. Den er blevet flittigt brugt hele tiden. Foruden at dyrke jorden kørte han i mange år ud og sprøjtede marker for ukrudt og skadedyr over store dele af Boddum.

Erhardt var altid villig til at hjælpe naboer, venner og bekendte, hvis de stod og manglede en ekstra mand til at hjælpe ved et eller andet.

I besættelsesårene købte Erhardt tillige ca. 19 td. sæde lyng og græsningsjord ude på Lindholm. Heraf drænede og opdyrkede han knap halvdelen til god agerjord, resten blev lejet ud til græsning.

Et konsortium havde gennem mange år lejet al jagten på hans arealer derovre. Jorden på Lindholm blev solgt igen i 1970-erne.

Det blev til over 50 gode år Erhardt og søsteren Marie fik i barndomshjemmet. Marie kom op på Sct. Mortensgård i Ydby i 1992, da Erhardt på dette tidspunkt blev indlagt på sygehuset. Marie døde på plejehjemmet d. 5. december 1995 , hun blev knap 96 år.

Erhardt fik endnu flere gode år i Boddum. Han drev selv sin jord, nød at køre lange ture ud for at besøge slægt og venner og deltage i deres fester, ligeså var han altid at finde i kirken ved de fleste gudstjenester.

I 1984 skrev Thisted Dagblad om, at Erhardt tilsåede sin mark for enogtresindstyvende gang. Dette år såede han for første gang ærter. Vi kan deraf se, at han stadig var med på de nye tiltag indenfor landbruget. Senere såede han også raps i jorden.

Hele to gange har Erhardt været med i TV udsendelser fra TV Midt/Vest. Første gang var i begyndelsen af juli 1994, da der blev optaget TV på nabogården under titlen: "Fra en øde ø", dvs. fra øen Lindholm ved Boddum. Erhardt kom da hver dag over og kiggede på de femten biler og sendevogne. Her talte han med de mange medarbejdere, bl.a. Vibeke Nipper,

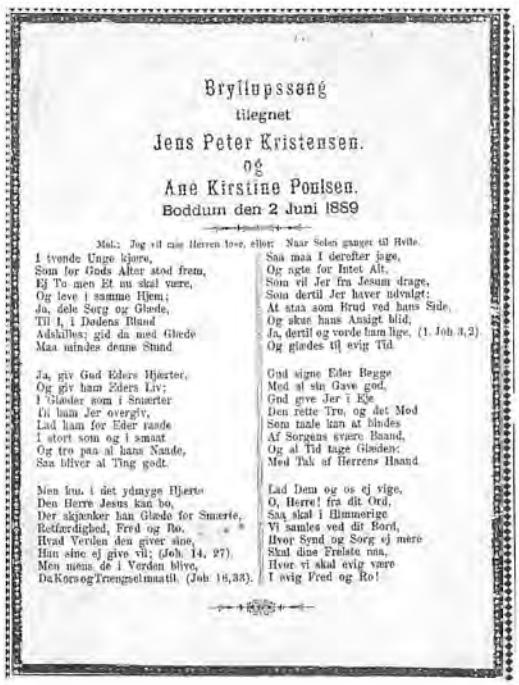

Bryllupssang
tilegnet
Jens Peter Kristensen.
og
Ane Kirstine Poulsen.
Boddum den 2 Juni 1889

Mel.: Jeg vil min Herren love, eller: Naar Solen ganger til Hvile.

I tvende Unge kjøre,
Som for Guds Alter stod frem,
Ej To men Et nu skal være,
Og leve i samme Hjem;
Ja, dele Sorg og Glæde,
Til I, i Dødens Blund
Adskilles; gid da med Glæde
Maa mindes denne Stund.

Ja, giv Gud Eders Hjerter,
Og giv ham Eders Liv;
I Glæder som i Smærter
Til ham Jer overgiv,
Lad ham for Eder raade
I stort som og i smaat
Og tro paa al hans Naade,
Saa bliver al Ting godt.

Men hvo i det ydmyge Hjerte
Den Herre Jesus kan bo,
Der skjænker han Glæde for Smærte,
Retfærdighed, Fred og Ro,
Hvad Verden den giver sine,
Han sine ej give vil; (Joh. 14, 27).
Men mens de i Verden blive,
Da Kors og Trængsel maa til. (Joh. 16,33).

Saa maa I derefter jage,
Og agte for Intet Alt,
Som vil Jer fra Jesum drage,
Som dertil Jer haver udvalgt;
At staa som Brud ved hans Side,
Og skue hans Aasigt blid,
Ja, dertil og verde ham lige, (1. Joh 3,2).
Og gjædes til evig Tid.

Gud signe Eder Begge
Med al sin Gave god,
Gud give Jer i Ege
Den rette Tro, og det Mod
Som male kan at bindes
Af Sorgens svære Baand,
Og al Tid tage Glæden:
Med Tak af Herrens Haand.

Lad Dem og os ej vige,
O, Herre! fra dit Ord,
Saa skal i Himmerige
Vi samles ved dit Bord,
Hvor Synd og Sorg ej mere
Skal dine Frelste naa,
Hvor vi skal evig være
I evig Fred og Ro!

Bryllupssang ved Kristine og Jens Peters bryllup i 1889.

Niels Thure Krarup og Erhardt drøfter deltagelsen i aftenens TV-udsendelse. Elly og Hjalmar hører på.

Cecilie Frøkjær, Karsten Baagø og Niels Thure Krarup. Og således kom både den grå Ferguson og Erhardt med i én udsendelse, hvor han fortalte om sit lange liv og det gode naboskab, han altid havde haft. – Anden gang Erhardt medvirkede i en TV udsendelse var på plejehjemmet Åbakken, da Åbakkens nye bus blev taget i brug.

Til samtlige fødselsdage har bordet været dækket for slægt , naboer og gode venner, der trofast samledes hos ham år efter år.

Erhardt solgte for få år siden sin ejendom til nabosønnen Anders Kappel, hvorefter han blev boende der en kort tid, indtil han i november 2001 flyttede ind på Åbakken i Hurup, hvor han var glad og tilfreds med tilværelsen og nød det, når nye og gamle venner kikkede indenfor til en lille snak.

Efterskrift:

Erhardt nåede at fejre sin 100 års fødselsdag med omkring 60 gæster. Han var frisk og lyttede til de mange taler og glædede sig over de til lejligheden skrevne sange, var glad og tilfreds hele dagen og mente end ikke, at han var det mindste træt ovenpå så god en dag, hvor han fik mange fine blomster, chokolade, hilsner og især telegrammet fra Dronningen var han lykkelig over at have fået.

Han fik dog ikke lov til at leve ret længe derefter, idet han døde uventet allerede tirsdag d. 15. april 2003 og blev begravet i Boddum påskelørdag d. 19. april i familiens gravsted.

Erindringer fra Cirkus Miehe

Af Linne Hedegaard, Hurup

På Heltborg Museum har der i denne sommer været en dejlig udstilling om Cirkus Miehe og herunder dennes tilknytning til Thy. Billeder fra Museets samling såvel som billeder i privat eje, effekter fra cirkus, de originale bygnings tegninger fra opførelsen af stuehuset til Cirkusgården, avisartikler og meget mere har her været samlet til almindelig beskuelse! Fra Linne Hedegaard har redaktionen modtaget disse spredte erindringer om cirkus.

Cirkus Miehe var engang det store i Ydby sogn og noget, der stod stor respekt om.

Man kunne få lov at komme ind at se, når cirkushestene blev dresserede i ridehallen om vinteren. Min far, Adolf Handrup, Ullerup, leverede havrehalm til hestene. Når sæsonen startede om foråret, var første forestilling altid i Hurup, og så var det en selvfølge, at vi skulle i cirkus. Fru Dora sad selv ved billetlugen og hun huskede mange mennesker og hilste med smil og små bemærkninger.

Min morfar, Søren Lyngklip, Villesgård, Heltborg, fortalte engang, at han havde været til begravelse på Futtrup i Heltborg. Folk mødte på gården til spisning før de blev fordelt til de mange forskellige hestekøretøjer og det store ligfølge kørte mod Heltborg kirke. Heinrich Miehe var med og havde et par fine cirkusheste for sin vogn. Han var en spasmager, og selvom det var en begravelse, kunne han ikke nære sig! Da de nåede til Fælledbakken lod han hestene løbe løbsk. Han havde fået to tykke gårdmandskoner med i vogn, og de skreg af rædsel, da vognen drønede forbi de forankørende, men pludselig sad Heinrich Miehe på ryggen af den ene af hestene og så var dramaet forbi, hestene faldt til ro og Miehe kørte ganske roligt sin vogn ind på sin plads i ligfølget.

Cirkusvognen. Udenfor skimtes den altid arbejdende Isabella Vilhelmine Imker.

Jeg har hørt fortælle, at efter en cirkusforestilling i Sverige, klagede Dyrenes Beskyttelse over, at hestene var tøjlet for stærkt op. Næste aften slog dr. Kolzer alle hestene ind i manegen, kun udstyret med grime, og det resulterede i, at hestene overfaldt og bed hinanden indtil en flok staldkarle fik skilt dem ad og trak dem tilbage i stalden. Så var det bevist, at det var for at beskytte dyrene, at de blev tøjlet så stærkt op.

Jeg har hørt Kolzer fortælle om, da han erhvervede kørekort. Han havde købt en bil og øvede sig hjemme med at køre den. Da han mente sig nogenlunde sikker, fik han den motorsagkyndige, Meibom fra Thisted, til at komme til Ydby og afholde køreprøve. De satte sig begge i bilen og Kolzer kørte rundt i gården, men havde glemt, hvordan motoren skulle standses, så de blev ved med at køre rundt til Meibom råbte: "Stands, og lad mig komme af"! Så var den køreprøve bestået.

Engang holdt Mieherne en stor fest i Aarhus og en del af deres venner fra Thy var med. En gårdmand fra Dover havde diplomat på, det var jo egnens festdragt. Da festen blev omtalt i en Aarhus avis stod der: herrerne var i kjole, Svend Pfänner i smoking og en enkelt diplo-

Natmad i vognen efter aftenens forestilling. Fra venstre: Dagmar (Svend Pfänners kone), fru Thyra Pfänner, fru Dora Pfänner, direktør Koltzer og forretningsfører Vogelbein.

mat havde sneget sig ind blandt herrernes festdragter".

Da Thyra Pfänner Miehe i 1977 i forrygende snestorm var i Ydby for at holde foredrag om sine erindringer, fortalte hun, at hendes mor en dag gav hende besked om, at hun skulle koge duesuppe. Thyra fik fanget nogle duer, slagtede dem og gjorde dem i stand og fik suppegryden i kog. Så skrællede hun kartofler, som skulle koges i suppen, men glemte at holde øje med kartoflerne, så de var kogt helt ud i suppen. Thyra skrællede nye kartofler, der serveredes "hele" til suppen og fru Dora bemærkede, at hun aldrig havde fået så god en duesuppe. – Aksel Holms bog: "Sådan et liv" havde jeg taget med og bad Thyra om at skrive sit navn i den. Hun gjorde det, men var tilsyneladende ikke så stolt af det. Det forstod jeg bagefter, for hun havde svært ved at skrive sit navn. Det var ikke i skrivekunsten, hun var artist.

En gammel mand på egnen var meget stolt af, at hans søn havde været staldkarl hos Cirkus Miehe, men de udenlandske navne udtalte han på sin egen måde: "Ja, det var no egentlig ve Pafner han var, men han gik så my om´ ve dæher Vongeben"!

Thyra Pfänner Miehe holder foredrag.

Knud Sønderby i Sydthy

Af Jens Jørgen Bangsgaard, Osted, Roskilde

Det begyndte i 1966, ja egentlig begyndte det længe før. Faktisk var 1966 det år, hvor det sluttede - det meste af historien. Allerede da jeg var dreng i 1950'erne fortalte min far, at der om sommeren boede en digter i Visbyå, lidt nord for Kæstrup, i et hus helt ude ved fjorden. Ja, han kunne faktisk sidde i sin digterhybel i huset og se ud over Limfjorden til øen Mors. Eller ud på de mange lyng klædte bronzealderhøje til den modsatte side. "Efter min mening en af de skønneste egne i Danmark", sagde en anden digter, Aage Marcus, der levede i årene 1888-1985.

En forfatter, hvis liv er at skrive, kan ikke lige lægge blyant, kuglepen eller computer fra sig, fordi kalenderen viser sommerferie-tid. Han eller hun sidder måske med en historie i hovedet, der først lige skal ned på papir. Det er sikkert, at Knud Sønderby skrev nogle af sine essays i Sydthy, ved Limfjorden og kæmpehøjene, og hentede megen inspiration herfra til sin meget store og meget danske essayproduktion.

Knud Sønderby er født 10. juli 1909 i Esbjerg, senere i drengens barndom flyttede den øvrige familie til Hellerup, da faderen var død i 1917 af Den spanske Syge. Knud Sønderby måtte flygte til Sverige, mens nazisterne huserede i Danmark i de fem forbandede år. Da han kom hjem i sommeren 1945, begyndte han sammen med forfatter-kollegaen, Jacob Paludan, der levede i årene 1896-1975, at skrive en kortprosa, essays - som nok lignede noveller lidt, men de var *ikke* opdigtede, tværtimod, er et essay beretningen om noget selvoplevet. *Et mødested mellem det saglige og det personlige.* Essayist blev han med samlingen *Grøn-*

Huset ligger smukt med eng til Visby Bredning. Her må Knud Sønderbys »Sorte Svane« være blevet klargjort.

Knud Sønderby ved sin 50 års fødselsdag i 1959. (Hentet fra Danske Digtere i det 20. århundrede, Gads Forsalg 1966, bind II, side 271).

landsk sommer-prosaskitser. Der fulgte flere essaysamlinger i de følgende år. Det er som essayist Knud Sønderby har sikret sig en blivende plads i dansk litteratur.

Sønderby blev student fra Øregaard gymnasium i 1927, og cand. jur. fra Københavns Universitet 1935. Han fungerede som sagfører-fuldmægtig 1936-1937. Knud Sønderby virkede en tid som journalist, før han blev heltidsforfatter. Først ved Nationaltidende, senere ved Berlingske Tidende og endelig ved Politiken.

Knud Sønderby havde fået trykt nogle af sine digte og prosastykker i Øregaard - posten i 1925. Sin egentlige romandebut fik han i september 1931 med bogen *Midt i en Jazztid,* året efter fulgte romanen, *To mennesker Mødes,* og sin dramatikerdebut, fik han i 1941 med skuespillet *En kvinde er Overflødig.* Det er imponerende, at en så ung mand - 23 år - kan skrive en bog med så megen livsvisdom og menneskekendskab som Knud Sønderby kan opvise i romanen *To mennesker Mødes.* Så smukt og så elegant. Digteren var undervejs blevet borgerlig gift den 20. april 1940 i Gentofte.

Mine to første voksen-roman-indkøb var Knud Sønderbys debutroman og hans næste: *To mennesker Mødes,* der - som sagt ovenfor - udkom i 1932, samt to andre Tranebøger. Alle fire står de på de af mine reolhylder, der er sat af til det bedste, der er skrevet på dansk. Der står de endnu, fuldt berettiget, ved siden af Blicher og Blixen, smudsomslaget er efterhånden blevet slidt i laser. Bøgerne rummer dog stadig store og flotte oplevelser. Med en indfølt humor fortæller han om både landskab og befolkning. Knud Sønderby elskede i sjælden høj grad sit fædreland og dets indbyggere. Han holdt meget af det danske sprog, det der gør danskerne til et folk - rent ud sagt - til danskere.

Hvis Modersmål-Selskabet havde været stiftet flere år tidligere, ville "vores" digter have været en oplagt prisvinder som belønning for sit *klare, udtryksfulde og varierede sprog, og for at have anvendt det i tale såvel som på skrift.* I 1970 - altså flere år efter digterens død fik hans kone, Inge Sønderby, en opfordring fra Gyldendals Bogklub om eventuelt i samarbejde med forfatter og forlagsdirektør Mogens Knudsen (1919-1985) at lave et udvalg af Knud Sønderbys bedste essays. Samlingen udkom samme år og fik titlen, *"Danmarkskortet",* med undertitlen *"udvalgte essays om landskaber og mennesker".* Til bogen blev der hentet bidrag fra essaysamlingerne "Forsvundne somre", "Hvidtjørnen", "Gensyn med havet", "De blå glimt" og "De danske Havne". Bogen her skal også - efter at være læst - have en plads på reolen for det bedste, der er skrevet på dansk! Nu kunne man jo tro, at det hele er en banal, Morten Korch-agtig stokroseidyl og "lyserød" omgang, men det er langtfra tilfældet. Hør blot her: *"Hele ens liv i Danmark ser man som i fugleperspektiv. Begivenheder, situationer og landskaber springer en i møde sammenfattet som i et digt. Hvert lille knæk på vejene er angivet så nær, at man selv uvilkårlig føjer resten til. Man beplanter med træer og sår bølgende hvede- og havre-*

Limfjorden ved Visby Bredning.

marker efter erindringen, anbringer iskagehuse, hønserier, vindmotorer, jernbanebomme og ledvogterhuse med børnetøj til tørring, man brolægger og makadamiserer (vejbelægning med tjære og småsten - ikke asfalt - jjb) veje og strør bondegårde og kirketårne ud over landskabet. På et kort, hvor Damhussøen fylder en hel centimeter, er der ingen grænser for, hvad man kan få med". Fra essayet "Danmarkskortet".

Senere fik føromtalte forlagsdirektør Mogens Knudsen til opgave at sammensætte en antologi, (i rækken af Omnibusbøger) der fik titlen, *"På rejse i Europa",* bogen udkom hos Carit Andersens Forlag. Alle bidragyderne var danske forfattere, der fortalte om en rejseoplevelse, og Knud Sønderby bidrog med essayet *"Bænken ved San Cataldo"* - Italien - fra samlingen, "Gensyn med Havet" der udkom i 1957. Det generer mig en del, at det er umuligt at finde nogen som helst årstal i antologien, "På rejse i Europa", men første halvdel eller midten af 1960-erne er næppe noget dårligt gæt på bogens fremkomst. Sønderbys bidrag er udkommet i 1957, og mit eksemplar er købt i 1966. Det var i hvert fald den gang da man kunne købe en antologi på 400 sider for 14,75 kr.

Knud Sønderby var en af de oprindelige medlemmer ved stiftelsen af Det danske Akademi (litterære - jjb) den 28. november 1960. Oprindeligt var de 12 medlemmer, senere blev antallet udvidet til 16. Knud Sønderby var medlem til sin død den 8. august 1966, han døde i sin sommerbolig ved Visbyå i Visby sogn meget nær ved Limfjorden i Sydthy. Få dage senere blev han begravet på Tårbæk kirkegård nord for København. Ud mod Øresund. Ud mod vandet.

Det er somme tider svært at skelne mellem det, man vitterligt husker og det, der er blevet fortalt så ofte, at vi tror, det er noget, vi kan huske. Har man stået ved siden af digteren hos købmand, bager eller boghandler, eller er det bare noget, man *kunne* have gjort? Knud Sønderby skulle bruge meget blæk til sin fyldepen, for han skrev mange notater, og han købte stabler af gule koncept-ark. Eller han skulle måske bruge farvebånd til sin skrivemaskine. Og hvad var vel mere naturligt end at købe det hos en boghandler - boghandleren i Hurup, Lyngbæks Boghandel, hed den. Indehaveren hed vistnok Hans Th. Hansen, dengang i halvtredserne. Selv en digter skulle sommetider hente brød hos bageren, og hos købmanden skulle han have gryn til havregrøden.

Når Knud Sønderby gik langs Limfjorden til Doverodde eller blandt bronzealderhøjene, havde han altid en lærredsskuldertaske med, den indeholdt masser af gule ark i foliestørrelse og en velspidset blyant. En lærredstaske som vi i dag ser St. St. Blicher afbildet med. Vi ser også ofte Morsø-forfatteren, Knud Sørensen, udstyret med sådan en taske.

Det, der ved Limfjordsegnene tiltrækker kunstnere af så mange slags, er den klare luft og den høje himmel. Lyset spejler sig naturligvis i fjorden, og - se selv efter - der er højere til himlen i fjordegnene end noget andet sted. Det var ikke for ingenting, at vore forfædre, - for eksempel vikingerne - foretrak at se tingene fra vandsiden. Danskere har til alle tider haft det bedst, ikke blot mentalt, når vi er i nærheden af vand, i én eller anden form. Lige fra de første danskere til i dag har vi været dybt afhængige af vand. Det har været nødvendigt at kunne sejle til vore bopladser, når man skulle handle med hinanden. Selv i den ældre bronzealder begravede man sine døde i de store høje og tilmed på bakketoppene så de i hvert fald havde "havudsigt". *Det var vigtigt at kunne sejle, at kunne navigere.*

(Navigare necesse est, vivera non est necesse, latin – At sejle er nødvendigt, ikke at leve. Red.).

Knud Sønderby i essayet "Omkring Sankt Hans": *"En lys- og lydklar sommeraften kan man føle det, som er låget taget af tilværelsen, naturen bliver så stor, at man kun ved at foretage sig de helt usædvanlige ting kan udfylde sin plads i den. Går man i seng, er det kun af bitterhed over ikke at have noget at blive oppe efter. ..."*

Og

"... ligge og filosofere over om udbyttet af rejser måske netop bestod i at frasortere gale forhåndsforestillinger og få det resterende blandet i det rette forhold, måske endda efter at have fraskrællet det klichéagtige omslag om det, der havde rod i virkeligheden ... og så i øvrigt supplere med friske selvsete kendsgerninger, i essayet "Bænken ved San Cataldo", - og afsluttende: "Så mange havne, så mange minder ved havne og vand, den betydning det dog har haft i ens liv". Med disse halvanden linjer afrunder Knud Sønderby essayet "De danske Havne". Således slutter essaysamlingen "Danmarkskortet", og hermed slutter også mine refleksioner i denne ombæring.

Undervejs i forløbet har det været nødvendigt at foretage en vis research, eller i hvert fald at understøtte hukommelsen. I denne sammenhæng har jeg lænet mig op ad Dansk Biografisk Leksikon, bind 18.

Efterskrift fra redaktionen!

Dette gamle bosted ved Visby Å´ s udmunding i Visby bredning har en gammel og spændende historie. Det har været fiskerhus og landbrug og et farveri har også haft til huse. Huset ejes omkring 1870 af H. J. Vinding, der i 1881 sælger til Christian Vinding. År 1900 overtager Anders Severin Vinding ejendommen, som han sælger i 1914 til Christen Kjærgaard. Denne sælger dog allerede i 1919 stedet til svigersønnen, Peder Christen Skaarup.

Den 26. januar 1962 får ejendommen 3 ejere, alle med bopæl i København. De nye ejere er Knud Sønderby, Flemming Bergsøe og Ove Brusendorff. Knud Sønderby er beskrevet i denne artikel. Om Flemming Bergsøe (1905-1968) kan fortælles, at han var maler og tegner og ofte hentede sine motiver i Københavns omegn og i cirkus miljøet, som han holdt særlig meget af. Han har også udgivet flere litterære arbejder; han var i øvrigt søn af Paul Bergsøe, der grundlagde det kendte firma af samme navn. Ove Brusendorff, født 1909, var forfatter og biografdirektør. Fra 1942 leder af filmarkivet og indtil 1960 af Det danske Filmmuseum. Hans forfatterskab var af en særlig karakter, udgav bl.a. Erotikkens historie i tre bind samt et værk om filmens historie. – Man kan forestille sig nogle spændende diskussioner når disse tre var samlede ved det gamle hus ved fjorden! Men ikke meget varer evigt, både Knud Sønderby og Flemming Bergsøe dør i året 1968. Bergsøe ligger begravet på Sønderhaa kirkegård.

Ingeborg Marie Sønderby overtog hele ejendommen ved skøde lyst den 29. august 1968 og står som ejer i 10 år, indtil hun den 3. marts

1978 sælger til Dansk Journalistforbund, kreds 1, Københavns området. Huset kaldes herefter "Limfjordshuset", eller "Journalisthuset", et navn som vistnok stadig hænger ved. I de næste 14 år benyttes huset som feriebolig for danske journalister og deres familier. – Der findes en gæsteprotokol, som fortæller om de mange byboeres første møde med Thy. Og med musene i køkkenet, salamanderen i badeværelset og husmåren på loftet. De fleste er begejstrede over lyset fra fjorden og den flotte natur og beskriver de mange udflugter, de har gjort i omegnen. Og den store hjælpsomhed, man møder hos de handlende og navnlig hos Marie og Chr. Skaarup, der har opsyn med huset og som hjælper, når vand og lys forsvinder fra det gamle hus. Skaarup har også fortalt lidt om huset i Knud Sønderbys tid. Da var det inddelt således, at hver af de tre familier, der ejede huset, havde hver sin stue, stuen nærmest køkkenet var Sønderbys. – Gæstebogen er fyldt med små fortællinger om oplevelsen af Thy. Om fiskerbådene ved Vorupør, de seks kilo kantareller fundet på et par timer og meget andet godt. – Et sted i bogen konstateres, at "standen generelt er bedre til lyrik end til oprydning!" I og omkring huset forstås.

Den 2. juli 1992 sælges "Limfjordshuset", angiveligt fordi huset trænger til en grundig istandsættelse. Erik Bjergager er den nye ejer, der dog kun beholder huset i tre år. Huset ejes nu af thyboere.

I essayet "Den sorte Svane" beretter Knud Sønderby humoristisk om købet af en båd til ejendommen. Hvordan en henkastet bemærkning fra Knud Sønderby om: "man må jo have en båd engang", opfanges og optages meget bogstaveligt af en fætter, en gammel sømand, der ikke helmer før båden er fragtet tværs over landet, læsset af i Thisted havn og sejlet til Visby Å strand af de to fætre. Men arbejdet med båden bringer Knud Sønderby glæde:

"Sådan en båd skal der laves meget ved. Salmiak, sandpapir, spartel, maling, fernis, men det er morsomt arbejde og den ser dekorativ ud som den ligger der på marken med fjorden som baggrund. En åleruse har jeg hængt på gavlen som ekstra maritim virkning og jeg spekulerer så småt på at anskaffe mig en diskret tatovering. Jeg nænner vist knap nok at sætte den båd i vandet".

"Den sorte Svane" findes stadig. Den er lagt op i den gamle lade ved "Limfjordshuset".

Eigil T. Andersen

Da verden kom til Thy

For over 200 år siden slog en polsk musketer sig ned ved Krik Vig. Statsløs og på flugt. I denne artikel krydser en af hans efterkommere hans spor.

Af Klaus Slavensky, tip-tip-tip oldebarn af musketer og husmand Georg Slavensky. Arbejder som informationschef i Institut for Menneskerettigheder.

Sildemadder og varme fiskefrikadeller, kaffe med hjemmebag. Det er lørdag den 12. oktober 2002. Klokken er lidt over et om eftermiddagen, og det gamle bådehus fyldes med flere og flere mennesker. Der er fiskeauktion ved Stenbjerg Landingsplads. Nogle solide træbukke bærer et par bordplader, og dampen fra termokander og de lune deller søger op mod det sparsomme lys i lokalet. Der er dunkelt herinde, og hver gang skydedøren åbner for lyset og blæsten, kan man tydeligt se, hvor lang køen til de lokale lækkerier er blevet.

Nu og da brydes rækken af forventningsfulde, sultne gæster, og de gule plastickasser med fisk slæbes ind. Det varer ikke længe, før der i sjov og alvor bydes på skrubber, kuller og rejer. Imens spiller en ung pige guitar. Sagte uden forstærker eller mikrofon. Hendes dæmpede stemme har svært ved at hamle op med forsamlingens lystige sludren og vinden fra Vesterhavet, der slår ind i lokalet, når nye gæster lukker sig ind. Men ligesom blæsten bliver hun ufortrødent ved, indtil auktionen starter.

For mig var denne lørdag en rejse tilbage i tiden. Den akustiske guitar understregede fraværet af nutid, smældet af fisk i næsen og den hvinende blæst der ramte nakken, og først løjede af halvvejs nede på ryggen. Det var nemlig ganske sandsynligt, at mine thybo-forfædre havde færdedes her for tohundrede år siden. Det elektriske lys var ikke blevet en del af dette bådehus, der var overtaget af Stenbjerg Beboerforening. Derfor var det let at forestille sig, hvordan der havde set ud i slutningen af 1700-tallet, da vinden havde samme styrke som nu, men hvor den lokale befolkning havde meget mindre at dele, når der blev budt til langbords.

Thy i 1700-tallet

Det var dengang hungeren lå på lur, og geden blev fodret med lyng og kasseret taghalm. En tid, hvor folk var små, undervægtige kummerformer, der levede på den forkerte side af grænsen for sult. Ifølge historiker Peter Riismøller gik sultegrænsen fra Skagen til Esbjerg, tydeligst gennem Hanherred og Thy. Mange stednavne bekræfter skoves tilstedeværelse i fortiden, som blev ofre for rovdrift, og når dyrene mere eller mindre havde overlevet vintersulten, blev de slæbt ud for at æde de første grønne spirer i klitten. Det var godt nok forbudt, men hvad! Skulle dyrene og en selv sulte og dø? Klitflåningen efterlod sanddynerne som et let offer for forårsstormene og delte denne del af landet i en rig fjordside og en gold havside.

Det var dengang over halvdelen af alle dødsfald ramte i aldersgruppen 0-10 år, og mange byer havde et fødselsunderskud. Tal fra Aalborg by i slutningen af 1700-tallet fortæller endvidere om, at der tillige var et underskud på mænd, der kun udgjorde knapt 1/3 del af byens befolkning.

Sådan så virkeligheden ud for den del af Thy og omegn, på det tidspunkt min polske tip-tip-tipoldefar, Georg Slavensky, i ca. 1780 kom til en landingsplads nær Stenbjerg og Vorupør.

Han kunne være blevet budt indenfor i et mørkt bådehus og fået en suppe og et krus øl, som var datidens mest næringsrige kost, men alt tyder på at han har hastet mod Sjællandske Infanteriregiments garnison i Thisted, før han ti år senere slog sig ned som husmand i Oksenbøl i Sydthy.

Mens jeg tyggede Stenbjerg-beboernes lækre fiskefrikadeller i mig, sendte jeg en venlig tan-

Således har Georg Slavensky været uniformeret da han var musketer i Det Sjællandske Infanteriregiment i 1780'erne. Samtidig tegning. Bemærk den tyske tekst for endnu på dette tidspunkt var tysk kommandosprog i den danske hær.

ke til Slavensky-slægtens stamfar, som gjorde Vestervig til familiens hjemstavn. For han var den egentlige årsag, til at jeg sammen med min onkel og kusine befandt mig i et bådehus på vestkysten, hvor budene på friske fisk lød igennem lokalet på et tungemål, som den gamle Slavensky må have kunnet nikke genkendende til.

Både min onkel og kusine havde minder fra sommerferier i Klitmøller, Agger og Vestervig. Men jeg havde aldrig stirret ud over Krik Vig, gået rundt om Flade Sø og kørt langs Hvidbjerg, Stenbjerg, og Torup klitplantager mod Klitmøller, hvor min bedstefar blev født som 4. generation efter den polske musketer Georg Slavensky.

Min bedstefar, Christian Jørgensen Slavensky, blev født i 1890 som fjerde barn af Laust Christian Jørgensen Slavensky, også kaldt Sorte Laust. Laust var bror til Mariane, som også spiller en rolle for denne beretning, men det vender jeg tilbage til. Først et par erindringsglimt fra min bedstefars hånd:

En gammel sømands erindringer

"En sur og trist morgen i marts 1904 kom der en lille knøs på 13 år gående med en køjesæk slængt over skulderen. Han skulle til Thisted for at tage hjuldamperen til Aalborg for at søge hyre.

Da drengen nåede toppen af den første høje bakke, tog han det sidste blik af det lille fattige fiskerleje, hvor han kom fra. Det anede ham, at han ikke ville se det igen før om mange år. Foruden fiskere boede der også skibskaptajner og styrmænd. Drengens far hørte til skibsførerne, men hans skib var året før gået ned med mand og mus. Drengen havde fem søskende, og de der var over 10 år måtte klare sig selv.

Undervejs til Thisted, hvortil der var 17 kilo-

Kjær Christensen Slavensky (født 1886), der druknede under første verdenskrig ses her som ung sømand på »Jens Riis« af Nykøbing Mors.

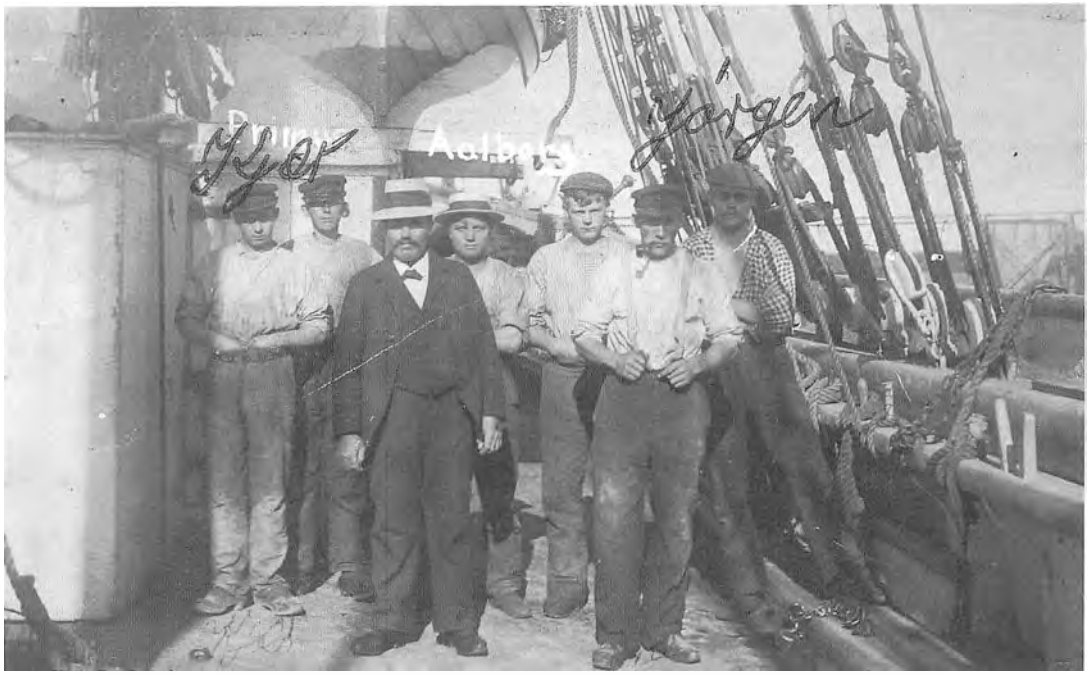

»Primus Aalborg«?. Nr. 1 fra venstre Kjær Slavensky. Nr. 2 fra højre Jørgen Slavensky.

meter, drømte drengen stolte drømme: Han så sig selv som kaptajn ankre op på kysten her og forære befolkningen alle slags gaver fra Kina og Indien, ingen skulle sige at kaptajnen var nærig.

Da han nåede til Thisted fandt han hjuldamperen, der nogle timer senere ankom til Aalborg. Drengen tog ind på sømandshjemmet og næste dag gik han ud for at søge hyre. Han henvendte sig til hyrebossen, der havde været gode venner med hans far. Og bossen havde en hyre på hånden. Her kunne drengen blive dæksdreng og kok. Han blev straks benævnt "styrmand", hvilket skyldtes at der ombord kun var skipper foruden ham selv.

Min bedstefar sejlede hele sit liv og endte som den kaptajn, han havde drømt om at blive. Han kom til Kina, Indien og mange andre steder, og han kom tilbage til Klitmøller, hvor han købte et hus til sin mor. Han giftede sig med en pige fra Aalborg, blev københavner, men glemte hverken sin barndomsegn eller sin tip-tip oldefar, en navnkundig lejesoldat fra Polen.

Familieskrøner

Når familien fra Jylland kom til hovedstaden ved højtider som påske, pinse og jul, var det mine bedsteforældre, der lagde hus til. Foruden maden blev der også langet historier over bordet, og ofte handlede de om vores polske herkomst. En af disse vandrehistorier handlede om godset i Polen. Det var så stort, at det tog hele tre dage at ride rundt om dets besiddelser. Jo mere der blev spist og drukket, jo længere tog rideturen. Fem dage, otte dage. Det var næsten ligeså herligt at lytte til som at spise bedstemors dessert.

Ifølge familielegenden skulle Georg Slavensky have været lejesoldat i den tyske hær sammen med en bror. De var blevet adskilt i Hamburg, og sammen med en preussisk officer ved navn Frederik W. Eyber kom Georg Slavensky til Thy.

På det tidspunkt havde Polen længe været krigsskueplads. Først under den store nordiske krig (1700-1721), og siden under borgerkrige og angreb fra Rusland og Preussen. Georg Slavensky blev født i 1751 i Polen, der dengang

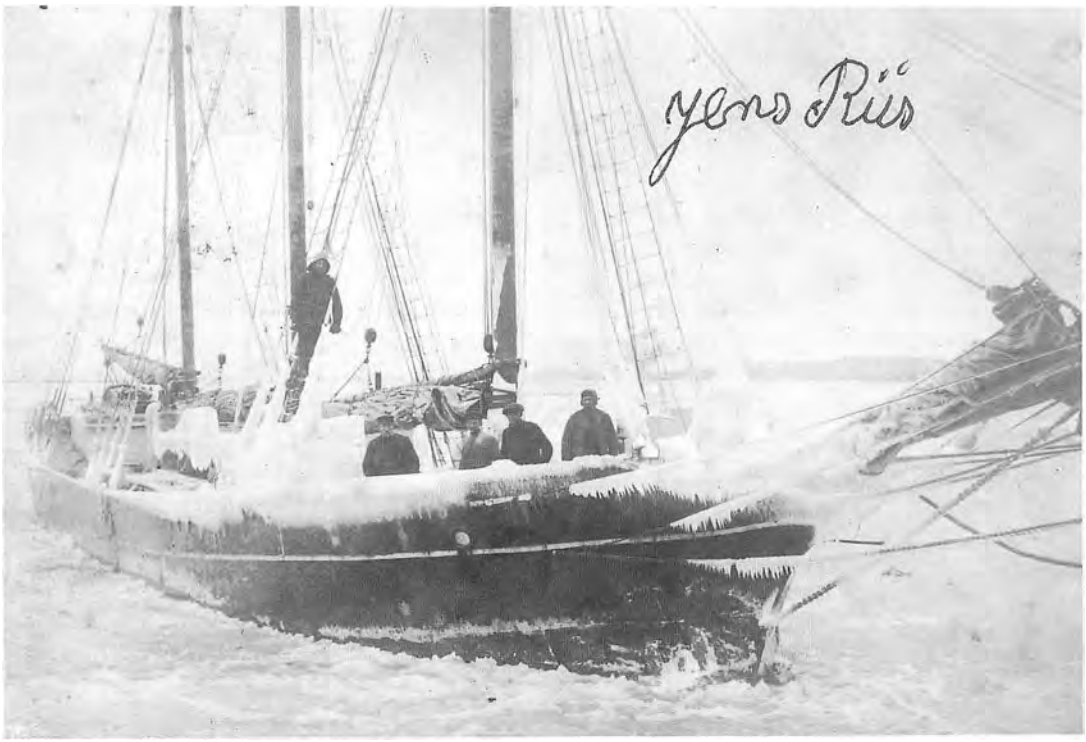

var styret af en russisk indsat konge. Da Georg var 17 år, forsøgte polske patrioter at få magten, hvilket førte til, at Preussen, Østrig og Rusland foretog den første deling af Polen i 1772. Dengang var Georg 21 år og må enten have valgt at stå på den tyske side eller blot lade sig indrullere i den preussiske hær. Man kan forestille sig, at den unge Georg har været præget af den polske 'oplysningstid', som strækker sig fra ca. 1740-1820, hvor fransk kultur og politiske reformer prægede udviklingen stærkt. De polske forfattere var påvirket af bl.a. Voltaire, Rosseau, og de franske frihedsidealer må have været tiltrækkende for mange polakker, heriblandt Georg og hans bror.

I familieanalerne hedder det sig, at familien Slavenskys gods lå i det russisk besatte område, og at det var årsagen til, at de to sønner sluttede sig til den preussiske hær og nåede til Hamburg, hvor de tog afsked med hinanden. Georgs bror rejste efter sigende til Frankrig, og hvis det passer, kan han have været med Napoleon, da den franske hær i 1807 rykkede ind i Warszawa. I så fald må han være blevet skuffet, idet Napoleon blot oprettede et storfyrstendømme, der gik til grunde i 1812, men på det tidspunkt var Georg Slavensky for længst blevet dansk gift og far til fire i Sydthy.

Rejsen til Thy og slægtens aner

Når man hele sit liv igennem har hørt på sådanne 'røverhistorier' og aldrig har været i den del af Danmark, hvor slægten slog rod, er det naturligt, at man længes efter at opleve det storslåede landskab med hav, fjord og sø, kæmpehøje og klitter.

Et hul i kalenderen gør drømmen mulig, og min onkel, kusine og jeg aftaler at indlogere os på Agger Badehotel, som ligger dejligt midt i 'Slavensky-land'.

Da jeg ringer for at få plads, bestiller jeg tre enkeltværelser. "Vi hedder Slavensky alle tre", siger jeg til damen på badehotellet for at gøre bookingen så nem som muligt. "Det hedder jeg også", svarer hun overraskende.

Vi aftalte naturligvis at mødes med Gerda,

som min slægtning hed, så snart vi nåede frem. Det var i sandhed en underlig fornemmelse at ringe til et vildt fremmed sted, hvor man aldrig har sat sin fod, og som det første komme igennem til en del af efterslægten Slavensky.

Den forunderlige følelse af at 'komme tilbage' blev forstærket af et kig i den lokale telefonbog, da vi 222 år efter Georg´s ankomst til Thy nåede Agger. Her stod der Slavensky spalte op og spalte ned. I årevis havde jeg som en del af en lille københavnsk gren af familien solet mig i det specielle navn, men her i Vestervig Kirkesogn er det næsten ligeså almindeligt som ebbe og flod i Krik Vig.

Ligeså stor efterslægten viste sig at være i Thy, ligeså gæstfri var efterkommerne af de mange Slavenskyer, der har huseret nord for Nissum Bredning.

Da vi sad ved kaffebordet hos Gerdas og Villys søn og svigerdatter, Torkild og Helle, kom flere slægtninge, Kurt og Margit, forbi med læssevis af familiekrøniker. Kurt Slavensky og jeg har samme tipoldefar, Jørgen Christensen Slavensky, der var far til min oldefar Sorte Laust og hans søster Mariane, der var farmor til Kurt.

Navnet Jørgen kom ind i slægten, idet man fordanskede Georg, hvorved Jørgensen blev mellemnavn i flere generationer i stedet for Georgsen og Georgsdatter, som vores stamfars børn blev kaldt. Tre af Georgs børn døde, før de efterlod sig efterkommere, hvilket ikke var unormalt for fattige familier i Thy i begyndelsen af 1800-tallet, hvor store dele af Jylland var lyngdækket, og det var så som så med indkomster fra fiskeriet, da havfiskeriet ikke havde fået rigtigt fat endnu, og udbyttet af fjordfiskeriet var svingende.

Det viste sig hurtigt, at det var de samme historier, der havde floreret i begge grene af familien. Kurt kan stamtræet udenad og er en ivrig slægtsforsker, der har mange interessante ting i sine gemmer. Kurt er i bogstaveligste forstand gået i den polske musketers fodspor. Hans del af familien har stort set ikke rykket sig mere end 15 kilometer fra det sted hvor Georg Slavensky bosatte sig i 1790, da han giftede sig med slægtens danske stammor.

Udenlandske soldater i Thy

Da Georg Slavensky kom til Thisted, boede der ifølge museumsinspektør Esben Graugaard omkring 800 indbyggere, som ernærede sig af håndværk, handel og landbrug. Men i 1779 opslog Sjællandske Infanteriregiment en garnision i byen, og året efter ankom en gruppe professionelle lejesoldater, heriblandt Georg. Det har været en barsk flok, der utvivlsomt har haft deres virke i militær tjeneste hos forskellige fyrster i Nord- og Mellemeuropa. Sproget var tysk, og flere af de udenlandske soldater havde deres familier med. Men ikke Georg, som på det tidspunkt har været ca. 29 år.

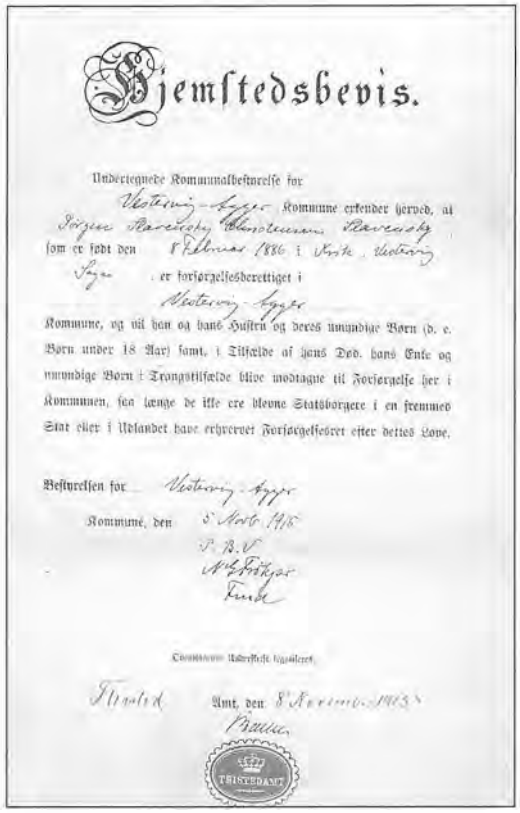

Hjemstedsbevis.

Undertegnede Kommunalbestyrelse for Vestervig-Agger Kommune erkender herved, at Jørgen Slavensky Christensen Slavensky som er født den 8 Februar 1886 i Krik, Vestervig Sogn er forsørgelsesberettiget i Vestervig-Agger Kommune, og vil han og hans Hustru og deres umyndige Børn (d. e. Børn under 18 Aar) samt, i Tilfælde af hans Død, hans Enke og umyndige Børn i Trangstilfælde blive modtagne til Forsørgelse her i Kommunen, saa længe de ikke ere blevne Statsborgere i en fremmed Stat eller i Udlandet have erhvervet Forsørgelsesret efter dettes Love.

Bestyrelsen for Vestervig-Agger Kommune, den 5 Novb 1915

P. B. V.

N. G. Frøkjær

Fund

Overstaaende Underskrift legaliseret.

Thisted Amt, den 8 Novemb. 1915

Baum

THISTEDAMT

Hjemstedsbevis for Jørgen Slavensky Christensen Slavensky, udstedt 5. 11. 1915 af N. G. Frøkjær, formand for kommunalbestyrelsen i Vestervig-Agger Kommune, legaliseret af Thisted Amt. Beviset betyder, at familien er forsørgelsesberettiget i kommunen. Beviset er vedhæftet en fransk oversættelse.

Det var otte år efter at Struense og Brandt var blevet henrettet på Øster Fælled i København, og Danmark blev styret af enkedronning Juliane Marie og statssekretær Ove Guldberg, der i 1776 udstedte forordningen om indfødsret, som det danske bud på nationalstatbølgen i Europa.

Det var et land der var i økonomisk krise, trods tiltag for at affeudalisere samfundet. Landbruget var stadig båret af et system med godsejere og fæstebønder, og krige hærgede Europa og skabte usikkerhed blandt magthaverne. Det unge borgerskab udfordrede adelens magt, og måske ønskede man militær kontrol og sikkerhed overalt i landet, hvorfor der i 1779-85 blev udstationeret soldater i Thisted.

Georg Slavensky har dog haft tid til andet end at patruljere. I 1781 optræder han som far til en pige, Anne Elisabeth, der blev døbt i Thisted kirke. Hun blev dog kun ti uger gammel. Ifølge overleveringen skulle barnet have fået noget galt i halsen, hvorefter far Georg slår hende så hårdt i ryggen, at hun døde af det. Den unge Slavensky blev aldrig gift med den lille piges mor, og han optrådte heller ikke i folketællingerne i midten af 1780'erne.

Han kan have søgt tilbage til Polen, hvor polske patrioter forsøgte at sammenkalde en forfatningsgivende rigsdag, eller han kan have taget kontakt med sin bror, der skulle befinde sig i Frankrig, hvor Nationalforsamlingen i 1789 vedtog verdens første 'menneskerettighedserklæring' og indledte den franske revolution. Året før blev stavnsbåndet ophævet i Danmark. Omvæltningerne fra det store udland smøg sig ind over Dannevang.

Historien om Maren i Ørum

Der var også forandringer i vente for menigmand. Det er svært at sige, om disse år var lykkelige for Maren Jensdatter fra Ørum sogn nord for Vestervig. I 1782 var hun 28 år og ugift. Hendes far var skrædder og husmand Jens Madssøn, og som man ved fra Peter Riismøllers historiske forskning, var der undertal af mænd, hvorfor Jens Madssøn sikkert var godt tilfreds med at få bortgiftet den ældre datter til husmand Christen Lund, der havde et fæstehus i Oksenbøl ved Krik Vig. Han var 68 år, men nåede at få et barn med Maren, før han døde som 74-årig i 1788.

Maren var således en 36-årig enke da hun i 1790 mødte den 39-årige Georg Slavensky. Hvordan fortæller historien intet om, men hvis den flot klædte musketer har opholdt sig på egnen og har hørt om enken med eget hus, så har det måske været hans chance. Hans fædreland var blevet delt og dermed stort set slettet fra landkortet, og han var begyndt at blive for gammel til at fortsætte som lejesoldat. Maren har ikke kunnet brødføde sig selv og et lille barn, og en ting til: da de blev gift den 23. marts 1790, har hun været i anden måned med deres første, fælles barn, som blev født den 27. oktober 1790.

De fik tre børn mere, men kun den førstefødte, Christen Georgsen Slavensky, levede længe nok til selv at få børn og dermed fortsætte den dansk-polske slægt.

En fremmed fugl

Det var et fattigt liv som ventede det yngre ægtepar. Indfødsret har Georg næppe haft, og heller ikke privilegier som stemmeret var en del af hans eller Marens tilværelse. Kræfterne blev brugt på den daglige kamp for at brødføde familien.

Georg og Maren levede sammen i 27 år, indtil han som 66-årig døde i 1817. På det tidspunkt havde Polen været gennem yderligere to delinger i 1793 og 1795. Først to år før Georgs død blev den russiske del udnævnt til kongeriget Polen i 1815, men da var det for sent for Georg at rejse tilbage til det påståede gods i det russiske område. Man skal frem til femte generation af slægten Slavensky før Polen i 1918 fik en kortvarig selvstændighed, for så i 1945 at blive en del af den sovjetiske interessesfære frem til murens fald i 1989. Siden er Polen blevet medlem af Nato, og mens jeg skriver denne artikel, har et flertal af den polske befolkning sagt ja til medlemskab af EU 231 år efter at Georg Slavensky forlod et selvstændigt Polen i det daværende Europa.

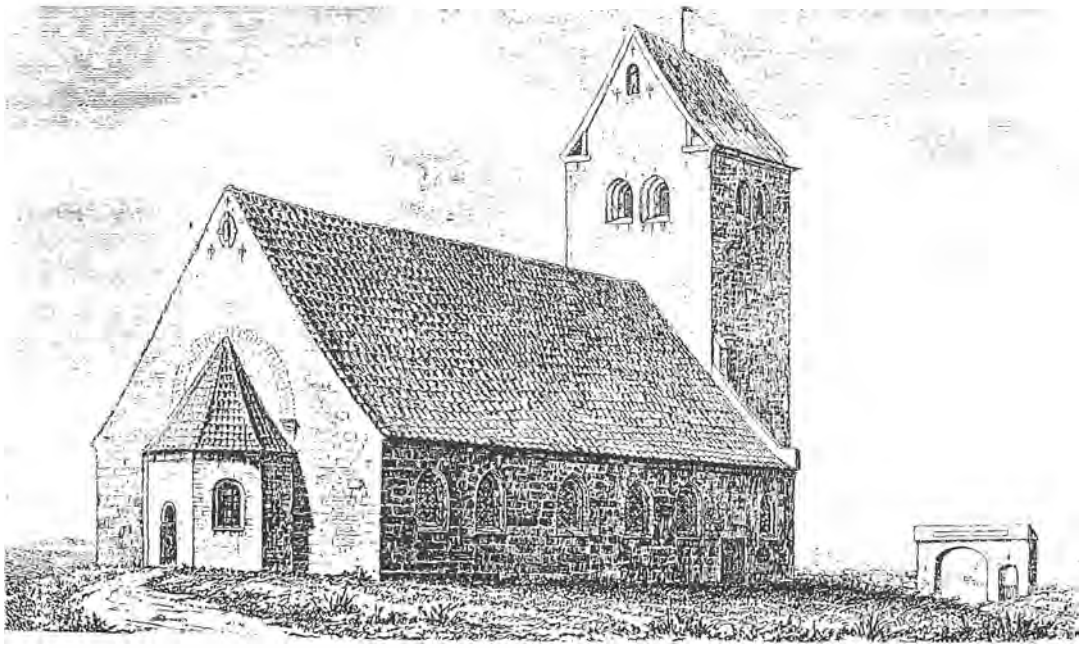

I 1990 er det 200 år siden Georg Slavensky her i Vestervig Kirke blev viet til Maren Jensdatter. Kirken blev i de følgende århundreder den ydre ramme om mange af slægtens højtider. Kirken er her afbilledet i et tryk fra 1879 og så altså sådan ud, mens Georg Slavenskys børnebørn endnu levede i Vestervig sogn.

En ny historie om Vestervig Kirke

Tilbage ved kaffebordet på Klostermøllevej i Vestervig i 2002 fortæller Kurt anekdoten om den polske musketer og Vestervig kirke.

Kirken blev bygget i begyndelsen af 1200-tallet som en del af et klosterkompleks og kaldes i folkemunde Thylands domkirke. Den blev opført af Augustinerordenen, men blev overtaget af Joachim Irgens i 1661, der byggede en herregård på det gamle klosters fundament. (Ved reformationen 1536 blev Klosteret nedlagt og overdraget til Kronen. Red.).I 1703 brændte herregården, og på det tidspunkt Georg Slavensky kom til Nordvestjylland, blev kirkens kor anvendt som kornmagasin.

Mellem Vestervig kirke og gården Kappel lå der ved 1800-tallets begyndelse en underjordisk gang, som havde ligget ubenyttet hen i adskillige år. De lokale var angste for at gå derind, og Georg væddede på, at han turde. Med bange anelser så de lokale ham forsvinde ind i mørket, og der gik flere dage uden livstegn. De fleste blev bekræftet i deres tro på, at det er, hvad der kommer ud af manglende gudsfrygt. Men Georg kom tilbage. Han nægtede dog at gå derind igen og fortalte aldrig, hvad han havde set.

Men rygterne forlød, at han havde fundet et gammelt vinlager, hvilket naturligvis har været en god hemmelighed at bevare i en tid, hvor snapsen fortrængte øllet, og snustobak var en dyr nydelse, der med garanti ikke har været for Georgs pengepung eller stand.

Da Georg døde i 1817, var det ikke de store sager, han efterlod til familien. Foruden en rok, to gamle bøger og en træstol står der i boskiftepapirerne at han ejede "1 liden Brændeviins Glas". Derudover stod der nævnt en kakkelovn af jern og ler, et gammelt kar, en skammel, en saks, en kniv, to røde fade og en øltønde samt et fyrretræsbord. Til Maren efterlod han desuden en grå kjole, en pels, en vest, et par grå bukser, en ulden trøje, en skjorte, et par strømper, et par støvler, en hat og en ræveskindshue.

I stalden stod der en ko, en gris, to får, en greb og en hjulbør.

Der er intet der tyder på, at Georg og Maren har været fattigere end hvad folk i Thy var flest i begyndelsen af 1800-tallet, hvor store dele af befolkningen i Norden sultede og efterhånden begyndte at se en udvej i at rejse til Amerika.

Vestervig kirke var også rammen om endnu en historie om Georg. Han plantede nemlig træerne i Vestervig præstegårdshave. Den polske musketer har klaret sig med lidt småfiskeri, husmandsarbejde og tjenester for kirken. Han aftalte tilplantningen med amtsprovst Bendix, men da han var færdig med haven, kunne de ikke blive enige om betalingen. Provsten forsøgte at slippe billigere, og ifølge øjenvidner blev Georg Slavensky rasende og glemte sin gode, katolske opvækst:

"Dengang vi sollen accordiren, da kunde De mig godt forsto", skældte Georg på en blanding af dansk og tysk. "Men nu da De sollen betale, da kan De mig nichts forsto". Georg pegede med sin store, ru og arrede hånd mod jorden. "Fanden annamme den Provst".

Provsten kendte historien om den hemmelige gang og kiggede nervøst på Georg og så ned i jorden, hvor den vrede polak tilsyneladende havde frygtindgydende fæller. Provsten gik derefter ind og hentede hver en skilling, som Georg Slavensky havde forlangt.

Epilog

Det var et godt besøg. At gå i Georgs solide fodspor har ikke kun vist nogle af årringene i familiens stamtræ. Det har også været en tur tilbage til et stykke danmarkshistorie, der viser hvordan forskellige kulturer udgør mange danskeres fortid, og det er kun en håndfuld generationer tilbage i tiden.

Vi rundede Vestervig kirke med en af de mest smukke og særprægede parkeringspladser, der med sit Trelleborgslignende design, vidner om tilhørsforholdet til vikingetidens bygningskunst. Vi så, hvor den gamle Agger kirkegård var skyllet i havet med gravstene og minder om Georg og hans slægt, hvis første generationer blev begravet på sognets regning som så mange af de ludfattige thyboere, der dog ikke gav op, men fortsatte kampen for familiernes overlevelse og dermed var med til at sikre Danmarks overgang fra et tilbagestående feudalsamfund til den velfærdsstat, vi trods alt har i dag.

Vi fandt til sidst den lille plet jord i et øde vejkryds, hvor Marens og Georgs husmandssted var tæret op af vind og vejr. Udsigten var der stadig. Krik Vig. Tæt på den lille kanal der forbinder Vesterhavet med Limfjorden. Det store hav, som forsyner bugter og sund med nyt liv, der har givet befolkningen i Thy og Nordvestjylland det daglige udkomme i århundreder. En natur, der nogle gange er stille og tilbagetrukken, andre gange vild og utæmmelig, men som altid efterlader fornyelse.

Georg Slavensky var en sådan fremmed stormflod, der bølgede ind over Nordvestjylland i 1780 og efterlod over 300 efterkommere i dagens Danmark. Han er ikke kun en del af historien i Sydthy. Han er ikke blot en erindring fra svundne tider. Han er en del af mange nulevende danskeres historie. Det er mindet om folk som ham, der binder fortid og nutid sammen. Han har givet sit bidrag til Danmarkshistorien og det bør man ære ham og hans lige for, uanset om man hedder Slavensky, Hansen, Kjærsgård, Krarup, Yildirim eller Khader.

Artiklen bygger bl.a. på kildeskrifter af Esben Graugaard, Peter Riismøller og Historiegruppen Århus 1975.

N.B.: Der gøres opmærksom på skolebilleder fra Taabel Skole, hvor flere efterkommere er med.

Westen for Leibak (5)

Af Knud Madsen Nielsen, Vestervig

På session i Vestervig 1953

Dengang var en sessionsdag noget ganske særligt for unge mænd. Man var først rigtig voksen, når man havde været på session og siden aftjent sin værnepligt, eller "Wæt i kongens tjænest" som det blev kaldt. Der blev ganske vist sagt ved ens konfirmation, at man nu gled ind i de voksnes rækker, men det føltes nu ikke altid sådan, nej, så var sessionsdagen noget helt andet. Da kunne det godt tolereres, at de drabelige kommende krigere fik en lille kæp i øret, det var der kun få som tog anstød af.

Vel ankommet til Tinghuset, blev vi vist ind i et lokale, hvor der langs væggene var lange bænke. Arrestforvareren som var til stede, bad os lægge al klunset, og anbringe det på bænkene og dernæst vente til det blev vores tur. Vi blev lukket ind i sessionslokalet nogle stykker ad gangen.

Inde i det store lokale sad politimesteren og en betjent. Der var alle herredets sognefogeder, hvoraf jeg kun kendte vores lokale sherif, ja det kaldte vi unge mennesker ham, Peter Pedersen fra Madsted og min gamle grandonkel Kræn Therkildsen fra Lodbjerg. Der var officerer og militærlæge tilstede, og minsandten om der ikke også sad en massiv dame og tronede bag en skrivemaskine. Vi havde vel ikke regnet med, at der var damer til stede, som kunne skue os i al vor ungdoms nøgne pragt. Det gjorde hun heller ikke, hun værdigede os ikke et blik. Der var ingen grund til med hænderne at prøve at skjule de mest fremragende punkter.

Vi blev dernæst undersøgt af lægen, som drejede det sig om kåring til et dyrskue. Vi blev undersøgt i hoved og andre steder, vi skulle gabe op og blev set efter i munden. Vi blev vejet og målt og blev i det hele taget gået godt efter i sømmene. Enkelte, som helst ikke ville ind som soldat, mødte op med alle mulige og umulige erklæringer og attester for at slippe,

Martin Ruby Agger (farbror Martin) født 16/1 1895 - død 2/3 1958.

men det var kun meget få, som dengang slap for militær-tjeneste. Om man så havde træben, skulle man i det mindste møde op på sessionen, om ikke for andet så for at blive kasseret.

Når så kåringen var til ende, brølede en officer hvilken våbenart vi blev udskrevet til. Der må på et tidligere tidspunkt have været stort mandefald blandt det let motoriserede infanteri, for dertil kom de allerfleste.

Arne Pedersen fra Istrup, Nutte Mekaniker fra Morup Mølle og jeg blev udtaget til livgarden. Det er mit indtryk, at sognefogederne helst så, at der blandt deres unge mænd blev udtaget nogle til livgarden, og det blev vi tre så. Tjenesten ved livgarden var kendt for at være en del hårdere end andre våbenarter, så nogle af de andre fremmødte betragtede os med en vis medlidenhed.

Dengang var garderhøjde 175 cm., og det er det mærkværdigvis endnu. Her er der slet ikke taget højde for, at de unge mennesker nu om stunder bliver endog meget højere end dengang. Jeg var engang til forældredag i Sandholmlejren, hvor min søn på det tidspunkt aftjente sin militærtjeneste ved livgarden, og

selv om knægten er næsten to meter lang, var flere af hans kammerater det også, nogle var højere, og en enkelt var lige ved at rage op over trægrænsen med sine 214 cm. Vi stolte fædre følte os som pygmæer.

Da sessionen var overstået cyklede jeg til Agger for at besøge faster Martha og farbror Martin. Han var ikke min farbror, da han var gift med min faster, men vi børn kaldte ham altid sådan. Der var bal eller "dang sang", som det kaldtes, på badehotellet om aftenen, og det var min mening at deltage i det. Forinden var jeg lige et smut ovre hos faster Thilde, og da Christian og Magnus Ruby samt Henry Hummel, som han blev kaldt, netop manglede en fjerdemand til et slag "fedtmule" kom jeg med til kortspillet. Vi spillede om øl, og da jeg jo nu var voksen, fik jeg også min part. På et tidspunkt måtte jeg opgive tanken om at komme til bal også, og jeg skrævede hjem til faster Martha og blev puttet under en af hendes store tunge dyner. Farbror Martin flirede lidt, - han havde jo også selv engang været på session. Han spurgte, om jeg ville have en spand ind ved siden af sengen, - sådan for en sikkerheds skyld, men det var ikke nødvendigt, - ikke mere. Jeg havde inden jeg gik ind lænet mit svimle hoved op mod det sorte tjærede udhus.

Soldatertid

Tidligt om morgenen den 10. nov. 1954 rejste Laust og jeg så af sted, for at komme i kongens klæder. Vi blev kørt til stationen af Johs. Henriksen fra Svankjær. Arne Pedersen sad i bilen da den kom, han var blevet hentet først. Knud Mekaniker så vi ikke noget til, ham mødte vi først i lejren.

Vi rejste på militærbillet, og måtte derfor ikke benytte lyntog, men i Struer gik vi alligevel om bord i lyntoget. Togmanden blev stiktosset, da han opdagede det, og vi blev hældt ud i Fredericia. Vi skyndte os at gå lidt længere hen langs toget og gå ind i en anden vogn. Nu blev togmanden endnu mere tosset, da han så os igen, han lod os dog blive helt til København, stående op i mellemgangen forstås, men bøde var det mindste vi risikerede, skydning ved daggry næste morgen var mere sandsynlig.

I København skiltes vore veje. Laust og jeg boede dog om natten hos min svoger og søster, og tog sammen ind til hovedbanen næste morgen. Jeg skulle med toget til Frederikssund, og Laust til Holbæk, hvor han skulle møde, for senere på dagen igen at komme til København.

Det vrimlede med unge mænd på perronerne. Alle i jakkesæt og lille håndkuffert. Der var også nogle ondskabsfuldt udseende soldater med hvide hjelme, knipler og revolvere, og armbind hvor der stod MP. De fik os losset ind i de rigtige tog. Dengang var der kun indkaldelser to gange om året, så det var mange tusinde, det drejede sig om. I Frederikssund blev vi omladet i busser, som kørte os til Jægerspris. Snakken gik livligt der, og der var mange drabelige karle imellem, som bare kunne det hele.

Alle blev læsset af udenfor lejren, og vi gik ad en asfalteret vej ned mod lejren. Ved enden af vejen stod der en befalingsmand og skreg hele tiden " l. regiment til venstre, livgarden til højre". Jeg traskede så til højre hen mod de usle røde barakker, hvor vi åbenbart skulle bo. I. regiment blev indkvarteret i helt nye stenbygninger med varmestue og centralvarme og jeg ved ikke hvad. På en stor plads stod livgardens musikkorps og spillede. Vi troede at det var til ære for os, men vi blev klogere, de øvede sig bare. Vi blev ført hen til en stor garage, hvor en skrigeballon til fenrik ville vide vores navne, og hvor vi var født. Da jeg for skade kom til at sige Vestervig Thy, blev han stiktosset. Jeg skulle kun svare på det jeg blev spurgt om. Der fandtes kun een Vestervig, og at den lå i Thy behøvede jeg ikke at belære ham om, han kunne godt sin geografi.

Så var vi på depotet og fik udleveret mundering og en papirsæk til vort civile tøj, som blev sendt hjem.

Så blev vi i sluttet trop ført til vore respektive barakker under kommando af en korporal. Han prøvede at få os til at marchere i takt, men det lykkedes vist ikke helt så godt som han ønskede det, for han skreg op om, at vi lignede Svedby kaninavlerforening på skovtur. Inde i barakken skreg han "givagt" og forklarede, at det betød "hold kæft og hør efter" så havde vi allerede lært det. Han viste os så tilrette og for-

klarede alt det vi skulle og ikke måtte. Han sagde også, at han hed hr. korporal Bragh, men da en for skade lidt senere kom til at kalde ham hr. korporal Bang, blev han helt vild igen. Det var da heller ikke nemt for 315 at huske navne første gang det var blevet udtalt, men han vidste dog, at det havde lidt med fyrværkeri eller krig at gøre.

Vi lærte at rede senge, og de lignede allesammen horekasser i havsnød, så det blev om og om igen.

Da det blev sengetid råbte han op nede i den anden ende af barakken, at vi alle skulle komme og se, hvordan en rigtig soldat så ud. Det viste sig at være Arne, der som den eneste var i lange underbukser. Korporalen ville så vide, hvad Arne ville tage på, når det blev koldt. Arne svarede "to par, hr. korporal".

Vi var 3o mand i hver barak, og den første morgen, blev dørene revet op kl. kvart i 5 og ind stormede befalingsmændene under råb og skrig og sparkede på sengene. Vi sprang forvildede rundt og prøvede at fumle os i den endnu ukendte mundering.

Det første som skulle læres var at træde an i gården, og det kunne ikke gå hurtigt nok, så det gik meget af formiddagen med. Sergenten forklarede, at når kommandoen "træd an i gården" lød, ville han ikke se eet røvhul, men samtlige 30 røvhuller i døren på engang. Den første uge måtte vi ikke komme uden for lejren overhovedet. Vi skulle først lære militær anstand m.v. Ellers kunne man risikere, at de sagesløse indbyggere i Jægerspris fik et chok ved synet at os. Vi kunne også forstå, at befalingsmændene var meget kede at det, på vore forældres vegne, som havde opfostret så håbløse personer, men nu ville befalingsmændene gøre alt hvad de kunne, for at hjælpe vore forældre med at få nogenlunde ordentlige mennesker ud af os. Godt kunne det jo aldrig blive, men i det mindste var de da fri for os i de næste l8 måneder, og alene det måtte være en stor lettelse. Således gik den første uge, hvorefter der faldt mere ro over det hele. Som månederne gik, fik vi lært hvad vi skulle, og befalingsmændene viste sig at være både flinke og retfærdige, når vi passede vores ting. De ville åbenbart tage pippet fra os lige fra starten. Da var vi jo det værste de havde set, og en skændsel for fædrelandet. Da vi langt om længe blev hjemsendt, sagde obersten, at vi var det bedste hold han havde haft. Det havde alle foregående hold også været.

Hver lørdag var vi til parade inden vi måtte rejse på orlov. Det var et nåleøje at slippe igennem. Det mindste der var i vejen - og vi fik lørdag-søndags orloven inddraget. Det var ellers hylende grinagtig at høre på befalingsmændenes bemærkninger. Vi kunne kun presse vore uniformer ved at gøre dem lidt våde, og lægge dem under vore lagner og så sove på dem om natten. Det virkede for det meste, men hvis en havde været uheldig og haft en urolig nat, kunne det se mærkeligt ud. Således hørte jeg korporalen råbte til en uheldig "presser": "Hvordan satan er det De ser ud, De vil vel ikke prøve at bilde mig ind, at det kan lade sig gøre, at presse et par bukser således på kun een nat. Og De derhenne, nej ikke Dem, ham den mærkelige der, De ser ud som om De er blevet hældt i uniformen".

Nogle gange blev vor gulvvask kasseret og skulle gøres om. Bussemanden ville så komme en halv time efter og se om det var bedre, ellers om igen. Efterhånden fandt vi ud af, blot at stænke lidt vand på gulvet, og når sergenten så kom igen lød det altid: "Ja, sådan skal det gøres, det kunne I lige så godt have gjort første gang, mig er der ingen der kan snyde".

Hvis en soldat i skyndingen på vej ud til parade, havde fået vendt huen forkert, så kokarde og hærmærke vendte bagud, kunne man høre befalingsmændene kagle op om, at her stod en mærkelig person, som var sat forkert sammen. Hovedet vendte forkert. Næsen plejede at sidde lige under kokarden, og her var det røvhullet. Det blev så drøftet hvad der var at gøre, og der blev enighed om, at langsom skydning måtte være det rigtige: "Ja, galede løjtnanten op, langsom skydning med lunkent lort".

En meget varm sommerdag skulle vi ud på en af de berygtede og meget lange marchture, som varede hele dagen. Hver time havde vi hvil i ti minutter, og skulle så ligge på ryggen med

fødderne op ad en grøftekant for blodomløbets skyld.

Kort efter starten hjemmefra, hørte jeg sergenten spørge min sidemand, om han var glad for Jægersprislejren og for at være der, og det blev besvaret med et afgjort "nej". Sergenten mente dog, at det kunne blive bedre senere, og at soldaten efterhånden nok skulle blive glad for at være der. Denne svarede, at det blev han aldrig, han blev faktisk deprimeret hver gang han så lejren. Langt hen på eftermiddagen, da vi næsten ikke kunne gå mere på de varme og ømme fødder, gjorde vi holdt for hvil. Vi kunne forstå, at vi først nu skulle tiltræde hjemvejen, så det var jo lyse udsigter. Vi vidste ikke hvor vi var, da vi havde gået ad mange forskellige veje hele dagen. Lidt fra os var der en høj bakke, og sergenten bad føromtalte soldat gå op på bakken og fortælle hvad der var at se deroppefra. Da han kom derop, var det ligesom han stivnede, og så råbte han glædesstrålende: "Jamen vi er hjemme, lejren ligger lige lidt derhenne". Vi havde åbenbart nærmet os den fra en side vi ikke kendte. Nu ville sergenten vide, om soldaten alligevel ikke var glad for at se lejen og komme hjem i den, og nu lød svaret: "Jo, det er det bedste jeg har set, det skal blive godt at komme hjem". Disse marchture var det værste jeg kom ud for, da mine fødder ikke rigtig kunne holde til det.

Hvis der kom en bil blev der råbt "panserskjul", og vi for så i dækning nede i grøfterne. Kom der en cyklist lød der "flyverskjul", og så måtte vi i dækning under buske og træer. Når det var hændt mange gange, kunne de stakkels intetanende cyklister vel ikke forstå, hvorfor 100 soldater stirrede olm og rasende på dem, mens de cyklede forbi.

Juleaften 1954 fejrede jeg i arresten i Jægersprislejren. Jeg var dog ikke arrestant, men derimod vagt sammen med tre andre. Der var ingen indsatte i arresten, så det med vagten kunne vi tage ret let. Det var sådan, at hele styrken skulle hjem på juleorlov, men der skulle dog blive 16 mand tilbage i lejren som diverse opsyn m.v., og disse skulle så hjem til nytår i stedet for. Der blev bedt om frivillige til at tilbringe jul i lejren, og der meldte sig ca. 4 gange så mange, som der var brug for. Jeg var dog blandt de heldige som først skulle hjem til nytårsaften. Det ville jeg helst, da der var meget mere fest i gaden den aften for unge mennesker. Juleaften var og er skam dejlig, men for 2o årige unge mænd der skal hjem på en tiltrængt orlov, var nytårsaften dog bedre.

Vi få tilbage i lejren havde det fint. Vi skulle bare være der, og ellers skiftes til at gå brandvagt. Vagten juleaften blev der trukket lod om, og jeg trak selvfølgelig "juletræet" som det hed sig. Dvs. vagt juleaften fra kl. l8oo til kl. l8oo juledag. De 12 andre skulle til juletræ hos 1. regiment sammen med lejrkommandanten og dennes familie. Vi fire uheldige måtte dog skiftes til at gå ned og spise julemaden og se juletræet.

Jeg var den sidste, så da jeg dukkede op til festen, var alle andre gået. Men der brændte da endnu et par lys på træet, og min mad stod klar, og den var både varm og god. Et glas rødvin var der også. Jeg kunne så snakke lidt med konerne, som arbejdede i kostforplejningen, men de havde jo også småtravlt. De skulle hjem for at holde jul for familien.

Det var ellers en meget fin juleaften vi fik. Jeg har oplevet mange af slagsen og de fleste flyder efterhånden sammen, men den ene kan jeg huske blandt alle de andre.

Som nævnt mødte vi på vagt i arresten kl. 1800. Der var en sergent med. Han foreslog at vi pyntede op i stuen så godt vi kunne med de forhåndenværende ting. Alle julegaver fra hjemmene var der, og lige som vi skulle til at åbne dem, kom der en person fra K.F.U.M. med et lille juletræ med lys og det hele. Det var til de vagthavende soldater. Så kom der gaver fra soldaterhjemmet og fra forskellige civile i Jægerspris til vagthavende soldater, og det var jo kun os 4. (vi delte dog pænt med de andre kammerater). Så kom der forskelligt juleknas fra lejrkommandantens kone, og endelig en gave fra HMS. kongen. Jeg fik en pibe og en pakke tobak. Jeg røg aldrig pibe, men kongen har nok taget fejl af mig og en anden. Vi var jo mange og så ret ens ud.

Den første der skulle gå post for gevær var mig, og det var mellem kl. 1800 og 2000. Ved

lågen ved Ndr. Dråby kom vi helt ind i landsbyen, og da de færreste brugte rullegardiner, kunne jeg se folk spise eller danse om juletræet. Jeg følte mig bestemt ikke som den lille pige med svovlstikkerne, for jeg glædede mig til at skulle hjem på den første orlov om kun få dage, og forøvrigt var det rigtig julevejr med let frost, så iskrystaller glimtede alle vegne. Det var en dejlig oplevelse.

Da de frivillige meldte sig til tjeneste i julen, var der ellers lidt bekymring blandt officererne. For i mellem de frivillige var 315. Han var det man kalder kompagniklovn. En sådan fandtes i alle kompagnier på den tid, hvor ingen blev kasseret. Han kunne ikke følge med i den daglige tjeneste eller nogetsomhelst. I starten blev han knaldet hele tiden, så han aldrig fik lørdagsøndags orlov, men efterhånden fandt befalingsmændene dog ud af, at det ikke skyldtes manglende vilje, men mere evne. Så lod de ham være stort set, og han kom på orlov som alle andre. Han fandt dog snart ud af at benytte sig af "fredningen".

Men han meldte sig som nævnt til julevagt. Premierløjtnanten var bekymret og spurgte, om han nu var klar over, at han ikke kom hjem juleaften, og det var 315. Så kom sergenten: "De må være helt klar over, at når Deres kammerater rejser hjem til jul, skal De blive tilbage her, ikke noget med juletræ og gåsesteg sammen med mor og far, og De kommer heller ikke til at danse om juletræet sammen med faster Oda eller hvad fanden de nu hedder, det bliver her i lejren." Men da 315 holdt fast ved sit, fik han lov til at blive. De ville vel bare være sikker på, at de ikke fik vrøvl med familien over at drengen ikke kom hjem til jul.

Den 29. dec. kom så kammeraterne hjem fra juleorloven, og den næste dag, skulle så vi 16 "uheldige" hjem på nytårsorlov. Der var en begyndende epidemi af halsbetændelse eller angina om man vil. Jeg mærkede godt at jeg fik ondt i halsen lidt efter lidt, men natten inden orloven sov jeg slet ikke på grund af smerter og feber. Ved morgenvækningen hvor råbet lød som sædvanligt: "God morgen, så står vi op, er der nogen som skal til lægen?" havde jeg høj feber, og under normale omstændigheder var jeg gået til læge. Det undlod jeg dog, vel vidende at jeg omgående var blevet indlagt på infirmeriet. Det havde ellers ingen noget imod til hverdag, men den dag hvor man skulle hjem for første gang i uniformen, var det jo noget ganske andet.

Jeg bed smerterne i mig, og kom også med toget, hvor jeg sov det meste af den lange vej hjem. Da jeg kom hjem, kunne mor se, at jeg var syg, og jeg fik læge næste dag.

Han ordinerede noget medicin, og jeg kom da også på højkant til nytårsaften. Det var nok ikke så meget medicinen, som forventningen om fest og ballade, der fik mig ud af sygelejet.

En orlov får hurtig ende, og snart var vi tilbage i lejren til kadaverdiciplinen. Maden var udmærket men lidt ensformig i det lange løb. En dag vi sad og spiste i kostforplejningen, fik vi besøg af to velfærdsofficerer, som udspurgte os om madens kvalitet og hvad vi syntes om den. De udspurgte også "kompagniklovnen". Alle som har været soldat ved, at en sådan fandtes i alle kompagnier. Uanset evner blev alle indkaldt. På spørgsmålet om hvad han syntes om maden, svarede han, at den "war e ret gue". De ville så have at vide, hvad han havde spist af tørkost til frokost. Han tænkte sig godt om: "Jo, føst fæk æ en halv støk mæ leverpostej, å så fæk æ jen te mæ leverpostej". Hertil indskød officererne, at leverpostej da også var udmærket mad, og om han da ikke havde fået andet?: "Jow, så fæk æ en støk mæ marmelade, og da æ havde spist den, så fæk æ en støk til mæ leverpostej". Sådan.

Indkvarteringsforholdene i lejren var under al kritik. Vi boede i de tidligere flygtningebarakker, det lignede faktisk en koncentrationslejr. Vi var som nævnt 30 mand i hver barak, og i den ene ende var der en kakkelovn samt et vaskerum med 5 vandhaner med koldt vand. Når vi om fredagen skulle have brusebad foregik det i et aflukke uden tag over.

Toiletforholdene bestod af en lang barak i den ene ende af lejren med gammel dags wc-spande som var meget store. De blev tømt om natten af et firma og fjernet udefra gennem en lem i barakken. Selve wc-kassen var så høj, at der var en trappe på den, der skulle jo være

plads til meget. En nat hvor en af mine kammerater sad på kassen i et nødvendigt ærinde, hørte han det rumsterede nede i den, han vidste ikke, at den blev tømt udefra. Han kiggede ned i kassen og så lyset fra en lommelygte dernede og råbte overrasket: "Hwa hulen ligger du og roder dernede efter".

Det skete nogle gange, når vi stod opmarcheret i kompagnigården, at der blev råbt, om der var udlærte elektrikere iblandt os, og var der så en som meldte sig, fik han ansvaret for, at lyset blev slukket kl. 22 på stuen. En med studentereksamen skulle viske tavlen ren når vi havde haft teori. Da der blev efterspurgt ikke rygere og nogen meldte sig, blev de sat til at gå brandvagt om natten, og sådan var det fremdeles. Da der så en dag blev råbt, om der var nogle som kunne skrive på maskine var jeg i syv sind om jeg skulle melde mig, men jeg gjorde det, og minsandten, der var BINGO. Der skulle bruges en kontorordonnans på selve Livgardens Kontor i København. Jeg skulle først aflægge en prøve på kompagnikontoret, og jeg glemmer det aldrig. Skriveren kom med en salmebog og bad mig afskrive "Vor Gud han er så fast en borg", hvorefter han gik sin vej, så jeg havde god tid, og da han kom tilbage var opgaven løst fejlfri, så nu skulle jeg til København i 10 måneder, men først skulle jeg have helt nye uniformer, da jeg også var ordonnans for chefen for livgarden, samt adjutanten og livgardens skriver. Min opgave var at udføre almindeligt kontorarbejde, skrive dagsbefalingerne og duplikere dem samt skrive "fragtbreve", når en soldat skulle i spjældet. Det var mest i Kastellet de skulle sidde, men var der ikke plads der, kom de i Vestre Fængsel.

Det blev en dejlig tid. Jeg skulle først møde kl. 8 og havde fri kl. 17.00. Den første dag jeg mødte på kontoret blev jeg sat ind i tingene af skriveren, premierløjtnant Leth. På mit skrivebord var der en ringeklokke som stod i forbindelse med oberstens kontor. Jeg fik at vide, at når den ringede een gang skulle jeg hente adjutanten, kaptajnløjtnant H. H. Jørgensen, ringede den 2 gange var det skriveren som skulle ind til chefen, og 3 gange var det mig selv, men, sagde skriveren: "Ringer den fire gange springer vi allesammen ud af vinduet". Der var en ældre oberstløjtnant som havde et kontor på kasernen. Det var min opgave at tænde op i hans kakkelovn en halv time før han kom, og jeg fik at vide, at det skulle jeg være yderst påpasselig med, for hvis kakkelovnen gik ud inden han kom, blev jeg uden videre indberettet for tjenesteforsømmelse, og så var det afgang tilbage til geleddet. Og så en dag i stille og tåget vejr blev der ringet inde fra oberstløjtnanten, at kakkelovnen var gået ud, og ordonnansen havde at stille hos ham omgående. Jeg var klar over, at nu var min gode tid forbi. Da jeg kom derind så han ikke vred ud. Han sagde så, at han godt var klar over, at unge mennesker nu om stunder vel næppe kendte en kakkelovn, men var vant til centralvarme, og jeg skyndte mig at sige »javel hr. oberstløjtnant«, selv om jeg kendte kakkelovne godt.

"Men nu skal jeg vise Dem, hvordan man tænder op i en kakkelovn. Først krøller man en avis sammen og lægger små pinde ovenpå, så lidt større stykker træ og ovenpå det koks", og det gjorde oberstløjtnanten så, mens jeg nøje fulgte med i det: "Er det så forstået?". - Javel hr. oberstløjtnant: "Nå, men stik så af med Dem". Da jeg kom tilbage til kontoret ville de vide, hvornår jeg skulle væk, de skulle jo helst have en anden ordonnans inden, og de ville næsten ikke tro på, at jeg kunne blive og at oberstløjtnanten personlig havde vist mig kakkelovnsoptændingens svære kunst.

På kontoret havde vi to civile damer ansat. Da jeg engang kom tilbage fra orlov var jeg i toget kommet til at rejse sammen med et par gamle gardere, og dengang var der restaurationsvogn i lyntoget. De inviterede mig ind i restauranten og beværtede mig med forloren skildpadde og ikke mindst øl. Da jeg mødte op på kontoret og meldte mig tilbage til tjeneste, var der heldigvis kun de to damer der. De snusede lidt og sagde, at jeg stinkede af øl, hvad der var en alvorlig sag. De bad mig gå ind på belægningsstuen og sove lidt, og hvis der blev spurgt efter mig, ville de sige, at jeg var blevet sendt i byen i et eller andet ærinde, og så kunne de ikke gøre mere, men det var næsten fyraften, så det gik fint.

På vintermanøvre Vi gravede os ned i en skov og var der i en uge. Skønt det aldrig frøs under 20 grader, var der ingen som blev syge, ja ikke engang forkølet.

Os "afgivelser" som vi kaldtes, skulle ikke deltage i den almindelige militærtjeneste, men udelukkende passe de forskellige jobs, som vi var afgivet til. Vi boede på en belægningsstue for os selv. Da så der kom et nyt vagtkompagni på kasernen havde det en strid premierløjtnant som hittede på, at vi afgivelser skulle stille til morgenløb hver dag, for at vi ikke skulle blive for fede. Vi skulle løbe Rosenborg Eksercerplads rundt tre gange i stærk fart. Jeg tænkte ved mig selv, at det skulle blive løgn. Jeg løb derfor så stærkt jeg kunne, for at blive rigtig svedig og sørgede for at komme for sent på kontoret: "Hvorfor fanden kommer De for sent og hvordan er det De ser ud, har De taget bad med uniformen på"? brølede adjutanten. (Jo, adjutant staves med "t" og ikke med "d", det fik jeg da lært.) Jeg meldte så, at jeg efter ordre fra premierløjtnant ditten eller datten fra nu af skulle møde hver morgen til løbetræning. "Vil De være så venlig at give premierløjtnanten besked på omgående at melde sig til mig, og derefter går De i bad og ifører Dem en anden uniform". "Javel hr. adjutant." Hvad derefter skete ved jeg ikke, men jeg kom ikke mere på løbetræning.

Men denne premierløjtnant kunne andre "julelege". En tidlig morgen fik jeg ordre til at møde foran kasernen til munderingseftersyn, det var det vi kaldte "persisk marked". Jeg skulle møde med al min udrustning til eftersyn. Dette eftersyn nedlod premierløjtnanten sig dog ikke til at foretage selv, det satte han en sergent til. Min udrustning havde hængt urørt i et halvt år, og jeg havde ikke tid til at gå den igennem. Hvis der var rust på et våben, gav det helt automatisk tre dage i brummen på vand og småkager, som det benævntes. Sergenten som

skulle foretage eftersynet, havde jeg kort tid før hjulpet da han var i en klemme. Når vagtparaden skulle afgå til Amalienborg skulle sergenten forinden aflevere en vagtrapport på Livgardens Kontor, og det skulle være i blå vagtmæssig uniform med bjørneskindshuen under venstre arm. Da han mødte med rapporten havde han ikke skiftet til blå uniform, og det fik han at vide han skulle og blev sendt tilbage igen. Da han så atter mødte op og afleverede rapporten fik han at vide, at den ikke var korrekt udfyldt og blev igen sendt retur for at gøre det bedre. Da han så kom tilbage var rapporten stadigvæk ikke udfyldt korrekt, og han fik en sidste chance for at gøre det. Idet han gik baglæns ud af døren fangede jeg hans øjne. Han havde været min sergent under rekruttiden og havde altid været en reel fyr. Jeg fulgte efter ham og viste ham hvad der var galt, det var kun en lille bagatel, så da han kom igen, var alt i orden.

Det var så denne sergent som skulle gennemgå min udrustning. Da han bad om mit gevær så jeg til min rædsel, at der var rustpletter i mundingen. Han kiggede på bøssen men sagde

Chefen for livgarden kammerherre, oberst Volmer Gyth.

Garder 216318 Nielsen 1954 - 55 og 56.

ingenting. Da han rakte den tilbage til mig så han mig lige ind i øjnene og sagde: "Få snarest efterset det gevær".

Ja, der var mange spøjse tildragelser i soldatertiden, men de kan jo ikke fortælles allesammen, men enkelte vil jeg dog nævne. En dag, hvor jeg kom ud på gangen foran oberstens kontor, stod netop den garder som ikke kunne lide maden i kostforplejningen, i gangen iført blå galla og bjørneskindshue under armen. Jeg blev naturligvis forbavset over at han var her, da jeg vidste han var med i vagten på Sorgenfri Slot, hvor arveprins Knud residerede. Da jeg spurgte ham hvorfor, svarede han:" A ska i æ hoel". (Jeg skal i spjældet). Da jeg ville vide hvorfor, svarede han: "A hår peest i prins Knuds gulerødder". (Jeg har pisset i gulerøderne". Det viste sig at være ganske rigtigt. Når vagten om natten gik rundt om slottet og nåede ned i køkkenhaven og følte sig trængende, lettede de sig i køkkenhaven, men til sidst blev slotsgartneren mistænkelig over stanken, og holdt køkkenhaven under opsyn, og der blev så bemeldte garder taget, om ikke just med buk-

Genindkaldt til 3. regiment i Viborg. Jeg står som nr. 1 fra venstre.
3. mand fra venstre kom fra en gård i Refs ved Hurup. Navnet var Nicolajsen.

serne nede, så dog med åben gylp. Nå, den art gik ind under vagtforseelser, og der var fast takst for sådanne, nemlig tre dage i brummen.

Vagten på Sorgenfri fik forplejningen bragt hver dag fra Garderkasernen i København. De to små prinser, Ingolf og Christian, tilbragte megen tid sammen med garderne, og en dag var maden netop ankommen og prinserne var til stede. Ovennævnte garder mente der manglede salt, og sagde til prins Christian:

"Hej do Kresian, stik lie op te di muer å hint nøj sålt". Og prinsen smuttede afsted, og de andre gardere var lidt betænkelige ved det, men kort tid efter kom prinsen tilbage med salt, - og så skulle jeg hilse fra mor og ønske velbekomme.

Dengang havde officerer og befalingsmænd et helt andet frisprog over for os værnepligtige end nu om stunder. Hvis den slags anvendtes i dag, ville de miste deres stilling. Men vi syntes for det meste det var hylende grinagtig - sådan var det bare. Befalingsmændene havde dog ikke selv noget imod en rap replik, bare den ikke var respektstridig og dermed nedbrød disciplinen.

Jeg har nævnt, at der fandtes kompagniklovner, men det var nu ikke alle, som var "klovner" der optrådte som sådanne, af een eller anden grund optrådte de, som om de var. Jeg husker bl.a. een, som sikkert var lynende godt begavet, men dog skilte sig lidt ud, måske med fuldt overlæg?

Denne garder havde en tynd, høj fistelstemme, og en dag, hvor vi var på øvelse, blev situationen ridset op for os. - Vi var i stor fare for at blive omringet af fjenden. "Uha da da" udbrød denne garder med høj tynd stemme. – Ja, kompagniet kunne risikere at blive udslettet. "Uha da da", lød det igen. Så kom det fra befalingsmanden: "Er der nogen spørgsmål til situationen?" "Ja huh ha da da, er det farligt?" Så kom det lettere irriteret fra sergenten: "Ja, De er jo ikke klogere, hvis Deres hjerne bestod af dynamit, og den blev bragt til eksplosion, ville eksplosionen ikke være stor nok til at skyde ørevokset ud". - "Uha da da".- "Ja såmænd, vist så, men hvad har De tænkt Dem at lave

som civil?" – "Så vil A bank rost å æ jærntæp." (Banke rust af jerntæppet)

Selv en lang soldatertid får ende. Da vi mødte til tjeneste var tjenestetiden 18 måneder, men da vi havde været indkaldt i en månedstid, blev den nedsat til 16 måneder, men vi var stort set ligeglade, 16 måneder var en evighed at tænke frem på. Det forekom endeløst, men alting får en ende og det gjorde soldatertiden også, og nu ligger den næsten 50 år tilbage.

Mens jeg var soldat blev jeg forlovet med Sonja, og efter hjemsendelsen fik jeg ansættelse i det store handelsfirma "Oceka" , som havde til huse i et af de store gamle pakhuse i Nyhavn på den sjove side. Sonja fik ansættelse på Nørre Hospital, og vi ville egentlig helst være blevet i København, men det viste sig helt umuligt at få en lejlighed der, da vi ville giftes. Vi besluttede derfor at vende tilbage Westen for Leibak, da min bedstefars store hus stod ubenyttet hen, da han boede hos mine forældre, og disse havde efterhånden brug for min hjælp i forretningen, og således blev det, og bedstefar kunne flytte ind i sit eget hus, hvad der var en stor glæde for ham.

Tilbage til livet Vesten for Leibak

Lige inden jeg flyttede hjem til Lyngby, købte jeg en Nimbus motorcykle med sidevogn. Den fik vi megen fornøjelse af i nogle år, selv om fornøjelsen var så som så om vinteren, da var det en barsk fornøjelse til tider, så på et tidspunkt blev Nimbus'en skiftet ud med en brugt bil, og selv om bilen bestemt ikke var en potensforlænger, skulle jeg da ikke sidde og skræve over den i styrtregn eller snesjap. Sammen med min morbror Thøger og Karl Josefsen jun. købte jeg en havpram, som blev bygget af bådebygger Bonde fra Stenbjerg. Prisen var dengang 1500 kr. Det siger lidt om hvad penge var værd i 1956. En lignende båd ville i dag koste ca. 50.000 kr. Den båd var en god investering. Igennem mange år brugte vi havet flittigt med den, og havde en udmærket fortjeneste.

Vores hovedfiskeri var efter stenbidere om vinteren. Det kunne være en barsk oplevelse, da der ofte var meget hård frost. Det skete, at garnene frøs fast i båden inden vi kom i land med dem, men stenbidere var der nok af. De røde velsmagende hanner kostede først på

Min lille nevø Jørgen Fink og niece Lea Hammerich synes "bussen" trænger til at blive shinet op.

sæsonen 1.25 kr., og de store blå kulsøer med rognen, som bruges til kaviar, omkring 6 kr. stykket. Der gik dog ikke lang tid inden de røde blev næsten værdiløse, og kun kostede 5 øre på auktionen på Jegindø, og så blev de smidt ud igen. Engang bad gamle JAS mig om, at tage "kuelbassier" med hjem til ham. I Lyngby kaldtes stenbiderne sådan. I Agger kaldtes de grise. Jeg fandt 4 store flotte kuelbassier til ham og bar dem op i min rygkurv og kørte om til ham med dem. Han spurgte hvad de kostede, og da jeg sagde, at jeg skulle have 5 kr. i alt for dem alle fire, havde han nær fået et slagtilfælde. Det var ren optrækkeri. Noteringen fra fiskeauktionen lød på 5 Øre stykket, men han ville da være rimelig og betale en krone for dem, altså 25 Øre stykket, det mente han var en passende pris. Jeg bad ham rejse et vist sted hen samt til Jegindø, hvor han kunne købe sine fisk, nu tog jeg dem med igen og smed dem på møddingen, - farvel.

Ingefred, som havde hørt vores snak og kom ud og sagde - gå ind mæ dæ din gammel tosk, selvfølgelig skal Knud ikke levere fisk her til den pris do tøwes, nej, han ska heller ek nywes mæ 5 kr., nej, han ska ha 10 kr. Josef gik hovedrystende ind over en sådan ødselhed. Pengene havde Ingefred dog ikke den dag, dem kunne jeg få ved lejlighed, og den kom jeg til at vente længe på, men jeg er holdt op med at vente. JAS hans tilbud viste sig at være det bedste, men Ingefred ville jeg alligevel ikke have haft betaling fra, hun var altid meget gavmild og gæstfri.

Når sæsonen efter stenbidere var forbi fiskede vi efter rødspætter og gråtunger. Tungerne fik vi altid en høj pris for. Længere hen på foråret var det pighvar vi gik efter. Normalt kostede de næsten det samme som tunger, men det gjorde de af en eller anden grund ikke de første par år, det var lave priser.

Det mest givtige fiskeri var efter høstsild om efteråret. Dengang havde gårdene folkehold, og havde brug for mange sild til nedsaltning. Vi kunne afsætte alle de sild, vi kunne fange og mere til. Vi drev med garnene om natten og det siger sig selv, at vejret skulle være meget fint. Fangsterne kunne svinge meget, men 10 "wul", regnedes for fint. "Wul' er det jyske udtryk for "ol", altså 80 stk. og sildene blev aldrig vejet

Her har vi nybygningen. F.v. Thøger Iversen, Karl Josefsen og drengen er Johannes Svendsen.

men solgtes pr. ol. Det er for resten af benævnelsen ol, at olding kommer. Når en person blev 80 år, var vedkommende en olding. - Jeg husker tydeligt den allerførste gang jeg var på havet efter sild. Havet var blank som et spejl, da der var helt vindstille, og der var næsten fuldmåne. Da garnene var sat, lå vi en timestid ved yderenden af dem, og roede så ind for at se, hvordan de stod, og vi så straks, at der gik mange sild i garnene. Da vi ved daggry hev garnene ind, havde vi 55 ol, hvad der næsten var rekord. Denne rekord blev dog eftertrykkelig slået af os selv året efter. Vi lå kun ca. et kvarters tid ved yderenden inden vi roede ind, og vi så til vor store overraskelse, at der gik mængder af sild i garnene. Vi var kun nået halvvejs ind, da garnene begyndte at "summe", dvs. synke under sildenes vægt. Så var det med omgående at få garnene ind, for lå de først på bunden, kunne vi ikke bjerge dem pga. den store vægt. Det første garn fyldte hele agterenden, hvor Karl stod i sild til skrævet. Thøger, som nok ellers ville have det hele med, bad os ryste garnene, så så mange sild som muligt blev rystet af udenbords. De kom ind over rælingen i en tyk "pølse" på en halv meter, og snart var båden fyldt op. Vi var klar over, at vi ikke kunne have dem alle, og var rede til at skære garnene, som vi så ville miste. Til alt held begyndte der at blive mindre sild indover, og tilsidst var der slet ingen i de inderste garn, som vi så fik med. Der var kun få cm. fribord, men da havet var som et spejl og vi lå lige ud for landingspladsen, kom vi godt ind med ladningen. Der var ikke mindre end 90 ol, fanget på under en halv time. Thorvald Iversen havde sat et par garn fast i krogen ved molen, og da han drog dem, var der ikke een eneste sild i dem, men det gjorde ikke stort, for vi havde brug for mange hænder til at pille sild af vore garn, og det blev betalt med naturalier.

Thøger Iversen ved årerne.
F. 14/9 1897, d. 2/4 1986.

Karl Josefsen sætter rødspættegarn
F. 31/10 1917, d. 18/3 1982.

Faresignalstationen

En sådan fandtes i alle fiskerlejer ved vestkysten i tidligere tider. De var udstyret med en signalmast, kanon, sirene, signalraketter m.v.

På signalmasten hejstes der om dagen balloner, hvis havet begyndte at rejse sig, og om natten lanterner, en enkelt ballon betød begyndende sø, to at fiskerne skulle søge landing snarest, og tre balloner at landing var umulig, og at redningsdamper var tilkaldt.

Kanon og sirene samt signalraketterne anvendtes i tåget vejr, så fiskerne kunne få landkending og sejle efter lyden. Mange turister tror, at kanonen skulle skyde en redningsline ud til strandede skibe, men det var bestemt ikke tilfældet. Det skulle da også være et besynderligt held, at strandingerne fandt sted lige ud for kanonen, og det måtte jo være en forudsætning, hvis kanonen skulle afskyde en redningsline. Kanonen havde en vægt som gjorde, at et par raske karle ikke bare lige kunne tage den mellem sig hen til strandingsstedet. Ganske vist

var den på hjul, men alligevel, og så i det løse sand.

Nej, den skulle give knald som kunne høres, og kanoneren var signalmanden. Signalmanden ansattes af fiskeriforeningen, som fik tilskud af amt og kommune til aflønningen, resten skulle foreningen selv betale. Det var gerne ældre fiskere som ikke mere brugte havet som fik stillingen. Foruden den vistnok ret beskedne løn, fik han alt det fisk familien havde brug for samt gratis lys og varme i signalhuset. En af de signalmænd som jeg husker bedst var Peter Svendsen, som havde jobbet i mange år, og han passede det med stor omhu. I signalhuset, som fik navnet "Peder Svendsens Hus" indrettede han sig godt. Der var både bord og bænke samt en sofa med sengetøj, så han ikke behøvede at gå hjem for at sove, hvis han snart skulle af sted igen. Det skete, at han boede der flere dage i træk, ikke mindst hvis han var røget uklar med Dorre, så sendte han os børn hjem efter proviant. Der var også telefon i huset samt ikke mindst en kakkelovn, og Peter holdt af meget varme, så den fik ikke for lidt kul.

Når kanonen skulle affyres blev den ladet med en lille sæk sortkrudt, som lige passede til løbet, og blev skubbet ned med en ladestok, dernæst en forladning af aviser der blev banket ned med ladestokken. Tidligere blev der anvendt en lunte af sortkrudt, som blev anbragt i fænghullet efter at en pregel var stukket ned gennem krudtsækken. Men sådan var det ikke i Peters tid, da var det mere moderne, da anvendtes der ikke lunte, men et brandrør, som passede ned i fænghullet, og selve affyringen foregik ved et ryk i en snor. Snoren var vel en to - tre meter lang, men det mente Peter var alt for kort, så han forlængede den med adskillige meter, så han under affyringen var i dækning bag en brink, hvis skidtet skulle eksplodere. Efter Peter Svendsen var signalmanden Niels M. Nielsen, bror til min bedstefar, men han var så mørkeræd, at han om natten ikke turde gå op på signalbakken. Det gjorde det heller ikke bedre, at der var begravet en engelsk flyver lige foran kanonen. Dengang var der efterhånden kun lidt pramfiskeri fra Lyngby, så der var ikke mere så meget brug for at gå op på signalbakken, og det gjorde Niels så hel-

Kanonen hentes hjem. F.v. Egon Kruse og Sigfred Jensen.

Øvelse med redningsraket. Raketstationen blev nedlagt den 1. oktober 1975.

ler ikke når det var mørkt. Han havde fået anbragt en lang stage vest for signalhuset, og i påkommende tilfælde hejste han en flagermuslygte op i den, så pramfolkene kunne se hvor landingspladsen var.

Af og til skulle kanonen males, efter at der var banket rust af den og den gamle maling var skrabet af. Det kunne de gamle fiskere give tilbud på, og den billigste fik arbejdet, malingen betalte fiskeriforeningen.

En gang kom ham der havde arbejdet ind i butikken og satte sig på bænken og sagde, at sådan noget arbejde egentlig var meget interessant. Jeg kunne nok ikke gætte, hvad han fandt på kanonløbet inden under malingen? - Nej, hvad fandt du da, spurgte jeg? - Jeg fandt selveste Frederik den Syvendes genitalier med krone over. Nå, ja, jeg vidste meget vel, at det nok var kongens initialer manden havde fundet, og det er ikke sådan med de fremmedord, men han kunne jo også blot havde sagt navnetræk. "Genitalierne" ses stadig på kanonen, og nedenunder årstallet 1848, så de holder sig godt.

Da al fiskeri var ophørt fra Lyngby strand hentede vi kanonen hjem til byen, Sandet var blæst fra den, så den var væltet om på siden. Den blev anbragt ved forsamlingshuset efter at Stoffer havde støbt et fundament til den. Da forsamlingshuset blev solgt, blev den flyttet op til det tidligere redningshus, som ejes af skovvæsenet, og der har den sikkert fået sit endelige hvilested.

Der var for øvrigt mange som ville købe kanonen og der blev budt ret store beløb på den, men os i bestyrelsen for forsamlingshuset skulle ikke nyde noget af en sådan handel, for hvem ejede kanonen, hvem skulle have pengene og hvem skulle underskrive salget? Så nu står den på et passende sted.

Lige vest for Niels Madsens hus var strandingstømmeret oplagret. Niels var strandfoged, og han var ikke meget for, at vi unger legede i tømmeret, han kom tit og skældte os ud, men vi tog hævn.

Jeg har nævnt, at han var meget mørkeræd og overtroisk, så en buldrende mørk aften, satte vi en drage op over strandingsgodset, og vi bandt

en tændt lommelygte i halen på den. Vores drager var hjemmelavede og derfor ikke særlig stabile flyvere, de svang fra side til side og slog koldbøtter, så det så også mærkeligt ud, med det urolige lys, som bevægede sig over strandingstømmeret. Nu håbede vi så bare på, at Niels opdagede lyset, så vi ikke selv skulle gøre ham opmærksom på det, men det blev ikke nødvendig, for kort tid efter kom han udenfor med nogle naboer der havde været på besøg. De opdagede straks det mærkelige lys, og Niels Madsen råbte, at det var spøgeri eller forvarsel for et eller andet. Mens de stod og betragtede fænomenet, slog dragen en koldbøtte og bragede lige ned i tømmeret og lyset forsvandt. Niels skyndte sig ind, han skulle ikke hen for at se nærmere, han havde set rigeligt. Vi fjernede straks resterne af dragen, så der næste dag ikke var noget at se.

"Doktor" Madsen og "postmester" Nielsen

En butik betyder uendeligt meget for et lille bysamfund. Det opdager man først for alvor, når den ikke findes mere. En butik er på landet ikke kun et sted hvor man handler, men et sted hvor man mødes og snakker om dagens begivenheder. I Lyngby havde vi i butikken en langbænk, hvor folk kunne sidde og sludre, mens de ventede på at det blev deres tur, men det tog de nu ikke så nøje, mange blev siddende i timevis og snakkede, og det er også sket, at nogle kom hjem uden at få de varer med, som konen havde sendt dem af sted efter.

Butikken fungerede også som en slags posthus, dog ulønnet. Folk kunne aflevere deres pakker som jeg så vejede og udregnede hvad der skulle på af frimærker. Girokort, postanvisninger og lignende havde vi tillige med frimærkesalg.

Hvis der kom pengeforsendelser til fjerntliggende sommerhuse, som f.eks. den meget kendte og berømte Mads Stages, så havde postbudet lov til at aflevere dem til mig, og jeg havde lov til at kvittere for pengene. Mads havde givet mig en fuldmagt. Butikken fungerede også som en slags bank. Det var ikke ualmindeligt, at sommergæster ved ankomsten godskrev deres kontrabøger med ret store beløb, som de så kunne hæve efter behov samt købe for.

Retspræsident E. A. Abitz boede i Lyngby nogle måneder hver sommer og han havde som de fleste en kontrabog. Når halvdelen af sommeren var gået, kom præsidenten altid for at høre hvad han skyldte mig, og når han fik beløbet, indbetalte han det dobbelte, for som han sagde - Nu har jeg skyldt Dem penge i et par måneder købmand Knud, så kan De passende skylde mig i et par måneder.

Justitsminister Helga Pedersen betalte på en anden måde. Hun sendte mig en crosset blanco check, så kunne jeg selv skrive mit tilgodehavende på, og opgørelsen ville hun aldrig se. Nu har det aldrig ligget til mig at bedrage folk og hvis, var justitsministeren nok ikke den klogeste at forsøge med. Hun blev senere højesteretsdommer.

Hvis folk blev syge og skulle til læge, kunne de hente en køreseddel hos mig, og så havde de fri befordring til doktoren, og det blev aldrig misbrugt, nærmest tværtimod. Det er sket flere gange, at en bekymret mor var i tvivl om barnet skulle til læge og bad mig lige se på det først. Det var jo ingen nytte til at lave stor ståhej for ingenting.

Således kom Annelise en dag og bad mig følge med hende hjem for at se på lille Tommy, som var faldet og slået panden ind i den skarpe kant på faderens motorcykle.

Faderen var på havet. Jeg fulgte med, og Tommy sad i sofaen og læste Anders And.

Han løftede ikke engang øjnene mens jeg kiggede på såret. Det var en grim flænge, og huden posede lidt ud som en lomme, så Tommy måtte til lægen og syes.

En anden gang i juledagene kom en bekymret mor og bad mig se på Børges øje. Jeg havde hørt, at han havde fået et blåt øje, det kunne jo ske i disse tider, men jeg fulgte da med. Børge lå oppe i sit værelse. Jeg har set mange blå øjne, men den her var fuldbragt. Den slags forsvinder for det meste af sig selv, men her sivede der en tynd stribe lyserødt blod ned ad kinden fra det lukkede øje, og jeg stillede diagnosen, at han skulle til læge, øjet kunne jo være beskadiget. Jeg gik så hjem og skrev en køreseddel, og

En af "doktor Madsens" patienter, Jørgen Fink.
I døren min kone, Sonja, og længst til højre min søn, Manne.

Børge kom af sted. - Hen på eftermiddagen kom han ind i butikken med en ordentlig forbinding om øjet, og jeg ville vide hvad lægen havde sagt. - - Ja han såe - nå Pedersen, De har nok været til julefrokost! å så såe æ,- ja fanden ikkemæ, osse en go jen.

En sommer var min nevø, Jørgen Fink, så uheldig under badning i Besolevande, at træde på bunden af en knust flaske, og det blødte meget. Såret var ikke særligt langt, men dybden kunne jeg jo ikke vide. Vi havde i Lyngby en masse læger, så jeg sendte ham op til doktor Nannestad for at han kunne bedømme, om han skulle videre til vores egen læge. Nu var det slet ikke sådan, at folk benyttede lægerne til gratis konsultation, det var overhovedet ikke tilfældet nogensinde, blot at de lige kunne kigge på det og sige, om vedkommende skulle sendes til egen læge eller det var unødvendig. Nannestad var ikke hjemme, så jeg sendte drengen til Vestervig til H.C. Petersen som forbandt foden.

En dag kom der et ægtepar ret oprevet ind i butikken. Manden havde et badehåndklæde bundet om venstre arm og han blev støttet af konen og satte sig tungt på bænken. Hun forklarede, at manden havde været ved at save brænde, og at saven var smuttet og havde såret ham i armen. De var gående ned til butikken, da konen ikke havde kørekort, og manden ikke kunne køre selv på grund af læsionen. Hun fortalte, at på vej herned kom der en bil kørende bagfra, og de opdagede, at det var medicinaldirektør, dr. med. Esther Ammundsen og dr. med. Emma Vestergaard. De hujede og vinkede for at standse dem, men de troede kun at de vinkede til dem i al venskabelighed, så de kørte blot videre mens de vinkede tilbage. - Det var bittert at redningen var så nær, og så se den forsvinde i en støvsky, som konen sagde.

De bad mig ringe efter en taxa, så manden kunne komme på skadestuen. Jeg sagde, at en sådan var der ikke her, men de kunne komme til sygehuslægen i Vestervig. Jeg tilbød dog først lige at kigge på såret inden jeg ringede, og det fik jeg lov til. Da jeg ville vikle badehånd-

klædet af mandens arm, så han mig lige ind i øjnene og spurgte, om jeg nu var sikker på at jeg kunne tåle at se såret. Da blev jeg for første gang betænkelig, for jeg er ingen havørn til blod og slemme sår, men det undrede mig, at det ikke blødte gennem håndklædet. Nå, endelig kom jeg ind til det levende, og hvad så jeg så der? Jo, der var en lille flænge på ca. 1,5 cm. og et par millimeter dyb, lige nok til at et par blodsdråber kunne pible frem. Jeg sagde så, at det der kunne jeg selv ordne. Det var de nu ikke helt overbeviste om, men jeg forklarede, at jeg havde lært militær førstehjælp, og kunne lægge trykforbindinger ved pulsåreblødninger, give hjertemassage samt kunstig åndedræt, ja selv en midlertidig skinne ved knoglebrud kunne jeg lægge, men alt det var der jo ikke behov for her, så jeg hentede forbindingskassen. Først skulle såret renses og desinficeres, og til det brugte jeg jod. Der fandtes to slags, den lyserøde tøsejod som ikke kan mærkes, og så den gode gamle lysebrune, som de fleste voksne har prøvet. Jeg besluttede, at det skulle være den og hældte det i riften. Manden lige frem sparkede i gulvet da det kom på, men man skal jo lide inden det bliver godt igen. Dernæst brugte jeg et plaster, først på kryds, og så på tværs, og så var behandlingen egentlig til ende, men i forbindingskassen var der så meget gazebind, så jeg viklede en rulle af det om plastrene, det så ligesom ud af mere, og dernæst fik manden badehåndklædet om armen igen, og jeg bad ham om at holde armen i ro de næste par dage, og det lovede han.

Kortslutningsmontøren

Det var ikke kun som "doktor" jeg optrådte, af og til også som elektriker, da vi havde fået elektricitet til Lyngby. Det bestod dog alene af at montere han- og hunstik samt sætte lys i julestjernerne som folk satte op i vinduerne. Således kom Christian Iversen en aften om til mig og bad mig montere en julestjerne for ham, han var ikke sikker på, at han selv kunne gøre det. Jeg svarede så, at den slags skulle udføres af fagfolk, og ikke af en kortslutningsmontør som han. Jeg monterede så stjernen for ham og skulle prøve om det virkede, og PLIM, al lyset forsvandt i butikken. - Sagde du kortslutningsmontør? - grinede Christian. Nu er han forlængst død, ellers er jeg sikker på, at han grinede endnu.

Professoren

Vi havde mange spøjse personer i kundekredsen. En pinsedag hvor vi sad ved en solid pinsefrokost med det hele, dengang var butikkerne lukkede på helligdage, kom min bror, som var hjemme på besøg, til at kigge ud af vinduet. Han gloede lidt og spurgte så hvem den person var, der styrede hen mod butiksdøren - han ligner Ebbe Rode der giver den som distræt professor. Vi kunne så fortælle, at manden netop var en distræt professor. Han var i mørkt tøj og havde en paraply med, men den var dog ikke slået op, da det var tindrende solskinsvejr. Butiksdøren var naturligvis lukket, men kort tid efter bankede manden på gangdøren, og da min far åbnede for ham, udbrød han - De har vist glemt at låse butiksdøren op. Min far gjorde så opmærksom på, at det ikke var en forglemmelse, det var jo pinsedag, og derfor var der lukket. Nå sådan, men manden havde da tænkt sig at handle lidt, og det fik han så lov til. Han fik sine varer i en lille papkasse, og far lukkede ham ud af butiksdøren. Kort tid efter bankede han igen på gangdøren og mente, at han glemt en paraply, han mente bestemt han havde haft sådan en med. Far gik med ham ind i butikken, og ledte lidt, og fandt så paraplyen som var anbragt i et hjørne af butikken. Professor, dr. med og dr. phil. blev så lukket ud igen, men kort tid efter kom han tilbage. Han havde vist glemt at få sine varer med, da han hentede paraplyen. Nu kunne vi godt se, at far som stod let i tændingen, var ved at have fået nok, men han gik dog med ind i butikken, hvor papkassen med varerne stod på disken. Far sørgede for, at professoren fik sin paraply i hånden og papkassen under armen, hvorpå han lukkede ham ud med ordene - no er do wal sikker po, at do ka find hjem altså. Og det var manden, det var den vej og så til højre lidt senere, så det var ingen problem.

En varm sommerdag kom manden ned til Vilhelm Jørgensen og spurgte, om han kunne

grave en brønd til ham. Vandforsyningen til sommerhuset fandt sted fra et vandhul i husets nærhed, men i tørre somre, tørrede hullet næsten ind, der var kun noget slam tilbage. Det kunne Vilhelm godt påtage sig, og han fik bestilt de nødvendige brøndrør, og da de var ankommet gik Vilhelm i gang med arbejdet. Det var en glødende varm sommerdag, og på et tidspunkt kom professoren ud og spurgte, om han måtte have lov til at byde ind på en drink. Vilhelm tørrede sig om munden og sagde ja tak og gik med indenfor. Professoren kom med et ølglas og fandt en skruetoldsflaske frem. Disse flasker drev ofte i land ved havet og var meget eftertragtede til hjemmebrygget øl eller saft. I flasken var der en klar væske, og manden skænkede glasset næsten helt op. - Stop - stop, sagde Vilhelm, - Jeg skal jo helst kunne gå hjem. Vilhelm var spændt på, hvad han havde i glasset og smagte på det, - det var vand, lunkent vand. Inden vandhullet tørrede helt ud, havde professoren sikret sig et par flasker.

På bænken

Jeg har vist nævnt, at der i butikken var en sladrebænk. Den blev brugt flittigt, ikke mindst af sommergæsterne, som holdt meget af at sidde der og snakke med de venligtsindede indfødte som vi også kaldtes, eller endog maleriske indfødte. I butikken blev der knyttet mange bekendtskaber for ikke at sige venskaber mellem sommergæsterne og de fastboende, de mødtes jo ofte i butikken og kom således til at kende hinanden, og begyndte at omgås privat. Nu, da der ingen butik er, kender mange af turisterne slet ikke hinanden, de kører lige gennem byen og hen til deres sommerhuse, og det er så det.

I butikken kom der jo som bekendt mange kendte mennesker, det være sig ministre og andre politikere, skuespillere, tegnere, malere og andre kunstnere.

En dag sad der på bænken en gæst fra et af byens pensionater og betragtede de kendte mennesker som der netop kom en del af mens

Her ordnes verdenssituationen. F.v. Magnild Kruse, Jens R. Christensen, Egon Kruse, Jos Josefsen, Christian Munk Nielsen, Søren Iversen og Konrad Christensen. Siddende på bænken Aage Krogh.

han sad der. Ved siden af ham på bænken sad der en velklædt herre, og han bemærkede til denne, at her kom der da vist mange kendte personligheder, hvortil manden svarede - ja det gør der da, hvorpå han gik. Sommergæsten bemærkede så lidt spydig til mig - nå hvem var så han, han var måske kejseren af Kina? Hvortil jeg så kunne svare, at det var knap nok, men han var ambassadør i Peking, og det var lige hvad han var.

Karen Marie

I butikken kom der daglig en lille sjov og gammelklog pige som virkede yderst snusfornuftig. Hendes far var tatoveret på armene, og hun ville så have mig til at "tatovere" hende, og til det anvendte jeg en stempelpude og alle de stempler jeg havde. Resultatet blev ganske udmærket mente pigen.

Butikken var lukket om søndagen, men folk kunne bestille rundstykker og lignende om lørdagen, og så hente dem søndag morgen hjemme i privaten, hvor de blev anbragt i gangen på et bord. På poserne stod der navnet på ejermanden. Det kunne godt give lidt forviklinger når Karen Marie hentede deres morgenbrød. Hun var for lille til at læse, men hun kiggede så i poserne og tog så den hun syntes bedst om indholdet i, og det var gerne den største. - Den der kommer først til mølle osv. En dag kom hun ind i butikken og satte sig på bænken med armene overkors og så demonstrativt på mig. Jeg spurgte så hvad hun skulle have, men fik at vide, at det kom ikke mig ved, jeg var en nysgerrigpeter og skulle ikke vide alting.

Jeg prøvede at forklare hende, at hun var nødt til at fortælle mig det, ellers kunne hun jo ikke få varerne med hjem, men det var forgæves, hun kneb læberne sammen og rystede på hovedet. Jeg lod hende så sidde, og efter et stykke tid ville hun vide hvornår Sonja kom. Jeg fortalte hende, at hun først kom om et par timer, men - det war liemøj - Æ wenter, og det gjorde hun så. Det vil sige, at efter en times tid kom hendes far og så hende sidde på bænken, og spurgte så hvorfor hun ikke havde fået varerne endnu. Jeg forklarede at hun ikke ville sige hvad hun var kommet efter, men det vidste faderen og nævnede et par ting, hvorpå Karen Marie hvæsede: "Nå, så fæk do ilyvvel

Karen Marie og Thøger forlader hjemmet.

Karen Marie er færdig med sin is, næsten.

stillet di nysgjerrighed". En dag hvor jeg kom til at kigge ud af kontorvinduet, fik jeg øje på Karen Marie for udadgående med sin lille bror Thøger, hånd i hånd. Thøger havde en lille rejsekuffert i hånden, og Karen Marie kom med promenadevogn med sin dukke i. Jeg gik ud for at spørge, hvor de agtede sig hen, og fik at vide, at de forlod hjemmet. Deres mor havde skældt ud, og det ville Karen Marie ikke stå model til, så nu tog hun sin dukke og bette Thøger med sig. De flyttede nu ned til faster Hilda.

Den gamle tækkemand og skibsrederen

I 1960 ville rederiet A. P. Møller bygge to store sommerhuse. De havde to i forvejen, og stråtaget var blevet lagt af tækkemand Kr. Nielsen fra Svankær. Rederiet ville gerne have ham til at lægge tagene på de nye huse også, da det var godt og solidt arbejde han leverede. Han var ganske vist over de firs år, men var rask og rørig. Kr. Nielsen blev så bedt om at komme til Lyngby for at tale om arbejdet, og selveste Mogens P. Møller og en arkitekt mødte op, og min far og jeg var der også, da vi havde tilsynet med husene.

Arkitekten sagde så, at stråtagene skulle sys fast med ståltråd, hvortil Kr. Nielsen svarede: "Ja, så blywer det uden mi hjælp, a bruger tækkegarn". Arkitekten indskød så, at det var fordi det skulle være det bedste af det bedste, og Kr. Nielsen svarede: "Ja netop, å derfuer bruger a tækgåer, det ant er fo glat, å æ tåeg vil skrie en tidaws, og det wil a e stå model te." Enden på det blev, at han fik lov til at anvende tækkegarn, men så var der prisen. Kr. Nielsen blev bedt om at indgive tilbud på de to store huse og de fritliggende garager. "Tilbud, fnøs Kr. Nielsen, a ska e ha gien nøj tilbud, mi pris er 11 kr. i timen, og det samme te mi medhjælper, det koster det det koster, og a snyder e mæ æ timer". Nå, det føjede de ham så også i, og så

82-årige Kristian Nielsen lægger her sit sidste stråtag. Det var i 1960 for rederiet A. P. Møller. Kristian Nielsen: født d. 18. november 1877 død - 14. maj 1969.

var der vel ikke mere at forhandle om, men jo, det var der. Kr. Nielsen ville have penge for sit arbejde hver fredag ved arbejdstids ophør, og det mente M. P. Møller ikke kunne lade sig gøre, rederiet skulle da først modtage en regning inden de kunne sende penge, men Kr. Nielsen havde ikke tænkt sig at sende regninger, han skrev blot timerne op på en lap papir, og så måtte det være nok, men penge hver fredag, basta. Enden på det hele blev, at rederiet sendte et a conto beløb op til min far på 30.000 kr., og af dem kunne han så betale tækkemanden, tagrørene og vognmændene som hentede dem. Så nu var alle tilfredse.

En mand med magt over tingene

I 1960erne, havde havet under en kraftig storm skåret så meget væk af stranden, at der var en lodret skrænt på 2 - 3 meter ned fra nedkørselsvejene. Vi strandfogeder kunne ikke køre strandingsgodset op, ligesom redningsvæsenet heller ikke kunne komme ned på stranden. Der blev søgt hjælp hos både amt og kommune, politiet under hvem strandfogederne hørte, klitvæsenet og redningsvæsenet, men der var ingen hjælp at hente nogen steder.

I juledagene fik jeg besøg af folketingsmand Kresten Damsgaard. Når han var i Lyngby, kom han tit ned og besøgte os. Vi nød så et par vaniljekranse og et glas portvin, eller det var måske omvendt. Damsgaard spurgte så om, hvordan det hele stod til, og jeg fortalte ham om vore besværligheder med havvejene, og at der ikke var nogen hjælp at få.

- Nå ikke, sagde han, det ska A nok klare, det kan militæret ordne, de bruger en masse pæng til ingen nøt, så no kan de for en gangs skyld lave noget nyttigt for pengene, - do hører nærmere. Damsgaard var dengang formand for finansudvalget, og sad som sådan på rigets pengekasse. Han blev senere kirkeminister og trafikminister.

Allerede næste mandag blev jeg ringet op af chefen for ingeniørregimentet i Randers, som ville vide, hvad det var de skulle gøre i Lyngby. Jeg forklarede ham det, og han sagde, at det skulle de nok udføre, men det blev ikke før juni måned, da de kun havde to af de store bulldozere, og den ene var i Tyskland og den anden var adskilt og lå i depot. Det kunne jeg jo ikke sige så meget til, og da Damsgaard kort tid efter ringede for at forhøre sig om hvordan det gik, fortalte jeg ham, hvad obersten havde sagt. - JUNI MÅNED fnøs han, ikke tale om, det ska være her og nu, do hører nærmere. Ikke ret længe efter blev jeg ringet op, det var af en ung pige kunne jeg høre, og hun spurgte om hun traf Knud M. Nielsen, og at det var fra hærkommandoen og at generalen ville tale med mig. Da jeg så fik ham i røret måtte jeg så igen forklare, hvad det hele drejede sig om, hvorpå han svarede at det var i orden. Der ville komme to ingeniørofficerer for at se på sagerne, og dem kunne jeg så vise tilrette med hvad der skulle gøres. Der blev aftalt en tid hvor de skulle komme, og det fik Damsgaard så besked på.

De to officerer afhentede mig ved butikken og jeg kørte med dem ned til havet. Jeg glemmer aldrig deres ansigtsudtryk, da vi kom op til fiskerhuset og de så den modtagelseskommission der ventede på os. Der var fhv. minister Per Federspiel, som med sig havde Gregers greve Ahlefeldt-Laurvig fra Egeskov slot. Greven havde dog ikke noget med sagen at gøre, han var gæst hos Federspiel og var så fulgt med. De to officerer kendte dem meget vel begge to. Desuden var der overklitfoged Rasmussen i fuld uniform samt klitplantør Ravn.

Da vi skulle til at stå ud af jeepen spurgte en af officererne - sig mig lige, hvad er det i det hele taget det her drejer sig om, lige som vi skulle køre fra kasernen telefonerede selveste forsvarsminister Ninn-Hansen og spurgte til sagen, så det må være meget vigtigt, og jeg svarede at det var yderst vigtigt. Da vi var færdige med besigtigelsen fik jeg at vide, at de førstkommende mandag ville ankomme med det nødvendige materiel og at de ville begynde på arbejdet tirsdag morgen. Om mandagen blev jeg ringet op af stationsforstanderen fra Hurup der sagde, at der var kommet en forsendelse pr. bane til mig, men at det måtte bero på en fejltagelse. Jeg ventede ikke nogen banepakke og spurgte naturligvis hvad forsendelsen var, og standeren svarede nogenlunde således - ja jeg ved ikke om jeg skal grine eller græde, men det

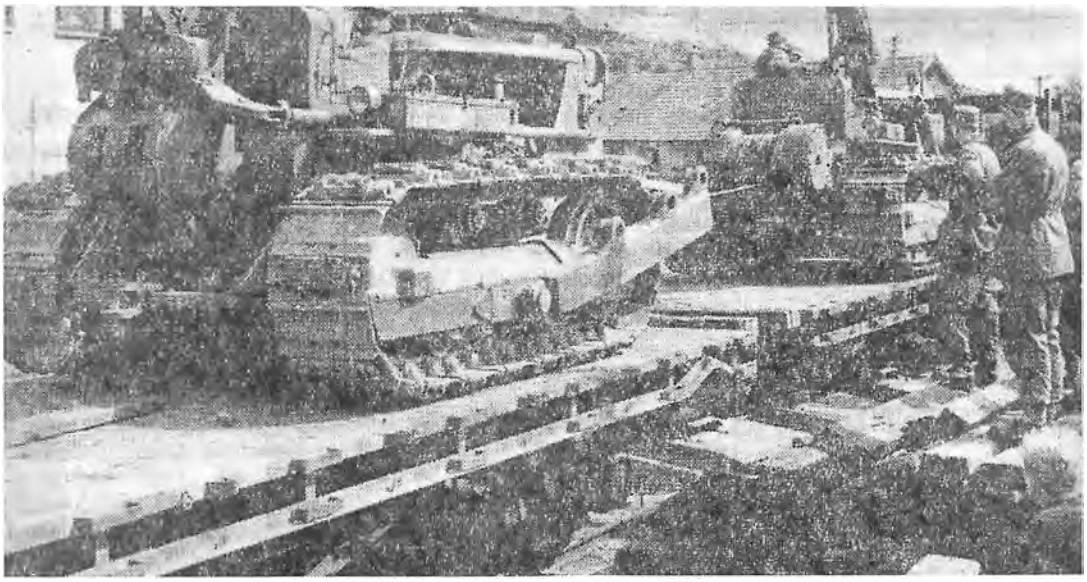

Her ses kæmpedozeren på Hurup Station. Der er en mindre på blokvognen bagved.

drejer sig om den største bulldozer jeg nogensinde har set, den står på en blokvogn på rangersporet, og fragtbrevet lyder på dig. Jeg opfattede straks det komiske i det og svarede, at den var god nok, den var til mig.

- Jamen hvad vil du med den, og hvordan får du den herfra? Jeg svarede så, at sådan en dyt var da meget rar at have og at den ville blive afhentet i løbet af dagen, og det blev den så, og vi fik lavet alle vore nedkørsler.

Gustav Winckler og Harald Vestergaard

Gustav Winckler købte på et tidspunkt butikshuset i Lyngby, da det var blevet nedlagt som forretning. Gustav kom ofte i brugsforeningen i Svankær når han skulle handle, og som den meget ligefremme og venlige mand han var, kom han snart på talefod med uddeler Arne Thomsen. En dag Gustav kom for at købe vindueskit, havde Arne det ikke, men han havde et halvt bægerfuld hjemme i privaten, og det kunne Gustav få. Arne gik over for at hente kittet, og bad imens Gustav om at passe butikken, til han kom tilbage, og Gustav satte sig tilrette bag kasseapparatet. Kort tid efter kom ungkarlen, Harald Vestergaard, ind i forretningen. Da Harald så Gustav, stirrede han lidt på ham, først fra den ene side og så fra den anden, og til sidst udbrød han: "Kinner vi hinajen?", men det mente Gustav ikke at de gjorde. - ja men der er nøj bekjend we dæ, do ku godt ligen ham Gustav Winckler. Gustav svarede så, at det var fordi de havde samme far.

I mellemtiden kom uddeleren tilbage og Harald ville vide, hvem den mand var, og Arne svarede at det var Gustav Winckler. - AA vrissede Harald, folk er så grim te å bild mæ nøj ind, trower do, at do ka bild mæ ind, te Gustav Winckler er bløven kommis i Svankær Brugsforening? - Sjønger do? spurgte han så Gustav, og denne svarede, at det gjorde han da af og til. - Osse i æ radio og æ fjernsyn? - Ja, også det, svarede Gustav. - Æ trower e po jer, I vil bild mæ nøj ind, men hvis det paser, så wel æ da lie sæj, at do sjønger e særlig godt, og så gik Harald. Da Gustav var på vej ud kom Thora Gramstrup ind, og hun udbrød - Nej som do ligner Gustav Winckler, og Gustav svarede - ja det siger folk jo.

Tobli Niels

Tossede Niels boede i Istrup, og han var meget tilbagestående, men det prøvede han at skjule efter bedste evne. Engang min far var på besøg

i huset, hvor Niels boede, sad Niels og "læste avis", velsagtens for at dupere far med at han kunne læse. Han vendte ganske vist avisen på hovedet, det så nok ens ud for ham, og så læste han halvhøjt: "Da dunte, da dunte, da dunte".

Når der var sportsfest i Svankær, havde Niels en fin dag. De unge mennesker havde deres sjov med at forære Niels penge, og dem ville han gerne have. De unge lod Niels vælge mellem en stor kobber-femøre eller en ti-øre, som jo ikke fyldte ret meget, og Niels tog altid den store femøre, så det syntes folk var meget sjovt. Engang prøvede min far også at lade Niels vælge, og han tog som altid 5-øren. Min far sagde så til ham, at ti-øren var dobbelt så meget værd, og Niels svarede: "Det vedder æ da godt, æ er sgu e tobli, men hvis æ tåer den, så er det e sjov mere, å så foer æ slet e flier pæng".

Vort modersmål er dejligt

Følgende lille episode fandt ikke sted i Lyngby, men efter jeg havde forladt byen og rejst til København. Sammen med min bror, Christian, havde jeg et aktieselskab, som forpagtede toldfrie kiosker på svenske og tyske skibe. Personalet var mest svenske og danske piger, og min bror og jeg havde tit sjov ud af at tale sammen på rawjysk dialekt, som ingen af personalet forstod en dyt af. Mærkværdigvis var det som om, at de svenske piger af en eller anden grund opfattede lidt af det, københavnerne absolut intet.

Blandt de ansatte var en ung pige fra København. Hun var meget dygtig, hurtig og sikker i sit arbejde, og vi satte stor pris på hende. Hun var meget livlig og fuld af humør, hun var kort sagt "skåes". En dag hvor hun rigtig rullede sig ud, spurgte jeg hende hvorfor hun var så opstemt. Min bror, som i det samme kom forbi, sagde henkastet i forbifarten: "Hun er owsen". Jeg kom til at grine og pigen ville vide, hvad det betød, men det var en jysk hemmelighed mente jeg. Siden hen sagde vi det desværre flere gange når hun var pjattet, og hun fik af gode grunde ikke at vide hvad det betød, da hun på alle måder var en både ærbar og ordentlig pige, det tog de svenske piger lettere på, men det ragede ikke os, hvad de foretog sig i fritiden.

Men, men, men, så skete der noget. Vi fik besøg af min moster i en uges tid. Hun havde været gårdmandskone i nærheden af Bedsted, og naturligvis skulle moster da med en tur til Sverige. Hun spiste ved personalebordet sammen med os andre, og omtalte pige var der også. Pludselig spurgte hun mig - hvad er det nu du og din bror siger jeg er? Din moster ved nok hvad det betyder? For "tilfældet" anede jeg absolut ikke, hvad hun mente, og begyndte straks at tale om noget andet. Jeg kunne godt se, at hendes hjerne arbejdede med at huske ordet, og jeg bad til, at hun ikke kom i tanke om det, men desværre, så kom det, - jo, Knud og Mads siger jeg er "owsen", hvad betyder det? Moster var meget religiøs, og jeg så hende bedende ind i øjnene, og så pludselig begyndte hun at fnise og derefter at grine højt. Hun havde omgående opfattet situationen og det morsomme i den. Og så stak moster en nødløgn. Hun forklarede at det betød, at man var livlig, glad og frisk, og pigen bemærkede, at det var også det hun selv regnede med. Da moster gik fra borde, forærede jeg hende den største æske chokolade der fandtes i kiosken, og det sagde ikke så lidt.

Vi brugte aldrig mere det udtryk, men det VAR for sent. En morgen mødte pigen op på skibet og hun var hel bleg af raseri. Hun ville straks have sit tilgodehavende og dernæst forlade jobbet. Jeg spurgte naturligvis, hvad der var sket, siden hun tog sådan på vej, og vi kunne vel tale om tingene som vi plejede, men her var der ikke noget at tale om, og så kom det. Pigen havde været til en stor sølvbryllupsfest, hvor der var mange jyske gårdmandsfolk tilstede. Til festen fik de naturligvis meget at spise og der var dejlige vine til maden. På et tidspunkt slog pigen på sit glas for at holde en lille tale til sølvbrudeparret, og da der var så mange jyder tilstede, ville hun imponere dem med, at hun da også kunne jysk, så efter talen opfordrede hun gæsterne til at drikke ud, - for som hun sagde, selv blev hun altid så owsen, når hun fik vin. Der var dødstille et øjeblik, men så begyndte folk at fnise og latteren bragede løs. Pigens

faster tog hende med ind i et værelse og spurgte, om hun ikke vidste hvad hun sagde, og hun kom så med sin version af ordet. Fasteren sagde, at "owsen" betød, at en ko var liderlig og ville ind under tyren. Hun ville også vide, hvem der havde lært hende den slags udtryk, og da det var opklaret, fik pigen det råd omgående at stoppe arbejdet hos de to sjofle fyre. Vi var naturligvis kede af, at det som var ment i sjov, skulle ende sådan, og vi ville nødigt undvære hendes arbejdskraft. Jeg spurgte hende så, hvordan gæsterne havde syntes om talen? Og hun måtte jo indrømme, at den havde gjort stor lykke. - Ja, netop, sagde jeg, ingen af gæsterne glemmer nogensinde din tale, og jeg er helt sikker på, at de alle nu kender baggrunden for den, så det skal du ikke være ked af. Enden på det hele blev, at hun fortsatte hos os, og siden hen var hun ikke bleg for, hvis en af pigerne var "skåes" at bemærke til os: "Hun er owsen".

To spasmagere på rejse til Hamborg

I 1938 skulle min far på forretningsrejse til Hamborg. Min far var fiskeeksportør ved Lyngby Fiskeeksport, og det var i den anledning rejsen skulle finde sted. Med på turen var også fiskeeksportør Mulberg fra Esbjerg. Et stykke tid forinden havde bryggeriet Carlsberg haft et eller andet jubilæum, og i den anledning var der blevet præget en sølvmedalje til uddeling blandt bryggeriets forhandlere, - min far fik to, en til købmand Madsen og en til købmand Nielsen i Lyngby, og det var jo den samme person. På medaljens forside var navnet "Carlsberg" præget, og på den anden side var bryggeriets logo – solkorset, som senere blev kendt under navnet hagekorset. Jeg husker meget vel, at der på sodavandsflasker var en cirkel med et hagekors, og de første tyske soldater i landet bemærkede det også med glæde, men den glæde blev kort, for da bryggeriet blev klar over, at det nu var et symbol for nazismen, blev det ikke brugt mere, det forsvandt ganske enkelt fra bryggeriets produkter. Men nu var det i året 1938. Der var ingen krig, og Tyskland var inde i en rivende opblomstring, som Hitler fik æren for og måske ikke ufortjent på det tidspunkt, ingen kunne i deres vildeste fantasi forestille sig hvad enden ville blive. Da Mulberg og far rejste til Tyskland tog de for sjovs skyld de to medaljer med. De boede på et fint hotel med levende musik i restauranten. Det havde de megen fornøjelse af. De var ikke fedtede med drinks til musikerne, og de lærte dem at spille en den gang populær melodi, hvor omkvædet lyder på dansk- fuld i går, fuld i dag, fuld igen i morgen, og til sidst var det sådan, at når de kom ind i restauranten, stoppede musikken straks med den melodi de var i gang med, og istemte den anden. Det havde de to spasmagere meget sjov ud af. Det skete også, at de tog de to medaljer på, og så blev de genstand for den dybeste respekt og fik en underdanig behandling lige meget hvor de viste sig. Tyskerne troede jo, at de var et par store "parteigenossen", når de lod hagekorset vende udad.

De havde alle tiders tur, og et års tid senere skulle Mulberg igen til Hamborg, da skulle min far dog ikke med, men det skulle fru Mulberg, og det var nok ikke med mandens gode vilje. Mulberg fortalte siden min far, at da han og fruen trådte ind i restauranten, og musikken fik øje på ham, stoppede de straks og begyndte på - fuld i går, fuld i dag, fuld igen i morgen. Fru Mulberg syntes, at det da var underligt at de også kendte den melodi her i Hamborg, og Mulberg undrede sig også over, hvordan det kunne gå til.

Det mørkeste Jylland

Følgende oplevede jeg for mange år siden, og det viser med tydelighed, hvad i al fald ærkekøbenhavnere dengang troede om os mærkelige mennesker heroppe, og ikke mindst om vores endnu mærkelige spisevaner. De kunne jo om sommeren se, at der på tørresnorene rundt om hang tørrede torsk og rødspætter i skønsom blanding mellem lange underbukser (jo, de brugtes af mange også om sommeren) og andre feminine benklæder. De tænkte vel, at når vi kunne æde det, - ja, nok ikke underhylerne, men fiskene, så kunne man vente sig alt i mærkelige kulinariske retter. Det jeg vil fortælle om fandt sted for mange år siden, da jeg boede i Lyngby.

Min svoger, Poul Hammerich, med lille Bine, som københavnerne troede jeg stod og kogte levende.

Nabohuset var udlejet til et yngre københavnsk ægtepar, og dem kom vi efterhånden en del sammen med, fordi de var meget betaget af vore hunde. De havde et smalfilmsapparat, og det brugte de flittigt til at fotografere de to hunde, når de løb ude og legede. Den ene af dem var min jagthund, og den anden en lille sød rød hundehvalp, som vi havde i pleje. Den hed Bine, og de to københavnere kom tit over til os for at lege med hundene.

En aften, hvor jeg stod ude i bryggerset og var ved at koge en hummer, kom den unge frue på besøg. Jeg havde netop puttet hummeren i gryden og stod og holdt på grydelåget, da de jo spjætter lidt, når de kommer i vandet. Hun spurgte interesseret, hvad det var jeg lavede, og jeg forklarede at det var en hummer jeg kogte og at den skulle koges levende. Da jeg sagde det, blev hun ligbleg og vaklede over mod væggen. Jeg var klar til at gribe hende, hvis hun besvimede. Jeg skyndte mig at forklare hende, at det ikke var så slemt, når blot vandet var spilkogende og den kom i med hovedet først, idet blodet koagulerede omgående. Den følte ingenting, og at den spjættede med benene og slog med halen nede i gryden skyldtes kun nervesammentrækninger. - Hun så ikke ud til at få det bedre ved den forklaring, og da der ikke kom flere lyde fra gryden, lindede jeg på låget og bad hende komme hen at kigge, men så var hun ved at besvime igen. Jeg sagde så overtalende: "Jo kom nu, den ligger helt stille nu, den bevæger ikke engang benene, kom og se hvor fin rød den er". Hun dristede sig så hen og skottede ned i gryden og råbte derpå lettet - jamen det er jo en hummer. Jeg ville så vide, hvad hun havde forestillet sig, og så kom det, - jeg syntes du sagde en HUND, - jeg troede det var BINE du kogte.

Ak ja, så forstod jeg bedre hendes voldsomme reaktion.

Torskegilde i Sognerådet

I nogle år, sad jeg i sognerådet. En årlig tilbagevendende begivenhed var det der populært kaldes "torskegilderne", hvor skatteydere blev tilkaldt for at gøre nærmere rede for deres selvangivelser. Det var aldrig de store sager det drejede sig om, og alt blev for det meste ordnet i fred og fordragelighed. Det der nogle gange kunne volde lidt besvær var privatforbruget, som der godt kunne være forskellige opfattelser af.

Ind imellem de tilkaldte, kunne der godt være enkelte personer, som var ret stridbare, og absolut anså os for nogle "grimme kåel".

Engang hvor vi således havde tilkaldelser og var færdig med en mand, spurgte Ove Lykke, hvem den næste var, og da han fik det at vide, sukkede han dybt og sagde, - "at no for vi en hulens kjæeb". Kassereren Troels Ifversen bad om at han måtte ordne det hele, vi skulle blot alle tie stille, og det fik han lov til. Troels stillede sig lige inden for døren, og da manden kom ind, trykkede Troels ham hjertelig i hånden og bød velkommen og bad manden sætte sig ned. Troels sprang hen og trak stolen ud for ham, bød på en cigar, og spurgte om han sad godt. Manden vrissede, at "det er da satans, så beløwen do er", og Troels svarede, at her behandlede man de faste kunder godt.

Så skulle vi til selve behandlingen af mandens selvangivelse, og Troels begyndte nogenlunde således: (Det er klart, at jeg efter de mange år ikke kan den nøjagtige ordlyd, men meningen fremkommer i det mindste) altså, Troels sagde: "Du er simpelthen den bedste landmand vi har i kommunen, ingen har bed-

re forstand på landbrug end du har, og du passer den flittigt, vi kan derfor ikke forstå, at ham, og så nævnede han en person, som har en landejendom næsten bestemt magen til din, men nok ringere, men ikke så dygtig en landmand, kan få mere ud af sin bedrift, det kan jo ikke være rigtigt, så det må ligge i dit lave privatforbrug. Manden så helt oplivet ud, og gik med til at privatforbruget blev forhøjet, og han pulsede lystigt på cigaren, da han gik derfra i bevidsthed om, at landbrug, det havde han forstand på.

Min forgænger i sognerådet, som repræsentant for Lyngby, var Christoffer Krogh. Han var en meget hyggelig og jovial mand, og da vi første gang efter hans afgang skulle have torskegilde, savnede de øvrige genvalgte sognerådsmedlemmer ham åbenbart til frokosten kl. 12. Troels foreslog derfor, at der blev tilsendt ham en formel tilkaldelse til ligningskommissionen. I en sådan tilkaldelse står der jo, at vedkommende skal medbringe dette og hint til brug for ligningskommissionen. Stoffer fik så den officielle tilkaldelse til møde kl. 12. Endvidere: "Til brug for ligningskommissionen bedes De medbringe 12 grønne Tuborg". Og Stoffer kom grinende ind ad døren ved 12 tiden, med en margarinekasse under armen, som indeholdt det ønskede i hans tilfælde henhørende.

En misforståelse

Der var også en anden lille sjov episode, hvor en misforståelse blev opklaret.

Ude på tyskernes efterladte batteri, voksede der i årene efter krigen mange blækhatte, som er en meget lækker spisesvamp. En dag ville jeg så på svampejagt, og da jeg gik gennem butikken med en spånkurv over armen, med en stor brødkniv i kurven, ville Ejner, som befandt sig i butikken, vide hvor jeg skulle hen således udstyret. Jeg svarede så, at jeg ville på jagt efter blækhatte ude på batteriet. Ejner gloede på mig og ville så vide, hvad i alverden jeg ville bruge dem til. Da jeg forklarede, at jeg ville spise dem, udbrød han: "Føj for den lede, sådan nøj ku æ e fo i mi lyw fo aldrig det". Det overraskede mig ikke spor, for mange i Lyngby

Karen Nielsen f. 23/12 1906 - d. 3/1 1989. Drengen på billedet er sønnen Christian Munk Nielsen. Karen var gift med Einer Nielsen.

betragtede svampe eller "skorhatte" som de kaldtes som det rene edder og forgift.

Ejner sagde så, at han godt var klar over, at der var mange af dem ude på batteriet for det havde han selv set, og han fortalte: "For få dage siden var jeg på jagt og sad ude på batteriet på en brink, da der pludselig dukkede en op foran mig, jeg tænkte på at give den et skud, men nænnede det ikke, da den var så pæn". Jeg tænkte ved mig selv, at det dog var en voldsom måde at drive svampejagt på, og Ejner fortsatte: "Så sad jeg længe og kiggede på den, og den kiggede på mig med sine små sorte øjne, så løb den lidt frem og tilbage, hvorpå den forsvandt under jorden igen". Så fik jeg mine anelser, og spurgte Ejner, hvad han egentlig mente, det var jeg ville på jagt efter, og han svarede: "Lækatte". Ja, ja, det lyder også næsten ens, og da misforståelsen var opklaret, kom vi begge til at grine, så tårerne trillede ned ad kinderne.

Tilbageblik

Til min næste fødselsdag bliver jeg 70 år, støvets år, som det engang kaldtes. Således er det vel ikke mere. Folk bliver på grund af bedre livskvalitet, kost og almen hygiejne væsentlig ældre for manges vedkommende, men alligevel, de sidste milepæle vinker forude, og det kan der ikke ændres på. Når man er ung, tænker man ikke på, at det hele engang er slut. Det ligger så langt ude i fremtiden mener man, men tiden går hurtigere end vi tror, og så kommer minderne om det der nu er fortid i ens liv, alle de gode og glade minder og oplevelser. Heldigvis er fotografiapparatet opfundet, så mange glade stunder er gemt for eftertiden. De fleste af disse fotografier jeg bringer, var egentlig beregnet for mine egne børn og deres efterkommere, så de kan se, hvordan det gik til da bedstemor og bedstefar var unge, måske oldemor og oldefar siden hen, for ikke at sige tip-o.s.v., men på mange af disse billeder optræder mange andre personer, og som har interesse for netop deres efterkommere, så derfor vil jeg vise dem.

Om ikke så lang tid, er der ikke flere tilbage af de oprindelige beboere i Lyngby. Husene er overtaget af i mange tilfælde folk, som ikke kender noget til Lyngby og dens historie, men sikkert også for dem vil det være interessant at læse om, hvordan det var engang. Og hvad med om 100 år hvor alting skulle være glemt ifølge en berømt digter? Da mener jeg det må være spændende, at kunne læse om livet i en lille by, som det var engang.

Tidens tand så ubarmhjertigt iler
over stok og sten så rask af sted
og tidens tand den aldrig hviler
vi har alle kuns at ile med.
(frit efter P. Sørensen-Fugholm)

En tandudtrækning hos doktor Toft anno 1938

Som barn fik jeg engang som så mange andre børn en forskrækkelig tandpine i en hul kindtand. De første tænder fik almindeligvis lov at passe sig selv, til de måtte vige pladsen for de blivende tænder. Det var de færreste der gik til tandlæge, og ualmindeligt var det ikke, at unge mennesker fik gebis til konfirmationen. Det er der heldigvis rettet meget på nu om dage.

Da jeg havde gået i nogle dage og krykket på grund af tandpinen, og det ikke hjalp med hverken en varmepude eller pulver kom det på tale, at det nok var det bedste, at doktor Toft trak den ud. Det var jeg bestemt ikke glad for, selv om jeg så slap af med tandpinen, og selv om far lovede mig, at jeg måtte sidde på hans skød, mens udtrækningen foregik, var jeg ikke helt overbevist om det nu var klogt at gå med til det. Her skal lige indskydes, at der ingen bedøvelse fandt sted. Først da det blev lovet mig, at jeg måtte få en rund chokoladeispind når vi kom til Vestervig, lod jeg mig overtale. Thi en rund chokoladeispind var en sjældenhed. Hver søndag fik vi børn en almindelig rund ispind, som kostede 10 øre, men den anden kostede 15 øre, og det skete nok højest en to tre gange på en sommer at man opnåede den lykke at få sådan en. Det var næsten kun når der var gæster på besøg, og de så spenderede luksusudgaven.

Læge E. Toft, Vestervig.

Da dagen oprandt og vi skulle til Vestervig, blev en pude bundet rundt om stangen på fars cykel, så jeg kunne sidde nogenlunde komfortabel på den lange tur. Det var en strålende varm forårsdag med ikke en sky på himlen, men jeg syntes ikke solen skinnede helt som den plejede, og det blev ringere alt som vi nærmede os Vestervig.

Vel ankommen dertil fik jeg straks min ispind, da det ikke var godt at få den efter tandudtrækningen, da alt det kolde i munden kunne give betændelse i såret. Ispinden smagte slet ikke så godt som den plejede, og jeg trak fortæringen ud så længe jeg kunne for at udsætte det uundgåelige, men til sidst blev jeg dog færdig, og vi gik op ad trappen til doktoren.

Toft fik at vide, hvad vi var kommet for, og da han havde fundet nogle modbydeligt udseende tænger frem, bad han mig tage plads i stolen. Far satte sig så først og jeg tog plads på hans skød. Toft fandt en tang frem og bad mig gabe op, idet han dog bemærkede, at han ikke trak tanden ud lige med det samme, han skulle blot prøve om det var den rigtige tang. Jeg gabte op idet jeg tænkte, at jeg nok fik lidt udsættelse endnu, da det da skulle være under ligt, om han ramte den rigtige tang første gang, da der jo var flere at vælge imellem. Jeg mærkede at far beroligende lagde armene om mig i et fast greb, så mine arme blev holdt tæt ind til kroppen. Tangen blev klemt om tanden og klemte hårdere og hårdere, og pludselig følte jeg en hvidglødende smerte og hørte en knasende lyd, og da jeg brølede "av" stod dr. Toft med tanden i hånden. Det var overstået. Efter at såret var klemt lidt sammen, kom han med en glaskrukke og bød mig et rundt bolche, som blev kaldt stikkelsbær, og far og jeg begav os udenfor.

Da vi kom ud på trappen var der pludselig ingenting i vejen med solskinnet, og da det hele nu var overstået, bemærkede jeg vennesælt til far, mens jeg suttede på "stikkelsbærret" at "æ dowter er gjæw, han ga mæ brøesukker" hvortil far listigt bemærkede, at det gjorde han nok, fordi han håbede snart at se mig igen, for tænderne rådnede jo af bolcher. Da jeg hørte det, spyttede jeg "bærret" ud øjeblikkeligt, så det trillede hen mod apoteket. Jeg havde ikke tænkt mig at blive kunde hos doktor Toft mere i den anledning.

Fra min 30 års fødselsdag. Allerede fra morgenstunden myldrede det ind med gratulanter. Her er det turister, som har nolet en åre nede på stranden og dekoreret den flot, og den skulle strandfogeden have. Jeg ved ikke hvem de er, men den lille pige er min datter Tritte.

Gaven vises frem i butikken. Vi havde ikke inviteret gæster, men dækket op til 30 om aftenen derhjemme. Der kom over 50 til spisning, men da det bestod af ost og rødvin, var det nemt at traktere alle.

Her er mine tre pakhuskarle. Det var således når der om sommeren var meget travlt, var de unge fiskere flinke til at passe benzintanken og bringe varer ud til sommerhusene. Her er åbenbart en ledig stund, for de klunser på bunden af en ølkasse. De repræsenterer henholdsvis bryggerierne Carlsberg, Ceres og Tuborg kan jeg se på forklæderne.
F.v. Christian Munk, Anders Iversen og Magnild Kruse. Anders Iversen f. 2/2 1942, død d. 17/12 1993.

3 svogre i en hyggestund efter lukketid. F.v. Jeg selv, Poul Hammerich og Jørgen Fink. Begge mine svogre er døde.

En søndag formiddag uden for butikken. Selv om butikken egentlig skulle være lukket om søndagen, havde vi åbent fra kl. 10 til 12, for når de unge fiskere var hjemme skulle de have tobaksvarer, gummitøj, handsker, og meget mere samt have deres biler tanket op. Derfor var det nemmere at have åbent et par timer i stedet for at bruge hele søndagen.
F.v. jeg selv, Niels Jacob Jørgensen, Jens Krogh, Egon Kruse og Magnild Kruse, Hundene er Miki og Zita, og de ser også ud til at nyde tilværelsen. Egon Kruse f. 18/4-1930 død den 15/9 1994

Der rafles i butikken ved juletid.
F.v. Egon Kruse, Anker Iversen, Jos Josefsen og Konrad Christensen.
Anker Iversen f. 26/11-1931 død d. 28/6-1992.

Min lille nevø, Jørgen Fink hjælper onkel med at blande knallertbenzin

I Lyngby havde vi en dejlig tradition. Pinsedag og grundlovsdag gik voksne og børn ud i klitterne med madkurv, kaffe eller hvad de nu medbragte og havde så en god dag hvis vejret var godt. De voksne kunne så spise og snakke, mens børnene legede i sandet eller gyngede i træerne, det var ren råhygge. Billedet er fra en grundlovsdag. F.v. Inger R. Sørensen, Sonja M. Nielsen og min søn Manne. Min hund, Zita, ser også ud til at nyde tilværelsen.

Et år var der bryggeristrejke, så der hverken kunne fås vand eller øl. Så kom Sigfred og drengen Karsten demonstrativt med en kæp over skuldrene, hvor der i en snor hang en grøn Tuborg og en rød sodavand. De manglede ikke noget. Det skulle vi andre heller ikke. Ingefred havde medbragt en halv flaske snaps til kaffepuncher til os alle. Jeg hældte et skvæt i kaffen og smagte på det, - det smagte af det bareste ingenting. Da Ingefred også smagte udbrød hun: Åh, det er den skår (skarn) til Søren, han hår dråkken æ brænvin å hældt vand i æ flaesk". Og det var ganske rigtigt, men skit pyt, vi havde da kaffen. Sigfred Jensen f. 23/12 1922 død 17/2 1995.

Her bygger fra venstre Sonja M. Nielsen, Lars Kruse, Knud M. Nielsen og Thøger Kruse æresport. Anledningen til portbyggeriet fremgår tydeligt af indskriften på overliggeren, med mindre folk er stæreblinde. Det får mig til at tænke på en episode for mange år siden, og som jeg har fået fortalt. Fiskerne lå på havet en vinterdag, da de blev prajet af en stor damper. Det skete ikke sjældent, at de store skibe stoppede op for at få frisk fisk, og betalingen var altid røgvarer og whisky eller genever. Da skibet var på siden af motorbåden, samlede en af fiskerne hænderne for munden som en råber og råbte op til broen på "udenlandsk". "Hvo komst sie from?" Styrmanden som stod oppe på broen med en råber råbte tilbage: "Hva faen mand, kan De ikke læse?" Da der blev kigget nærmere efter stod der med tre meter høje bogstaver K Ø B E N H A V N over det meste af skibssiden. Styrmanden råbte så og spurgte, om der var meget sne inde på land, og samme mand råbte tilbage, at der er tre til fire meter sne. (Det skulle have været centimeter, men det kan jo fejle) Styrmanden råbte tilbage: "Det er faeme løgn, hvad fejler De egentlig mand?". Nå, men de fik da byttet varer.

Og hermed slutter så serien "Westen for Leibak".

Tørvefabrikation i Hundborg Mose

Af Jens M. Jørgensen, Årup

Fra gammel tid har der været gravet tørv til husopvarmning i Hundborg mose. Min bedstefar Jakob Jørgensen(1855 – 1902) var landmand på Todbøl Mark og til ejendommen hørte et skifte i mosen. Han har fortalt, at i hans tid foregik tørveproduktionen simpelthen ved, at de gravede et hul i tørvejorden, hældte vand deri, hvorpå de iført træskostøvler trampede rundt til det var blevet en vælling(læver), derefter blev det skovlet op og lagt i form. Formens størrelse mener jeg var ca. 115 cm. i firkant, dens kapacitet var to snese og jeg mener hver tørv var ca. 8 x 12 x 2 tommer. Formene var lavet af fyrretræ, senere asketræ, da det var stærkere og lettere. Formene var forsynet med et håndtag i to af hjørnerne, som personen, der jævnede massen, tog fat i når han vendte formen og dermed var klar til næste trillebørfuld. Også min far Kristian Peter Jørgensen (1889 – 1987), gift med Marie Kristensen, født i Næstved 1895, var landmand på Todbøl Mark og gravede tørv i mosen.

Hundborg Mose ca. 1915. Personer fra venstre:
Nr. 2: Kr. Kirk Sørensen, Nr. 6: Enevold Nielsen, Nr. 7: Niels Kjeldtoft Nielsen, Nr. 8: Kr. Østergaard, Nr. 11: Karl Thinggaard, Nr. 12: Kr. Bach Borggaard, Nr. 13: Martinus Kristensen, Nr. 16: Davis Borggaard, Nr. 19: Christian Overgaard.
Billedet er taget mellem Nørhaagård og Aarup. Venligst udlånt af Lokalhistorisk Arkiv for Thisted kommune. Fotoet aflev. af Kristian Borggaard. Her bruges ikke æltemaskine, men trillebørene med den læssede tørvejord køres hen til forme.

Skarregård, Sejerslev. På denne smukke gamle gård under Morslands Historiske Museum er der bl.a. bevaret de gamle redskaber til tørvegravning. Bemærk tørverammen til ältetørv. Foto. ETA

Mosen ca. 1920, selskab ved petroleumsmotor på vogn.
F.v.: nr. 1: Kristian Jørgensen (Jens Jørgensens far), nr. 2: Lars Bunk, Sperring. Nr. 3: uk. Nr. 4: Cecilia Kristensen, Todbøl Mark. Nr. 5: Kr. Kristensen, gift med Cecilia. Nr. 6 og 7: ukendt. Nr. 8: Peter Kristensen, Sperring.

Hvornår man begyndte at anvende maskiner ved jeg ikke bestemt. Jeg ved at man visse steder i landet, f.eks. ved Sparkjær mellem Skive og Viborg, allerede omkring 1875 havde stor maskinel tørveproduktion med dampmaskiner, æltemaskiner og tipvogne. Min far begyndte omkring 1916 – 1918 i den østlige del af Hundborg mose på 6 td. sæde, købt af svigerfaderen, Jens Peter Kristensen, kaldet Ubbesen. Min far har fortalt, at her blev benyttet æltemaskine trukket af en hest i en hestegang. Siden fik man en petroleumsmotor, der var placeret på en vogn med jernhjul. - Hestegangen bestod af et stort vandret liggende tandhjul, ca. 1,5 m. i diameter, som trak på et lille tandhjul på ca. 25 cm. i diameter hvorfra en aksel gik til et "kattehoved", det som vi i dag kalder et kardankryds, og derfra til æltemaskinen. På hestegangen var monteret en trækstang på ca. 5 meters længde. Hesten blev spændt for enden og fik et reb fastgjort til hovedtøjet og ind til hestegangen, hvilket bevirkede, at den gik i rundkreds. Det kneb dog mange gange at få

Petroleumsmotor på jernhjul.

Æltemaskine.

hesten til at holde farten og derfor blev vi drenge sat til at gå og skynde på hesten, et hårdt arbejde for både hest og dreng!

Æltemaskinen var ca. 4 m. lang og ca. 75 cm. bred og med en ca. 5 cm. tyk, firkantet aksel, hvorpå der var fastspændt nogle knive. Disse var i bagenden krumbøjede for bedre at få fat i jorden. I maskinen var monteret fastsiddende knive i venstre side for at jorden ikke skulle køre rundt. Vandforsyningen foregik med en pumpe, som sad på maskinens bagende og blev trukket fra dennes aksel. Vandmængden kunne reguleres med en lille lufthane på pumpens rør.

Når maskinen kørte med halv kraft var der fire mand beskæftiget. En gravede jord og smed den op til maskinen, og da jorddybden ofte kunne være 5 – 6 meter, skulle manden helst være høj og stærk, det var strengt arbejde. På brinken ovenfor var der en mand til at fylde jorden i maskinen. Det var værkførerens arbejde. En tredje mand skød æltning ud, det brugte han en slof til. – Det er nok ikke alle, der ved hvad en slof er. Vor nabo fik engang en medhjælper, han var fra Mors. En af de første dage efter han var ansat fik han besked på at køre i mosen og køre en mindre dynge jord i en tørvegrav, der lå en slof derude, som han kunne bruge. Da han var klar til at køre, spurgte han, om han skulle have en hest med derud. Svaret var, at nu kunne han jo tage derud og se på den og når han så kom hjem til frokost, kunne de jo tale om han ville have en hest for den. En slof er en ganske almindelig trillebør. Da der siden blev opfundet gummihjul til tril-

Traktor Minneapolis Moline, gummihjul, vægt ca. 3 tons, 65 hk. Merdows dieselmotor. Købt af Jens Jørgensen i 1947 hos Hurup Jernstøberi, der havde forhandlingen. Ved siden af traktoren ses værkfører Johannes Pilgaard, Sønderhaa, en meget dygtig mand, som jeg havde som værkfører gn. mange år.
Til traktoren købtes i øvrigt en 5 furet 14" plov, som den trak uden besvær.

lebøre, fik jeg dem monteret på mine, da jeg kunne se, det var en forletning. Men næste gang vi havde møde i producent foreningen, blev jeg kritiseret for at indføre sådan en luksus investering, for det kunne jeg da sige mig selv, at når mine folk havde fået det, ville andre også have det indført, og det var en unødig bekostning. Men det var jeg nu ligeglad med, jeg kunne se, det lettede arbejdet for mine folk.

På et tidspunkt gik nogle over til at bruge dampmaskine som trækkraft, men de var tunge og besværlige at flytte og temmelig slemme til at tænde ild i mosen. Så da petroleumsmotoren dukkede op, gik man meget hurtigt over til at bruge den. Størrelsen var fra begyndelsen ca. 4 HK, men blev hurtigt større. Før krigen startede, var der kommet dieselmotorer med op til 15 HK i brug og en enkelt traktor. Otto Poulsen, Spærring, fabrikerede den første elevator til stor irritation for arbejderne for det tog jo en arbejdsplads. Karl Dybdahl var en af dem der havde dieselmotor, en 12 HK af fabrikat Brødrene Larsen, Asaa, det var en meget god motor. Men da krigen begyndte blev det umuligt at få petroleum og dieselolie, så vi måtte gå over til trægasgenerator. Der var kun Karl Dybdahl, der havde dieselolie til hele krigen til stor ærgrelse for ingeniør Vestergaard, der var

Mandskabsbillede fra mosen, ca. 1948. Personer fra højre mod venstre: 1: Johannes Fuglsang, gdr. og tørveproducent. 2: Ernst Sørensen, Nørhaa. 3: Martin Hansen, Hundborg. 4: Henry Kristensen, Midholmvej, Snedsted. 5: Marius Thinggaard, Skyum. 6: Evald Kristensen, Faddersbøl. 7: Aksel Thinggaard, Skyum. 8: Johs. Pilgaard, værkfører, Sønderhaa. 9: Ukendt, gæst, måske Herluf Fuglsang.

motorsagkyndig i Thisted. Han stod for tildelingen af generatortræ til de, som kørte med gasgeneratorer i Thisted amt. Han var mange gange hos Karl Dybdahl for at finde ud af, hvor han fik dieselolien fra, men fandt aldrig ud af det. Da krigen var forbi, var der en lastbil, der kørte en anden vej i Karl Dybdahls mose, end den plejede, da den pludselig kørte fast. Det viste sig, at den holdt ovenpå 10-15 stk. tohundrede liters olietønder, men da var der jo ikke noget for ingeniør Vestergaard at gøre.

Da vi skulle til at bruge gasgeneratorer ville min Far ikke være med mere, så jeg købte ältemaskinen af ham. Desuden købte jeg også en gammel Munktell traktor, som havde en sprængt motor. Til den fik jeg fat på en Nass bilmotor og den blev samlet og monteret med gasgenerator hos Niels P. Guld, Sjørring. Den kørte særdeles godt hele krigsperioden ud.

Under krigen var der mellem 20 og 25 maskiner, der ältede tørv i mosen og de kørte alle med fuld kraft ti timer pr. dag, også om lørdagen. Den daglige produktion skulle helst ligge over 3.000 snese om dagen pr. maskine, men der var nogle, der kun lå mellem 2 og 3.000, dels fordi de havde besvær med traktorerne, det var særligt de gamle Fordson der ikke kørte godt på gas, dels fordi de ältede for de mindre producenter og derfor skulle flytte mange gange.

I besættelsestiden arbejdede ca. 500 personer hver sommer i mosen, heraf var ca. halvdelen kvinder og børn. Arbejdet var akkordarbejde og der kunne tjenes gode penge. For ältning blev givet 1,25 kr. pr. 1000 snese, rejsning ca. 2 kr. og stakning med 24,00 kr. for samme mængde. Børnene rejste tørvene og kvinderne stakkede dem i 300 og 150 sneses stakke. Der blev givet 2 snese til svind i de stakke, der indeholdt 150 snese, og 4 snese til svind i stakkene med 300.

Der var desværre nogle, som ikke troede de fik det antal tørv, de betalte for. Én af dem, jeg kørte tørv for, blev ringet op af en modtager fra Mors, der sagde at han havde talt tørvene og at der manglede en hel del. Leverandøren, min chauffør og jeg holdt samme dag ind til ham og jeg spurgte ham, om han kunne huske, hvor mange sække tørv han havde fået og om det var kornsække eller gødningssække. Han oplyste da, at han havde fået 33 sække af de store, hvorefter han blev bedt om at fylde en sæk sådan som han huskede, de var fyldte, da han modtog dem. Det gjorde han og da han var færdig hældte vi dem ud på gulvet og manden blev bedt om at tælle dem, der var 11 snese i sækken. Manden havde fået 300 snese og da hans egen optælling nu viste, at han havde fået 330 snese, fyldte min medhjælper og jeg 3 sække og bar dem ud på lastbilen. Modtageren var temmelig flad ved situationen og sagde at han ikke havde talt tørvene, men blot hørt, at tørveleverandørerne altid snød med antallet og han beklagede dybt det skete og bestilte omgående tørv til levering næste år, men fik den besked, at det kunne han ikke få, da leverandøren ikke ville handle med en mand, som troede på, at "tyv tror hvermand stjæler".

Tørveproduktionen begyndte hvert år omkring 1. maj, når man antog, at faren for nattefrost var forbi, og sluttede omkring første halvdel af august. Midt i besættelsestiden blev myndighederne interesserede i så stor en produktion som muligt og gav derfor tilskud til produktionen efter 1. august. Men da der gik omkring en måned fra ältningen til tørvene var tørre til leveringen, var der nogle, der ikke fik tørvene bjerget og de måtte så det følgende forår køre dem tilbage i gravene, da de pga. regn og frost var ubrugelige som ildebrændsel. Når produktionen startede om foråret, skulle tørvegravene først tømmes for vand, undertiden også hver morgen. Det foregik med en vandsnegl og var en langsommelig opgave. Senere brugte vi en vandskrue, der kunne gøre det på den halve tid. Men gik det for hurtigt kunne tørvebrinken undertiden revne.

Under en sådan udpumpning af vand fik jeg en ide om, at vi skulle etablere en fælles pumpestation. Den skulle placeres der hvor den lille kanal, som kom fra Todbølmarks område, løb ud i Storåen, som kommer fra Skjoldborg-Gjersbøl området og går under vejen syd for St. Todbøl og løb midt i mosen. Stedet hvor de to kanaler mødtes var ca. 3-400 meter øst for Karl Dybdahls ejendom. Elektriker Vagn Winther

Sørensen, Hundborg, tilbød at lave en pumpestation med transformator, luftledning og pumpe, færdig til brug, for et beløb af tyve tusinde kroner. Jordarbejdet, som bestod i to meters uddybning med én gang anlæg og jævning af den opgravede jord til begge sider, ville jeg tilbyde at lave for firs tusind kroner. Da jeg havde planen færdig, gik jeg en aften over til P. Hove Jeppesen, der var i færd med at pumpe vand ud, og fortalte ham om min ide. Han syntes, at det var en meget god ide og vi aftalte, at jeg skulle indkalde til et møde på Hundborg Gæstehjem. Til dette møde kom der mange tilstede, deriblandt Jens Yde fra Gjersbøl. Han syntes det var meget interessant, men da der kunne fås 65 % i tilskud, foreslog han at vi skulle forelægge sagen for Hedeselskabet. Mit svar var, at så ville jeg ikke have mere med sagen at gøre, da jeg var helt sikker på, at selskabet ville prøve at få Mosen jævnet. Det blev desværre, som jeg frygtede. Arealet som nu er landbrugsjord er ikke god til ret meget andet end græs. Havde vi dengang haft de natur beskyttelses foreninger, som vi har i dag, ville Mosen helt sikkert være blevet fredet og nu været en naturperle af højeste karat med mange sjældne planter og vadefugle. Jeg må derfor dybt beklage, at det var mig, der fik ideen.

Under gravningen skete det, at vi fandt fund fra fjerne tider; det kunne være stenøkser eller måske tænder fra vildsvin eller dele af hjortevirer. Og vi stødte jævnligt på egestammer, hvor der ofte lå samlinger af hasselnødder ved siden, det var sandsynligvis depoter samlet af dyr. Egestammerne var i den vestlige del af mosen som regel brune og porøse; de sorte egestammer, moseegene, fandtes der flest af i den østlige del af moseområdet. Jeg fik bjerget en hel del af de bedste i land og fik dem kørt til opmagasinering i et kælderrum. Senere fik jeg dem skåret i 2 x 2 tommer planker, hvorefter de tørrede langsomt.

I juli 1981 fik jeg besøg af en ung magister studerende, Kirsten Hauschild, som havde været på besigtigelsestur ved Lodbjergs kystskrænt, hvor der på den bakkeø, der rager ud i havet nord for Agger, ofte dukker fund fra gammel tid op. Og sommetider også en gammel egestamme. Hun og det selskab, som var sammen med hende, fik det råd af plantør Eigil Andersen, at de skulle besøge mig, fordi jeg sikkert havde noget gammel moseeg liggende. Jeg henviste til min fætter, Hans Jacob Jørgensen, kaldet "Jack" – et navn han havde fået under sit ophold i USA i årene 1928 –1934. Selskabet fik lov til at skære en skive af en stor eg fra den østlige del af Hundborg mose, som Jack havde liggende. Dengang den blev fundet i mosen var den 42 meter lang og havde en diameter på 1,10 meter. Prøven blev taget ca. ½ meter fra den nederste ende. Denne prøve blev afleveret til Kjeld Christensen på Nationalmuseet, Naturvidenskabelig afdeling, og blev af denne overdraget til vedanalytisk laboratorium på Nationalmuseet til C-14 datering med henblik på opbygning af en dendrokronologisk grundkurve for stenalderen. Prøven fik et nummer på Museet: D 1814.

Redaktionel tilføjelse: *Dendrokronologi, også kaldet årrings- eller træringskronologi, er ligesom C-14 datering en del af geokronologien. Hvert vækstår føjer endnu en årring til en træstammes tykkelse, og derfor får man et nyfældet træs alder ved at tælle dets årringe. Varierende klimaforhold vil få årringene til at blive enten tyndere eller tykkere, og den samme rækkefølge af tyndere og tykkere årringe vil optræde på alle træer inden for et mindre geografisk område. Ved at tælle årringene på meget gamle træer og måle årringenes tykkelse, kan man lave årringsdiagrammer, der går ret langt tilbage i tiden, og ved yderligere at kombinere med tilsvarende diagrammer fra gammelt bygningstømmer eller mosefundne træstammer kan man nå længere tilbage i tiden end de ældste levende træer. Metoden har i de sidste år fået stor betydning ved at muliggøre en vurdering af forholdet mellem en C-14 datering og årringsdatering. Vore Jættestuer, der efter C-14 (kulstof 14) datering er bedømt til at være fra omkring 2500 år f. Kr., skulle efter årringsdatering være endnu ældre, nemlig fra ca. 3150 f. Kr.*

Den 7. december 1981 kommer der brev fra Nationalmuseet, brev mærket A 6333, hvori det hedder:

Hr. købmand Hans Jacob Jørgensen, Vorupørvej 158, Hundborg

Kære købmand Jørgensen!

Som det fremgår af vedlagte skema, har vi nu fået foretaget kulstof-14 datering af den egestamme, som De var så venlig at give os en skive af. Dateringen viser, at stammen er fra ca. 4.500 år f. Kr., dvs. at den nu er omkring 6.500 år gammel. Den er dermed blandt de ældste egestammer, vi har prøver af og vil med tiden kunne indgå i den årring-kurve for stenalderen, som vi er ved at opbygge. Tak for Deres hjælp i denne sag.

Med venlig hilsen: sign. Kjeld Christensen

Af et følgebrev til det ovenfor omtalte skema fremgår det, at splintveddet, dvs. de yderste årringe, ikke er bevarede. Der er målt på to radier af skiven. Henholdsvis med 292 og 309 årringe, svarende til lige så mange år.

Mit lille lager af moseege træ har jeg siden hen, når det var lagret godt, haft stor fornøjelse af til at fremstille bl.a. et skrivebord samt fire kasser til bornholmerure. Jeg har også fået sat skaft på nogle få stenøkser, som nu hænger på min væg. Mon ikke de gamle jægere, der tabte dem i søen, som mosen nok var engang,

Også en urkasse, men i lys moseeg. I øverste højre hjørne anes trofæet af en smuk kronhjort, nedlagt af Jens Jørgensen i Hvidbjerg klitplantage, hvor JJ var jagtlejer i en årrække.
– Men det er en helt anden historie!

Fire urkasser i 6.500 år gammel moseeg har Jens Jørgensen selv fabrikeret. Højden er 2,20 m.

ville være stolte over at se, at økserne er kommet til ære og værdighed!

Tørvegravningen ebbede ud i begyndelsen af 1950'erne, da brugen af tørv efterhånden blev erstattet af gas. Herefter blev mosen jævnet og overgik til landbrug. En epoke var slut.

Efterskrift

Alfred Rasmussen, Ashøjvej, Vestervig, er også blandt de, der i en periode på ca. 4 – 5 år har arbejdet i mosen under og efter krigen. Mest som formand og mest i Hundborg mose, men også andre steder, f.eks. ved Nørhaagård. Her kom fruen i øvrigt ud om morgenen i en lille vogn med 40 liter hjemmebrygget øl til holdet, der oftest bestod af syv mand. Øllet var væk til aften, men arbejdstiden var også fra 6 til 18. Af holdet på syv mand var der to mand til at grave, to til at fylde i forme, to til at vende forme og én formand til at holde maskineriet i gang og i øvrigt være med overalt, hvor der var behov. Holdet drog rundt til skiftende parceller i området. Der skulle jo være læggeplads til tørvene og først når disse var tørre, kunne de stables i stakke og så var der igen plads til at grave nye tørv. – Af og til traf man på egestammer, men oftest var de mere eller mindre rådne og løse i det, så de blev ikke bjerget.

Alfred Rasmussen var som nævnt værkfører. Når dagsarbejdet sluttede, som regel ved 18 – tiden om aftenen, fik han sin aftensmad i byen og tog derefter ud til arbejdsstedet igen, forsynet med en madpakke. Her "sneglede" han vand, dvs. pumpede vand af tørvegravene natten igennem. Det foregik også med traktoren, der med en snegl kunne pumpe meget vand væk. Alfred sov bag traktoren. Han kunne godt tage sig et blund, men vågnede, hvis maskinen ændrede lyd.

Arbejdet udførtes på akkord, "sneglingen" var dog timeløn og taksten var 2,50 kr.

Ælteværket.

Traktoren på jernhjul er en Massey Harris med gasgenerator, hvortil der blev anvendt træ, mest bøgeklodser. Den trækker ælteværket i baggrunden. Alfred står ved traktoren.

En sommerdag 1942
Et sted i Thy

Af Carl Pedersen, Aulum, forhen Hørdum

Der var krig i Europa, det var det herrens år 1942. Tyskerne var gået sejrrige gennem Frankrig og Nederlandene. Felttoget mod øst som det hed var startet. De kunne åbenbart alting, de tyskere, hvad ville det hele ende med og hvem kunne gøre noget. Først og fremmest måtte man jo se at klare sig igennem uden at sulte eller fryse, og det var jo gået nogenlunde til nu. Godt nok var mange ting rationeret, men ingen manglede vist det mest nødvendige til livets ophold. Vinteren havde godt nok været usædvanlig kold, hvilket her den efterfølgende sommer gjorde efterspørgslen efter indenlandsk brændsel meget stor, tørv og brænde var det eneste, man kunne købe til opvarmning, og det endda uden rationering, - endnu da. Så folk der havde råd og plads, købte hvad de kunne opdrive, selv om kvaliteten ofte var så som så, men sælges kunne det hele, så der var travlhed i mose og skov.

En bred ryg og nogle gode muskler var meget værdsat den gang; det kunde jeg ikke så godt leve op til, selv om jeg allerede havde været ved landbruget i 3 år. Tynd og splejset var jeg, og det var der ikke noget at gøre ved sådan lige her og nu, skønt det ville have været rart. Jeg var nemlig første maj startet i en ny og spændende plads, hos en vognmand der også havde landbrug. Lønnen for sommerhalvåret var aftalt til 500 kr., men så forventedes det også at jeg kunne klare en hel mands arbejde. Nå men var viljen god, og jeg kunne komme op om morgenen, og så helst glemme alt om, at der nogle steder var noget der hed fyraften, før vi var færdige med det der var lovet, ja, så gik det nok.

Det gav et klik i vækkeuret, så faldt det altså i slag, så kunne jeg lige så godt stoppe det, så undgik man det spektakel. Åh-ja, og så se at få gnedet søvnen af øjnene, - jo den var 20 minutter over 5. Nå, fluerne havde længe haft travlt, dem var der mange af. Karlekammeret lå jo lige op til stalden, så det var noget der hørte sommeren til, men skidt, det mærker man jo ikke meget til, når man sover. Ovre i den anden seng snorker chauffør Jens endnu dybt og inderligt. – Jo, vognmanden har også lastbil som endnu tøffer af på en lille benzin ration, medens den venter på at få monteret gasgenerator. Det venter Jens og vognmanden sig meget af. Men altså Jens snorker videre, lader sig et øjeblik irritere af en flue, der har sat sig tilrette på hans overlæbe, den bliver strøget væk i søvne, han vender sig en kvart omgang, dynen dækker ham kun halvt, men pyt - fred lidt endnu. Jens's vækkeur ringer først lidt over seks. Solen har længe stået ind af vinduet, det er lidt over midsommer, og det ser ud til at blive en varm dag. Hestene går på græs lige øst for gården, nu skal de ind, det er det første der sker, efter at jeg har fået skjorten og bukserne på. Det er ikke nogen vanskelig opgave, de står allerede ved leddet og venter så man må tro at de ikke ved hvad der venter dem. Men det første sætter de godt nok pris på, nemlig en gang hakkelse, godt med valset havre, og der er også hø i hækken til dem. Senere på dagen får de nok vognmandshestens strabadser at føle. Så snart jeg har lukket ledet op går det i trav hen over brostenene og ind i stalden, de har ikke en gang tid til en tår vand ved vandtruget, der står lige uden for stalddøren. Det ved jeg af erfaring, at det er anderledes, når de igen skal ud til dagens alvor, men nu er det bare "æde" det gælder, den næste times tid. Nu var det rart om familien var vågnet der inde i stuehuset ved at høre hestene komme ind. Det er såmænd ikke

Arbejde i Hundborg Mose ca. 1930.
Udlånt af Lokalhistorisk Arkiv, Thisted.

nødvendigt at binde hestene, de skal nok blive hvor de er til jeg kommer igen, men jeg gør det nu alligevel. Moster bliver hun kaldt, den største, et stort halvgammel godmodigt øg med nogle ordentlige stolper til ben, det ene af de bagerste endda ekstra tyk. Det skyldes sikkert en slidskade. Hun kan også godt trække noget på den, mest om morgenen, det gælder dog ikke turen ind i stalden, da synes der aldrig at være noget i vejen. Den anden, også en hoppe, er en gal spektakel, hvorfor hun også bliver kaldt "Æ uen øg". Moster kunne jeg såmænd kravle mellem benene på hvis jeg havde lyst, hun får en solid kip når jeg går op til hende, og får at vide, at hun er en god Moster hest. Anderledes med Æ uen øg, der råber jeg altid højt, når jeg går op i båsen. "Fløt dæ så din dum kræk" eller noget i den stil, hun skal ikke være i tvivl om, at jeg kommer, og at det er mig der bestemmer farten. Da jeg var ny i pladsen og ikke kendte hende, måtte jeg en tid døje med en øm plet på ryggen, der hvor krikken havde haft fat i lidt mere end skjorten. Men det er et solidt spand heste og jeg er vist ikke så lidt stolt af dem.

Medens hestene nu fortærer det store morgenfoder, er der nogle køer, der skal malkes. De går her i den bedste sommertid ude i heden, godt og vel en kilometers vej vesten ud. Til malkningen plejer jeg at have en af mandens drenge med; det er ikke det bedste de ved, men for mig bedre end ingenting. Endnu har jeg ikke hørt en lyd der inde fra, og det plejer nu ellers ikke at gå stille af, når vognmanden vækker familien, så åbenbart sover alle endnu, så det er nok bedst at skramle ekstra højt med spandene, hvis jeg ikke ønsker at være ene om malketuren. Vi har en lille let påhængsvogn til at hægte bag på cyklen, jeg får med et vist spektakel læsset malkespande og transportspande på, og joller så af sted det bedste jeg har lært. Det er ikke nogen støjfri tur for grusvejen er hullet og stenet, så naboerne er ikke i tvivl om at nu skal der malkes ud i Æ HEE.

Køerne kender også spektaklet, de er så småt ved at samle sig henne ved malkepladsen inden

jeg får spandene læsset af og stillet cyklen op af en hegnspæl. Herude er det hede med lidt forskellige afgrøder, der ikke står alt for godt. Der er også en grusgrav, hvor nogle arbejdsmænd af og til tjener lidt ved at harpe grus, så er vognmanden også leveringsdygtig i de dele, hvis kommunen eller andre, skulle mangle noget.

Nedenfor skrænten er der en å, der skal jeg ned og hive vand op til dyrene. Her er en herlig stemning sådan en morgen, godt nok kan det se ud som at fugle, tudser og andre skabninger har lige så travlt som vi andre, men nu er det med at få den malkning overstået. Køerne slæber rundt med en stump tøjr, som vi lige slår om en pæl de 5-lo minutter, det tager at malke en. Jeg er næsten færdig med den første, da Peter med søvnen endnu siddende i øjnene og uden mange ord går i gang med en af de letteste. Det er jeg jo kendt med, når det er en af drengene der er med, så jeg starter altid med de sværeste, så er de letteste tilbage. Der er kun seks der malker for tiden, og når Peter når mindst de to, så er det jo ret hurtigt overstået. Når de så er vandet er det med at komme på cyklerne og hjem med mælken inden mælkekusken kommer og så ind og spise davre. Morgenmaden er havregrød og mælk, lige fra køerne, og så kaffe og et par madder. Havregrøden er udmærket, især hvis den ikke er sveden, for de fyrer jo med kvas i komfuret, og det kan let blive for varmt, især hvis pigen er kommet lidt for sent op og er lidt for søvnig. Kaffen er noget man har vænnet sig til, det har længe været ren erstatning, så ingen kan vel huske hvordan rigtig kaffe smager, men hvad, når det er skoldet eller kogt så er det vel i det mindste ikke skadeligt.

Nu er det så ellers med at komme af sted, tørvene er tørre og der er et godt stykke vej til mosen, og jeg skal helst nå to ture sådan en dag. Da jeg kommer ud i stalden ser hestene nærmest ud som om de har affundet sig med deres skæbne, de ved vist hvad der venter dem. Står nærmest og hænger, pruster som de ville sige: vi gider altså ikke i dag. Her hjælper ingen kære mor, jeg tager seletøjet ned fra knagene og lægger det på, først på moster, uden problemer, så Æ uen øg med de sædvanlige arrige halesving, og ørene stift tilbage. Ingen skal være i tvivl om, at jeg er sur over det her, meget endda, hvorfor er det ikke også søndag, så vi kunne have græsset hele dagen i det fine vejr. Nå ikke det pjat, men ritualet ved vandtruget undgår vi ikke. De drikker da en hel del, men der skal også laves andre numre for at trække tiden ud. Det haster slet ikke at blive spændt for de der vogne, der prustes og skrabes lidt med et forben, drikkes lidt igen, der skulle vel ikke være et elendigt lille græsstrå der op af muren, så må den i alt fald ædes før vi kan begynde den trange vej. Hvis ikke det var for at jeg er ved at blive gal i knolden over alle de numre, kunne de såmænd blive ved, men et rap af tømmen og et godt brøl får da omsider gang i foretagendet. Vognene står parat, det er tunge trævogne med træhjul med jernringe, til tørvekørsel har vi høje sider på, det kaldes klovfjæl, som tages af hvis det er grus eller andre tungere ting vi kører med. Her er to vogne efter hinanden og med klovfjælene på kan jeg have 8000 tørv med i et træk, og det er meget. Jeg har ikke set nogen i mosen der kørte med mere efter heste, så spænder jeg for. Moster træder forsigtig over vognstangen som hun er vandt til, så kobler og skagler på, nå der var lige en tot græs, som de umulig kunne leve foruden. Imedens får jeg kontrolleret, at jeg har det hele med, læssegreb, en lille rød madkasse, hvor der står "Velbekomme", den har pigen smurt et par rundtenommer til, som jeg gemmer til jeg har læsset, og har begyndt hjemturen. Så sidder jeg på den forreste vogn på læsset, hvilket ville være højst ubehageligt i de hårde kantede tørv, hvis man ikke til den ende altid havde en sæk med halm, den og pisken ligger i vognen fra i går. Så er der lige hestenes muleposer som er halvt fyldt med hakkelse og havre, mere må der ikke komme i for så spildes der for meget. Når jeg læsser i mosen får hestene jo poserne, det er de altid meget parate til. Så snart vognen er kørt på plads, tager jeg hovedlagene af og giver dem poserne på. Poserne er syet af et meget, meget kraftigt lærred og fra et par kraftige ringe er der bundet et reb, som er afpasset sådan, at det netop lige kan nå op over hestens nakke. Den første tid de æder, støtter de roligt posen mod

jorden, og gumler løs, kun afbrudt af en prusten nu og da, men efterhånden som de åbenbart har fået, det bedste sorteret fra og ædt, svinger de poserne fremad, og højt op, for at få rodet rundt, og godbidderne ud af hjørnerne. Men foreløbig er vi nu først på vej ud, de går godt til, når vi først er kommet godt hjemme fra. Man skulle næsten tro de kunne lide det. Ind imellem kan der endda blive et lille stykke i trav, men det er nu ikke deres stærke side, de er aldeles ikke væddeløbere, men til det lange seje træk, der dur de. Efter godt en times kørsel nærmer vi os mosen, der fra gammel tid er delt op i skifter, forskellige størrelser af jordlodder, som er afgrænset af grøfter og kanaler, for vand skal der til, til denne form for tørveældtning. Her har længe været travlhed; nu nærmer klokken sig ni, så er det lige før arbejderne skal have den første pause. Det er hårdt arbejde, mest på akkord, ikke noget for tøsedrenge, men de tjener også gode penge, nogle af dem op til 15 kr. om dagen.

I dag skal jeg finde et nyt skifte, hvor jeg ikke har været før. Det er i den fjerneste del af mosen og ejes af en mand oppe i byen som hedder Christoffer, vist nok Nielsen, men efternavne spiller ingen større rolle her. Det er vigtigere at man kender øgenavnet, hvis ikke fornavnet er nok. Men jeg må spørge mig for, så jeg ikke stikker af med en andens mands tørv, det er sket for mig en gang før, et sted hvor jeg heller ikke var kendt, men det ordnede sig uden større problemer. Vognmanden slog et større grin op, men skyndte sig dog, at finde ud af hvem ejeren var, og betalte så tørvene, som var gode nok, og vi kunne aldrig få for mange når de ellers var tørre. Der står en mand og læsser på en ikke særlig stor vogn, med ekstra klovfjæl på. Han har et par pæne nordbakker for, mon han kommer i land med det, for der er en temmelig stejl opkørsel til vejen. Disse jernringede hjul kan let skære sig ned i den løse mosejord, og så kan man sidde fast, og måske vælter det hele, hvis det først begynder at hælde. Læsset her bliver temmelig højt og så kan det blive svært nok. De er jo da heller ikke så store de to gule, men jeg holder for at spørge. Han har grumme travlt, forstår rigtig, at få noget på greben, og har også kræfterne til at få det op, men da han ser jeg holder, og kommer ned i skiftet, gør han dog ophold, og tørrer sveden af panden. Jeg siger "go daw" og spørger så, om det vel ikke er så heldigt, at han ved om en af de her skifter er Christoffers? "Det ved jeg godt nok ikke, det her er min onkels, og han hedder Niels Peter så det er nok ikke her du skal, og jeg kommer her kun den ene gang om året så jeg ved godt nok ikke hvem der ejer hvad. Men der går et par tøser der ovre og rejser tørv, de ved nok besked, og hvem ved, det kan være du kan liste dem med over i det tørveskur der vester, du er vel hverken gift eller på anden måde straffet, så det var ski nok ikke at sige skied til". "Ja men jeg skal slet ikke have listet noget, jeg skal derimod snarest have læsset, jeg skal gerne nå en tur mere i dag", sagde jeg skyndsomst og sprang over grøften, og tog retning efter pigerne, idet jeg kastede et blik i retning af hestene, men de stod pænt hvor jeg var gået fra dem. Der var ikke ret langt over til pigerne, der gik med rumpen i vejret, og vente de halvtørre tørv op mod hinanden. De havde sikkert ikke hørt hvad ham husmanden (som jeg havde døbt ham) sagde, men de havde nok set at jeg var på vej, for de gik da og fniste, men det gør tøser vel altid, tænkte jeg. De var meget forskellige at se på, den ene lille og mørkhåret og nærmest lidt buttet; den anden lys og noget højere og slank og efter min mening den kønneste. Begge var de i kjoler, der vist var noget kortere end de fleste mødre på den tid ville synes om, ansigter, arme og ben, var mørkebrune, dels af sol, dels af tørvestøv. Da jeg var passende nær, sagde jeg selvfølgelig "go daw", de havde rettet sig op strakte ryggen og så på mig, den lille med et skælmsk smil. Nå de siger da også go daw og ser ud som om de da har uendelig god tid til en snak. Men det har jeg ikke, og hvad skal jeg også sige til dem, jeg har jo aldrig set dem før, og så er de to, så jeg føler mig allerede lidt genert. Så jeg skynder mig at spørge: "I ved vel tilfældigvis ikke, om det er Christoffer Nielsens skifte der ovre". "Skulle du spørge fra nogen", siger den lille og ser drilsk ud. "Ja på en måde, jeg skulle i hvert fald gerne have nogle af hans

tørv, jo før jo bedre". "Ja men vi ved da godt, hvad det er for nogle du skal have", siger hun så, det er åbenbart hende der er den mest snakkende, den store bare smiler, men siger så alligevel, "vi ved da også godt hvor du kommer fra, hvem din husbond er". Hun har en blid stemme og smiler også meget sødt. "Det kan da også godt være vi ved hvad du hedder, ellers kan vi da let få det at vide", siger den lille, og stryger en svedig hårlok om bag øret, "men hvor gammel er du", spørger hun. "Sytten snart atten", svarer jeg utålmodigt, "men når I nu ved så meget, kunne I så ikke være så rare at fortælle mig, hvor jeg skal læsse på, jeg skal gerne nå en tur mere i dag". "Det vil sige at det er en slags tow tuer", siger den lille, og griner af hendes egen vittighed. Nu har den store, som nok også er den ældste (måske også sytten - atten) vist indset, at jeg ikke er til sinds til mere pjat, men gerne vil videre, så inden den lille finder på mere, peger hun i retning af nogle stakke på den anden side af vejen og siger med et sødt smil: "Det er lige der ovre på den anden side, lige over for ham der med de gule". " Tusind tak", siger jeg og er ved at gå. "Drøm om mig, når du falder af sengen i nat", skynder den lille sig at få sagt, inden jeg igen er over grøften. Tøser er da også nogen underlige nogen, tænker jeg, og skynder mig hen til vognene, og så i trav ned i skiftet. Nu er det spændende om stakkene står på bar jord eller på græs, som greben vil hænge fast i, men jeg er heldig, de står på ren mosejord, det betyder ikke så lidt på læssetiden. Da jeg har kørt vognene på plads, kikker hestene forventningsfulde efter mig, det er poserne det drejer sig om, men nu fart på.

Jeg har kun læsset nogle få minutter, da jeg hører, at husmanden vil køre op, han prøver i det mindste på det. Men hvad er nu det, den nærmer er jo "stadde", da vognen ikke følger med i første ryk, går bæstet i stå, og selv om den anden lægger sig godt i selen, bliver det kun til, at vognen lige akkurat rører sig, og er tilbage igen hvor den stod. Nu siger manden noget meget højt, det er vist ikke den slags, han har lært i søndagsskolen, der falder også nogle drøje slag af tømmen, men det gør kun, at de skiftevis springer frem og tilbage, og vognen arbejder sig mere ned for hvert forsøg. Den er også begyndt at hælde en hel del. Jeg er nødt til

at vade lidt op i tørvene for at se hvad det bliver til. Også pigerne har rettet sig op for at se, og måske især høre, hvad der sker. Da de ser at jeg står og strækker hals, vinker de begge to, jeg besvarer det med at stikke greben et stykke op i luften, men giver mig så i kast med arbejdet igen. Men nu er husmanden på vej her over, så har han nok opgivet at komme fri ved egen hjælp. "Satans også, jeg sidder fast, kan vi ikke lave en akkord, hvis du trækker min vogn op så hjælper jeg dig at læsse". Han får også sagt noget om en dum krikke, det behøvede han nu ikke, det har både jeg og de nærmeste i mosen allerede hørt en del om endda med eftertryk. Jeg er mere end villig til den handel, jeg mangler endnu at læsse mere end 2/3 dele af mit læs. Han får også sagt noget smigrende om mine heste, medens vi forbereder os på at komme over og få opgaven løst. Vi er nemlig hurtigt enige om, at den skal klares først, så vi ikke risikerer at vognen vælter. Men da han vil give "æ uen øg" hovedlaget på efter at have taget posen fra den, er han lige ved at blive bidt, hestene har nemlig ikke spor lyst til vores forehavende. "Det var da en galle fanden den der, den må du vist hellere selv ordne". Nu er vi imidlertid klar, og jeg tager tømmen, og husmanden hamlerne. Da vi kommer der over binder vi mine kobler i enden af hans vognstang, og så hamlerne deri igen, så behøver vi ikke at spænde hans heste fra. "Når du nu lader dem trække, så vil jeg lægge min ryg til vognsiden, så undgår vi nok, at det vælter det skidt, men så må du passe på, at det ikke går for stærkt, så du kører over både mine heste og mig", siger han og gør sig klar. Det er jeg nu ikke bange for, nu skal vi nemlig vise den karl, hvordan den kage skal skæres. Da vi er klar, går jeg først om til hovedet af hestene, klapper dem på halsen, snakker lidt og løfter lidt op i seletøjet. Nu ved de udmærket hvad de skal, og da jeg tager tørn og siger "kom så" lægger de sig stille og rolig frem i seletøjet, og da vognen begynder at komme i gang, mærker de gule pludselig deres egne hamler på bagbenene, og så får de travlt. Vognen er rettet og husmanden går veltilfreds med tømmen i hånden, det ser voldsomt ud med fire heste for den lille vogn.

Da vi nu er godt i gang, fortsætter vi op på den faste grusvej. Her binder husmanden sin tømme om hjulnavet og skynder sig over for at læsse på mine vogne. Jeg skal først have spændt for og have givet hestene poserne på, men så sker der også noget. Jeg må konstatere at jeg ikke er så stærk og voksen som den anden, men det har jeg jo før erfaret. De der 30 - 40 årige mænd, der altid har arbejdet på landet, er ikke til klare, men måske om et par år kan jeg. Da der kun mangler at jævne læsset og samle de spildte tørv op, går min stærke makker. Han takker pænt for hjælpen og det samme gør jeg, snart er han på vej hjem, og det samme er jeg inden længe. For ikke at sidde fast og måske vælte, kører jeg vognene op en af gangen. Det er en smal sag for hestene, den bagerste vogn er med kort stang (stjat) så den er meget ustabil, når trækket mindskes. Jeg skal se til at det ikke går ned ad bakke nogen steder, for så vil vognen løbe på hestene, og det kan blive farligt. Men det går fint, også sammenkoblingen der godt kan være bøvlet, går glat, tømmen har jeg bare hængt løst på vognsiden, til jeg er færdig. Så snart jeg tager fat i tømmen, ved mine røde venner besked, jeg behøver ikke at sige noget, de er i gang. Det første stykke vej går jeg ved siden af den første vogn, mosevejen er ujævn og hullet, men alligevel fast og sikker, men det slår nogle ordentlige slav ind imellem, så det vilde ikke være nogen nydelse, at sidde oppe på læsset. Når vi når den bedre vej er der en lang bakke, og et godt stykke oppe plejer jeg at give hestene et hvil. Så har jeg brug for en god sten til at lægge til det ene af hjulene, da der ikke er nogen form for bremser på vognene, men sten er der nok af. Hestene er begyndt at svede, så det skummer lidt ved seletøjets kanter, så synes jeg det er passende med et lille hvil. Det fungerer godt nok med stenen, jeg har lært at finde en, der ikke er for rund. Der er flere der skal efter tørv, sådan en varm dag og jeg har kun holdt et par minutter, da en anden ung fyr, stopper op og vil vide om vi ikke kan mere. Det mener jeg nu nok, men at et lille hvil kan være godt nok. Da han har fået at vide, hvor meget jeg har på, tør han godt bande på, at det kommer jeg ikke i gang med igen, jeg skulde

have kørt på lige til jeg var over bakken, om så bæsterne var støvtet ved det. Jeg ville gerne, at han var kørt inden vi satte i gang igen, men han har en masse pral han skal ud med, og venter vel også på, at jeg skal få problemer, men jeg må jo videre, skal jeg være hjemme til middag, må vi i gang igen. Jeg tager mig dog tid til den sædvanlige lille tur om foran, - en lille snak og et klap, så tager jeg tømmen i venstre hånd og er klar til at tage stenen med den højre. "Kom så", og så kører vi, stenen kaster jeg over i vejrabatten, den kan måske bruges en anden gang. Den uge mand er blevet tavs, men slår sine heste i trav ned i mosen. Efter den lange bakke er vejen en god fast og jævn grusvej, og vi lusker godt af hjem efter. Jeg har smidt tømmen op på den forreste vogn og går så ind imellem vognene og står op på den korte stang, hvorfra det er let at kravle op på læsset. Men jeg kan godt nå at stå og tisse i farten, den er jo ikke overvældende, selv om de skridter godt ud. Der bliver nogle mærkelige støv indrullede små vandblærer i det tørre grus i vejkanten. Men nu skal jeg op og nyde turen den næste lille time, til vi er ved kunden nede i byen. Jeg skal have sækken med halm anbragt, så jeg sidder så mageligt som muligt med et ben strittende ud til hver sin side af læsset.

Nu har jeg tid til alle hånde tanker om løst og fast, om krigen og om hvordan og hvornår den vil ende. Bliver Danmark en slagmark inden det er forbi, mange tror at der bliver invasion i Jylland, når først tyskerne har slidt sig op på østfronten. Der kommer et tysk feltkøkken med hesteforspand, den skal nok til nabobyen, hvor der er en deling indkvarteret i missionshuset og på skolen. De ser nu ikke spor nedslidte ud hverken heste eller soldater. - Jeg håber ikke jeg bliver taget til soldat, når jeg skal på session næste år, men hvad skal man egentlig tro om fremtiden, jeg kan godt lide landbruget, men Far og Mor mener, at det er håbløst at få sit eget, så skulle jeg være meget bedre til at spare op. Da jeg fik løn for vinterhalvåret, købte jeg en grammofon. Det syntes Mor godt jeg kunne have sparet, når jeg har en harmonika, men det er da noget helt andet. Dem på pladerne kan jo det hele, jeg ville også gerne have den sidste nye: "Alle går rundt og forelsker sig", men det bliver ikke med det første, den koster over fire kroner. Og penge har jeg næsten ingen af, for da jeg havde en uges ferie for et par uger siden, var Mor og jeg i København. Hun skulle over og se sit første barnebarn, og da måtte jeg tage lidt op af min sommerløn, for at få råd til turen, og det skulle man jo helst ikke. Det var ellers spændende nok, svoger havde en svoger der var arbejdsløs taxachauffør. Han ville gerne vise mig byen, når jeg betalte, der hvor det kostede noget at se, Zoologisk have og den slags. Men jeg fandt da selv til Bellahøj og så landbrugsudstillingen. Svoger er hospitalsarbejder, portør eller portner var det vist. Når ambulancen kom, skulle han ud og lukke porten op, hvis den ikke var åben. Af og til kom der også nogen og spurgte om vej, han har et rum lige ved siden af porten. Når vi kom var han tit ved at lave kaffe, der kom så mange og hyggede sig der, sygeplejersker og sådan nogen. Jeg spurgte en gang om de godt måtte bruge så meget tid til kaffe og røg. Det var vist dumt spurgt, for de smilede da så sært til hinanden. Jeg var også dum hjemme i lejligheden, da der var gæster. De sagde godt nok goddag, men så sagde de også et navn, det var nok det de hed, men så sagde jeg "hva", for jeg viste ikke at det hørte med til at hilse i København. De har nu ellers en flot lejlighed, søster og svoger, med badeværelse og altan, men den kostede også over hundrede kr. i måneden. De skulle også købe alt muligt, både kartofler og mælk i flasker, og sådan noget. Jeg kan ikke forstå, at svoger kan tjene så meget i den port, men han synes nærmest han får for lidt. Det var hårdere, da han var ny i tjenesten, da kørte han både med døde mennesker og alt muligt på de forskellige afdelinger. Men jeg tror nu slet ikke jeg kunne tænke mig at bo i København selv om jeg nu ved, hvordan man præsenterer sig. Jeg kunne da nok lære at finde rundt i byen, men alligevel, det er nu helt anderledes, fint og sådan. Nu er vi efterhånden snart hjemme, ikke mere drømmerier lige nu.

Nu vil hestene gerne til venstre, for det er hjemad til gården, men det går ikke, vi skal først ned i byen til barberen, det er ham der

skal have tørv i dag. Jeg kommer lige forbi Fars og Mors hus, men de ser mig ikke, de sidder nok i køkkenet, og spiser sammen med de gamle. De spiser altid klokken halv tolv, det har vi gjort så længe jeg kan huske. Havde det nu været kaffetid i stedet, havde jeg nok holdt og fået en kop med, for Mors kaffe er nu bedre end madmors, og især brødet som jeg aldrig kan få nok af. Men nu er det hurtig aflæsning, det drejer sig om, men her skal tørvene leveres på gaden, så det er bare at løfte ender og den ene side af vognene, så rager jeg det hele ned på fortovet, det tager ikke lang tid. Når jeg kører fri, ligger der tørv over alt, også under vognene, så hjulene er næsten begravet i den ene side. Vognene slår nogle ordentlige slav, men vælter dog ikke, så siderne på igen og hjem til gården i skarp trav. Spektaklet, når vi ruller ind i gården over brostenene, lyder af sommer og travlhed. Vognmanden er ikke gået ind og spise, så han sætter hestene på stald, og giver dem deres foder, så kan jeg gå lige ind til maden. Familien er i gang med spisningen, men der er også både store og små børn, så her er mange dufte, også af den stegte flæsk, som jo er udmærket hvis bare det ikke var så tit. Men heldigvis er man begyndt på de nye kartofler, rabarbergrøden er jo heller ikke nogen sjældenhed, men er man godt sulten, så vederfares det hele retfærdighed, endda i store portioner.

Efter at jeg har spist kan jeg strække mig på sengen en halv times tid, medens hestene æder færdig. Men jeg passer på ikke at falde i søvn, det ville være flovt at sove over, men det ville vist heller ikke være så let med al den støj af børn og dyr. Jeg spekulerer på om jeg skulle have fortalt, at jeg trak husmanden i land, men det fik jeg nu ikke gjort, - dels vidste jeg ikke om det var i orden, og dels havde vognmanden også travlt under spisningen med at forklare mig om den næste tur. Denne skulle være let, nemlig fra den nærmeste del af mosen, hvor jeg havde været før, og hvor der plejede at være nemt at læsse. Sidst jeg var der, havde ejeren været der og havde hjulpet ved at læsse den sidste vogn. Så nu var det bare med at få lidt mere i muleposerne og så se at komme af sted igen.

Ritualet ved vandtruget gentager sig selvfølgelig, selv om de sikkert har drukket godt før de gik ind, men nu kan de stå og more sig med det, medens jeg gør mig klar, jeg skal ind og have et nyt stykke mad i kassen. Der er også en lille termokande med kaffeerstatning, det er ikke særlig godt, men i varmen er næsten alt drikkeligt. Jeg tror at hestene ved, at det er mosen igen, de skridter allerede godt ud, som: "lad os få det overstået, vi skal jo". Jeg er også rigtig glad for den her tur, det er rart at vide præcis hvor jeg skal hen og læsse, så jeg er fri for at bruge tid på at spørge mig for. Hjemturen spekulerer jeg ikke så meget på endnu, godt nok ved jeg, at den bliver et par km. længere, vi skal op til præsten, med læssene, og han bor i den anden ende af kommunen. Det er ikke for godt jeg ved hvor, men det må vel være i nærheden af kirken. Jeg er ikke sikker for jeg har ikke gået til præst, lige som mine skolekammerater. Det håber jeg ikke præsten skal til at høre mig om hvorfor. Det er jo fordi, at Far og Mor ikke er medlem af folkekirken; de tilhører en anden menighed. Derfor blev vi også drillet i skolen med at vi var en anden slags missions folk. Indre missions børn blev ikke drillet så meget, for dem var der mange af. Hvis ham præsten nu spørger om noget, så vil jeg prøve, om jeg tør sige, at det kan han snakke med Far om.

Det er ikke helt så varmt, som det har været, nu hvor vi ruller ned i mosen. Der er kommet nogle skyer i sydvest, det er godt nok, så giver det ikke så meget sved, at læsse på. Der er ikke andre i det her skifte, jeg kigger lidt langt, om

ejeren ikke skulle dukke op, lige som sidst. Ovre i naboskiftet holder folkene kaffepause; der er en der får de andre til at grine, han kan nok fortælle historier, men jeg kan ikke høre hvad det er. Det går ret let at få den første vogn læsset, den anden tager mere tid. Der er en del græs under stakken, som greben vil sidde fast i. Jeg er også ved at være træt i ryg og arme, jeg glæder mig til at slappe af på læsset hjemad. Da jeg er godt halv færdig med det sidste læs, kommer ejerens søn, han er ca. på min alder. Han siger at hans far har sagt, at han skulle cykle ned og hjælpe. "Men jeg sagde, at min cykel var flad, så jeg var nødt til at gå, men det gjorde jo ikke noget, for nu er du jo næsten færdig". Da vi var helt færdige, syntes han godt vi kunne sætte os lidt i græsset og snakke, han kan nogle historier, som han har hørt ovre i naboskiftet. De er vist mere sjofle, end de er sjove, historierne. Jeg har lyst til at spørge, om han kender pigerne fra i formiddags, men gør det ikke. Jeg har på fornemmelsen, at han let kunne brygge noget sammen om dem, som ikke passede, og jeg er også ivrig efter at få begyndt hjemturen. Der kan godt være regn i de skyer, der er ved at samle sig sammen, så jeg samler tingene sammen og er klar til at køre forvognen op på vejen. Peter som han hedder vil vide, om jeg ikke kommer til sportsfest på søndag, der er både gøgl og piger Men det vil jeg nu ikke love noget om, da der også er en spændende pokalkamp der hjemme. Så vil han vide om jeg selv spiller fodbold,; det gør jeg nu ikke i år, da der næsten aldrig er tid til at træne og så duer det ikke. Jeg siger farvel og begynder at køre. Peter går ved siden af og prøver at slå knald med pisken. Det er nu ikke noget der rører hestene, de er ikke nervøse for pisken, det er jo bare sådan et slags værktøj, som vi har med.

Så går det atter hjemad, ikke direkte, til den lille by, - jeg skal jo se at finde den der præstegård. Da vi er kommet godt på vej og jeg har drukket den der såkaldte kaffe, synes jeg at skyerne begynder at se mere truende ud, det skulle jo da gerne være tørvejr til jeg får læsset af. Mine firbenede venner synes også vi skal skynde os, af og til når det går ned ad bakke, slår de selv over i trav. Så er det bedst, hvis vejen er jævn, ellers ryster det slemt i de stive vogne så det langt fra er nogen nydelse at sidde på læsset, og der kan også let tabes enkelte tørv, og det må jo helst ikke ske. Hestene er ikke meget for, at jeg pludselig vil en anden vej, da vi nærmer os vor lille by. Nu var vi lige så nær hjemme ved den kære græsmark, og så vil den splejs deroppe på læsset bestemme, ved hjælp af tømme og bidsler, over al den muskelkraft. Jeg har ingen besvær med at finde gården. Da vi nærmer os kirken går der netop en mand med sin le og slår vejgræs og han kan godt bekræfte, at det er den gård, jeg regnede med. Der begynder at falde nogle regndråber, da jeg kører op foran stuehuset, men det blive nok ikke til noget særligt. Bare det nu er let at læsse af her, så skal vi snart komme hjemad, klokken er efterhånden også over fem. Der er meget stille i gården, men jeg går da hen og banker på den første, den bedste dør. Stadig stilhed, så jeg fortsætter til jeg kommer ind i køkkenet, her står pigen og arbejder ved komfuret. Jeg kender hende godt, hun er også nede fra byen, men er nogle år ældre end mig, så jeg er ikke interesseret i en større palaver, men gør skyndsomst opmærksom på, hvad jeg kommer efter. Det ved hun nu godt, og så oplyser hun mig om, at præsteparret ikke er hjemme, men nu skal hun vise mig hvor jeg skal gøre af tørvene. Vi går ud og om bag et udhus, hvor hun peger på en luge oppe i muren, hvor efter hun skyndsomt går tilbage til køkkenet, regner jeg med. Lige nu må jeg huske, at jeg da vist er for stor til at tude, og jeg har vist aldrig rigtig fået lært at bande, som nu f.eks. ham husmanden. Det ville vel heller ikke passe sig særlig godt her. Jeg skulle i øvrigt huske at sige De til manden, hvis jeg traf ham, men han var jo ikke hjemme. Så det var vel bare med at komme i gang. Da jeg får vognene kørt på plads, finder jeg en spand ved brønden, så jeg kan give hestene vand; og så får de muleposerne med de sidste rester. Aflæsningen er netop så besværlig som jeg havde frygtet. Lugen er ikke ret stor og sidder også lidt højt synes jeg, så jeg må have vognene flyttet flere gange, for at få læssene skovlet ind. Og så spildes der endda temmelig mange på jorden, som jeg så må samle op til sidst. Nu er det

også blevet til rigtig regn, som render ned af taget, hvor jeg står og skovler ind, så min højre arm og skulder allerede er gennemblødt. Hvad værre er så får de spildte tørv også vandet fra taget, men inden jeg er helt færdig hører regnen op, det var altså kun en byge, så skaden var til at overse. Da jeg omsider er færdig og har samlet de spildte tørv op og fået mit grej på vognen, ser jeg at klokken allerede er over syv. Det har da vist varet alt for længe det her, og så konstaterer jeg end videre, at jeg er våd, træt og sulten men også, at hestene er ved at være urolige, nu vil de altså hjem. Da jeg får hovedtøjet på dem og muleposerne i vognen, må jeg skynde mig op hvis jeg vil med, og selv om det er en anden vej end vi plejer, er det som om at de kender den, og uden at blive bedt om det, traver de næsten hele vejen, de ca. 4 km. hjem. Selvfølgelig ville manden vide hvorfor, jeg ikke kom før, men da jeg fortalte om den besværlige aflæsning, var der ingen bebrejdelser, derimod en kvik bemærkning om, at det kunne præsten såmænd have haft godt af at hjælpe med ved. Jeg slap for aftenmalkningen; den havde manden og drengene klaret, men madmor var meget utilfreds. Det lignede ikke noget at vi ikke kunne passe spisetiderne. Så skulle jeg have noget, så måtte manden selv tage sig af det, og sådan blev det. Også selvom det i de tider var noget ganske uhørt, at en mand med respekt for sig selv, foretog sig noget som helst husligt.

Jeg burde straks være gået i gang med vaskefad, vand og sæbe, da jeg havde spist, men det var nu fristende lige at strække sig på sengen, bare et kvarter. Jeg vågnede, og skal til at finde ud af, hvor jeg er. Jeg har drømt om at falde af sengen; den lille mørke pige fra mosen havde ikke været med, men den høje lyse, havde sagt noget meget sødt, til mig og vi havde været helt alene. Så nu ligger jeg bare her, beskidt og i mit snavsede arbejdstøj, og er både flov, men også underlig veltilpas. Hvad er klokken? Næsten 12. Jens sover i den anden seng, har måske gjort det længe, har sikkert sagt noget til mig, som jeg ikke har hørt, det er også lige meget nu. Jeg burde gå ud i stalden og vaske mig grundigt nu, men det kan vel også vente til i morgen tidlig. Det er lige som om, der er bly i benene, og noget i mig vil hellere tilbage til drømmeland. Har jeg stillet vækkeuret? Lidt støj fra flyvere i det fjerne, det er nok ikke englænderne endnu. Kan det i det hele taget nytte noget at tænke på krigen, eller piger, ansvar, hvis det nu havde været rigtig. Ham husmanden er nok ikke falden i søvn kl. 8 en dejlig sommeraften, han var stærk og erfaren, sikkert. Nej jeg vender mig om på den anden side. Nå, jo for resten, der er da fodbold på søndag.

Kristen Knudsen's gods i Thy

Af Erling Boddum, Randers

Kristen Knudsen, ham med: KRISTEN KNUDSENS GODS I THY, hvem var han. Ja, bare jeg vidste det lidt bedre, end det er tilfældet i dag efter mange års arkivstudie og besøg på »godsets« forrige lokaliteter rundt i Sydthy. o.s.v.

Men jeg skal i denne artikel, som redaktionen af Sydthy Årbog, venligst har gjort plads til, forsøge at delagtiggøre læserne i, hvortil jeg er kommen - og så håbe på, at mange vil reflektere, rette og tilføje mv. Der lever jo en del personer i hans 9. og 10. slægtled, så kom endelig frit frem - med løst og fast!!

Oppe i Nørre Jyske Landsarkiv i Viborg, inde på en lang støvet reol med store omfangsrige protokoller fra Jyske herregårde og godser, står der 3 stk., der gennem årene har haft min interesse: En fæsteprotokol, en skifte-dito og en regnskabsbog. Og på disse af ælde og brug slidte dokumenter står der: KRISTEN KNUDSENS GODS I THY. (gods nr. 97) Godset er et såkaldt Strøgods, hvilket vil sige bestående af mange forskellige steder beliggende ejendomme. Her i alt 38 -større og mindre.

Det skal straks her fra starten gøres klart, at selv om jeg i henved 25 år jævnlig har beskæftiget mig med godsets historie, der jo til en vis grad er tilgængelig gennem skøde- og pantevæsen, tingbøger og retsarkivalier, så er det meget sværere for ikke at sige umulig at få et billede af selve personen, tegne et billede af mandens personlighed o.s.v. Så her må vi nøjes med, hvad jeg og læseren kan forestille sig ud fra de »stive« dokumenter, der jo foreligger i rigelig mål.

Det er jo en stor skam, at det ikke er lykkedes mig at skaffe et lidt ældre billede af Østergård i Serup, men altså, det var her, det begyndte. Ja, og det var også den gård Kristen K's ældste søn fik i bryllupsgave 1768. Værdi 400 rigsdaler - dengang!!

Begge billeder herover er fra Ballevej i Søndbjerg. Til højre i baggrunden tildels skjult af den høje gran ses en villa, der i dag ligger på pladsen, hvor Ballegård lå indtil branden 1901, da den blev flyttet længere mod nord på samme vej - billedet til venstre. I dag nedlagt landbrug.

Til videre oplysning for læseren skal bemærkes, at jeg jo i stoffet fremover beskæftiger mig med tiden mellem 1720 og århundredskiftet. Altså er vi midt i den såkaldte stavnsbåndstid med hoveri og fæstevæsen og megen ufrihed for landbobefolkningen. Mange mænd var ofte til rådighed for militærvæsenet i 10 - 20 år og som følge heraf ude af stand til at forlade hjemstavnen. I dette gods er der tilsyneladende ikke hoveriarbejde at udføre, man afregner kontant ved erlæggelse af den årlige Landgilde.

Kristen blev født 5. januar 1721 på gården Østergård i Serup i Odby sogn på Thyholm, som søn af Knud Jeppesen og Maren Nielsdatter. Og allerede fødselsdatoens navn: Apollinaris Virgo kan tolkes, at her er der nok tale om en speciel person. I øvrigt som nr. 6 i en børneflok på 7 . 5 drenge og 2 piger.

Om opvæksten er jeg jo desværre også nogenlunde blank, men han må på en eller anden måde have haft adgang til almindelig skoleundervisning, for vi skal senere se hans håndskrift i form af hans underskrift på en indberetning til amtet om godsets tilstand.

Men vi er jo også i Søndbjerg og Odby sogne, hvor den pietistiske præst Peder Jacobsen Wilse (1) i disse år hersede med befolkningen om, at børn og unge mennesker skulle gå i skole og lære at læse og skrive. Jo, der må Kristen have været med. Wilse handlede også fast ejendom med Kristen, idet denne 1763 køber og overtager Korsgaarden i Søndbjerg for en pris af 240 rigsdaler. Da bor familien allerede på gården, hvorfra nogle af børnene fik »alias« navne.

Men den unge Kristen drog over moser og enge til nabobyen Søndbjerg og fandt sig der en kæreste. Og som den slags nu kan udvikle sig: Fredag den 19 april 1743 blev han og Mette Kristensdatter Balle gift i Søndbjerg kirke. Når den udkårne benævnes Balle, skyldes det sikkert, at hun var datteren fra Vester Ballegaard i Søndbjerg by.

De må nok en tid have boet på denne gård, for i skødet af 16. oktober 1754 erklærer præsteenken i Søndbjerg Anne Mariche Heedatter (2), salig pastor Hvasses efterladte, at hun nu sælger Ballegaard til Chresten Knudsøn, som allerede bebor samme, for en pris af 290 rigsd. Svigerforældrene Kristen Miltersen og Maren Pedersdatter har jo nok haft gården i fæste hos præsten.

Ægteparret flyttede nok noget omkring og får i tiden indtil 1765 i alt 9 børn, hvoraf kun 5 er levende, da boet 1781/82 bliver gjort op og delt. På det tidspunkt er Mette jo allerede død 1769 i en alder af kun 49 år, og hun blev jordet på kirkegården i Odby, for her var hendes døde børn jo allerede begravet i 1745, -49, -53 og 65. Man må derfor undres noget over, at da ægtemanden 1781 pludselig dør i Grurup, bliver han nærmest i hast jordet der.

Men det er der måske en forklaring på, selv om den ikke har kunnet verificeres forsvarlig,

og bl.a. ikke kommer frem ved skiftet, nemlig at Kristen skulle have giftet sig igen. Indtil videre lades denne mulighed ude af betragtning.

Det er jo allerede fastslået, at hjemmet i 1754 er Vester Ballegaard, og det er den fortsat i 1756. På auktion afholdt for samme præsteenke d. 18. juli køber han et par huse i Søndbjerg, hvor der i den ene bor en løjtnant Kierk, og endvidere en gård i Serup på mere end 5 tønder hartkorn, og alt sammen for kun 60 rigsdaler. Af gården er der hele 12 rd. indtægt i landgilde. Tilsyneladende en glimrende erhvervelse med god afkast.

Nu skal vi helt frem til 3. januar 1763, da pastor Wilse sælger ham Korsgaarden, som han ifølge skødet allerede bor på. Gården er på godt 5 Tdr. hartkorn og erhverves for 240 rigsdaler.

Familien bor stadig i Korsgaarden sommeren 1767, for da tilskøder Kristen Knudsen en gård i Serup på hartkorn 5-2-2-0 som arvepart til sin ældste søn Kristen Christensen Korsgaard, der jo nu fylder 21 og er fæster på Sønderskov på Venø under Voldstrup og Lindernes skolelegat efter sin farbror Jeppe Knudsen. Han oplyser her, at hans søn Knud Christensen allerede bebor gården. Knud er da 17 år.

Samme Christen Korsgaard bliver så i februar 1768 gift med Johanne Christiansdatter Staunstrup Riis fra godset Blistrup på Mors og i brudegave eller måske medgift forærer Johannes far dem Østergaard i Serup. Så nu har det unge par altså 2 gårde i Serup, i øvrigt 2 gårde, de aldrig kom til at bo på. Østergaard udstyredes med en fæster, og på den anden af samme størrelse boede jo broder Knud - et forhold der vist til tider var lidt spændt.

Men der skal jo penge til al handel og besiddelse - dengang som nu! Derfor må Kristen også af og til ud på lånemarkedet. Og et sådant var dengang af en hel anden art, end det vi benytter os af i dag. Man gik ikke i banken eller

Søndbjerg Strandvej 20. Det er så hvad der er tilbage af det domicil Kristen Knudsen havde en tid og hvor børnene fik tilnavnet Korsgaard. Der står 1866 på gavlen af det tiloversblevne stuehus, så det har altså ingen tilknytning til omhdl. familie.

kreditforeningen, al den stund at der er længe til de bliver oprettet.

Nej, man lånte hos private, der havde kontanter tilovers. Disse kunne jo af samme grund heller ikke gå i sparekassen. Og således ser vi, at Kristen ved panteobligation af 29. marts 1766 låner 100 rigsdaler af Mettes søster Karen Christiansdatter på Jegindø og stiller som sikkerhed: Gården i Serup, som vi lige har set ældste søn fik som arvepart. Men allerede i 68 bliver dokumentet aflyst, så er der orden i sagerne.

Gårdene Nr. og Sdr. Råkjær samt Råkjær Vejrmølle er købt i april 1768 af N. Ørsnis på Helligkildegaard for en samlet slump af i alt 1400 rigsdalere. Men så er der også for møllens vedkommende »Kongelig Mayestæts allernaadigste derpå givne Frihed og Brev« hvilke rettigheder vist ikke var at kimse af for en møller i disse tider - og da bor familien i Serup.

Sommeren 1769 sker der ganske givet en ændring i flere ting. For det første dør hustruen Mette i en alder af kun 46 år. De hjemme boende børn: Zidsel, Poul og Jeppe er nu henholdsvis 13, 10 og 7 år gammel. Nogen tid senere kan vi jo konstatere, at drengene opholder sig hos storebroderen på Sønderskov, og Zidsel er gift og frue på Torngaarden ved Nr. Nissum.

23. februar 1771 sker der noget andet, som nok fik en vis betydning for Kristens trang til erhvervelse af fast ejendom. Ovre hos sønnen på Sønderskov på Venø finder man major Poul von Klingenberg, ejeren af Voldstrup, Tanderup og Koustrup med tilhørende fæstegårde, hængt i Sønderskovs såkaldte Vesterstue, hvor majoren altid boede, når han besøgte sine fæstegårde på øen.

Og allerede samme år 5. og 6. august lader fru Klingenberg, Øllegaard Marie Jermin, afholde auktion over en del af godset. Auktionen fandt sted i Thisted ved Birkedommer og Skriver Laurids Høyer (3) fra Vestervig Birk. Og her fik Kristen »tilslagen« en gård i Vester Hørdum og 3 større og mindre i Dover i Ydby sogn med samlet hartkorn på ca. 16 Tdr. for en samlet pris af 1077 rigsdaler,4 mark og 8 skilling - og blev i tilgift i auktionsskødet betegnet som velædle Signiør! Det skal for en ordens skyld lige tilføjes, at skødet først blev indløst og endelig afregnet 17. november 1772. Jo, for der skulle først skaffes lidt kontanter.

28. april 1772 er han igen ude på lånemarkedet et par steder Nu er det Søren Hansen på Strandbjerggaard nord for Struer, der må åbne pengekassen og forstrække Kristen med 900 rigsdaler. Og som sikkerhed må der jo flere besiddelser på panteobligationen til Hansen end til svigerinden: »Mig tilhørende jordegods og møller med 1. prioritets panteret« : 5 gårde og huse plus Sdr. Råkjær Vejrmølle med tilsammen hartkorn og mølleskyld ca.20 tdr. hartkorn. Alle med solide fæstekontrakter og tilhørende Landgilde-indtægter. Det varede lidt før Kristen kom ud af dette gældsforhold. Men 1. maj 1780 var han hos herredsfoged Laurids Høyer i Vestervig og fik samme dato obligationen slettet. Han boede da i Damsgaard i Grurup.

Der måtte desværre skaffes lidt mere. Så 25 juni er han på besøg hos Jens Wandborg på Frøslevgaard på Mors. Det resulterede i et lån på 350 rigsdaler og stiller her som sikkerhed i alt 5 ejendomme med en samlet Landgilde på 29 rigsdaler af ca. 6 tdr. hartkorn. Ejendommene ligger i Serup, Søndbjerg, Heltborg og Hørdum. Også denne obligation bliver først indfriet 1780.

I februar og april 1773 sælger han lidt ud af besiddelserne. Først en halvpart i en mindre ejendom i Ginderup, som han har sammen med sin 6 år ældre broder Niels Knudsen. Broderen må slippe 80 rigsdaler for at blive eneejer.

I Dover by sælger han nu den i 68 for 446 rigsdaler købte Cortegaard for 650 rigsdaler til den samme, han købte den af, Anders Tandrup. Gården beboedes af Anders Clausen, »som nu i mindelighed afskediges« - Clausen havde været fæster hos Kristen - Gården var på hartkorn 3-1-2-1

1774, 13. maj køber han Damsgaard i Grurup 5-6-0-1 for 288 rigsdaler og fæster den straks bort til Jens Hansen Midholm for årlig Landgilde 12 rigsd., men 24 i ifæstning straks.

Damsgaard i Grurup lå i 1700 tallet her ved vejgaflen Grurupvej/Vestergårdsvej under billedet af den nuværende gård af samme navn. Nuværende placering bag træerne i baggrunden til højre.

Ved kongelig forordning af 27. november 1775 blev det pålagt alle, der ejede flere fæstegårde og -huse og var pligtig at foretage skifte hos fæsterne og deres familier, at oprette og lade registrere hos amtet bøger eller protokoller over indgåede fæstekontrakter, foretagne skifteforretninger og en regnskabsbog, samt årlig at forevise dem i amtet. Derfor har vi i dag et glimrende historisk materiale i det såkaldte GODSARKIV i Landsarkiverne.

Der skete i øvrigt flere ændringer Landbruget vedr. i de år, hvor Chr. d. 7. og især hans livlæge Struense havde indflydelse. De i 1761 og -64 af adelen indførte stramninger mht. handel med fæstegårde, hoveri m. v. lempedes og der oprettedes 69 et landbrugskollegium - en forløber for et landbrugsministerium. Så det er forståelig, at de besiddende - Adelen - var morderlig interesseret i at få denne hofdoktor ryddet af vejen.

Kristen Knudsens handelsmuligheder har jo nok også nydt fremme af disse ændringer. Som allerede nævnt ses der ikke aftaler overhovedet om hoveri eller andre pligter i nogen af de mange fæstekontrakter. Derimod er det mulig, at han måtte levere mandskab til soldatertjenesten, for i nogle skøder kan der godt stå, »medfølgende mandskab« og heri nævnes personerne ved navn og af og til med titel af soldat. Han kommer ind på emnet i sin årlige indberetning for 1777 oversat fra hans gotiske håndskrift, men her med hans egen underskrift - in natura.

For afvigte aar 1777 2de karle fæstet paa mit tilhørende gods. Først Enevold Madsen, som er staaende soldat i dette aar og bliver staaende til Sesion, Den anden bonde Christen Christensen Flarup som haver været soldat i 10 aar og haver indkommen til mig med sit fri pas paa mit gods Hvilket herved attesteres med gunstigste Begiæring at højvelbaarne Hr, Conferensraad Ridder og Amt Mand
HAUCH i behagelighed med paategning ville tilbage Sende af disse 3de ligelydende, (4)
Dover Mølle den 10. Marts 1778.

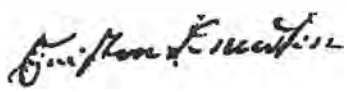

Det går efterhånden lidt hastig for Kristen. Der handles og forhandles, der indgås fæste-

kontrakter, ligesom han flytter meget omkring. Jeg har i øvrigt efterhånden en fornemmelse af, at han nu som enkemand nok bor på de anførte adresser, hvor der ofte også er en fæster, som så driver landbruget og samtidig er logivært for ejeren for kontant betaling for ophold og viderestøttes i nogen grad af ordlyden i et fæstemål til Anders Jensen mht. et hus i Dover. *»Vesterenden mig selv forbeholden«.*

Den 24. april finder vi Kristen Knudsen i Holmgaard i Ydby sogn. Gården har han købt mellem august 74 og 13. maj 75, da han køber Damsgaard i Grurup.

Men først skal vi en tur til Dover Mølle, der i fordums tid lå et sted i engarealet ved Dover Møllevej mellem Ginnerup og Doverodde købt 24. april 1776 for 590 rigsdaler af Søren Jensen Yde. Hartkorn 1-2-3-0 Mølleskyld 0-4-1-0, Solgt igen 5. juni 1779 for 700 rd. - kurant.

I en indberetning til amtet 1778 fra Kristen og flere andre selvejere og fæstere i Ydby sogn anføres det om Dover vandmølle: *»Møllen er en Gods-Mølle af meget ringe Betydning formedelst den har mangel på Vand. Beboeren ejer 100 Tdr. Hartkorn, men Godset er af den Beskaffenhed, at ..... deraf er som kan svare Skatterne og den største Dell deraf er i Restance med Landgilde til Husbonden, som endogsaa maa betale Extra Skat for 11 fattige paa bemeldte Gods, hvoraf endog forrentes 2000 Rigsdalere«*

Ja, men det så jo ikke særlig strålende ud for godsejeren der i 78, men nu skal man huske på, at det drejer sig nok om en indberetning, men samtidig benyttes lejligheden til også at lade det være et »bønskrift« - til kongen sågar - bl.a. om tilladelse til at lave brændevin af kornet, før det anvendes som svinefoder, men læs om det i min artikel i Historisk Årbog f. Thy, Mors og V. Hanherred 1986: *»De Ydby-folks Problemer 1778«.*

27. og 29 april 1776 havde Holmgaardsmanden travlt med at afsætte et par besiddelser, nemlig Vejrmøllen i Raakjær for 900 rigsdaler og gården Nr. Raakjær for 290 rd. til henholdsvis Mads Pedersen Rolse og Poul Chri-

Her i dette i dette smukke landskab med Limfjorden under bakkerne til venstre og Dover Møllegaard i træerne i billedets baggrund lå i sin tid Dover vandmølle.

Holmgaarden ved Holmgårdsvej i Ydby sogn.

stensen. Købt i 68 sammen med gården Sdr. Raakjær for i alt 1400 rd.

Men Kristen har åbenbart brug for mere kapital her og nu. Så i maj 1776 drager han igen til Frøslevgaard på Mors. Nu er det enken Karen Hvistendal, der sidder ved pengekassen, som tilsyneladende er velspækket. I hvert fald slipper enkekonen hele 2200 rigsdaler til gæsten. En stor sum på den tid, når man sammenholder det med, at en gård på ca. 6 - 7 td. hartkorn almindeligvis handledes for 3 - 500 rigsdalere - alt efter kvalitet.

Men for et sådant lån måtte der selvfølgelig stilles sikkerhed af samme format. Det vil føre for vidt her at nævne hver enkelt ejendom med beboere, men i stedet henvise til Landsarkivets Skøde- og Pantebøger, her B 34. Sp 2. side 59. Dog ganske kort nævne, at det samlet drejer sig om 22 ejendomme med samlet hartkorn 29 tdr. 2 skp., 2 fjerdingkar, og i Landgilde 159 rigsdaler og 2 skilling. På obligationen ses i tiden frem til 81 flere enkeltstående ophævelser af pantsætningen.

Det gamle stuehus under renovering i 1995. Holmgaarden her var bosted for Kristen Knudsens efterkommere langt ind i nyere tid.

Og endvidere: Selve Låneforretningen blev foretaget i Viborg (Landsting) tirsdag d. 2. Maj 1776 og attesteret af fine folk Hr. Hans Wandborg på Øeland og Sr.Rasmus Nybroe på Frøslevgaard

Men årsagen til det store lån finder vi jo nok i den omstændighed, at Kristen på auktion efter Hr. Eggert Naundrup til Koustrup afholdt af den føromtalte Laurids Høyer i Grurup Tinghus (5) allerede 2.april 1775 var bleven højstbydende på yderligere en del ejendomme i Sinderup, Hurup, Heltborg og Ullerup på i alt 28 Tdr.,1 skp., 2 Album hartkorn og med Landgilde-indtægt på 44 rigsdaler og 2 mark for en samlet pris af 1293 rigsdaler, 2 mark og 11 skilling.

Man må vel heraf kunne fastslå, at over 1 års kredit på auktionskøb er en virkelig god kredit, som jo nok ikke kunne indrømmes over for

hvilken som helst køber, Der står ikke i skødet noget om tillæg af renter eller salær, blot at nu er pengene betalte, hvilket velagte Kristen Knudsen har bevist med Hr. Naundrups Qvitering.

En af disse ved denne auktion købte ejendomme er gården Højbjerg på Sinderupvej i Ydby sogn. Gården opgives tl 5-6-2-1 hartkorn og svarer 8 rd. i Landgilde. Der medfølger mandskab: Peder Jensen med 5 tyende: Peder, Jens, Christian, Laurs og Laurids Pedersen, bemeldte er Peder Jensens søn.

Ved Gården Højbjerg på Sinderupvej mellem Sinderup og Hurup - 1995.

Også på de øvrige fæstegårde i dette auktionsskøde sælges de med tilhørende mandskab, der nævnes ved navn og i 2 tilfælde gøres opmærksom på, at vedkommende er soldat, men der er jo også tale om fæstegårde, der nu bortsælges fra Tanderup og Koustrup godser.

(B 34, Sp 2, side 45 a og b). Om Peder Jensen alias Peder Hollumgaard, oplyses det i hans fæstebrev af 2. juni 177? (med Koustrup), at han er barnefødt i Holmgaard.

Povel Jensen i gården Østergaard i Kobberrød i Gjættrup sogn må på en eller anden måde, enten have siddet skidt i det eller have kunnet se en gevinst i at sælge gården til Kristen, for den 9.maj 1776 skrives der på Østergaard endelig skøde, hvoraf fremgår, at Povel Jensen sælger gården til Holmgaards-manden med alt tilhørende hartkorn 9-5-2-1 for en pris af 480 rigsdaler til fuld afgørelse.

Men Povel Jensen forlader ikke gården umiddelbar, for allerede 10. oktober samme år sætter de herrer sig sammen igen. Denne gang for at udfærdige en fæstekontrakt. Og nu kan Povel Jensen fortsætte driften af hans tidligere ejede gård for en pris af 20 rigsdaler årlig i Landgilde, når han samtidig udreder skatter og conditioner o. s. v. vedligeholder husene - der er tilsyneladende tale om. at gården på det tidspunkt består af 2 ejendomme,og så skal det gælde for hele hans levetid ud. Det kom ikke til at passe, al den stund, at visse ting forandrede sig umiddelbar efter.

En gård på næsten 10 tønder hartkorn på jord af god bonitet for knap 500 rigsdaler, syner jo i dag ikke af ret meget, og det er ganske svært at drage paralleller til dags dato, men hvis vi nu bliver i tiden, hvor denne gård skiftede ejer for ovennævnte pris, og så sammenligner med f. eks. priser på de ejendomme med Vind- eller Vandmølleri, så konstateres der en stor forskel på disse to kategorier.

F.eks. i 1768 købes 3 ejendomme: Nr. og Sdr. Råkjær samt Råkjær vejrmølle for en samlet pris af 1400 rd. men 10 år senere sælges møllen alene for 900 rd. Dover mølle, der jo af K. K. blev betegnet som en *mølle af meget ringe betydning,* sælges dog 5. juni 1779 for 700 rd. For det beløb kunne man jo købe 2 - 3 middelstore gårde. Nå, men mølleejerne havde jo også visse privilegier: *»Kongelig Mayestæts derpå givne Frihed og Brev«*. Så det at være møller var nu nok ikke så ringe en håndtering.

Kristen Knudsen er efterhånden ved at være en travlt optaget mand. Vi skal lige se et udpluk af hans gøremål hen over 77 og 78 - så vidt det lader sig gøre ud fra skriftlige kilder:

5. februar 77 er er han på en gård i Refs for at oprette fæstebrev med den nye fæster, Jens Madsen. En stor gård, da den anføres med 7-2-0-0 hartkorn. Gården overtaget fra Klingenberg.

Samme dag fæstebrev på den ene af de 2 gårde i Nr. Gjettrup - Vesterparten - til Søren Christensen. Gården er på 3-7-3-1 i htk.

Og videre til Vester Hørdum. Stedet er på 2-7-0-0, og den nye fæster hedder Christen Larsen Sund.

Og så er vi fremme ved 24/2 1777. Den dag hvor den ved Kongelig Forordning af 27.

Østergård Kobberrød i Gjettrup sogn. Gården nedbrændte 1921 og blev straks genopført af den unge Poul Andersen, der havde ane-linie tilbage til Kristen K. og godset.

novbr. 75 påbudte bogføringspligt med hensyn til fæstekontrakter, skifte og regnskab endelig blev forelagt amtet i Thisted og autoriseret.

2 dage senere må der skrives fæstebrev på et hus i Refs by til en Niels Pedersen. Og et par dage senere igen holder han skiftesamling i Grurup, Jens Nielsen kone Margrethe Jensdatter er død dagen før.

I marts købes et lille hus af Christen Nielsen, Spangberg, og 29/4 af sted med et fæstebrev til Jens Pedersen Hvidberg på et hus i Grurup. I juni er han i Villerup, hvor han låner 17 rigsdaler, 3 mark og 4 1/2 skilling af Chr. Jensens døtre Inger og Catrine.

Sr. Christian F.Jul Friherre til Ryssensten, Herre til Lundbæk og Rammegaard. Kongelig Mayestæts bestaltet Oberst i Cavalleriet er også pengeudlåner, for 27. august 1777 udsteder Kristen Knudsen og sønnen Christen Korsgaard en Obligation på 500 rigsdaler til denne fine mand. Der udstedes pant i Dahlgaardene. Korsgaarden og Vester Ballegaard i Søndbjerg by. Der svares 4 procent rente, og han skal have pengene igen til næste Viborg Omslag 1778. Og det får han da. Obligationen ses slettet 25. juni 78. Da dokumentet er udstedt og dateret *Holmgaard, Ydby* sogn forestiller jeg mig, at dokumentet har været fremstillet forud for rejsen til Viborg. - Prokuratorer og Skrivere var måske billigere i Thy end på de travle dage på lånemarkedet i Viborg.

I september er Kristen til barnedåb på Sønderskov på Venø. Christen Korsgaard og Johanne Staunstrup Riis førstefødte får navnet Peder Christian.

Vel hjemkommen herfra køber han 13. oktober en gård i Grurup for 200 rigsdaler, som han 22. samme måned bortfæster til Peder Christian Møller. Gården er på 2-3-5-0 hartkorn.

1778 startes der med at bortfæste den næsten 6 tdr.store Damsgaard i Grurup til Jens Hansen Middeholm. Denne gård blev jo købt 13. maj 1775. Der må så have været en fæster før Middeholm, men jeg »kender« ham ikke. I tiden 75 - 80 var »godskontoret« jo enten i Holmgaard eller Dover Mølle, Alt med forbe-

Overgård, Grurup Kirkevej 3 lige øst for kirken. Det var på Overgård Kristen Knudsen pludselig døde 31. januar 1780 i en alder af lige fyldt 60 år.

hold - der var jo ingen Folkeregister i disse tider.

20. marts Enken Mette Nielsdaatter i Heltborg sælger sin gård 3-5-2-2, og samme gård bortfæstes 10 dage senere til Jens Nielsen Kiærk for 10 rd. i Landgilde, men så må han også skrive under på, at han snarest gifter sig med Mette, og sørger godt for hendes små børn til de er fyldt 18 år - det sociale netværk fungerede også i 1700 tallet!

Når han nu var i Heltborg i ovennævnte ærinde kom han antagelig i handel med Gøri Thøgersen, der sluttelig den 4.april købte en gård 3-3-1-2, men denne Gøri Thøgersen må også deltage i den tids socialvæsen, idet enken efter Karl Pedersen skal have fornøden husværelse og forsørgelse resten af sin tid.

15. juni er Kristen og sønnen jo nok på rejse til Viborg. Det såkaldte Omslags termin sætter netop i disse sommerdage byen på den anden ende. For her 15/6 aflevere de 500 rigsdaler til Juul på Ryssensten, som aftalt, men Kristen har antagelig ikke haft kontanterne, idet han samme dag låner 520 af samme mønt hos Jochum Toldstrup fra gården Tøttrup i Thy, selvfølgelig mod nye pantsætninger i pantfri gods??? Når han nu her må låne 520 rigsdalere for at betale 500, så kommer man uværgelig på den tanke, at det også - lige her og nu - har knebet med penge til den juridiske medvirken og renter.

1779 holdes der atter skiftesamling dagen efter et trist dødsfald på Vestergaard i Søndbjerg. 2 piger Kirsten og Else Jespersdøtre døde samtidig, men der oplyses desværre intet om, hvordan det skete. Noget kunne jo tyde på ulykkestilfælde. Faderen døde allerede 7. oktober 1774, og det blev så ordnet således, at afdødes bror Christen giftede sig med enken Mette og overtog fæstet og forældrepligten mht. børnene, - og Kristen K tog dengang boets likvide midler på små 380 rigsdaler med sig og udstedte i stedet en obligation til pigerne.

Da nu Dover Mølle d. 5. juni 79 var afhændet, købes der umiddelbar herefter, nemlig allerede d. 16. samme måned af Jens Thomassen på Hvidbjerggaard, en gård i Ginnerup 5-4-0-0 htk. for 199 rd. Om han kortvarig flytter hertil er ikke oplyst, men allerede 2. oktober bortfæster han et hus i Dover 0-3-0-2 htk. til Anders Jensen med denne tilføjelse: *»At det drejer sig om den øverste ende. Den veisterste ende har jeg mig selv forbeholden«.*

Og 6. december har han overtalt Niels Andersen til at gifte sig med enken efter Peder Ollesen på en gård i Dover af størrelse næsten 7 tdr. hartkorn, som denne så får fæstemål på - man må jo så håbe, at alle parter var tilfredse julen over!

5. maj 1780 »træffer« vi ham så for sidste gang i dokumenterne i levende live. Det sker ved, at han fra Damsgaard i Grurup, hvor han nu bor, får gården Sdr. Raakjær udtaget af panteobligationen til Karen Hvistendal på Frøslevgaard på Mors. Umiddelbart herefter må han have solgt Damsgaard til fæsteren eller til anden side, da den ikke ses anført i skiftet 1782.

For 31. januar 1781 ved vi, at han døde på

Vestergaard set fra Havrelandsvej i Søndbjerg på Thyholm.

Overgaard i Grurup, idet denne besiddelse senere betegnes som Stervbo-gaarden. Udtrykket Stervbo er et ældre udtryk for dødsbo - vel overtaget fra vores sydlige nabo. Allerede fredag den 2. februar, kun 2 dage efter dødsfaldet, blev han begravet på kirkegården i Grurup, næstnærmeste nabo til Overgaard. Begravelsen blev tilsyneladende arrangeret af datteren Zidsel og hendes mand, idet manden Morten Olesen senere får udbetalt 24 rigsdaler aparte til arveparten. Men hvorfor hastværk med begravelsen - og hvorfor i Grurup??

Så meget om Kristen Knudsens Gods mens det blev udviklet af en driftig mand, der havde »næse« for hvordan han kunne udnytte den tids økonomiske muligheder m. v.

Men selve afslutningen, skiftesamlingen, foregår først sensommeren 1782 og er skam ikke uinteressant. Da bliver godset fordelt blandt børnene og den lille 4 årige Peder Christian bliver en Lykkens gudinde med sin lille barnehånd. Det må vi se på næste gang - om alt går vel!

Noter og henvisninger:

(1). Peder Jacobsen Wilse, født i Nykøbing på Mors 224/12 11706, sognepræst i Søndbjerg 1743 - 1774. Han byttede præsteembede med sin søn på Jegindø i 74 på grund af skuffelse over menigheden i Søndbjerg. Han var pietist og meget foretagsom m. h. t skoleundervisning i Søndbjerg. - Wiberg 99.327 side 268.

(2). Anna Mariche Heedatter, født 17/4 1696 i Søndbjerg og var gift med præsten samme sted Erik Christian Grave Hvass og senere med præsten Vilhelm Vilhelmsen Schmit. - Wiberg: 3. side 132 og 269.

(3). Laurids Høyer, skriver og Birkedommer ved Vestervig Birk. Han boede på Vestergaard i Visby, hvor birkeret og auktioner ofte foregik.

(4). Indberetninger og udstedte fæstebreve i Dueholm og Vestervig Amter
B 1a nr. 118, Landsarkivet i Viborg.

(5). Grurup Tinghus. I sidste del af 1600 tallet lå Tinghuset ved Lynghøj nord for Abilgaard ved den vej, der i dag hedder Storhøjvej, men blev 1700 tallet flyttet en fjerdingvej nordpå. Det skulle så have været et sted lidt nord og vest for Grurup kirke, og det stemmer jo godt med, at der umiddelbar vestfor i vestlig retning gennem plantagen mod Villerup løber en vejstump, der stadig hedder TINGVEJEN. - Historisk Årbog for Thisted Amt 1953, side 3 - 7 ved: *H. A. Riis Olesen. (Thinggård lå Nørgårdsvej 1 - Red.)*

Og i øvrigt støttet mig på Skøde-, Pante- og Skiftearkivalier i Landsarkivet, samt Kristen Knudsens efterladte arkivalier, som jeg ejer i kopi, samt lidt korrespondance med nu afdøde A. Gadegaard.

Billeder: E. Boddum.

Minder fra en svunden tid

Barndom og ungdomstid på Refs Hedegårdsmark 1924 – 1944

Af Henning Nielsen, Idunagaten 32, Mølndal, Sverige

I sidste "Sydthy Årbog" fra år 2002 skriver *Aage Hedegaard Mikkelsen,* Silkeborg, i sin artikel bl.a. om de mundtlige overleveringer, der findes i hans familie, om studedrift og om at Refs Hedegård blev benyttet som et opsamlingssted for studedriften, måske bl.a. fordi der ved gården dengang skulle have befundet sig en større dam, hvor man ubesværet kunne vande mange dyr. Inspireret heraf har jeg skrevet disse erindringer om min barndom i Sydthy.

Jeg er født i 1922 som søn af Jens Christian Nielsen og Anne Katrine, født Vestbjerg. Begge mine forældre stammede fra egnen, min far fra Dover og min mor fra Sdr. Ydby. På tidspunktet for min fødsel boede familien på en mindre ejendom på Refs Hedegårds mark. Omkring 1924-1925 blev en del af Refs Hedegård udstykket til syv statshusmandsbrug vest for hovedlandevejen (se en følgende artikel om Thylands Udstykningsforening, red.). Dens mark strakte sig næsten frem til Studevejen, som vi kunne se fra Ågård i Refs og følge i sydøstlig retning op mod Tvolum Mølle (bemærk den gl. stavemåde). Jeg tror navnet angiver stedet, hvor to veje mødes. Den ene går sydpå mod Draget, den anden går forbi Brænd-

Flyfoto af mit barndomshjem samt Refs Hedegårdsmark, der udstykkes ca. 1925. Øverst t.v. Ågård og Korsgård i Refs. Her kan man med gode øjne skimte en del af studevejen som en lys streg sydpå. Øverst t.h. ser man Dybdahl-Andersens hus. Længere nede ses læbæltet, som min far og vor nabo Anton Jensen plantede ca. 1925-30, af sibirisk sitkagran mod sandflugt.

Kort over Ræfs Heedegaards Mark 1794, Schibsted, landmåler.

gård videre mod sydøst over "Æ Sturhed", som vi kaldte det sted, hvor vi plukkede swotbær og blåbær, og slutter ned mod Skibsted fjord, som i dag er et fredet naturreservat. Jeg håber at Studevejen også er bevaret for efterverdenen? Dengang jeg var barn kom storken hvert år til vor dam, hvor den gik og fiskede, ligeledes hos vor nabo nede i Vestereng (obs. navnet) vest for Refs Hedegård. Her var der en stor lang dam, hvor der ofte var ænder og blishøns. Før udstykningen var der her en markvej ned til Studevejen. Her var et godt sted at hvile lidt og studene kunne drikke her inden de kom ned til Studevejen, der skulle bringe dem videre sydover. Jeg har sommetider funderet over, om en del af disse hedegårde i Thy har været udmarksgårde for de større Bis(pe)gårde, f.eks. Klosterhedegård i Vestervig. Refsbisgård ejede blandt andet Ashøjgård, som dengang var hede, hvor fårene gik. Ja, der kan sikkert nævnes flere eksempler.

Nu tilbage til hedejorden, som min Far købte ved udstykningen af Refshedegård. Det var aftalen, at jorden skulle mergles og pløjes første gang af sælgeren. Og det var jo godt, for min Far havde kun et par små islændere. Da vi nu havde fået mere jord var det jo også nødvendigt med større lader og stald. For os som lå længst sydpå var vi så heldige allerede at have et hus, som var bygget i 1800´ tallet, så vi behøvede kun at bygge ny stald og lade. Vi var desuden også så heldige, at få min farbror Frederik Nielsen, som nylig havde etableret sig som murermester i Bedsted, og hans yngste broder Helge fra Dover, som var murersvend, til at bygge for os. Da de havde bygget de fleste af de første seks brug, kom turen til syvende og sidst til os længst sydpå. Og det husker jeg, da det blev vores tur.

Min første skoledag var den første maj 1928, det år ville jeg fylde syv år om sommeren og var tilmeldt forskolen i Sønder Ydby. Fra den dag har jeg et minde.

Der var ret lang vej eftersom skolegrænsen mellem Dover og Ydby skoledistrikter gik efter den gamle markvej på Fars ejendom. – Min Mor blev hastigt syg få dage før min første skoledag og døde 28. april 1928. Hun havde lovet at følge mig til skolen den første maj, men nu måtte jeg altså gå alene. Jeg fik besked på, at det var bare at følge vejen til købmand Nystrup, så er du fremme. Men da jeg kom halvvejs blev der pludselig tvende veje, det var i Tvolum, en vej gik sydpå mod Draget og en gik i sydøstlig retning mod Brændgård og videre over "Æ Sturhe" ned mod Skibsted fjord. Vejene så jo ens ud med sand og grus, asfalt var endnu ikke kommet. For en sikkerheds skyld vendte jeg om og gik hjem igen. Dagen efter cyklede min storebror med mig og jeg blev budt velkommen af frk. Kristensen og en ung lærerinde frk. Dagny Jensen samt nogle nysgerrige 1. klassere, som undrede sig over, at jeg ikke havde min Mor med som de andre.

Jeg var nu blevet skoledreng og skulle begynde at hjælpe min Far lidt i marken. Om foråret når Far harvede marken skulle jeg gå efter harven og samle de større sten op, og dem var der mange af, særlig der, hvor den gamle markvej havde løbet. Sommetider harvede vi flintesten op og de havde en anden lyd mod harvetæn-

Naboer og gode venner på tur til Lodbjerg Fyr 1935. Forreste række fra venstre Peder Møller (med skæg). Damen i midten i blomstret kjole er Kirstine Nielsen. Bagerste række i midten med bånd om hatten Jens Chr. Nielsen og til højre herfor Henning Nielsen. Til højre herfor Peter Harbo. Muligvis er det »Ole på Heden«, Ole (Andersen)? til højre for Jens Chr. Nielsen. Muligvis kørte Anton Jensen os derud i lastbilen med bænke bagpå.

derne. Da hændte det flere gange, at det var tilhugne sten fra stenalderen, det kunne være økser og pilespidser, dolke, knive mm. De hele og fine sager kom på museum, men det som var beskadiget, fik vi lov at beholde selv. For mig vakte det en tidlig interesse for slige ting fra fortiden. Det har hængt ved mig hele livet, det skal jeg komme tilbage til lidt senere.

På det tidspunkt hvor vore to islænderheste var blevet gamle og udslidte, købte min Far to større røde heste. Den ene var en firåring, som var fra et cirkus, og det var et raskt par. Vi kørte altid med tospand, hvad enten vi skulle i marken eller til Møllen for at få kornet malet. Jeg skulle med og holde hestene, for de var bange for de store vinger på den firevingede mølle, som brusede og dånede. Når vi skulle ud på stadskørsel, skulle hestene børstes og strigles ekstra fine. Jeg har et minde fra en sådan tur.

Det var en søndag eftermiddag, en vårdag med høj himmel og sol og fuglesang. Hestene var spændt for og hele familien læsset på. Jeg fik æren af at sidde i agestolen ved siden af min Far og den øvrige familie blev placeret på de bløde bagsæder. Turen gik op forbi Tvolum Mølle og ned forbi Cirkusgården. Her gik det livligt til, det var lige før de skulle ud på turne. Højtalerbilen spillede marchmelodier og en del af dyrene var ude for at blive luftet. Pludselig da vi nærmede os manegen rejste vor nye "cirkushest" sig på bagbenene, den ville med i dansen. Heldigvis kom en rask cirkuskarl til, tog den i grimen og fik den ned på alle fire igen. – Nu kunne vi fortsætte søndagsturen ned forbi mine bedsteforældres hus, som lå i udkanten af Dover skov, her boede Kirsten og Klemmen Nielsen. Men i dag gik turen videre gennem Dover skov, forbi Langhøjene og ned over Brokjær. Vi skulle videre til Anna og Torvald "Færgemand" Christensen, min faster og onkel. Nu

En af mine store interesser er at male. Her har jeg foreviget en meget gammel gård fra Søndbjerg på Thyholm 1987. Samt en gammel Skånegård, malet 1979.

gik turen brat op gennem Boddum bakker forbi de mange gravhøje. Oppe på det højeste punkt standsede vi en stund så hestene kunne hvile lidt. Her var en bedårende udsigt over den smukke egn og ned gennem dalen mod Skibsted fjord, herefter kørtes mod præstegården, nu var vi i Boddum og svingede østover og derefter med en lang vej sydover forbi flere gårde og sluttelig nåede vi målet for søndagsturen: Den gamle Færgegård. Her havde der været færge over Gravgård fjord (Skibsted fjord) til Thyholm. Færgen roedes ikke mere nu, de sidste sørgelige rester af den lå i nogle år nede på stranden (se en følgende artikel om *Boddum*. red.). Her var en pragtfuld gammel have med store frugttræer og blomster. Hen mod aften, når vi børn havde soppet i fjorden og når hestene og vi var blevet forplejede og Faster Anna, som var dameskrædder, havde taget mål til mine søstres nye kjoler, blev hestene igen spændt for og så gik turen hjem over Doverodde dæmningen og Dover. Herfra kunne hestene selv finde hjem, og hjemme ventede køerne på at blive malkede.

Der gik en del år med skole og andet og jeg var blevet 13 år og gik til konfirmations forberedelse. Vi gik sammen med Dover og Flarup skoler i Ydby med pastor Alfred Christensen som lærer. En eftermiddag var vi på vej hjem, en flok drenge på cykel. Vi kørte naturligvis i en klynge med mig yderst, jeg var jo yngst og der var en vis rangordning. Så i en kurve mødte vi en høj mand på cykel. Han forsøgte at undgå en kollision ved selv at køre i grøften. Efter en lille stund stak han hovedet op af grøften og sagde: "Unge Nielsen, så du mig ikke"? Det var mit første møde med forfatteren Hans Bakgaard. Men efter dette uventede møde var vi meget gode venner resten af livet. I mange år var der en ganske livlig kontakt mellem Hans Bakgaard og min familie. – Jeg blev konfirmeret den 19. april 1936. Den dag blev det en voldsom sandstorm fra nordvest. Markerne var tilsåede og stod grønne og fine. Men det stormede og føg med sandet så man knapt kunne være udendørs, og mange måtte så markerne om det år. Min Far og hans nærmeste nabo havde sammen plantet en granhæk ca. 10 år før, bestående af sibirisk sitkagran, og den dæmpede sandstormen en del og klarede al slags vejr.

Da jeg var lidt over 20 år flyttede jeg fra Thy. Jeg var nogle år i Vejle og København, men der syntes jeg husene lå alt for tætte. Jeg havde desuden været på cykeltur i Norge og forelsket mig i en norsk jente, og da vi senere mødtes i Sverige, blev det der, vi bosatte os. – Men hvad man i ungdommen nemmer, man ej i alderdommen glemmer. Så jeg har stadig interesse for arkæologi og har nogle gange været med ved nogle udgravninger her i Sverige. For ca. 25 år siden havde vi en stor blotlægning af Ny Varberg. Det er jo en by, der har været meget strid om mellem vore kære fædrelande. Byen har været brændt og flyttet mange gange. I dag ligger den bag den store fæstning ved havet og

Her står jeg i sommeren 1995 i udkanten af Dover Skov og peger mod mit fædrende hjem på Refs Hedegårds mark. Gunvor, min hustru, fotograferede.

nær ved Vardebjerget, her tændtes der bål i gamle dage ved fare, deraf navnet. Ved udgravningen blev jeg en dag betroet at stå ved sorteringssolden. Jeg så en del fund, blandt andet en ældgammel grøn mønt, jeg kunne ikke se om der stod Carolus eller Christian Rex. Vi bor jo nær ved den gamle grænse mellem Danmark og Sverige i Mølndal. Også her har vi gjort en hel del fund. Ved udgravning har man for nylig fundet en boplads fra jægerfolket for 9.500 år siden. Byen her har sit navn efter et stort vandfald. Her har været 16 møller, som har drevet mange industrier: papirfabriker, spinderier, oljeslageri og meget andet. Mølndalsåen som rinder gennem byen var sejlbar og blev brugt før sporvogne tog over.

Dette var nogle minder fra en gammel forhenværende Thybo med venlige hilsner!

Thylands udstykningsforening

Af Eigil T. Andersen, Grurup

Som nævnt i *Henning Nielsens artikel* blev der i 1925-1926 udstykket syv statshusmandsbrug fra jord, som havde hørt til Refs Hedegaard. Fra arkivet i Hurup kan man i "Tinglyste skøder fra Hassing-Refs herreder 1925-26" finde, at *Thylands Udstykningsforening* den 21. januar 1926 har købt et areal af *Mads Pejtersen Hedegaard* og efterfølgende læse, at jorden er udstykket til stats husmandsbrug til følgende købere:

Peder Dybdahl Andersen (matr.nr. 1b, Refshedegård), Anders Kaastrup Andersen (1c), Peter Harbo (1d), Edvard Marinus Nielsen, matr. nr. 1 e, Oskar Ingvard Madsen (1f), Anton Marinus Jensen (1g) og endelig *Jens Chr. Nielsen, matr. nr. 1 h,* Henning Nielsens far.

Ejendommene var i snit på ca. 12 td. Sæde (1 td.sæde = 10.000 kvadrat alen), varierende fra 10 – 15, og prisen var ikke afskrækkende efter nutidens forhold: fra 600 kr. til 850 kr. pr. td. Sæde.

Thylands Udstykningsforening stiftedes den 22. februar 1909 ved et møde i Thisted på initiativ af husmandsorganisationerne i Thisted amt. Siden valgtes en bestyrelse med N. N. Stensgaard, Hurup, som forretningsfører og A. Styvlgaard, Odbygård, som formand. Styvlgaard var i øvrigt folketingsmand. Under den første verdenskrig skete der ikke meget, men i 1919 vedtoges nye jordlove og i 1920 overtog venstre regeringsmagten og herefter gik det stærkt med Udstyknings foreningens opkøb og udstykning. Af udstykninger her på egnen kan bl.a. nævnes med udstykningsåret i parentes: Dovergård (1911), Neder Astrup (1912), Refstorp (1914), Lille Øland (1921), V. Skaarup (1924), Refshedegård (1925). Også et mindre areal fra Skibstedgård blev købt i 1924 til udstykning og endelig nævnes et par hundrede tdr. land fra Bubbel, som er købt i 1926.

Der har også eksisteret andre udstyknings foreninger. Således var den første udstykning i Thy ved en forenings hjælp udstykningen af Abildgård i Grurup sogn. Det skete i 1907 og der blev 18 husmandsbrug, 1 tillægsparcel og 1 hovedparcel og denne udstykning blev foretaget af *Sydthy Udstykningsforening.* Også *Thyholm Udstykningsforening* var aktiv i årene, således ved Helligkildegård i 1909. Her blev der 12 husmandsbrug og tilbage ved den gamle gård blev en hovedparcel.

Statens Jordlovsudvalg havde god nytte af Thy Udstykningsforening ved opkøb og udstykning af Vilhelmsminde ved Bedsted og Boddum Bisgård, hvor der oprettedes henholdsvis 9 og 15 husmandsbrug.

Hvis der blandt vore læsere findes personer med særligt kendskab til udstyknings foreningerne, vil Egnshistorisk Forening meget gerne høre om det og evt. bringe herom i årsskriftet.

Kilder: skødeprotokol fra arkivet i Hurup samt avisartikler fra Thisted Amtstidende 3.6.1922 og 8.6.1926 fra Sydthy bibliotek.

Boddum, Båd-om

Om adgangsforhold til Boddum i tidligere tid

Af Elly Mardal, Hurup

I tilknytning til *Henning Nielsens* artikel, hvori han omtaler en tur fra Ydby til Boddum, er her lidt flere oplysninger om trafikken til og fra Boddum fra tiden før 1869, da dæmningen blev bygget.

Navnet Boddum – Båd-om, vil måske opklares den dag de nye arkæologiske undersøgelser omkring Skibsted fjord er tilendebragt. Men et bud er, at navnet stammer fra, at man i gammel tid kunne sejle rundt om Boddum, der engang var en ø.

Folk i Boddum støtter måske denne teori. Alt tyder på en livlig aktivitet på og omkring hele øen eller halvøen, lige fra den ældste stenalder til vore dage.

For den interesserede kan man ikke gå ret mange skridt langs stranden eller på selve halvøen uden at øjet finder alle mulige flinteredskaber, forstenede østers, fossiler og træstumper, samt rav og indimellem andre ting fra bronzealderen.

Dette er blevet til adskillige store private

Kort over Boddum. Bemærk færgestederne, der er afmærkede med pile.

samlinger og flotte ting. Mange har således skuffer og skabe fyldte med diverse fund.

Når Henning Nielsen mindes besøget hos Anna og Thorvald Christensen nede mellem bronzealderens mange høje på sydsiden af Boddum, nuværende adresse Gravenhøjvej 6, og fortæller om deres kaldenavn (Færgemand), sætter det også tankerne i gang.

Kaldenavnet stammer fra dengang slægten var færgemænd over Skibsted fjord.

Som nævnt i overskriften, menes at Boddum vel nok engang var helt omgivet af vand, og at der kunne sejles om hele øen.

Fakta er, at i 1705 eksisterede Draget ikke, det var kun et vadested ved lavvande. Man kunne kun køre eller ride over på disse tidspunkter, ellers måtte man sejle. Flere er da også omkommet ved denne passage mellem Sindrup og Lyngs i tidens løb.

Blandt andre ejeren af Skibstedgård Michel Christensen, der druknede dagen før juleaften i 1705 og først blev fundet en uge senere og begravet lidt ind i det nye år.

Også en ung karl fra Helligsø druknede få år senere, da han ville passere strædet ved lavvande, både han selv og hestene samt vognen forsvandt i bølgerne.

Op gennem slutningen af 1700-tallene og første halvdel af 1800-tallet sandede Draget til og siden 1882 har togene kørt der og der er en livlig landevejstrafik.

Tilbage til Boddum. Den eneste trafikale vej fra Boddum til omverdenen, var en lav passage over Brokær, hvor vandet ved højvande stod op over vejen.

I 1859 lod sognerådet vejen over Brokær forhøje med ca. 3 alen, så man kunne passere tørskoet over til Ydby hede og videre gennem de lyngklædte bakker op til Ydby og kirken.

Der gik ikke mere end 10 år, så indså sognerådet, at de blev nødt til at bygge en dæmning fra Boddum over til handelspladsen i Doverod-

Rofærgen fra Hundseodde til Skjolddal - her liggende ved færgestedet i Skjolddal.

de, da Boddum folkene havde for lang en vej over Brokær. Nedenfor Boddum kirke boede dog en færgemand, der med en robåd for en lille betaling havde bragt folk over.

I 1869 blev dæmningen bygget til dels ved hjælp af de lokale beboere, der blev pålagt at arbejde med ved byggeriet af deres dæmning.

Indtil dæmningen var en kendsgerning, havde der været hele 3 rofærger fra Boddum mod omverdenen.

Én ved Hundserodde over til Skjolddal på Thyholm. Ganske vist nævner Knud Aagaard intet om færgefart omkring Boddum i sin beskrivelse over Thy i 1802, men gennem en retssag i 1781 fortælles om en mand der kom over fra Boddum med færge for at vidne i en retssag om tyveri af korn på Hindsels. I 1856 berettes, at der har været færgefart i over 50 år i en ny ansøgning om at drive færgefart fra Skjolddal til Hundserodde, der beskrives lidt i Historisk Årbog for Thisted Amt i 1955. Her fortælles om de mange skiftende ejere af færgeriet indtil 1880'erne, hvor Anders Pedersen overtager færgestedet og i 1896 lader den gå videre til sønnen Mads Chr. Andersen kaldet »Færgemand«. Denne bygger i 1905 et nyt færgehus ved Skjolddal (se billedet). Færgeriet nedlægges helt i 1917.

Længere mod vest i Skibsted fjord ved Lyngs Odde og over til Thorvald Christensens »Færgemand«, var der daglig færgefart over bl.a. til Sejersens Teglværk ved Lyngs, hvor flere mænd fra Boddum arbejdede. Går vi en tur ved stranden i Boddum ses adskillige rester af teglsten og en liden antydning af en lille mole, hvor færgen gik ind nedenfor Gravenhøjvej 6 i Boddum. Fra Skibstedgård blev der også omkring 1700-tallet roet over til Lyngs-siden.

For 50 – 100 år siden arbejdedes der ihærdigt på at udtørre Skibsted fjord og lade bygge et stort antal landbrug helt fra Draget og til Gravgård fjord, hvor der skulle bygges en dæmning.

Hovedvej 11 Thisted – Oddesund skulle derefter føres fra Heltborg ned over Doverodde og dæmningen tværs over Boddum til Hundserodde – over den nye da påtænkte dæmning til Hvidbjerg og videre mod Holstebro. Ganske vist kunne der spares mange km hovedvej, men de menneskelige omkostninger ville være store.

Der foreligger veludarbejdede arbejdstegninger over hele projektet.

Men, det er nu trods alt godt, at ikke alt der projekteres føres ud i livet.

En thybo forlader hjemstavnen - et tilbageblik

Af Aage Johannes Olsen, Nørresundby

Nu er det jo ikke sådan, at jeg til dagligt befinder mig i nostalgiens eventyrland. Men for nylig havde jeg indbudt til en familiekomsammen her i Nørresundby. Blandt deltagerne var min fætter fra Bedsted, Svend Christensen og hans kone Bente. Svend forærede mig "Sydthy Årbog 2001" og læsningen af den bragte en masse erindringer op til overfladen, og fik mig til at tænke lidt over hvad det egentlig ville sige at være thybo. Det findes der nok ikke nogen endegyldig definition på.

I det efterfølgende prøver jeg gennem egne oplevelser at nærme mig et svar:

Starten på mit liv fandt sted d. 9. dec. 1921, da jeg blev født i funktionærboligen på Thy Højspændingsværk. Min far var maskinmester Otto Marius Olsen, min mor Carla Ingeborg Margrethe, i dåben fik jeg navnet Aage Johannes.

Begge mine forældre var indvandret fra Sjælland, så min slægt er ikke rundet af Thylands jord.

Men trods det føler jeg mig i bund og grund som Thybo. Og det skyldes nok både opvæksten blandt denne særprægede befolkning og min betagelse af det thylandske landskab, og ikke mindst dialekten, sproget som i hvert fald for min generation har været et bindemiddel også i det fremmede.

Sproget er jo også en slags indentitetsfaktor, og selv om jeg ikke fik det ind med modermælken, blev det alligevel mit kommunikationsmiddel til omverdenen.

Personale fra Thy Højspændingsværk 1923. Otto M. Olsen ses yderst til venstre. Billedet er fra »Da Bedsted var bedst« udgivet af Bedsted Håndværker- og Borgerforening 1982.

Skolebillede Bedsted Skole 1931, 3. klasse.
Bagerste række fra venstre: Ove Gramstrup, Herbert Gravesen, Jens Aage Kræmmer, Anker Trab, Svend Johannesen, Herluf Graversen, lærer Søgaard på højre fløj.
Miderste række: Ingrid Knudsen - gift Fabricius, Mette Sørensen, Anna Koldtoft, Hans C. Facius (»Tud«), Aage Olsen, Preben Thagaard, Karl Johan (?), Folmer Bangsgaard, Verner Jensen.
Forreste række: Inger Jensen, Anne Lise Eriksen, Anna Fogh Kjærgaard, ukendt, måske datter af Andreas Jensen, Ørhøj, Anna Jensen, Birtha Frostholm, Else Pejtersen, Anna Kjærgaard, Karen Henriksen, gift Therkildsen.

Jeg husker endnu når jeg kom ind og talte jysk så lød det omgående "tal dansk, dreng så vi kan forstå dig".

Og modsat, når jeg kom ud til kammeraterne og forglemte mig, ja så kom reaktionen omgående "nå, det er da svær som do er bløven fornem i då".

Jeg husker, at far i de første år havde det lidt svært med thybomålet, som han engang udtrykte det: I aftes var der igen en indfødt sprogfordærver der ringede, jeg kunne hverken finde hoved eller hale i det han sagde.

Siden gik det bedre, men jeg huskede problemet, da jeg ved fars 40 års jubilæum skrev en sang, hvor to af versene handlede om en stormfuld vinternat, hvor der indløb meldingen om en strøm afbrydelse.

MEL.: Spurven sidder stum bag kvist.

Hør, hallo godaw det er
Kran Ajsen fræ Klitmøller
Vi hår øverkaast vejler
Mæ sne det aalting føller
Mørk, mørk! Ingen lys
Haar vi i vor stower
Æ troder di er folden nie,
No mo do laaw aa haaw wos.

Fader sidder stum tænker
hvem mon kan forstå dig
Tyskland, Svejts, Italien
Der kunne jeg begå mig
Mo, do, laaw, haaw
Nej, det er umuligt.
Aldrig har jeg hørt et sprog,
der lyder li'så grueligt!

Vi lever som bekendt i en tid med hastigt accelererende forandringer, og det gælder i høj grad for dialekterne. Når jeg engang imellem besøger min søster Lis i Bedsted, og går en tur i byen, oplever jeg hvordan Thy dialekten er blevet fortrængt af rigssproget. Og sådan er det gået med alle dialekterne, desværre.

Heller ikke rigssproget er fredet pga. vort engelsk-snobberi, vi tillader flere og flere engelske ord at få indpas i sproget, f.eks. gik jeg forleden en tur i Ålborg og konstaterede at det er vanskeligt at finde en frisør. Det er ikke fint nok, nu hedder det: Herre shop, Herre styler, Herre dresser.

Eller tænk på kulturlivet der bliver stort set ikke skrevet sange med den danske tekst mere, alt skal være på engelsk.

På alle områder trænger engelsk frem, og jeg synes det er trist. Vi mangler virkelig en græsrods bevægelse, der kunne tage kampen op mod denne sprogforurening.

I et forsøg på at belyse problematikken lavede jeg en monolog på thybomål med indlagte engelske ord. Ord som vi ukritisk accepterer, og som derfor umærkeligt glider ind og fortrænger de tilsvarende danske ord.

Da jeg halede monologen frem fra hukommelsen, og forsøgte at printe den på papiret, opdagede jeg, at thybomål ikke har et specielt skriftsprog, men at man er nødt til at skrive som ordene udtales.

Håber det er lykkedes uden alt for megen afsmitning fra dialekterne i Himmerland og Vendsyssel, hvor jeg har opholdt mig i mange år.

Monologen er lagt i munden på Jens Hansen, der en mandag morgen møder sin nabo som siger: "Go daw Jens Hansen, nå hva har du så lavet i den her weekend, har du været til friluftskoncert i lørdags". "Jae, jooh, men di kaldt æ nu for oben – air. Men det ka wal wære det samm om det er oben luft eller fri luft. Det var da en gue koncert. Di spelt de hær gammel ever-greens, også al djer nyest hits.

Æ bløw da lidt småsulten af ål den musik, så da æ kam forbi McDonalds, ja så tint æ te æ hellere måt undersøge hva di serviret dærinn. Æ sto først å so lidt po æ navn. McDonalds, hvordan ka di no fo Mc te og blyw te Mak? Ja, det ka jen jo undre sæ øwer.

Nå, æ gik så ind og bestælt nøj di kaldt for en chicken-burger. Det var nøj brye og kyd og salat og hva ved æ, stabelt op i en hywde po 2-3 tommer.

No ve do jo æ hår forloren tænd, så da æ forsøgt og klap æ gebis sammen om den monstrom, gik det hiele grassat, og æ måt ind på æ toilet og spyt u i æ håndvask.

Nå, æ fæk mi tænd såt ind igen, og organiseret en knyv og en gaffel, så æ ku spise rejsten po en civilisiret måed.

Men jen ku jo godt undre sæ, i vor moderne tider såd folk dær og gnavet, lisom om di befand sæ i æ stenalder og såd og gnavet bien. Nå, æ slut så å mæ en soft-ice. Den ku æ da håndtier.

På vej hjem var æ lige inde på æ biludstilling for at sik de ny modeller. Der kam mæ det samme en bilsælger og sværmt omkring mæ. Æ spur ham om den dær model var mæ luftpuder?

Nej, nej forklåret han, den hår korrekt ergonomisk udførte sæder, så der er ingen brug for ekstra puder.

Æ måt så forklåre ham te æ ment de hær puder, der bløw pustet op, hvissomtijen sku være så uheldig å få en påkørsel.

Nå do mener air-bags, jo, jo det er der i den model. Men det er jo bløwen almindelig og kald di puder for air-bags.

Almindelig, svåret æ ham. Det er der så møj der er bløwen, f.eks. bankrøverier. Og det blywer det sgu et mere rigtig å.

Då æ gik fræ ham sto han og rist på hans hue, lisom om han tint: Hu domm ka folk da tillaed sæ å være.

Og så var der i gor, da var æ te motor-cross løb, og det er jo åltier spændene.

Der var også en afd. for mountain-bikere og det var hiel imponierende som de dær teenagere ku flyw ind øver æ bakker.

Ve den lejlighie fæk æ også indviet mi ny All-weather-jak, de var den nyeste trend u fræ Bilka, og den var æ svær stolt å. Det hiele endt jo som sædvanlig mæ en par bajere og nue hotdogs.

Da æ kam hjem, vil æ hå en bad, og Agnete hun håd kjøwt nøj ny hår-shampo. Der sto Head and Shoulder der på æ flask, men det virket da godt nok, men æ kam jo te å spekulere øwer om det såen skal specialisires. Så det næjst kanske blywer seeb te ryg å røv, og mave seeb, å hva ved æ. På den måed ka det jo blyw en komplisiret affære, når jen ska vaskes fremøwer.

Da æ var fæer å kam ind i æ stow, håed Agnete smur en fad mæ sand-wicher, og da vi håed spist dem, slut vi å mæ å sik en talk-show i TV. Og det var så den week-end!"

Men tilbage til barndommen! Vores genbo i opgangen var kabelmester Nielsen, en omfangsrig herre med en mave, hvis volume tilsyneladende voksede år for år.

Nielsen yndede selv at fortælle en lille tildragelse, hvor man var ude for at etablere strømtilslutningen til en landejendom:

Nielsen stod og overvågede opsætning af masterne, da en lille gut fra gården kom hen og kiggede interesseret på den store mand. Til sidst kom han helt hen til ham, pegede på maven og sagde med overbevisning. "Do hår spist for møj".

Og måske var det sandheden i en nøddeskal, i hvert fald husker jeg, at lægen anbefalede Nielsen en kostændring, hvor flæsk, and og andre gode stege blev erstattet af grøntsager og frugt. Blandt andet blev der til formålet indkøbt 2 kasser appelsiner.

Efter et par dage på den diæt forlangte Nielsen en stor bøf m. løg, og siden blev der ikke spist flere appelsiner, ikke før Nielsens søn, kaldet Esse, foreslog mig, at vi hellere måtte begynde at udrydde sydfrugterne. For, som han sagde, far gider ikke spise dem, og han får dårlig samvittighed hver gang han ser dem. Og det gjorde vi så.

Min opvækst i denne lille overskuelige by, hvor alle kendte alle, og hvor vi som var jævnaldrende altid var sammen, var faktisk ideel. Vi spillede en masse fodbold, eller vi tumlede rundt i den nærliggende Rønhede plantage, og sommeren igennem cyklede vi til fjorden eller havet, og lærte os selv at svømme.

I det hele taget lærte vi at underholde os selv, og det har nok virket befordrende både på fantasien og opfindsomheden.

Og så et lille spring i beretningen. Efter realeksamen skaffede min far mig et job som arbejdsdreng hos smedemester Knattrup. Årsagen var, at den læreplads jeg skulle tiltræde på Sundby Jernstøberi og Maskinfabrik først var ledig året efter. Så far mente, at det kunne være nyttigt, at jeg snuste lidt til smedefaget.

Jeg blev kastet lige ud i det, den første time om morgenen skulle der smedes sko. Da jeg ankom, blev smedesvenden overført til mere "nyttigt" arbejde, og jeg skulle så svinge forhammeren, den vejede adskillige kilo, og mine utrænede 16-årige armmuskler ømmede sig over behandlingen, med det resultat at slagene blev upræcise, og smeden fandt det nødvendigt med en kraftig opsang: "Hva er det for en jomfruagtig måed, do holder den hammer o, do ska ramm rigtig, og så ska do bare go teen, det er hverken di fåer eller di muer do slår o, og vi ska vær fær' me di her sko inden æ klok erått."

August 1943. Mine forældres sølvbryllup i Bedsted. Det tog halvandet døgn fra København på grund af jernbanesabotage.

Men øvelse gør jo mester, og efterhånden syntes jeg det var helt hyggeligt at være med til at smede sko om morgenen.

Ellers gik tiden for det meste med at renovere gamle cykler, som smeden tilsyneladende havde et uudtømmeligt lager af.

Noget som forundrede og måske også chokerede mig en smule, oplevede jeg om sommeren, hvor mor og far skulle på ferie.

Det blev aftalt, at jeg i den tid skulle have kosten hos smeden, og da jeg den første dag kom ind til middagsbordet, så jeg ingen tallerkener, kun et fad og 3 gafler. Smedens søster, som holdt hus for ham, spiste ikke med ved bordet. På fadet var der stuvede kartofler og frikadeller, og der var jo kun et at gøre, sammen med smeden og svenden gnavede jeg mig ind til midten af fadet. Og rent faktisk kunne det lade sig gøre, selv om min mor havde svært ved at tro det, da jeg fortalte om det fælles fad. "Det er da mere en hundrede år siden, man spiste på den måde her i landet." sagde hun.

Da året var gået, startede jeg min løbebane indenfor maskinfaget, som lærling på Sundby Jernstøberi og Maskinfabrik, dette er allerede beskrevet af Charles Nielsen i Sydthy Aarbog 2001.

Viborg 1944, Charles Nielsen til venstre, i midten en kammerat fra modstandsbevægelsen.

Charles, som var min lærekammerat og blev min gode ven, og senere kompagnon, har i sin levnedsbeskrivelse fortalt hvordan vore skæbner i nogle år, var knyttet sammen i et

Viborg 5. maj 1945 tidlig morgen. Våbnene klargøres til en evt. konfrontation med tyskerne der dog heldigvis blev på deres kaserne.

arbejdsfællesskab, som både var spændende og rigt på udfordringer.

Jeg springer derfor frem til 1955, hvor jeg fik job som maskinarbejder hos Thomas B. Thrige i Odense.

Tre år senere blev jeg værkstedsfunktionær, og husker hvordan en kollega kom hen og lykønskede mig: "Nu er du sikret og kan blive her så længe du kan tygge smør." Det var dengang Thrige var en institution, lige så sikker som selve staten. Troede man!

Efter fusion med Titan i København begyndte nedturen. Firmaets ledelse levede i traditionernes verden og havde ikke fingeren på fremtidens puls.

Inden det løb helt af sporet ansatte bestyrelsen en ny adm. direktør, Steen Danø. Og nu kom der gang i sagerne. Alle urentable produktioner blev skåret væk, og det overadministrerede firma blev slanket, ca. 400 funktionærer blev fyret, og jeg husker hvordan min chef kom med et tilbud: Afdelingen i Aalborg har brug for en værkfører i kvalitetsafdelingen. Vil du have jobbet? Da jeg jo tydeligt kunne se alternativet, accepterede jeg og flyttede til Aalborg i 1969.

September 1945, nygifte! Blev gift med Birthe i en orlov fra marinen, hvortil jeg var genindkaldt.

Ydby 1949, vort hus i skoven.

Det blev til 14 interessante arbejdsår i Aalborg, før jeg i 1983 gik på efterløn.

Efter et par år blev jeg træt af det og fik arbejde på en maskinfabrik i Hadsund, hvor jeg var i 7 år, jeg gik derefter på pension og bor nu i Nørresundby.

Hvis læseren ikke er faldet fra under denne opremsning, vender jeg tilbage til skoletiden på Hurup private mellem og realskole.

I min klasse var vi fra Bedsted 4 elever: Inger Jensen, Agnete Andersen, Anker Trab og lille jeg, samt fra Tandrup: Preben Lützhøft.

Hver morgen steg vi på toget på vej til Hurup, sammen med lidelsesfæller nordfra, vi var nok omkring et halvt hundrede elever i alt. Der var ingen snak undervejs, men dyb koncentration i forsøg på at indhente gårdsdagens mangelfulde lektielæsning.

Helt anderledes var hjemturen om eftermiddagen med løssluppen snak, vandede vitterheder, og så den "geniale" konvertering af DSB's logo til "Den satans bestyrer".

Det var nu lidt uretfærdigt, for skolebestyrer Ingvar Hansen var i virkeligheden en god skoleleder. Og jeg tror at vi alle bag autoriteten, fornemmede en levende interesse for os, til tider sløve og uvorne unger.

Jeg havde ingen planer om at fortsætte ad den boglige linie og fandt det træls at skulle absorbere al den viden, men mange år senere

Besøg fra Bedsted. Mine forældre og søstrene Lis og Inge.

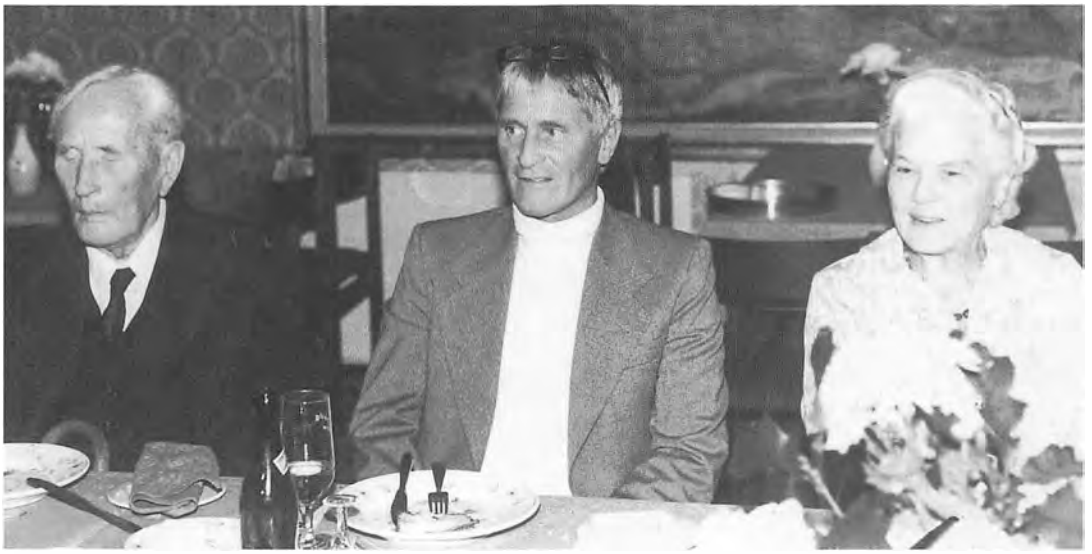

Hurup Realskole, vi fejrede 25 års jubilæum og var igen samlede til 30 års fest, hvorfra dette billede stammer. I den sidste fest deltog vores gamle skolebestyrer Ingvar Hansen, som her ses sammen med sønnen Børge og lærerinde frk. Andersen (fru Tuesen).

kom det mig alligevel til gode, da jeg startede på værkførerskolen. Specielt i fagene: matematik, fysik og sprog.

25 år efter realeksamen mødtes vi i Hurup til den første jubilæumsklassefest, skolen så ud som da vi forlod den. Selv inventaret var det samme, så det var jo ren nostalgi, da vi i skolegården stillede op på række som dengang efter frikvarteret.

Senere ved festmiddagen på Morup Mølle Kro, kom minderne naturligt i centrum, og vi fornemmede lidt af den fællesskabsfølelse som prægede realklassen i 1936.

Det blev også helt klart, i hvor høj grad vi var spredt over det ganske land, men uanset hvor vi havner, er vi stadig Thyboer, den arv kan man ikke kaste af sig.

Og nu til slut: En bekendelse og et eventyr. Som Charles Nielsen fortalte, var det ikke ligefrem litterære mesterværker eller gudelige skrifter vi forlystede os med i læretiden.

Siden har livet dog lært mig at sætte pris på mere gedigent læsestof. specielt Guds ord. Jeg har lært Gud at kende som en levende virkelighed, en Gud som jeg kan have kontakt med hver dag. Derfor er jeg i dag, trods min høje alder, en lykkelig mand, og ser med fortrøstning fremtiden i møde. Også den fremtid der fortsætter på den anden side.

Og det er her eventyret starter, ingen ved rigtig hvordan det er "hinsides".

Guds ord fortæller om de evige boliger, som Gud har beredt for dem der tror på ham, men ingen oplysninger om hvor og hvordan, og så kan man jo kun gætte.

Jeg kunne forstille mig en gade eller bydel beboet af Thyboer, en beboet af Morsingboer osv.

Om søndagen forestiller jeg mig, at man samles til et stormøde foran tronen, hvor man sammen med englene lovpriser den almægtige Gud og skaber. Nu kan jeg næsten høre nogen sige, nærmest foragteligt: "Det er jo ikke andet end fantasi og ønsketænkning, ren og skær eventyr."

Og det har du da helt ret i, men du ved jo heller ikke hvordan, der er på den anden side.

Og jeg kan nu godt lide det eventyr, og at meditere lidt over det.

En gang Thybo, altid Thybo, også i evigheden.

Nørresundby idag og »still going strong«. Sammen med min kone Grethe, som jeg blev gift med for fire år siden.

Skolebilleder fra Taabel Skole

Fotos og navneoplysninger modtaget af Kurt Slavensky, Vestervig

Tre klasser fra 1946, 1947 og 1948:

Bagerste rk. fra venstre:
Inga Boddum, Dagmar Slavensky, Lis Andersen, Karen Lauersen, Knud Erik Olesen, Aksel Sørensen, Knud Larsen, Merethe Jensen, Inger Yde.

Midterste række:
Karen Mortensen, Inger Jensen, Arne Kjær, Gordon Thøgersen, Solvej Nellemann, Ester Hansen, Nana Pilgaard, Ingrid Bjørn.

Forreste række:
Villy Slavensky, Aase Lauritsen, Birgit Larsen, Finn Larsen, Frk. Jensen, Ona Christensen, Erling Jensen, Johan Iversen.

Tre klasser fra 1951, 1952 og 1953:

Bagerste rk. fra venstre:
Lærerinde fru Top, Leif Christensen, Gert Jensen, Niels Erik Johansen, Søren Lauritsen, Kurt Slavensky, Johannes "Gartner" Andersen, Poul Erik Mortensen, Bent Madsen, Lars Raadal, Frank Jensen, Johannes Andersen.

Midterste række:
Gravers Larsen, Henning Roelsgaard, Svend Aage Pilgaard, Kaj Larsen, Anders Andersen, Knud Jensen, Villiam Yde, Karen Larsen, Anne Grethe Jensen, Inge Lis Eskerod.

Forreste række:
"Søster" Larsen, Birtha Lauritsen, Inge Koch, Lene Jensen med Helle, datter af fru Top, Conny Sørensen, Kirsten Christensen, Marie Larsen, Myrna Mortensen, Birte Koch, Dagmar Andersen, Anne Marie Kjær, Kirsten Bolt.

Tvillingebrødrene de gamle smede 1864 – 1942

Af Elly Mardal, Hurup

Efterskrift af Uggi Larsen, Bedsted

Jens og Niels ses her ved gavlen af deres hus i Gammelby.

Lige store – lige brede
lige tykke – lige fede
er begge smede
fra Grurup hede.

Et lille vers der blev fremsat ved tvillingebrødrenes fremstilling på sessionen i 1884. Oprindelsen til tvillingerne fandt dog sted længe før, idet den kønne datter Dorthe fra Korsgård i Grurup forelskede sig i ungersvenden Peder Andersen fra Bedsted, resultatet blev at Dorthe fødte en sød lille pige Maren Pedersdatter d. 9. december 1837 i hendes hjem "Korsgård" i Grurup. Her kom den lille Maren også til at vokse op hos bedsteforældrene og morbroderen Niels Sørensen Korsgaard, idet Dorthe og Peder Andersens forelskelse ikke holdt. De blev aldrig gift.

Hos tømreren i Tygstrup Niels Pedersen Jensen og hustru Maren Nielsdatter fødtes d. 13. januar 1839 sønnen Jens Peter Nielsen. Han voksede op i håndværkerhjemmet, men fulgte ikke i faderens fodspor, idet han i stedet uddannede sig i grovsmedefaget. Som således udlært flyttede han fra forældrene til Grurup d. 1. november i 1858.

Her lærte han den unge Maren at kende og de blev forlovet. I 1863 købte Jens Peter Nielsen ejendommen matrikel nr. 12 i Gammelby for 1000 rd. af Niels Smed. Skødet er dateret 9. juli 1863.

Jens Peter og Maren var blevet gift d. 31. marts 1862 i Grurup kirke, deres forlovere var hans far tømrer Niels Pedersen Jensen fra Tygstrup og Marens morbror gdm. Niels Sørensen Korsgaard i Grurup.

Vi kan formode at Jens Peter har arbejdet i smedien før han købte den, og derfor var flyttet ikke så langt.

Året efter, i krigsåret 1864, fødtes deres tvillingesønner d. 24. september, som fik navnene Niels Korsgaard Nielsen og Jens Korsgaard Nielsen ved hjemmedåben allerede dagen efter d. 25. september. Senere den 18. december blev de fremstillet i Grurup Kirke. Faderen nævnes da som husmand og smed.

Jens Peter Nielsen ved gavlen af huset omkring 1925.

Tiden gik og tvillingerne blev boende hos forældrene og udlærtes begge som smede hos faderen.

I folketællingen i 1890 ses familien at bo i et hus i Gammelby:

Jens Peter Nielsen	51 år	født i Vestervig
smedemester		
Maren Pedersen	52 år	" i Grurup
husmoder		
Niels Korsgaard Nielsen	25 år	smedesvend
Jens Korsgaard Nielsen	25 år	smedesvend

Ved et skifteudskrift d. 13. juli 1927 ses, at tvillingebrødrene Jens og Niels overtog skødet på ejendommen, som de solgte videre ved skøde af 15. august 1935 til nabosønnen Jens Riis for 8 500 kr. som igen solgte den til sine forældre Chr. Riis's i 1946 for 14 500 kr.

De blev boende en kort tid i ejendommen i Gammelby, men købte derefter et hus på Thylandsgade i Bedsted, omtrent overfor hvor Visbyvej begynder.

Her fik de få år, men en god tid.

Følgende små minder har jeg fra min barndom om de to smede.

De havde en stor bigård bag smedjen, der lå på modsatte side af vejen ned mod en ret dyb dam (Nørgårdsvej 4).

Når vi passerede på vej til og fra skole, var både Niels og Jens ofte ude i smedjen eller om sommeren ovre og tilse bierne hvis de ville sværme eller der skulle slynges honning. Når den nye honning var klar inviterede de oftest naboerne til en kop kaffe og fransk brød med nyudslynget honning, det smagte pragtfuldt.

Selve stuehuset var meget gammeldags indrettet med hvidkalkede vægge og hvidskurede gulve med strøsand, og der var en vis duft af fordums tider.

Jens og Niels foran huset ca. 1935.

Jens kigger til bierne bag ved smedien.

Begge brødrene var meget gavmilde overfor naboer og venner.

Kom der en lille ny til verden mødte Jens op på barselvisit med en nypudset sølvdaler fra 1860- 70erne, og til konfirmationer erindres, at de oftest kom med 5 eller måske 10 kroner.

De havde altid en lille gul islænder, som også brugtes, når de skulle på indkøb i Bedsted. Her var det altid Jens der foretog det, han betroede simpelt hen ikke Niels til dette. Jens kørte af sted i en lille flad vogn med træsæde og den gule hest trak af sted med ham. Det var et festligt syn når han kørte forbi, og jeg har aldrig set en lignende hjemmekonstrueret vogn hverken før eller senere. (Måske en hjemmekonstruktion over en gig.)

Både Niels og Jens gik altid i vadmelstøj og skjorter med løse kraver. Så vidt jeg erindrer, nåede de heller aldrig at få el indlagt i huset, før de flyttede til Bedsted.

En lille ting kommer frem i hukommelsen om dengang Niels havde fået en dyb flænge i hånden, som Jens ikke mente de behøvede en læge til at sy, så Jens fandt saks, bjørnetråd og nål frem og syede såret. Det må have været smertefuldt, men Niels var tålmodig og fandt sig i det, og såret helede da også. En læge så dog senere på såret.

Desuden havde tvillingebrødrene endnu en stor hobby. Deres meget store fine samling af flotte økser, knive, pile, skrabere osv. fra både den ældre og den yngre stenalder. Det var samlet gennem alle årene, både af dem selv, men også af venner og bekendte.

Min egen og min fars interesse for stenalderen og dens redskaber har nok gjort, at jeg altid fik forevist og fortalt om deres klenodier.

Det var ligeså godt at se brødrenes samling, som at komme ind og se museets samlinger. De mange redskaber lå sirligt og fint på de mange hylder og skabe langs væggene.

Således kunne berettes om mange små episoder fra deres lange liv.

Gudrun Søgaard (Skaarup), Hurup, fortæller om sine erindringer om de gamle smede:

Mine forældre flyttede til Grurup ved deres vielse i 1923 og blev naboer til smedene. Gudrun husker smedien med ambolt, blæsebælg, esse osv.

Familien hjalp tvillingesmedene lidt med markarbejde og lugning af deres roer; foruden førnævnte islænder havde de 2 køer.

Ligeså mindes Gudrun Søgaard, at smedene havde både en radio og grammofon med en stor tragthøjtaler.

En anden erindring, som jeg også selv har, var da Jens engang tabte sin tegnebog oppe i Bedsted. Den blev fundet lidt efter af en stor dreng, som ærligt afleverede samme til Jens, der herefter gav drengen 5 ører i findeløn. Dette kom i avisen. Gudrun fortæller at hendes far fik overtalt Jens til at give drengen 10 kr.

Stationsforstanderen i Bedsted tiltalte engang Jens med "Hr. Pumling", hvortil Jens oplyste ham om sit rigtige navn.

Juleaften var smedene inviteret op til Gudruns forældre. De kom så med en stor pakke

med julegodter, æbler, appelsiner, skovnødder, chokolade og konfekt, dadler og figner.

De sidste år af deres levetid blev de passet af Else Olesen. I avisens nekrolog skrives godt nok at de aldrig havde hushjælp, men jeg husker Else og har set billeder af hende fotograferet sammen med både Niels og Jens, men har ikke kunnet spore dette billede nu. Måske har det været hos Else, som også er død.

Da Niels døde d. 21. december i 1941, blev følgende lille nekrolog skrevet i Thisted Dagblad:

Fhv. smed Niels Korsgaard Nielsen, Bedsted tidligere Gammelby er død, 77 år gl. Han overleves af sin tvillingebror, Jens Korsgaard Nielsen, der var hans eneste nære slægtning.

De to brødre er født i Gammelby, hvor faderen var smed. De lærte begge smedehåndværket hjemme og fulgtes trofast ad hele livet.

Efter forældrenes død fortsatte brødrene som smede i Gammelby.

De var begge ugifte og sørgede selv for husførelsen og madlavningen uden nogen som helst kvindelig medhjælp.

Efter den tids forhold var de dygtige smede og især Niels, som nu er død, var udstyret med megen mekanisk snille. De modtog de mærkeligste mekaniske reparationsarbejder fra en stor del af egnen.

Selv om brødrene boede ensomt og isoleret, fulgte de begge godt med i tidens begivenheder, læste en mængde bøger og interesserede sig levende for mange forskellige emner.

Således havde de begge læst rigtig meget af det, der er skrevet om den juridiske lovgivning.

Den største interesse viste de overfor oldtidskundskaben, og de oparbejdede i årenes løb en stor og smuk samling af stenalderredskaber, der alle er fundet i Thy. En stor del havde de selv fundet, resten blev de foræret eller købte af folk på egnen.

Samlingen er noget af en seværdighed - utvivlsomt den største og bedste stenaldersamling, der findes i Thy udenfor Thisted Museum, og brødrene fremviste den med stor elskværdighed og gæstfrihed for folk der interesserede sig for oldtidskunst.

Niels og Jens Korsgaard Nielsen blev ved deres nøjsomme og uhyre sparsommelige tilværelse til velsituerede folk.

For et par år siden flyttede de til Bedsted, hvor de købte et hus til deres gamle dage.

Jens overlevede kun Niels i 5 mdr. Der er jo næsten altid blevet skrevet om enæggede tvillinger, at de følges ad gennem hele livet, og at når en af dem dør, varer det sjældent længe før den anden følger efter. Om det passer tør jeg ikke spå om, men Jens savnede Niels og har vel haft ensomme stunder efter Niels's død .

Jens døde mæt af dage, som det blev sagt d. 24. maj 1942 i Bedsted.

Også ved Jens' død blev der skrevet nekrolog i Thisted Dagblad. En nekrolog som ikke adskiller sig meget fra den der blev bragt ved tvillingebroderens død 5 måneder før, dog kan følgende nævnes:

Jens og Niels Korsgaard Nielsen var så inderligt samhørige, at de af folk på egnen aldrig blev nævnt hver for sig, men altid sammen. Til højt op i årene blev de ved at ligne hinanden i en ganske forbavsende grad.

Siden forældrenes død boede brødrene fuldstændig alene, stod selv for husførelsen og kom udenfor smedjen kun sammen med meget få mennesker.

Det betød dog ikke, at de levede en isoleret og afsondret tilværelse. De havde begge mangfoldige interesser, som de gik op i med grundighed.

Bl.a. var de meget interesseret i læsning og gennemløjede i årenes løb store videnskabelige værker om juridiske emner og andre problemer, der havde deres interesse.

Fra ganske unge dage var brødrene meget interesseret i oldtidsforskning, og de samlede i årenes løb en række stenalderfund, der sikkert som privat eje er uden sidestykke i Thy.

Største delen af samlingen er fundet i Sydthy, og da brødrene tidligere kom meget ud som landsmede, havde de rig lejlighed til at erhverve de mange smukke stenalderredskaber, der blev fundet rundt omkring på markerne.

For et halvt århundrede siden, var der jo i almindelighed ikke stor interesse for sådanne markfund, men tvillingebrødrene samlede omhyggeligt på alt, hvad der blev fundet på egnen, og det var ikke så lidt i de år, da megen lyngjord blev brudt op.

Det er ikke for meget sagt, at brødrene i de sidste 60 år, har erhvervet det meste af det, der er fundet på Bedsted – egnen.

Over for folk, der kom på besøg for at se samlingen, viste de med gæstfrihed de mange smukke fund.

Så vidt vides har brødrene testamenteret samlingen til Thisted Museum, hvor den nu også efter deres død må siges at være hjemmehørende.

Museet har ikke som nævnt fået deres samlinger, har jeg erfaret i de senere år, efter at have undersøgt dette på Museet.

Derimod arvede Indre Mission 40.000 kr. og to hold naboer hver 20.000 samt en gl. husbestyrerinde 20.000 . Den ene af disse naboer arvede tillige oldtidssamlingen og solgte den senere til centralbestyrer Larsson i Hurup, hvorefter det ikke vides hvor den kom hen. Selv mindes jeg at have set den store samling på centralen hos Larsson, men vidste ikke på dette tidspunkt af det var Pumlingsmedenes, som jeg før havde set.

Originaler huskes !

Af Uggi Larsen, Bedsted

Jeg har hørt hvordan pumlingerne fik deres navne. De skulle en dag gå ind til nabokonen for deres mor med en skål æbleskiver. Da de nåede frem var der dog kun 2 æbleskiver tilbage i skålen! Pumlinger var det man på den tid kaldte æbleskiver.

Der var en del misundelse fra de naboer, der ikke arvede nogen af de mange penge, som pumlingerne efterlod sig. En af dem som arvede købte kort efter en bil. Da gik snakken: se, nu er pumlingerne kommet på gummihjul.

I et af de hjem, som arvede pumlingerne hang et foto af dem på væggen. Den mindste dreng i hjemmet spurgte sine forældre, da han så fotoet, hvor er pumlingerne henne nu? De er i himlen, blev der svaret. Hvad laver de deroppe, spurgte drengen så; de er blevet til engle lød svaret. Det svar blev godtaget uden flere spørgsmål. – En dag var drengen og faderen på besøg hos naboen. De stod på gårdspladsen og snakkede om vejr og vind, da der i det samme lettede en flok krager fra en klynge træer. Da udbryder drengen: se far, der flyver pumlingerne. – Det skal siges for sammenligningens skyld, at pumlingerne altid gik i mørkt tøj.

En dag kom en bonde til smedene med en nymodens landbrugsmaskine, lige anskaffet, men den kunne bare ikke udføre de opgaver, som den var købt til at kunne. Bonden spurgte om smeden måske kunne hjælpe med problemet. Den ene af brødrene gik ind og hentede en stor forhammer og gav den nye maskine et ordentlig slag. Klik, sagde det, og en pal var faldet på rette plads. Hvad koster det, spurgte bonden. Ikke noget for slaget, sagde smeden, men for at jeg vidste, hvor der skulle slås, skal det koste dig en krone.

Fra Buskjærhus til Canada

Af Else Svendsen, Calgary, Alberta, Canada

Indledning af Lisbeth Ejlersen, Hurup

En dejlig beretning fra Else Svendsen om den svære, men også spændende tid, efter at hun og søsteren Bitten immigrerede til Canada. Mange vil huske Elses beretning fra barndomshjemmet i Helligsø, som Årbogen bragte i 2001, hvor der fejlagtig blev skrevet at Calgary lå i USA.

Billederne til historien er venligst tilsendt af Else Svendsen.

Efter min konfirmation ville jeg så nødigt tjene på en gård, dette havde jeg allerede prøvet fra otte års alderen. Så mor sagde nej til dem som spurgte, i stedet kom jeg til Holstebro hos min ældste søster Elly og hjalp til i huset og passede hendes to børn. Efter et år tog jeg til København, hvor jeg havde tre søstre Elna, Bitten og Søster, som vi kaldte hende. Her lærte jeg senere at sy. Efter krigen rejste jeg til Oslo, hvor jeg var i 3 år. Bitten, som var udlært damefrisør i København, tog til Sverige. Bitten talte om Canada. Og hun rejste til Toronto, hvor hun var i et år, så kom hun tilbage til Danmark og købte en frisørsalon i Søborg og havde her en god forretning. Jeg syede hos Holbeck på Strøget i København, og vi var faktisk begge to heldige, at vi havde et godt sted at bo. Men da Bitten spurgte mig, om jeg havde lyst til at rejse til Canada sammen med hende, sagde jeg ja uden at tænke for meget over det. Bitten solgte så frisørsalonen og ordnede alt på kort tid, hun både købte og gav mig billetten. Bitten talte og skrev engelsk, det gjorde jeg ikke, og på de få måneder der var, lærte jeg lidt engelsk, som dog ikke hjalp mig meget. Efter at have fået sagt det svære farvel til mor og far, søskende, veninder og venner følte jeg uvished, men det var for sent at ombestemme sig.

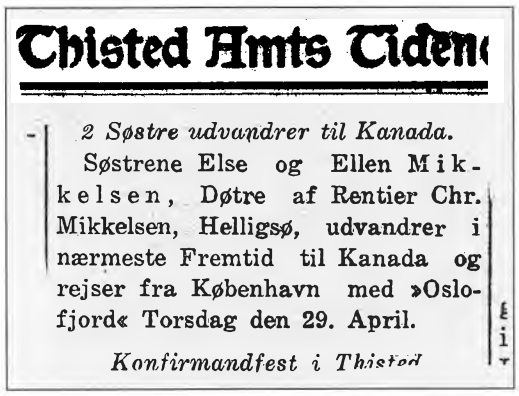

Thisted Amts Tiden

2 Søstre udvandrer til Kanada.

Søstrene Else og Ellen Mikkelsen, Døtre af Rentier Chr. Mikkelsen, Helligsø, udvandrer i nærmeste Fremtid til Kanada og rejser fra København med »Oslofjord« Torsdag den 29. April.

Konfirmandfest i Thisted

Notits fra Thisted Amts Tidende 29/4 1954.

Immigranterne

Der skal mod, vilje, energi, humør og også håb om held til at immigrere. Den 29. april 1954 sejlede vi så med det Norske skib Oslofjord fra Købenavn, vi sagde farvel til Danmark og rejste ud i det ukendte. Oslofjord havde 456 passagerer plus besætning ombord. Og vi havde hver 100 dollar på lommen, det var alt som vi havde lov til at tage med, det var skrevet i vore pas. Det var jo en stor oplevelse at sejle med sådant et luksusskib. Den fineste mad mødte os norske, danske og få dansk- amerikanere samt en ung mand fra Finland. Nogle skulle til New York, men de fleste var immigranter til en ny fremtid i Canada. På skibet var der dans og underholdning hver aften, alle talte om hvor de skulle hen i Canada. Spændte, forventningsfulde, men også lidt bekymrede. Bitten og jeg skulle så langt, som vi kunne komme ud på Canadas vestkyst, Vancouver-øen, Britisk Columbia og byen Victoria. Ude på Atlanterhavet blev der en forfærdelig storm, Oslofjord gyngede slemt og de fleste blev søsyge. Kaptajnen sagde i højtaleren, at det var bedst at komme op fra kahytterne, og at et glas cognac

Det norske skib »Oslofjord«.

ville hjælpe. Bitten var lidt syg, men jeg klarede det. Den norske sygeplejerske fik lungebetændelse og døde, så Oslofjord kom ind til Halifax Canada, med flaget på halv mast. Vi lagde til i havn 21, hvor alle immigranterne kommer ind. Den unge mand fra Finland blev taget af skibet på en båre, der blev sagt i højtaleren, om der var nogen som kunne tale finsk, for han kunne ikke tale engelsk. Da forstod jeg hvor svært det var ikke at kunne tale sproget. Det tog flere timer at komme igennem immigrationen. Stemplet i vores pas "Immigrant landed 6. maj 1954" på engelsk og fransk. Canada har to jernbaner Canadian National og Canadian Pacific. Vi skulle med den sidste. Vi fulgtes sammen med Einar Hartvigsen fra Harestad, som efter et besøg hos sin bror, der var barber i Calgary, skulle videre til Seattle, USA, samt en norsk pige som skulle besøge sin tante og onkel i Ontario. Vi stoppede i Montreal, Quebec. Her var vi det meste af dagen og så lidt på byen. De andre to skulle med jernbanen National. Så vi sagde her farvel til de sidste venner vi havde mødt på båden. Bitten og jeg tog toget til Toronto og var der i to dage, og så gik den lange rejse tværs over Canada i næsten 6 dage, forbi smukke søer og skove. Den vidstrakte prærie der næsten ingen ende har. Vi stoppede i de store byer. Canada er delt i 10 provinser og tre territorier, hver provins har deres egen hovedstad og regering, men regeringen i Ottawa bestemmer og der tales to sprog, engelsk og fransk. Calgary var det sidste stop før de høje bjerge begyndte, og vi kom til Ranff og Lake Louise, et betagende syn med alle de smukke bjerge. Igennem Britisk Columbia nåede vi så Vancouver, hvor vi skulle med færgen til Victoria. Dette tog omtrent en $1^1/_2$ time. Solen skinnede utroligt smukt (det skal helst ses) al den skønhed er svær at beskrive.

Victoria

Den er kaldt byen af blomster og haver og er hovedstanden i Britisk Colombia, her sidder regeringen, også selv om Vancouver er større end Victoria. Vi sejlede næsten ind til regeringsbygningen med den grønne græsplæne. De mange blomster, statuen af dronning Victoria og på en skråning var der skrevet med blomster "Velkommen til Victoria". Og så det store smukke Emgress Hotel. Jernbanerne har bygget disse hoteller utroligt flotte, de ligner næsten store slotte. Fra de gamle lampelygter hang der blomster, jeg tror mange ville holde med mig i, det er Canadas smukkeste by, og klimaet er varmt og dejligt. Vi fik en taximand til at køre os til et hotel, som var pænt og ikke for dyrt. Bitten fik fat på en avis og fandt et værelse hos et ældre engelsk ægtepar Mr. og Mrs. McPherson, som lejede deres stue ud med lidt møbler og en sovesofa samt en lille el-plade, som vi kunne varme vores mad på. Prisen var 30 dollars pr. måned. Vi skulle igennem deres køkken til toilettet. Vi havde jo brugt nogle af de 200 dollar på rejsen, så vi måtte passe lidt på. Den samme taximand kom til hotellet og flyttede de store kufferter for os til Burdett Avenue hos McPherson. Bitten og jeg var enige om, hvor heldige vi var at komme til denne smukke by ved Stillehavet, her ville vi bosætte os. Den næste dag var vi ude og se lidt på byen. Det var så hyggeligt og skønt det hele, og nu skulle vi bare finde arbejde. Vi studerede avisen, der var intet, og det var det samme flere dage og uger efter, så vi begyndte at gå ind forskellige steder. Alle gav os det samme svar: "Vi mangler ingen", vi ville tage det arbejde, der fandtes på hospitaler eller hoteller. Vi måtte igen betale husleje, og vi havde kun lidt penge til mad. Bitten havde mod for os begge to, jeg havde næsten mistet mit. En dag på vej

Regeringsbygningen i Victoria.

Emgress Hotel i Victoria.

hjem efter en trætsom og resultatløs dag stoppede der en bil, det var den samme taximand som havde hjulpet os med hotel og flytning. En meget tiltalende og pæn mand. "Er det jer to danske piger jeg kørte for? I ser ikke glade ud". Nej, sagde Bitten, for vi kan ikke finde et arbejde. Haddon Johnson, som han hed, sagde han kørte gæster til hoteller, og ville spørge efter arbejde for os. Der gik en uges tid og så kom han til vores dør og spurgte, om jeg som syede, kunne reparere gardiner på et hotel "Gamle England", deres syerske var syg. Jeg var der i fire dage, fire dollar om dagen ingen mad, så gik der igen nogle dage, og Mr. Johnson kom igen, han havde hørt, der var noget fest ude på landet for danskere d. 5. juni. Han ville køre os derud og spurgte om nogen kunne køre os hjem igen. Det blev Ernst Jensen fra Fårevejle, der kørte os hjem. Jeg kan ikke sige, at festen var en opmuntring, de fleste danskere havde kun lidt arbejde. Der var en Jensen fra Ålborg, han havde ingen arbejde, men hans kone vaskede biler. Han foreslog os at tage tilbage til Danmark igen, havde jeg haft pengene, havde jeg sikkert gjort det. Jensen mente, at der ikke var så smukt et sted på jorden som indkørslen til Ålborg ved nat. Selv om vi ikke havde været i Ålborg, mente vi ikke, det kunne sammenlignes med smukke Victoria. Vi havde nu kun 2 dollar og 38 cent tilbage, og snart skulle huslejen betales igen. Vi skulle bruge 15 cent til brev hjem, så mor og far ikke skulle bekymre sig for os uden breve. Vi gik ind på et hospital, spurgte om vi kunne hjælpe med rengøringen for et måltid mad, svaret var nej. Nogle dage senere kom Johnson og fortalte, at han havde talt med Mrs. McDonald, som ejede Oak Bay Beach Hotel, de manglede en til at gøre værelser rene, og han havde også talt med en frisørsalon i nærheden af hotellet, der muligvis manglede en damefrisør. Bitten sagde, du må tage det arbejde på hotellet Else, mit engelsk var ikke godt, selv om vi prøvede på at tale engelsk sammen, 3 ord du aldrig må glemme, sagde Bitten " undskyld, mange tak, og vær venlig", det bruges mange gange om dagen. Der var mere end 1/2 time at gå, der var ikke råd til bussen. Jeg skulle op og tale med Mrs. McDonald. Bitten havde skrevet ned, hvad hun mente, jeg ville blive spurgt om. Taler du engelsk, har du gjort det arbejde før osv. Jeg øvede mig hele vejen, det gik helt godt for de første fire spørgsmål, så gik jeg i stå. Mrs. McDonald sagde, du taler nok ikke engelsk, men du kan få arbejde fra 7.30 morgen til 16.00 eftermiddag, 1/2 times frokost med te og varm mad, lønnen er 90 dollar pr måned betalt hver den første. Mrs. McDonald var en høj, slank, velklædt flot dame, af skotsk baggrund. Hun havde en antik shop på hotellet og rejste meget på indkøb i Europa. En rigtig forretnings dame at tale med.

Oak Bay Beach Hotel

Den første dag skulle jeg arbejde sammen med Elisabeth, der skulle være to til at rede senge. Der bruges tæpper og ingen dyner, lagnerne skulle foldes i læg i benenden af sengen. Alle værelser havde antikke møbler. Elisabeth talte utroligt hurtigt, heldigvis stoppede hun aldrig, for jeg ville ikke kunne svare tilbage, forstod ikke et muk af hvad hun sagde, kun to ting, hun troede at folk i Europa sov i alkovesenge, og at de alle talte det samme sprog. Så da vi kom til frokost, ville hun, at jeg skulle sidde ved siden af en af mine landsmænd fra Europa, en ung gartner. Hotellet havde en smuk have der lå lige ud til Stillehavet, Elisabeth blev skuffet, Peit som gartneren hed, var hollænder og talte også kun lidt engelsk. Jeg ved ikke, om han nogensinde lærte at sige Vancouver og Victoria. Hollændere kan ikke sige v, men bruger f i stedet for. Den næste dag skulle jeg så arbejde sammen med Mrs. Palliser, en lille forslidt dame på 62 år, som var nødt til at arbejde til hun blev 65 år. Hun havde et lille hus, og hendes mand lå på hospital i Vancouver efter en hjerneoperation, og han kunne ikke genkende hende. Deres eneste barn, en datter, var død før hun blev 30 år. Jeg havde energi for os begge to, og vi blev hurtigt gode venner. De andre piger ville ikke arbejde sammen med Mrs. Palliser, fordi hun var for langsom. Hun var et sødt og kærligt menneske, som jeg kom til at holde meget af. Hun inviterede mig med hjem og hjalp mig meget med at lære engelsk.

En uge efter at jeg begyndte på hotellet, fik Bitten arbejde på frisørsalonen nær hotellet, men efter få dage, fik hun at vide, at hun skulle op til eksamen, som et bevis på at hun var udlært damefrisør. Jeg måtte tage en dag fri og være hendes model, jeg tror det kostede 5 dollar for beviset, og vi havde ingen penge. Vi skyldte allerede 1/2 måned for husleje. Bitten satte hår og gav Mrs. McPherson en permanent og lovede, at vi ville betale, så snart vi kunne, og de var søde nok til, at vi kunne blive boende. Mr. Johnson kom forbi, når han vidste, at vi havde fri, og når han tog folk på ture, og der var plads, inviterede han os med. Vi så den smukke Butchart Garden, som har over 30 forskellige skønne haver. Mr. Johnson sagde, at vi var studenter, og så kom vi ind gratis. Vi så mange skønne steder, på de mange ture vi var på, og Mr. Johnson var en perfekt gentleman. Dengang for 50 år siden var der på hotellet ved siden af værelser også lejligheder, stue, soveværelse og badeværelse med udsigt over haven og Stillehavet. Når jeg ved enden af dagen kunne se at Mrs. Palliser var træt, tilbød jeg at gøre den sidste lejlighed ren. Det var jo bare for millionærer og rige mennesker. I lejligheden boede der en ældre dame, altid elegant klædt, hun var fra Californien, havde en flot åben bil og en chauffør til at køre for sig. Hun hed Mrs. Booth. En dag da jeg mødte hende på gangen, spurgte hun, er du dansker? Ja, sagde jeg. Hun talte meget langsomt, pegede på sit ur, klokken fire kom ind hos mig, så bestiller jeg te og kager, så vil jeg vise dig billeder fra Danmark, for der har jeg været. Jeg sad sammen med den kære dame med teen og kagerne, og mrs. Booth fandt sit fotografialbum frem. "Her boede jeg sammen med de søde mennesker på Amalienborg", hun sad ved siden af Kong Christian d. X og Dronning Alexandrine. Mrs. Booths datter var gift ind i den kongelige familie, men hendes datter var nu død. En datterdatter bor i Danmark. Mrs. Booths søn var blevet dræbt ved en bilulykke i Californien, og det var hans kammerat, der var hendes chauffør. Mrs. Booth gav mig 20 dollar i drikkepenge, og gjorde det herefter hver uge. Da jeg kom hjem med de første 20 dollar, foreslog jeg, vi skulle købe kaffe, men Bitten mente, at vi skulle give dem til Mrs. McPhersons, så de kunne se, at vi ville betale vores husleje. Mrs. Booth var en utrolig sød dame. En dag hun havde fået ordnet sit hår, spurgte hun: Er det din søster der arbejder på frisørsalonen? Fra den dag gav hun Bitten 10 dollar om ugen. Mrs. Booth viste os megen venlighed. Ernst Jensen kom og besøgte os en engang imellem. Bitten havde fri om søndagen, og Ernst tog Bitten med hen til

Butchart Garden.

nogle danske venner, Rita og Paul Jensen. Bitten tilbød at permanente Ritas hår, og Rita inviterede mig med til deres første hjem i Canada. De var meget gæstfrie, Paul arbejdede på en savmølle, og Rita på et vaskeri. De var kommet til Canada i 1948 med 250 dollar og tre børn, den ældste var 10 år. Hanne, som var den ældste, fik et legat til universitet i Oslo for 1 år, og blev senere professor og taler perfekt dansk, norsk, engelsk og fransk, Lis og Palle blev skolelærere. Venskabet med de kære har nu varet i over 47 år. Om aftenen når vi kom hjem, var det tit, vi bare sad og så ud af vinduet. Der var en karnap med tynde gardiner, for vi havde ingen radio, kun få havde fjernsyn. Vi lagde mærke til, at der var en mand ovre på den anden side af gaden, der hver aften ved 7-tiden gik ned ad gaden. For enden af gaden lå en lille forretning som solgte brød, mælk og cigaretter. Manden havde altid en pose med hjem. En dag hvor jeg kom lidt senere hjem, spurgte Bitten: Vil du gerne have en kop kaffe Else? Åh, har du kaffe? Nej, sagde Bitten og forklarede at manden på den anden side af gaden, mente han var en kammerat af vores ældste bror Helge, som havde været i marinen i København, og han havde sendt et billede hjem af ham og en kammerat. Billedet var vel over 20 år gammelt, og bag på billedet stod der: Helge og Ejnar Nørgård, vi havde aldrig hørt, at Helge skulle have forbindelse med den mand. Det var dog det vildeste, jeg havde hørt, hvorfor skulle den mand være i Canada og i Victoria og bo ovre på den anden side af gaden over for os, det ville være lettere at finde en nål i en høstak. Hvad med kaffen? Ja, hvis det nu ikke er manden, så er han måske gift og inviterer os på en kop kaffe. Jeg vidste med 100 procent sikkerhed, at det ikke var Ejnar Nørgård, men der var noget i Bittens stemme, som fortalte mig, at hun var ked af det. Så vi begav os ud på gaden og mødte manden på hjemvejen. Bitten sagde: Undskyld hr., er deres navn Ejnar Nørgård? Han stod stille og sagde, ja det er, han spurgte

Helge (den høje) og Ejnar Nørgård.

ud om Helge, der var på Grønland. Vi blev ikke inviteret på kaffe, men nu havde vi noget at skrive hjem om, og kunne sende en hilsen til Helge. Vi talte aldrig med Ejnar Nørgård igen, og Bitten var ked af det. Den næste dag da jeg kom hjem, sad hun med foden i sæbevand, for flere år siden, havde hun på Finsens institut i København fået fjernet begge de store tånegle, en lille rod havde nu givet betændelse. Det så grimt ud, og hun kunne dårlig stå på foden. Bitten havde kun arbejdet på salonen i 3 uger, vi var endnu ikke i sygekasse, og det kunne koste hundredvis af dollars. Mr. Johnson kom forbi, du skal til doktor, vi kendte ingen doktor. Mr. Johnson sagde, der bor en længere nede i gaden, Dr. Felix, og tilbød at køre Bitten derned den næste dag. Dr. Felix var en flink mand og hollænder, du skal opereres og roden må fjernes. Bitten spurgte, hvor meget det ville koste? Hvis du har nogen, der kan køre dig på hospitalet og hjem igen, så du ikke skal være på hospitalet, så bliver det billigere. Dr. Felix spurgte, hvor har du fået operationen gjort før? På Finsens Institut. Der har jeg selv arbejdet, sagde Dr. Felix. Mr. Johnson kørte den næste dag Bitten til hospitalet og derefter hjem igen. Det var meget pinefuldt, Mr. og Mrs. McPherson hjalp Bitten på toilettet og gav hende suppe til frokost. Jeg måtte ned på salonen og forklare, at Bitten ikke kunne arbejde de næste 3 uger, og at vi håbede, at hun fik lov til at beholde sit arbejde, det gjorde Bitten. De første par uger med en sko og en sok på den dårlige fod. Så kom regningen fra Felix 450,-$, vi måtte ned og aftale, hvor meget vi kunne betale på afbetaling. Kontordamen sagde, det er bare 4 dollar og 50 cent, for det han havde lånt på hospitalet. Dr. Felix havde sagt: Jeg vil hjælpe den danske pige. Vi kunne bare sige så mange tak med et takkekort og en buket blomster. Dr. Felix er for længst død, men aldrig glemt. Fremtiden begyndte at se lys ud, vi fandt en lille lejlighed nær hotellet, stue, soveværelse, køkken og badeværelse møbleret - 50 dollars pr måned. Vi var faldet godt til i Victoria, jeg fik af og til drikkepenge på hotellet, så vi havde sat lidt penge til side, og vi kendte både canadiere og danskere. Så nærmede vi os 1. oktober 1954. Mrs. McDonald kaldte mig ind på kontoret, der var ingen arbejde for vinteren, men jeg var velkommen til at komme tilbage næste forår. Bitten fik samme besked. Vi var på arbejdskontoret, der var ingen arbejde, og de foreslog os at tage til Calgary. Vi turde ikke blive i Victoria, vores penge ville ikke slå til hele vinteren. Mrs. Palliser græd og gav mig et yndigt smykke, vi var helt sikre på, at vi ville komme tilbage til Victoria. Vi sagde farvel, men på gensyn til Mr. Johnson der havde været så venlig, og som havde hjulpet os så meget. Mrs. Palliser foreslog, at vi skulle tage ind på KFUK i Calgary og så ville hun sende vores post dertil. Ernst Jensen var blevet meget glad og interesseret i Bitten, han tilbød at tage os over med færgen til Vancouver i hans bil, han ville så køre os rundt og se, om der var arbejde der. Vi tog et motel for 2 dage, men det var lige så håbløst som i Victoria, så vi sagde farvel til Ernst, og lovede at lade ham vide, hvordan det gik i Calgary. Det var næsten 2 dage med toget, vi sad op om natten, det var billigere. Det var aften, da vi ankom, åh de mange lys, jeg tænkte, havde vi bare kendt et menneske. Bitten sagde, se den store by, hvor vi har anledning til at møde mange mennesker.

Calgary

Vi tog en taxa til KFUK, en meget uvenlig dame tog imod os, 1 dollar for at sove i etageseng det var udmærket, skriv jeres navne i bogen, der er et brev til jer. Det var fra kære Mrs Booth, der ønskede os alt det bedste, og der var 20 dollar med. Damen fik øje på vores kufferter, har i bagage med? Så kan i ikke være her. Så måtte vi igen have fat på en taxa, og vi boede på hotel natten over - fire dollar. Vi fik fat på en avis for at finde et sted at bo. Danskerne i Victoria havde sagt, at Calgary var så koldt, at vi ville fryse ihjel om vinteren. Der var varmere end Victoria, det var den varme vind, der var blæst ind over bjergene og som kaldes "Chinook", vi fandt en lille lejlighed i et hus på anden sal, stue, køkken med el komfur, isskab, alt hvad vi havde brug for. Sovesofa og badeværelse skulle vi dele - 50 dollar pr. måned. Det var kun for 6 måneder, damen der boede der var på sanatorium, det passede os fint, for i Calgary ville vi kun være et halvt år. Den næste dag på arbejdskontoret sagde damen, hvordan kan i to piger finde på at komme til Calgary på den tid af året, her er ingen arbejde. Bitten skulle igen tage en eksamen, hver provins forlangte det. Efter 3 uger i første del af november, var der en skrædder som søgte hjælp. Bitten foreslog, at hun skulle tale for mig, det var nede i byen. Mr. Leathem var fra Nord Irland, Belfast, hans kone var canadier og syede også. Mr. Leathem blev meget irriteret, da han så mig, han troede, at han havde hyret Bitten som kunne tale engelsk. Hvor er din saks? En håndværker medbringer sin egen, så fandt han en bog frem og pegede på den, han ville bestille. 24 dollar - en hel ugeløn kostede den. Du er her for at sy, og det er det jeg betaler dig for, jeg giver ingen ros. En lynlås må tage 12 minutter, ingen knappenåle eller rining. Han viste mig at lynlåsen blev sat ind fra bagsiden - en god måde - og jeg fik det lært. En bunke tøj var lagt på min symaskine, det skulle sys den dag. Dagen var fra 7:30 morgen til 17:30 aften, lørdag til kl. 14:00. 24 dollar pr uge, en times frokost, lørdag dog kun ½ time. Ingen talte, kun lyden fra symaskinerne, eller lyden fra når der blev presset tøj, eller når der blev talt til en kunde. Vi nærmede os 17.30, mine tårer brændte, jeg tænkte på systuen hos Holbeck i København og de søde piger der. Hvordan skulle jeg holde ud i et ½ år, og være her hos disse uvenlige mennesker. Jeg hørte Mr. Leathem sige: Hej John og Mrs. Johnson. Der stod i døren en højest mærkværdig høj mand med pels og skindhue, og ved siden af ham en lille dame. Han havde en stor papirspose i hånden, der hang noget tøj ud af den, det viste sig senere at være støvklude. John kikkede på mig, Mr. Leathem sagde: Vi har fået ny syerske, og spurgte ligegyldig: Hvor er det du siger du kommer fra? Danmark, sagde jeg.

Pludselig tager John kosten og dansede rundt på gulvet og sang på svensk, hans glæde var endeløs. I det samme stod der en velklædt mand i døren, Papa, hvad er det du laver? Åh, sagde John, der er en skandinaver her, en danska flicka, jeg kan tale med hende, og hun forstår hvad jeg siger, og det gjorde jeg. Min veninde Anna-Greta i København var svensker. John Johnson fra Småland kom sammen med sin bror som 17-årig til New York. Gik det meste af vejen til Canada og blev her gift med Mrs. Johnson (som John altid kaldte hende). Hun var engelsk, og sammen fik de sønnen Erni, som var blevet gift og havde fået fem børn. Han kom hver aften, og hjalp de gamle forældre med at gøre rent i den store bygning. Han havde fået en god uddannelse. John kom aldrig tilbage til Sverige, og han havde ikke set sin bror i de mange år, havde derfor ingen at tale svensk med. Vi blev hurtigt gode venner. Jeg blev inviteret til en fin skøjteopvisning, Erni kørte os dertil. Husk mor, sagde Erni, lad Papa snakke med danska flicka, og John forklarede alt på svensk. Jeg var med dem hjemme til kaffe, Mrs. Johnson kan bedst lide hendes te, men du og jeg skal have kaffe, for det drikker de i Scandinavia. De boede i et lille spartansk hus, men den hjertelighed de viste mig var altid en stor opmuntring. Hver dag, når de dejlige mennesker kom ind på skrædderstuen, og John lyste op når han så mig, varmede det mig. Bitten fik arbejde lige i nærheden af hvor vi boede, vi så i avisen, om der var en Lutheransk kirke i nærheden, vi fandt ingen i Victoria. I

København havde vi gået i Vor Frue Kirke, Brorsons og i KFUK. Vi kunne tage bussen, når vi ville til Sharon Lutheran Kirke, det viste sig at være bygget i dansk stil, og en venlig mand stod i døren og bød os velkommen. Han hed Mikkelsen, og det gjorde vi jo også. Pastor Pedersen, der var fra Chicago, kom vi til at kende godt. Gudstjenesten var på engelsk, vi var ofte inviteret hos Pastor Pedersen til middag, og Bitten ordnede Mrs. Pedersens hår. Den første søndag mødte vi et ældre ægtepar, Laura og Martin Clausen, de fik vores adresse og kom samme aften med æblepie, og hos dem var vi ofte på besøg. I kirken mødte vi en anden immigrant, Carsten Sørensen fra Randers som også kom og besøgte os. Tidlig en morgen føltes det meget koldt i lejligheden, alle vinduer var frosne, og da vi åbnede døren, sneede det. Vi havde ingen radio, så vi kendte ikke temperaturen. Vinterfrakken blev fundet frem, jeg kunne høre hvert trin som jeg tog, jeg havde ingen vinterstøvler. Mine hænder, fødder, øjne og mund var frosne, da jeg nåede ned i byen. Temperaturen lå lige under 30 graders kulde. Vinteren var kommet til Calgary. En af Bittens kunder fortalte, at der var lutefisk middag i den norske klub den 18. november. Vi ville gå derned, måske ville vi møde nogle nordmænd fra Oslofjord. Vi havde ikke råd til at spise med, men der var dans bagefter, det kostede 1 dollar for os hver at komme ind. Ved døren stod der en meget fornøjelig dame, Daisy Stokke, velkommen i danske jenter, der er en mand her i skal møde, han kommer her meget sjælden, men det er hans søsters fødselsdag, så han er her sammen med sin bedstefar, mor og søster, og han har både bil og fjernsyn. Bitten og jeg morede os og Daisy kom med Gilbert Svendsen, som ikke talte norsk, så han talte mest med Bitten. Efter dansen blev vi inviteret hjem til Gils mor til kaffe (vi mødte ingen i den norske klub som vi kendte). Gil kørte os hjem og spurgte, om vi havde lyst til at se byen Banff, så ville han køre os derhen den næste lørdag. Ja tak, men vi betaler benzinen, sagde Bitten, og vi havde en fornøjelig dag i Banff. Gil gav frokost i den smukke hvidklædte by med de høje bjerge. I begyndelsen af december bankede det på vores dør, det var Ernst Jensen fra Victoria, som havde fundet et værelse i nærheden, og som nu kom engang imellem på besøg.

Vores første jul i Canada

Gil kom en uge før jul med norske småkager fra hans mor, han inviterede os til en aften i juledagene hos hans forældre. Vi købte ingen juletræ eller pynt, men vi havde købt en lille flæskesteg til juledag, canadier fejrer ikke jul juleaften, men bruger den engelske skik juledag. Vi skulle arbejde til 17:30, så det ville være for sent at lave julemad. Da jeg kom på arbejde juleaftensdag, lå der en fin indpakket julegave på min symaskine, jeg troede at det var fra Leathems. Der stod på pakken: God jul til danska flicka fra John og Mrs. Johnson. De hjertelige kære mennesker: En fin natkjole med en masse blonder på. Så med pakken under armen gik jeg hjem, imens jeg tænkte på julen derhjemme hos mor og far. Bitten og jeg holdt altid jul der undtagen de år, vi var i Oslo. Jeg kom nær derhen, hvor vi boede, hvor der duftede dejlig af julemad. Jeg tænkte, at der måske boede skandinaver i nærheden. Der var en lang trappe udenfor op til vores køkkendør, den knagede så fælt, når det var koldt. Der var lys i køkkenet, halvvejs oppe ad trappen åbnede Ernst Jensen døren, Glædelig jul Else, han havde lånt nøglen af Bitten og havde lavet den dejligste julemiddag, stegt gås med æbler og svesker, rødkål, kartofler og sovs. Vi sad os tre omkring det lille bord i det lillebitte køkken og nød den dejlige mad. Der gik 46 år igen før Bitten og jeg fejrede juleaften sammen, og det var her i Calgary, men da var Ernst død. I juledagene var vi så en aften hos Gils forældre sammen med Daisy og hendes mand. Gennem Gils barber, som viste sig at være Einar Hartvigsens bror, vi fik nyt om Einar, den eneste vi hørte om fra Oslofjord. Gil inviterede mig til nytårsbal, og her blev min fremtid bestemt. Vi flyttede igen, Bitten og jeg, til en skotsk dame Mrs Silina Glover til en større lejlighed, også på anden sal, 75 dollar. Vi havde mødt Ingerlise Christiansen i den danske klub, og hun lejede soveværelset, så det blev 25 dollar til hver. Mrs. Glover var alene, hun klippede hække for folk,

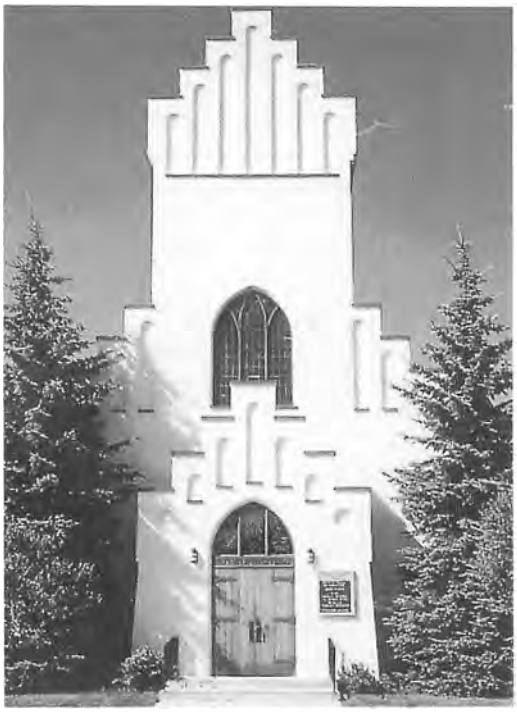

Sharon Lutheran Church.

for at få det til at gå rundt, hun var lidt over 70 år. På den anden side af gaden, lå der en stor kirke, Grace Presbyterian Kirke, hvor Mrs. Glover gik. Fra begyndelsen lod hun os vide, ingen spiritus i huset. Hun havde lovet sin far, da hun var 9 år, at hun aldrig ville drikke, heller ikke have en støvsuger eller en vaskemaskine i huset. Om sommeren stod hun ude i haven i et stort kar fyldt med tæpper og andet, vand og sæbe og trampede i det, til hun mente, at det var rent. Hende og hendes mand var skilt, for han kunne lide en øl, det kunne hendes to sønner også, så de besøgte hende aldrig. Når det var mors dag græd hun, så vi prøvede at gøre noget specielt for hende, Bitten ordnede hendes hår, og vi blev hendes familie. Vi havde en grammofonplade med sangen: Nu går våren gennem Nyhavn. Mrs. Glover elskede melodien, spil den for mig piger, vi nævnede ikke at fortælle hende, at det drejede sig om drikkevarer, og ikke om så pæne piger, men danse kunne hun, hver fredag aften var der gammeldags musik i radioen. Og i de små oplyste huse dansede folk, jeg tror, at hele gaden var fyldt af skotter. Vi skulle altid have en svingom fredag aften, når vi kom hjem med Mrs. Glover, før vi gik ovenpå. Bitten og Ernst blev gift i Sharon Lutheran Kirke d. 2. oktober 1955. Mrs. Glover så meget bekymret ud, da Bitten inviterede hende med til brylluppet. Først måtte hun spørge præsten i den presbyritanske kirke, om en lutheransk kirke nu også var en kristen kirke. Hun kom glad tilbage, præsten sagde, at hun roligt kunne gå der. Jeg var Bittens brudepige, og Gil var bedste mand for Ernst (forlover). Der var en lille fest bagefter i en af Bittens kollegaers lejlighed med smørebrød og andet. Der var Mrs. Glover, Gils mor Ingerlise og Karsten og venner fra frisørsalonen. Bitten og Ernst tog nogle få dage af sted til Victoria, og det betød så farvel til en kærlig søster, som havde været så god imod mig, uden hendes hjælp havde jeg ikke klaret det. Taknemligheden vil vare hele livet ud, åh, hvor blev der tomt uden Bitten.

2. oktober 1955. Bitten og Ernsts bryllup. Gil og Else.

Den første begravelse i Canada

John Johnsons største ønske var at besøge sin bror i New York, og Erni hans søn, opfyldte hans ønske. Efter at John kom tilbage, blev jeg inviteret til kaffe, og John fortalte om mødet med sin bror, og at de begge to kunne tale svensk sammen. En dag kom Erni og fortalte, at hans Papa var på hospitalet, og John døde få dage efter. Jeg ville vise John den sidste ære. Mrs Leathem og jeg gik til begravelsen. Begravelseshjemmet var fyldt af folk, John havde været så vellidt for hans hjertelighed. Erni talte smukt om hans Papa, som havde slidt så hårdt og havde sørget for en god uddannelse til ham, og han var glad for, at hans Papa fik opfyldt ønsket med turen til New York. Og at han havde mødt den danska flicka, han kunne tale med. For at komme ud fra begravelseshjemmet skulle vi forbi den åbne kiste, der lå kære John i sit allerbedste tøj, jakke, hvid skjorte og slips. I mit stille sind takkede jeg kære John for den hjertelighed, han havde vist mig på den dag, jeg havde manglet det mest. Mrs Leathem fortalte, da vi kom tilbage, at jeg havde grædt. Hvorfor spurgte Mr. Leathem? John var gammel og fattig, dem der havde været så heldige at kende John Johnson fra Småland, havde arvet de rigeste minder. Efter mere end 2 år hos Leathems var tøjbunken på min symaskine blevet større, og lønnen steget til 27 dollar om ugen. Så så jeg i avisen, at der var et arbejde i Lake Louise i 5 måneder, på et motel med 9 huse, for 5 måneder. Jeg skulle sætte 5 piger i arbejde med at gøre husene rene, tælle porcelæn og bestik, tælle og sende vasketøj til vask i Banff. Til halvdelen af husene skulle der syes nye gardiner, og det sidste vi skulle gøre om dagen, var at lægge lågene på skraldespandene, for bjørnene ville ellers tømme dem om natten og lave en masse svineri. Det var godt betalt, men en lang dag fra 6 morgen til næsten midnat. Et ungt par Mr. Og Mrs. Gourlay ejede motellet, de var lette at gøre tilfredse og taknemlige. Sommeren gik meget hurtig, de gav mig både en bonus og en bryllupsgave. Den første oktober tog jeg tilbage til Calgary for at sy min brudekjole. Gil og jeg blev gift den 20. oktober 1956 i Sharon Lutheran Kirken, en skøn dag. Jeg arbejdede i en kjoleforretning, til vi fik vores ældste søn Mark, og Stephan, vores yngste søn, fire år senere. En dag på den rullende trappe i et magasin, så jeg Bill, som jeg kendte fra Oak Bay Beach hotellet. Jeg kaldte på ham og sagde, vent på mig, han klappede i sin hænder, du taler jo engelsk, ja, det var lige så besværlig for andre, når man ikke kan tale sproget. Bill fortalte at Mrs. McDonald var omkommet på en af hendes antik rejser ved en flyveulykke. Hotellet var solgt, alt var lavet om, Mrs. Booth boede på Empress hotellet. Bitten og Ernst rejste fra Victoria til USA, til New Jersey nær New York, og senere til Californien, hvor de havde deres søn og datter. Så til Sverige, hvor deres yngste søn var født, så til Australien. Bitten bor nu i Kalundborg. Når Gil og jeg besøgte Victoria, var vi sammen med Haddon Johnston, til han ikke var der mere. Kære Mrs. Booth, der trods sin egen sorg, viste så meget hjertelighed til sine medmennesker, døde på Empress Hotellet. I 1967 ved Canadas 1oo år, blev jeg canadisk statsborger og jeg sang med ære.

Oh Canada! Our home and native Land!
True patriot love in all thy sons command
With glowing hearts we see the rise
The True North strong and free!
From far and wide, O Canada,
We stand on guard for thee
God keep our land glorious and free!
O Canada, we stand on guard for thee
O Canada, we stand on guard for thee

Men jeg glemmer aldrig
I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme
der har jeg rod, derfra min verden går
Du danske sprog! Du er min moders stemme
så sødt velsignet du mit hjerte når
Du danske, friske strand
hvor oldtids kæmpegrave
står mellem æblegård og humlehave
dig elsker jeg, Danmark mit fædreland!

Vi må altid huske, at vi som danskere har et ansvar for at repræsentere Danmark, hvor vi var født og Canada der adopterede os til vores største evner og forpligtigelser.

Sommerudflugten 2003

Af Annette og Torben Lodberg, Ydby

Søndag d. 24 august gik turen til Eskjær Hovedgård og Jenle. De mange medlemmer fyldte en hel bus. Alle nød vi det smukke landskab, vi kørte igennem på denne lune solrige sommerdag med kurs mod Salling, og hygge var der ombord med det udleverede sanghæfte med Aakjær viser og Uggi's herlige harmonikamusik.

Første stop var Eskjær Hovedgård, hvor den hjælpsomme ejer straks med et par hjælpere fik bænke frem til alle, så vi kunne nyde vores kaffe med frisksmurte rundstykker til sidste tår og bid.

Ude på gårdspladsen fortalte Birger Schütte levende om Eskjærs meget interessante historie fra 1328 og op til i dag, hvor man udover at drive et tidssvarende landbrug, lejer et par mindre huse ud til turister, sælger træ, Angus kvæg og dåvildt, samt afholder en årlig julemesse med salg af jule- træer og -pynt, samt slotsaftappede vine, og hvor man ind i mellem kan varme sig med en kop gratis kaffe

Vi oplevede også kælderen med en stor samling af jordfund fra Eskjærs område, et gammelt flag med Fr.d.7's monogram, de herlige murhvælvinger og de meget små fangehuller, hvor heksene efter sigende ventede på at blive brændt på bålet.

Mest imponerende var dog det gamle køkken med de gamle protokoller, hvor det var muligt

Eskjær Hovedgård med voldgrav og trefløjet borggård.

Fra gårdspladsen på Eskjær.

at se hvem der havde arbejdet hvor hele året, samt vareforbruget til de forskellige menuer, der hver dag blev lavet i 3 - 4 udgaver til herskabet og tjenestefolkene. Her var der stof til mange dages historisk eller personalhistorisk forskning.

Efter det dejlige og lærerige ophold på Eskjær gik turen videre til Jenle, Nanna og Jeppe Aakjærs hjem med en af Sallings skønneste beliggenheder. Vi begyndte med at indtage vor medbragte mad og drikke i et nyindrettet, lyst og venligt lokale med rustikke træborde og bænke. Snakken gik lystigt og man hyggede sig med de gode venner og bekendte.

I tre hold a 15 fik vi så en guided rundvisning i huset. Det var et helt fantastisk hjem Nanna og Jeppe Aakjær i årenes løb havde skabt sig. Hjemmet var naturligvis præget af det virke de to mennesker havde og deres indbyrdes forhold, men det bar først og fremmest præg af deres store personligheder. Vi så således hans arbejdsværelse med storslået panorama udsigt, en kolossal bogsamling og billeder af alle de bekendte venner. Biblioteket var blevet så stort, at der overalt på gangarealer, i kroge og hjørner var blevet plads til en reol. I direkte forbindelse med spisestuen var der et snedkerværksted hvor alle Nannas mange billedskærearbejder var blevet til. Ud kom vi gennem hendes kaktushave.

De to hold der ventede på tur, nød så det gode vejr, dristede sig til en spadseretur til Jeppe Aakjærs grav, eller beså den store plancheudstilling i kostalden over deres liv og virke. Her havde man også genskabt stuen fra Jeppes barndomshjem.

Fra Jenle gik turen videre til Rakkerhuset i Hvidemose, hvor vi fik vores kaffe med herlig lagkage og dertil et lille fornøjeligt foredrag om Rakkerne.

Som den sidste perle på snoren så vi det gyldne alter i Sahl Kirke, endda helt tæt på. I dagens anledning kom kirkesølvet også frem bl.a. en meget smuk kande, som for nylig var blevet skænket til kirken.

Fyldte med indtryk hyggede vi os i bussen hjem med resten af Aakjærs sange fra sanghæftet, Uggi's musik og en livlig snakken om det vi havde set.

Roser og reseda og lind og volverlej
diddelu og diddeli – om dig!

Disse linier fra Jeppe Aakjærs "Ung vise" fra 1903 gav anledning til nogen diskussion, hvorvidt "volverlej" måske var et selvopdigtet ord, der blot skulle passe ind. Det blev dog oplyst, at det var navnet på en vild dansk plante, og efterfølgende kan det oplyses, at planten også kaldes for guldblomme og har store, gule blomsterkurve. Også at den vokser på hedebakker og overdrev og er ret almindelig i Jylland, men sjælden på øerne.

Årets gang på Heltborg Museum

Af Jytte Nielsen

I skrivende stund viser Heltborg Museum en stor retrospektiv udstillling med landskabsmalerier af kunstneren Gunnar Funck. Mange af egnens beboere husker stadig Gunnar Funck som en særpræget person, der levede og åndede for sin kunst, og i rigtig mange hjem i Thy hænger hans farvestærke malerier af thylandske landskaber. Udstillingen er arrangeret af Minna Marie Klange, som også har skrevet en bog om kunstneren.

For museet er det vigtigt at få lejlighed til at vise forskellige kunstnere, der på hver sin vis har skildret kulturlandskabet og personerne i denne egn. Nogle kunstnere får permanente ophængninger på museer, mens andre kan ses i kortere perioder ved særudstillinger. Med en udstilling og et bogværk om maleren Gunnar Funck er der sat fokus på ham som person og maler, men også på de værker, der på forskellig måde viser hans opfattelse af egnen. Og det er netop her det kulturhistoriske aspekt får betydning. Vel kan Gunnar Funcks værker ikke bruges som dokumentation for hvorledes kulturmiljøer rent faktisk så ud på et givet tidspunkt, men de kan bruges til at vise en fortolkning af f.eks. klithederne og plantagerne mod vest, eller området ved Vilsund. Og i den sidste ende er al dokumentation jo også fortolkninger, så måske er forskellen ikke så stor.

Cirkus Miehe og Thy

Sommerens store særudstilling havde Cirkus Miehe og Thy som emne. Når dette emne var valgt skyldes det et af punkterne på museets

arbejdsplan. Som et statsanerkendt museum, skal der hvert fjerde år udarbejdes arbejdsplaner, og et af punkterne er netop Cirkus Miehe og dets forhold til lokalbefolkningen. Når museet har valgt denne vinkel, skyldes det Cirkus Miehes mangeårige bofasthed på Cirkusgården i Ydby. Hvorledes forløb naboskabet med den lokale befolkning, og er der stadig mulighed for indsamle dels genstande fra cirkus, dels erindringsstof fra folk, som har kendt cirkusfolkene eller arbejdet for dem?

Museet har fået mange henvendelser fra lokale, som har ønsket at bidrage med erindringsstof og fotografier. Kristian Visby, Ettrup har indsamlet stoffet, ved at besøge folk og lave interview, for så derefter at udskrive det på papir. Arbejdet er allerede langt, men der kommer stadig nye navne til, som også skal besøges, og have lejlighed til at fortælle deres historie.

Men også på genstandssiden er der kommet flere ting til museet. Her kan nævnes pengekassen fra Cirkus Miehe, visitkort, hesteudstyr og programmer.

I forbindelse med udstillingen vistes Leo Estvads cirkustegninger, og en besøgende kom med en bog hvori Leo Estvad havde skrevet en dedikation til cirkusdirektør Koltzer. Estvad takker for mange års gæstfrihed i Cirkus, så herskede der tidligere tvivl om cirkustegningernes proveniens, må dette nu være afklaret.

Billedskolen 10 år

År 2003 blev året hvor Sydthy Billedskole kunne fejre sit 10 års jubilæum, og samtidig fik museet sikkerhed for at lærerboligen, hvor Billedskolen har til huse, forbliver en del af museet. Så stor var glæden den 22. februar, hvor kulturudvalgsformand Poul Hvass Hansen kunne overbringe den gode nyhed. Billedskolen har nu to børnehold og 4 voksenhold, og frugterne af vinterens slid på de enkelte hold kunne ses på forårsudstillingen i maj måned.

Ud i naturen

Mange af museets aktiviteter er selvfølgelig forbundet med de fysiske rammer i Heltborg, i form af udstillinger, foredrag, skolebesøg og meget andet. Men mange af museets arbejds-

opgaver ligger udenfor murene, men er stadig en vigtig del af arbejdet. I sensommeren holdt museet to "naturvandringer" – egentlig burde det hedde kulturvandringer – på hhv. Skibstedgård og Cirkusgården i Ydby. Til hvert af arrangementerne kom der godt 75 personer, som i et par timer hørte historien om stederne fortalt på stedet og af "førstehåndsberettere". På Skibstedgård havde museet en udgravning i gang, i forbindelse med et amerikansk forskningsprojekt. Der var således en god anledning til at fortælle Skibstedgårds historie fra den tidlige middelalder og frem til i dag. Knud Eriksen på Skibstedgård berettede om den nyere historie og fremviste bygninger og park og museets arkæologer viste udgravningen frem og forsøgte at knytte an til tidlige kilder om Limfjorden og dens betydning. Endelig viste de amerikanske samarbejdspartnere hvorledes man ved hjælp af fosfatkarteringer kan finde middelalderlige bosættelser.

Ved besøget på Cirkusgården fortalte Jonna og "Skipper" Kragh Møller om stedet og der var mulighed for at se det gamle ridehus og mausoleet, samt høre den "lange" historie om Miehernes tilknytning til stedet.

Det er museets opfattelse at mange gerne vil ud og se autentiske lokaliteter og høre om stedets kulturhistorie, så denne "udenfor" huset aktivitet vil fortsætte i årene fremover.

Andre gøremål

Som de forgangne år, har der været masser af aktivitet på museet – Sydthy Kunstforening har afholdt udstillinger og foredrag – der har været jernalder – og husflidsjulemarked – Kulturnat for børn – og Kend Din Egn foredrag. Et af foredragene havde titlen "På rejse med St. St. Blicher i Thy". I bogen "Vestlig profil af den Cimbriske halvø" beskriver han sine indtryk fra en rejse han foretager i 1839 fra marsken til Skagen. Aggerboerne er velbeskrevet og ligeledes refererer Blicher en gammel beretning om Færgeborg. Et årti forinden havde kunstneren Martinus Rørbye også besøgt egnen og lavet en del illustrationer, ligesom Rasmus Henrik Kruse også i sine gouacher har skildret bl.a. Agger Kanal og Vestervig Kloster. Alt i alt viste foredraget i ord og billeder Thy i første halvdel af 1800 årene.

En ny situation

Ved årsskiftet 2002/2003 skete der visse ændringer i museets struktur, idet undertegnede overtog ledelsen af Museet for Thy og Vester Hanherred, som Heltborg Museum jo er en del af. Så udsigten fra skrivebordet er skiftet fra de store vidder over det kuperede Limfjordsland i Heltborg til Thisted Havn. Men ellers er meget ved det gamle. I det daglige er Tove Nielsen og Jens Jørgen Olsen sammen med det øvrige personale i Heltborg, dem man vil møde ved besøg på museet. Der er ingen grund til at frygte at mit engagement i Heltborg er dalende. Afdelingen i Heltborg vil altid stå mit hjerte nær, og jeg føler her grund til at takke alle for de 11 gode år i Sydthy - og for jeres store støtte til museet og dets personale. Det er en utrolig styrke i det daglige arbejde.

Illustrationer: Leo Estvad – tegninger fra Cirkus Miehe.

Sydthy Egnshistoriske Arkiv

Af Knud Møller Madsen, arkivar

At modtage, indsamle, registrere, opbevare, tilgængeliggøre og formidle er nøgleordene for de lokalhistoriske arkiver.

Et lokalhistorisk arkiv kan betragtes som det lokale dokumentationscenter, hvor der kan hentes mange og spændende oplysninger. Det meste er tilgængelig for publikum – med undtagelse af det materiale, der er pålagt visse klausuler.

På Sydthy Egnshistoriske Arkiv har vi i det forløbne år haft mange besøg af slægtsforskere, der benytter sig af arkivets kirkebøger, folketællinger m.m. Såvel folketællinger som kirkebøger findes både på tryk og på mikrokort. Mange gymnasieelever, HF-elever og folkeskoleelever har hentet oplysninger på arkivet til deres projektopgaver og lokalhistoriske opgaver. År for år bliver der flere og flere, der kombinerer deres ferier med slægtsforskning og af den grund besøger arkivet. Andre ferierende kommer for at finde egnshistorie. Så selv i varme sommermåneder er der ofte mange besøgende på arkivet.

Arkivet har i årets løb modtaget en del arkivalier i form af billeder, postkort, protokoller, regnskabsbøger m.m..

Vi får på arkivet mange - både indenlandske og udenlandske (f.eks. Norge, Sverige, USA, Mallorca og Australien) telefoniske og skriftlige forespørgsler, som vi forsøger at besvare efter bedste evner og tid.

Efter at arkivet har fået egen E- mail adresse, er der også mange, der af den vej beder arkivet om oplysninger.

SLA (Sammenslutningen af Lokalarkiver i Danmark) holdt den 27. – 29. september 2002 årsmøde i Sæby. Der var som altid et væld af foredrag, man kunne vælge imellem. Fra arkivet deltog arkivaren, der valgte følgende bytur e/udflugter/foredrag: "Historien i gaden" (mag. art. Poul Sverrild), "Mormonernes tidlige historie i Danmark og kilderne til historien" (arkivleder Margit Egdal), "Slip spøgelset ud af familieskabet" (museumsinspektør Agnete B. Madsen), "De fremmede i det danske – de danske i det fremmede" (cand. Mag. Bente Jensen, Aalborg Stadsarkiv), "Præsentation af Dansk Center for Byhistorie" (Søren Bitsch Christensen, adjunkt,ph.d., Dansk Center for Byhistorie) og "Møde med gamle og nye kulturmiljøer, der hvor Jylland vokser" (Anna Brix Studsholt).

Onsdag den 20. marts deltog Gitte Jensen og arkivaren i et arkivkursus på Kommunebiblioteket i Århus.

Arkivaren har desuden deltaget i LIVA's årsmøde i Skals og inviteret til Hanstholm Museums indvielse.

Som optakt til næste års fyrspil, der bliver om Thybanen, holdt arkivaren på den nu nedlagte Hørdum Station et foredrag om banens historie. Foredraget var velbesøgt, idet ca. 70 mennesker mødte op.

Foredraget blev i en lidt anden udgave også holdt på Hurup Skole for eleverne i 4a og 4b.

Bogen "Sol, vind, vand og jord", der blev resultatet af LIVA's fællesprojekt, der afsluttedes i efteråret 2001, kan stadig købes på Sydthy Egnshistoriske Arkiv. Pris 75 kr.

Egon Johansen, Hørdum, - vor dygtige og flittige ulønnede arkivmedarbejder – har ydet og yder stadig hver mandag et stort og nyttigt arbejde med avisudklippene og er desuden behjælpelig med at besvare de mange forespørgsler angående slægtsforskning.

Det store arbejde med at registrere på "Arkibas" skrider fortsat stille og roligt fremad, men det er en meget tidskrævende proces. Med

tiden vil de 250 arkiver, der foreløbig arbejder med Arkibas, få deres registreringer overført til DANPA (Danmarks Nationale Database for Privatarkiver), hvorfra interesserede så kan udtrække oplysninger fra de forskellige arkiver – en såkaldt fællesdatabase.
Sydthy Egnshistoriske Arkivs hjemmeside kan findes på:
http://www.sydthy-bibliotek.dk/Egnshist.htm

E-mail:
egnshistorisk.arkiv@sydthy-bibliotek.dk

Fra arkivets side skal lyde en tak til de mange, der har afleveret materiale til Sydthy Egnshistoriske Arkiv.

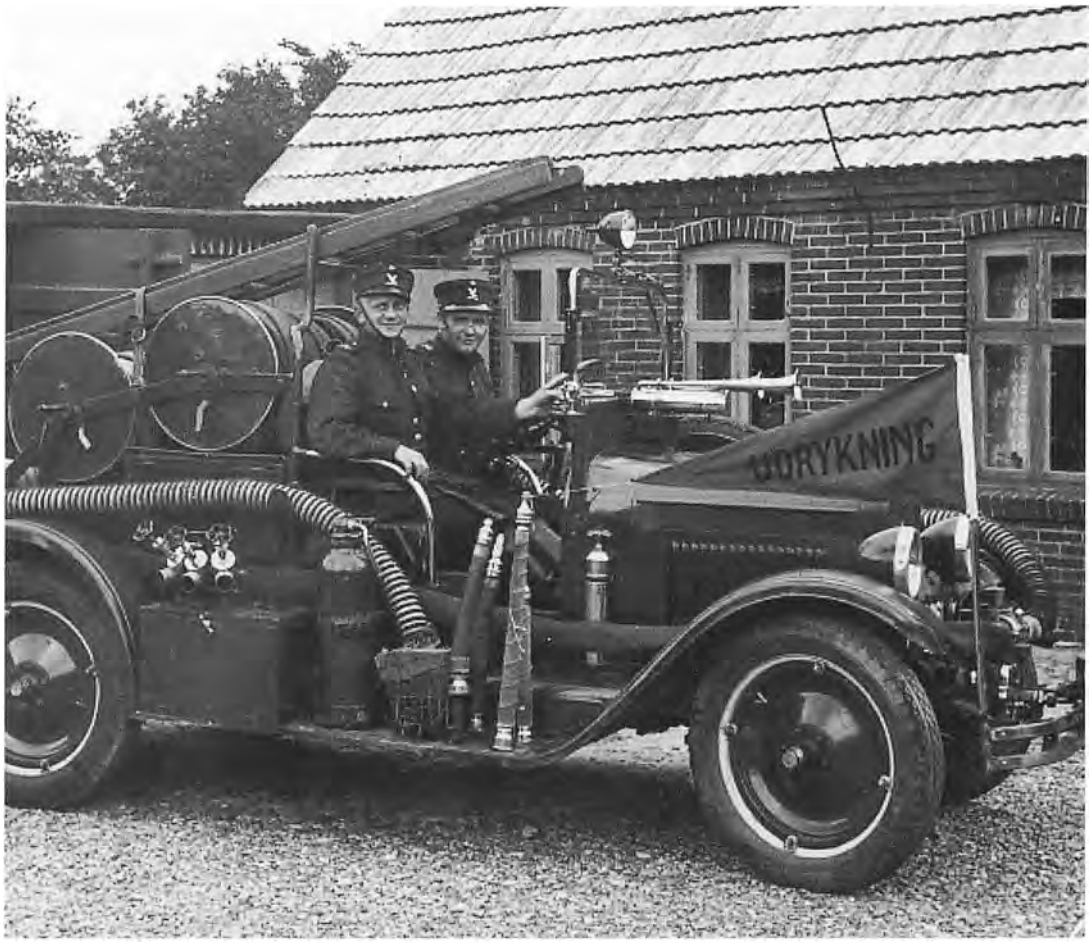

Falckstationen på Godthåbsvej. Gl. Brandsprøjte - 1927 - 4 cylinder.
Fra venstre: Johannes Høje og Anders Christensen, Hurup.

Himlens port
Fire gode gerninger i 1900-tallet

Af Svend Sørensen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Fyrspillet 2003 på Ashøje havde titlen "Himlens Port" og var opført efter et manuskript, som jeg var ophavsmand til. Derfor er jeg selvfølgelig ikke den rette til at give en uvildig bedømmelse af det endelige resultat. Et kan jeg dog vurdere: den samlede kraftudfoldelse! Jeg har været med fra de første ideer hjemme i lænestolen og senere på afstand fulgt instruktør Per Kaas Mortensens og hans medaktørers ihærdige arbejde frem til premieren d. 25. juni.

Man sætter sig ikke sådan uden videre hen og skriver et skuespil. Det kommer ikke bare dumpende ned fra Himlen, men kræver ind imellem mange timers arbejde. Det er dog for intet at regne sammenlignet med de ulønnede timer, som en hærskare af mennesker tilsammen putter ned i den smeltedigel, der leverer materiale til det færdige produkt. Sagt på en anden måde: Hvis forbruget af "mandetimer" skulle lønnes efter arbejdsmarkedets tariffer, så ville det koste det hvide ud af øjnene. Mon ikke denne dimension ligger i baghovedet på mange tilskuere. De skal selvfølgelig komme for oplevelsens skyld, ingen tvivl om det. Men folk ved godt, at de ikke er i Det kgl. Teater, til gengæld kan man ranke ryggen i stolthed over, at man i Sydthy kan sætte så stort et apparat i omdrejninger.

Vidunderligt at hænder,
der blev for hårde slidt,
kan stryge bort en tåre
så silkeblødt og blidt.

Ingen himmel uden harpe.

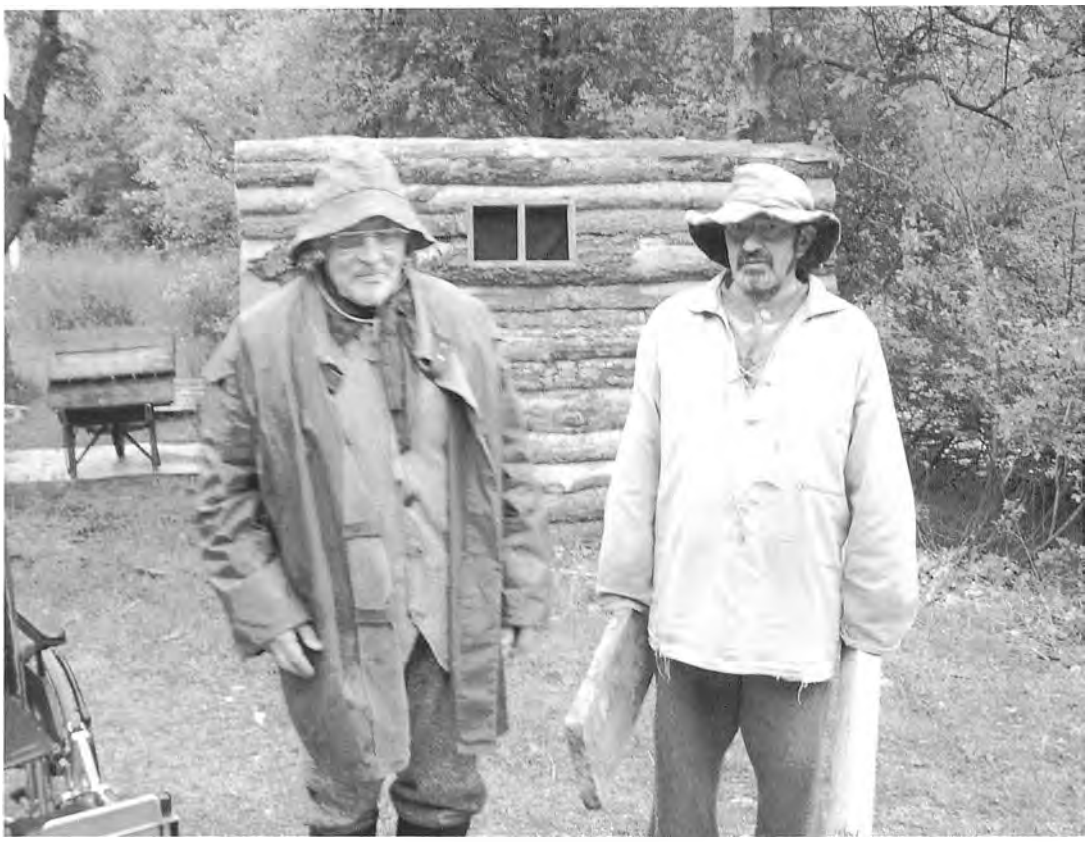

Aggerfiskere anno 1916.

Dette vers af Hans Bakgaard er en del af den sang, der indledte årets Fyrspil. Englene synger den ved Himlens Port. Mens englene selvsagt frit kan gå ind ad porten, må en tømrer fra Refs pænt vente udenfor. Her regerer Sankt Peter, og han inddrager tømreren i forberedelserne til De Gode Gerningers Fest. Sankt Peter står netop og mangler en deltager, som har gjort en god gerning i Sydthy i 1900-tallet. Sankt Thøger er med sit lokalkendskab mødt frem med en protokol fra det himmelske arkiv. Ved hjælp af tømrerens tommestok udvælges herfra tilfældigt fire kandidater til festen.

For forfatteren har udvælgelsen været mindre tilfældig. I alsidighedens navn er der udvalgt fire episoder, som kan give et bredt indtryk af livet i Sydthy i en del af 1900-tallet. Vi møder først et fiskermiljø i Agger under første verdenskrig og livet i en stationsby (Ydby) i begyndelsen af 30'erne. Efter pausen var blikket rettet mod 1950'erne, landbolivet i Boddum og fritidsaktiviteter i Hurup.

Hvem kan ikke en vittighed om Sankt Peter, der står og lukker folk ind i Himlen. Selv om Sankt Peter med de himmelske nøgler er en meget katolsk tankegang, så må det være et af de mest udbredte billeder i hele den kristne kulturkreds. Ved at bruge Himlens Port som en ramme i et drama spiller man med andre ord på genkendeligheden. Som tilskuer kan man gå ind i handlingen med en oplevelse af fortrolighed.

Nu kan man indvende, at de fleste ikke længere regner med dom og dommedag. Alligevel tror jeg, at dette bibelske motiv har en dyb tiltrækningskraft på de fleste mennesker. Hvis man er udstyret med en samvittighed, er det afgørende, at man kan være sit liv bekendt. At

man kan se sig selv i øjnene. Vi tror måske ikke på en afsluttende, endelig dom, men flere gange i livet møder vi Himlens Port.

I Svend Erik Møllers skikkelse tog tømreren mange kegler for sit djærve spil. Klapsalverne må dog ikke tages som udtryk for, at det har været hensigten at gøre grin med det religiøse. Det er menneskeskabte helgener, vi møder ved Himlens Port. Det egentligt guddommelige ligger bag porten, og her får vi ikke en kat at vide - og dog, englen Gabriel kommer som sendebud til sidst. Han aflyser Sankt Peters fest. Begrundelsen er, at gode gerninger ikke er adgangsbillet til nogen himmelsk fest. Himlen er for troende mennesker, siger Gabriel, og det må vel kaldes god, luthersk kristendom.

De fire tidsbilleder

Det første tidsbillede udspiller sig i Agger i 1916. Strandfoged Martin Madsen har fået en fiskekrog i fingeren og siden blodforgiftning. Vi oplever familiens reaktion på ulykken, og indirekte får vi et indtryk af, hvor afhængig man dengang var af en forsørgers arbejdskraft. Den gode gerning leveres af den lidt tilbagestående Peter, der handler resolut, da en kat havner i Maren Bolms trangryde.

Stoute hurupmænd tager imod på Ashøje.

Kristian Madsen er et af strandfogedens børn, og hans erindringer "Man kom hinanden ved" har givet inspiration til handlingen. Netop børnene bliver fremhævet i Thisted Dagblads omtale:

"Det var ikke mindst børnene og de unge, der bar årets forestilling frem til klappenes genlyd mellem skovens træer. Og hvor er det dejligt, at de ikke helt har glemt deres dialekt midt i det tidlige 21. århundredes udbud af anden sproglig påvirkning."

Tidsbillede nr. 2 foregår i Ydby i starten af 1930'erne, altså i en krisetid. Vi møder centralbestyrer Juliane og hendes søn Egon. Hans bog "Samtalestationen" har givet stof til miljøskildringen. Med sin stærke tro og sociale forståelse er Juliane omdrejningspunktet for handlingen, hvis yderpunkter er en rig gårdmandsenke og en ludfattig arbejderfamilie. Enkens anonyme gave til arbejderfamilien er afsnittets gode gerning, hjulpet godt på vej af Julianes medmenneskelighed.

I det 3. tidsbillede oplever vi høstens tid i Boddum i 1956. Det var dengang, der var karle og piger på landet – for ikke at snakke om den grå Ferguson. En jægers tipsgevinst er med til at anskueliggøre, at der er ved at komme flere penge mellem folk. Han taber pengene, og da tjenestepigen og karlen finder tegnebogen, griber det ind i deres liv. Pigen er gravid med udsigt til at få et barn uden for ægteskab, noget der dengang var lidt af en katastrofe. Karlen har et godt øje til pigen, og hun har brug for en mand – mon ikke de har en fremtid sammen?

Nok er der romantik i luften, men kærligheden kan ikke sådan adskilles fra det praktiske livs behov. At pengene bliver afleveret, må vel i almindelighed anses for en god gerning, men dette er nu karlens uselviske opførsel, der i stykket får prædikatet som god gerning.

Det fjerde og sidste tidsbillede er stedfæstet til Hurup Stadion. Året er 1957, en tid hvor sport og fritid er blevet en større del af thybo-

Ungdom i Hurup 1957.

ernes liv. Idrætsforeningens juniorhold står over for at vinde det jyske mesterskab, og vi møder spillere og andre omkring holdet den sidste træningsaften. Den gode gerning udføres af den kloge mand fra Hørdum, der uopfordret møder op for at lappe "Pløk" sammen inden finalen.

Stadion er et mødested for de unge. I sin sobre anmeldelse i Thisted Dagblad skrev Jørgen Mortensen:

"Når man er af den generation, der voksede op med Brylcreme i håret i 50'erne, kunne man helt genkende sig selv og sine medmennesker fra den tid. Det havde systuen ramt helt rent."

Fremhævelsen af systuen er i høj grad berettiget. Mange har haft gang i symaskinen, og som så ofte før blev kostumerne designet af Henriette Rønhede og Liv Stange.

De fire tidsbilleder knyttes sammen af en flaskepost, som ad snirklede veje optræder i alle tidsbilleder. Spillet slutter med, at tømreren fra Refs har fået den med i sin kiste. Den viser sig at indeholde en sang, som en dansk pige har skrevet ombord på Titanic kort inden skibets forlis i 1912. Hun har afsendt den med flaskepost til sin bedstemor i Helligsø. For min part oplevede jeg, at det hele havde været umagen værd, da Anne Brandt til sidst fremførte den på melodien til den irske sang om Molly Malone (Cockles and Mussels). Første vers lyder sådan her:

Et forår på havet, en sang jeg har lavet
for Bedste at hylde, den kærlige sjæl.
For hun elsker jo livet, som er hende givet.
Råber piger og drenge, i Thy, i Thy, jah!
I Thy, i Thy, jah! I Thy, i Thy, jah!
Råber piger og drenge, i Thy, i Thy, jah!

Sydthy Egnshistoriske Forening

Generalforsamlingen 2002 afholdtes på Hørdum kro den 14. november, hvor omkring 50 medlemmer var mødt op. Der var velkomst ved Foreningens formand Eigil T. Andersen. Som dirigent valgtes Jens Jørgen Krogh, Hørdum, der på sædvanlig saglig og hyggelig vis ledede generalforsamlingen. Valg til bestyrelsen var genvalg, som suppleant nyvalgtes Svend M. Hagensen, Koldby, der afløste Inger Stauersbøl Nielsen, der ikke ønskede genvalg. Der var også genvalg til revisor Svend Kristensen, Hurup. – Efter generalforsamlingens afslutning blev Sydthy Årbog omdelt til de mødte medlemmer og bogen blev præsenteret og kommenteret af Foreningens næstformand Leif Krogsgaard, Bedsted. Efter Hørdum kro´ s sædvanlige gode kaffebord vistes en video film "Sydthy Kavalkade" med mange klip fra Koldby, Hurup og flere andre lokaliteter. Uggi Larsen leverede musikken til fællessangene både ved aftenens begyndelse og slutning.

I efteråret 2002 og de første måneder af 2003 blev "Kend din Egn" foredragene afholdt på Heltborg Museum med god tilslutning. Programmet blev præsenteret i sidste års årbog. – Til den kommende sæson startes i september med Benny Boysen, Struer, der fortæller om Limfjordshandelen. Den 23. oktober fortæller adjunkt Per Grau Møller fra Odense Universitet om "Kulturlandskabet som kilde" og den 13. november behandles vikingetid og middelalder i Sydthy kyndigt af arkæolog Jens-Henrik Bech. – Den 19. februar holder museumsleder Jytte Nielsen et foredrag om folkemindesamleren Evald Tang Kristensen og Thy og den 11. marts runder museumspædagog Svend Sørensen af med et foredrag om idrætslivet i Sydthy. Fem gode foredrag som de seks arrangerende foreninger kan være godt tilfredse med.

Museet for Thy og Vester Hanherred har ved årsskiftet sagt farvel til sin leder i over 30 år, Jette Kjær. Som den første arkæologisk uddannede leder af Museet fik Jette en stor opgave med at få museumsvæsenet sat i system, en opgave som Jette har røgtet særdeles kompetent. I jobbet som ny museumsleder blev blandt mange ansøgere valgt Jytte Nielsen, der således nu er leder af det samlede Museum for Thy og Vester Hanherred, hvorunder også Heltborg og Vorupør museum hører. Både i det nordlige og sydlige Thy kender vi Jytte som en faglig dygtig og udadvendt person, som vi venter os meget af og har den største tillid til.

Fra arbejdet i bestyrelsen for Foreningen kan nævnes, at salget af ældre årbøger, som vi annoncerede med i sidste årbog, går vældig godt og mange nyere medlemmer har fået suppleret deres samling af årbøger. Der er stadig et lager, så succesen fortsætter uændret!

Bestyrelsen har besluttet at kontingentet for medlemskab af Foreningen ændres, således at det fra og med næste år bliver på 100 kr. pr medlem, uanset om man er registreret som enkeltmedlem eller par. Hermed er vi på linie med de fleste sammenlignelige foreninger.

Kontingentet kan indbetales på en girokonto direkte til Boddum – Ydby Sparekasse. Girokortet er som sædvanlig indlagt i Årbogen, når denne modtages.

Sommerturen den 24. august gik til Sallingland i det smukkeste sensommervejr man kan tænke sig. Birger Schütte på Eskjær hovedgård var en glimrende fortæller om den lange historie om det smukke gods, som har formået at tilpasse sig moderne tider og alligevel bevare sit smukke gamle udseende. Og Nanna og Jeppe Aakjærs "Jenle" fik gode minder om bønder, jord, dyr og gammel bondekultur til at blive levende for os igen. – Og i det smukke arbejdsværelse med den store udsigt hænger skalmejen stadig på væggen. Men læs om udflugten som den er beskrevet af Annette og Torben Lodberg.

Bestyrelsen vil gerne takke for de mange bidrag til Årbogen. Og opfordre til, at såvel nye som "gamle" skribenter melder sig. Og synes du, at: "det er da ikke noget" og alligevel er lidt i tvivl, da kontakt en af bestyrelsen eller en sognerepræsentant og få en snak om det!

Også en tak for samarbejdet til personale ved Sydthy bibliotek og arkiverne i Thisted og Hurup og Museet for Thy og Vester Hanherred, herunder ikke mindst Heltborg Museum.

Bestyrelsen

Fredag den 7. marts var der officiel indvielse af Hurup Skole, der med en samlet byggesum på omkring 38 mio. kr. er det hidtil største offentlige byggeri i Sydthy. (Foto: Knud Erichsen).

Stikordsregister til Sydthy Årbøger 1998 - 1999 - 2000 - 2001 - 2002

Af Lisbeth Ejlersen, Hurup

Personregister årbog/sidetal

Andersen Eigil T., Grurup, Leo Estvad 100 år den 29.07.02 02/8
Andersen Eigil T., Lodbjerg, Fest for Rønhede skov 00/118
Andersen Jens, København, De tyske batterier ved Kobberø - II 98/57
Andersen Jens, København, De tyske batterier ved Kobberø - III 99/111
Bech Jens-Henrik, Museet for Thy, Lærer Nielsen og gravhøjene 98/6
Bech Jens-Henrik, Museet for Thy, Thorkilds samling 02/6
Brandt Poul, Sønderhå, "En juniluftning" 99/126
Brandt Poul, Sønderhå, Ved Dover Kil 00/12
Brandt Poul, Sønderhå, Ånd og Gevær 98/12
Egnshistorisk Forening for Sydthy 00/120
Egnshistorisk Forening for Sydthy 01/141
Egnshistorisk Forening for Sydthy 02/131
Egnshistorisk Forening for Sydthy 99/118
Egnshistorisk forening for Sydthy 98/108
Egnshistorisk forening for Sydthy, Aftenturen til Øland 98/110
Egnshistorisk forening for Sydthy, Sommerudflugten til Skiveegnen 98/109
Eskesen Arne, Fanø, Fuldskib "Asgerd" i december 1918 00/37
Foget Elsebeth, Skyum, Skyum i gamle dage 02/42
Graugaard Esben, Holstebro, Næssund Jernstøberi 01/37
Hansen Svend Illum, København, Manden i Lundehøj 01/8
Hedegaard Linne, Hurup, Adolf Handrup om dagliglivet i 1880-erne 00/72
Hedegaard Linne, Hurup, Bedstemor fortæller: Til mine børnebørn 99/21
Hedegaard Linne, Hurup, Gamle sæjer 99/55
Houe Kirsten, Hurup, Ginnerupgård 00/18
Haagaard Agnethe Kjær, Snedsted, Konfirmationsjubilæum i Skyum Kirke 02/46
Iversen Gunnar, Sindrup, "Under Lykkens Sejl" 02/126
Jensen Else, Landstingsmand Laust Christen Christensen og hans slægt 00/44
Jensen Finn Chr., Bedsted, 3000 år gammel begravelsesplads på Hassing Havreland 99/10
Johansen Egon, Hørdum, Dræning ved Harring Mose 01/118
Johansen Egon, Hørdum, Tørvegravning ved Gyrup mose i Sønderhaa 02/40
Kirk Aksel dattersøn, Gammelfar og husflidens historie 00/113
Kirk Aksel, Elsted, 4 små mænd fra Heltborg og Hurup 99/93
Kirk Aksel, Heltborg, Mine erindringer 01/45
Kirk Aksel, Snedsted, Det gamle chatol 98/53
Kirk Jens, Hurup, Hesteambulancen og gamle køretøjer 98/34
Kjær Inge, Tyregod, Niels Lassen Thomsen, Doverodde Købmandsgård 99/86
Kristensen Peder S., Kristendom i tusind år 01/6
Krogsgaard Leif, Bedsted, Aftentur til Bedsted Kirke 99/120
Krogsgaard Leif, Bedsted, Sommerudflugten år 2001 01/83
Krogsgaard Svend, Højbjerg, Erindringer om mine bedsteforældre 00/83
Larsen Niels Vestergaard, Mors, Oplysninger fra forskellige kilder vedr. Lodbjerg Sogn 00/3
Larsen Niels Vestergaard, Mors, Thylandske handelsvarer til København i 1685 02/22
Larsen Niels Vestergaard, Nykøbing, Vedr. fiskeriet i Ørum Sø 99/9

Larsen Uggi, Bedsted, Spillemand fra Sydthy 02/97
Madsen Knud M., Hurup Bibliotek, Sydthy bøger 99/124
Madsen Knud Møller, Hurup, Sydthy Egnshistoriske Arkiv 00/126
Madsen Knud Møller, Hurup, Sydthy Egnshistoriske Arkiv 01/136
Madsen Knud Møller, Hurup, Sydthy Egnshistoriske Arkiv 02/124
Madsen Knud Møller, Hurup, Sydthy Egnshistoriske Arkiv 98/128
Madsen Knud Møller, Sydthy Egnshistorisk Arkiv, Gårdmølle på Gadegaard i Helligsø 01/85
Mardal Elly, Hurup, Aftenturen til Apotekergården i Søndbjerg på Thyholm 00/121
Mardal Elly, Hurup, Da kartoflen kom til Agger 02/110
Mardal Elly, Hurup, Et tilbageblik 02/103
Mardal Elly, Hurup, Stikordsregister til Sydthy Årbøger 98/116
Mardal Willy, Sønderhå, Indsamling af mågeæg 98/68
Mikkelsen Aage Hedegaard, Silkeborg, Han ska jo op å te'e å bestæl nøj igjen 02/30
Mikkelsen Aage Hedegaard, Silkeborg, Hvor førte sporene hen? 01/15
Mikkelsen Aage Hedegaard, Silkeborg, Tider skifter og sæder mildnes 98/61
Mikkelsen Aage, Silkeborg, Mit Ur 00/8
Mikkelsen Aage, Silkeborg, Skomagerens Anine fra Tvolm 99/80
Mortensen Villiam, Svankjær, Udflugt til Sjørring Sø Området 02/117
Nicolaisen Egon, Hurup, Min oldefar Christian Nicolaisen 99/108
Nielsen Bjarne Henning, Tyregod, Grydehøj ved Vestervig i Thy 99/6
Nielsen Charles, Ydby, Sådan set fra min synsvinkel 98/36
Nielsen Charles, Tvolm, Sådan set fra min synsvinkel 99/33
Nielsen Charles, Ydby, Sådan set fra min synsvinkel 00/50
Nielsen Charles, Ydby, Sådan set fra min synsvinkel 01/64
Nielsen Jytte, Heltborg Museum, Miehernes gravsteder i Sydthy 01/60
Nielsen Jytte, Heltborg Museum, Runestenen i Hurup 00/6
Nielsen Jytte, Heltborg Museum, Årets gang på Heltborg Museum 01/132
Nielsen Jytte, Heltborg Museum, Årets gang på Heltborg Museum 02/121
Nielsen Jytte, Heltborg Museum, Årets gang på Heltborg Museum 98/122
Nielsen Jytte, Heltborg Museum, Årets gang på Heltborg Museum 99/115
Nielsen Knud M., Vestervig, Agger i svundne dage 98/13
Nielsen Knud Madsen, Vestervig, Westen for Leibak (1) 99/58
Nielsen Knud Madsen, Vestervig, Westen for Leibak (2) 00/86
Nielsen Knud Madsen, Vestervig, Westen for Leibak (3) 01/87
Nielsen Knud Madsen, Vestervig, Westen for Leibak (4) 02/48
Nielsen Robert T., Give, Erindringer fra Abildgaard Vandmølle 02/77
Nielsen-Refs Walther, Trige, Barndommens land 02/129
Nielsen-Rejs Walter, Trige, En Hurup-drengs spredte erindringer - i kulturekspressens lys 99/53
Pallesgaard Leo, Vestervig,
Hvordan kom man dog til Thyborøn før? 98/24
Pedersen Karsten, Hurup Bibliotek, Sydthy Bøger 98/130
Pedersen Karsten, Hurup Bibliotek, Sydthy Bøger 99/122
Pedersen Karsten, Hurup, Sydthy Bøger 01/140
Ravn Jørgen B., Vejle, Minder fra Hvidbjerg Klitplantage 02/85
Skammelsen Kr., Hurup, Den kirkelige betjening gennem tiderne Landsbykirken 98/29
Skammelsen Kristian, Hurup, Andreas Dolleris 00/79
Skov Karin, Bedsted, "Jomfruen fra Ashøje", 01/138
Sloth Gitte Jensen, Sydthy Bibliotek, Sydthy Bøger 02/130

Soelberg Jørgen, København, En københavnerdrengs erindringer om Thy 98/98
Svendsen Else, Calgary Canada, "Buskjærhus" 01/120
Sørensen Svend, Museet for Thy og Vester Hanherred, Kr. M. Nyby, Øland 98/112
Sørensen Svend, Thisted Museum, Alle tiders bryg 02/92
Thinggaard Helge, Vestervig, Barndom og unge dage i Vestervig 02/11
Tybirk H. G., Korsør, Limfjordssysler 99/29
Tybirk H. G., Skive, Sydthys stednavne (2) 98/27

Stedregister Årbog/sidetal

Agger, Agger i svundne dage, 98/13
Agger, Da kartoflen kom til Agger 02/110
Bedsted, Om spillemand Viggo Post 02/97
Bedsted, Rønhede skov 100 år 00/118
Biblioteket Hurup, Sydthy bøger 01/140
Biblioteket Hurup, Sydthy bøger 02/130
Biblioteket Hurup, Sydthy bøger 98/130
Biblioteket Hurup, Sydthy bøger 99/122
Doverodde, Doverodde købmandsgaard 99/8
Flarup, Om Jens Peter Nielsen 00/83
Ginnerup, Hurup, Ginnerupgård 00/18
Grurup, Abildgaard vandmølle 02/77
Harring, Dræning af Harring mose 01/118
Harring, Om Kr. M. Nyby Øland 98/112
Hassing, Begravelsesplads 99/101
Helligsø, Buskjærhus 01/120
Helligsø, Gårdmølle 01/85
Heltborg & Hurup, Små mænd 99/93
Heltborg, Det gamle Chatol 98/53
Heltborg, Erindringer af Aksel Kirk 01/45
Heltborg, Helleristninger 01/08
Heltborg, Hesteambulancen 98/34
Heltborg, Husflid 00/113
Heltborg, Museet 2001 01/132
Heltborg, Museet i 1998 98/122
Heltborg, Museet i 1999 99/115
Heltborg, Museet i 2000 00/123
Heltborg, Museet i 2002 02/121
Heltborg, Om Niels Høgholm 02/30
Heltborg, Tider skifter 98/61
Hurup, Arkivet i 1998 98/128
Hurup, Arkivet i 1999 99/124
Hurup, Arkivet i 2000 00/126
Hurup, Arkivet i 2001 01/136
Hurup, Arkivet i 2002 02/124
Hurup, Erindringer af W.N. Refs 99/53
Hurup, Et tilbageblik af E. Mardal 02/103
Hurup, Om Laust Christen Christensen 00/4
Hurup, Om W.N.Refs' barndomsland 02/129
Hurup, Runesten 00/06
Hvidbjerg, Om Poul Madsen Kjær 00/08
Klitplantagen Hvidbjerg, Om familien Ravn 02/85
Kobberø, Tyske Batterier (2) 98/57
Kobberø, Tyske Batterier (3) 99/111
Lodbjerg, Leo Estvad 100 år 02/08
Lodbjerg, Lodbjerg sogn 00/30
Lyngby, Westen for Leibak (1) 99/58
Lyngby, Westen for Leibak (2) 00/83
Lyngby, Westen for Leibak (3) 01/87
Lyngby, Westen for Leibak (4) 02/48
Næssund, Jernstøberi 01/37
Skyum, En københavner drengs erindringer 98/98
Skyum, Gamle dage i Skyum 02/42
Skyum, Konfirmationsjubilæum 02/46
Skyum, Om Andreas Dolleris 00/79
Stikordsregister 1993/94/95/96/97 98/116
Sydthy, Aftentur til Bedsted kirke 99/120
Sydthy, Aftentur til Øland, Harring 98/110
Sydthy, Fuldskib "Asgerd" 00/37
Sydthy, Gamle Sæjer 99/55
Sydthy, Kristendom i 1000 år 01/06
Sydthy, Landsbykirker 98/29
Sydthy, Slægtsforskning 01/15
Sydthy, Stednavne 98/27
Sydthy, Stednavne 99/29
Sydthy, Thyholm, Aftentur til Apotekergården, Søndbjerg 00/121
Sydthy, Thylandske handelsvarer 02/22
Sydthy, Udflugt i Blichers fodspor 01/83
Sydthy, Udflugt Sjørring sø rundt 02/117
Sydthy, Udflugt til Skiveegnen 98/109
Sydthy, Årets egnsspil "En juniluftning" 99/126
Sydthy, Årets egnsspil "Jomfruen fra Ashøje" 01/138
Sydthy, Årets egnsspil "Under lykkens sejl" 02/126
Sydthy, Årets egnsspil "Ved Dover Kil" 00/12

Sydthy, Årets egnsspil "Ånd og gevær" 98/125
Sydthy, Årets forløb 00/120
Sydthy, Årets forløb 01/141
Sydthy, Årets forløb 02/131
Sydthy, Årets forløb 98/108
Sydthy, Årets forløb 99/118
Sønderhå, Tørvegravning 02/40
Thisted, Alle tiders bryg 02/92
Thy & Thyholm, Indsamling af mågeæg 98/6
Ullerup, Erindringer af Linne Hedegaard 99/21
Ullerup, Om Adolf Handrup 00/72
Vestervig, Barndom og ungdom i Vestervig 02/11
Vestervig, Gravhøjene 98/6
Vestervig, Grydehøj 99/6
Vestervig, Turen til Thyborøn 98/24
Ydby, En synsvinkel fra Ydby 00/50
Ydby, En synsvinkel fra Ydby 01/64
Ydby, En synsvinkel fra Ydby 98/36
Ydby, En synsvinkel fra Ydby 99/33
Ydby, Miehernes gravsteder 01/60
Ydby, Oldtidssamling 02/06
Ydby, Om Christian Nicolaisen 99/108
Ydby, Skomagerens Anine 99/80
Ørum, Fiskeri i Ørum Sø 99/9

Sagsregister Årbog/sidetal

Abildgaard vandmølle, Grurup 02/77
Aftentur til Apotekergården, Søndbjerg, Thyholm 00/121
Aftentur til Bedsted kirke, Bedsted 99/120
Aftentur til Øland, Harring 98/110
Agger i svundne dage, Agger 98/13
Alle tiders bryg, Thisted 02/92
Arkivet i 1998, Hurup 98/128
Arkivet i 1999, Hurup 99/124
Arkivet i 2000, Hurup 00/126
Arkivet i 2001, Hurup 01/136
Arkivet i 2002, Hurup 02/124
Barndom og ungdom i Vestervig, Vestervig 02/11
Begravelsesplads, Hassing 99/101
Buskjærhus, Helligsø 01/120
Da kartoflen kom til Agger, Agger 02/110
Det gamle Chatol, Heltborg 98/53
Doverodde købmandsgaard, Doverodde 99/8
Dræning af Harring mose, Harring 01/118
En københavner drengs erindringer, Skyum 98/98
En synsvinkel fra Ydby, Ydby 98/36
En synsvinkel fra Ydby, Ydby 99/33
En synsvinkel fra Ydby, Ydby 00/50
En synsvinkel fra Ydby, Ydby 01/64
Erindringer af Aksel Kirk, Heltborg 01/45
Erindringer af Linne Hedegaard, Ullerup 99/21
Erindringer af W.N. Refs, Hurup 99/53
Et tilbageblik af E. Mardal, Hurup 02/103
Fiskeri i Ørum Sø, Ørum 99/9
Fuldskib "Asgerd", Sydthy 00/37
Gamle dage i Skyum, Skyum 02/42
Gamle Sæjer, Sydthy 99/55
Ginnerupgård, Ginnerup, Hurup 00/18
Gravhøjene, Vestervig 98/6
Grydehøj, Vestervig 99/6
Gårdmølle, Helligsø 01/85
Helleristninger, Heltborg 01/08
Hesteambulancen, Heltborg 98/34
Husflid, Heltborg 00/113
Indsamling af mågeæg, Thy & Thyholm 98/6
Jernstøberi, Næssund 01/37
Konfirmationsjubilæum, Skyum 02/46
Kristendom i 1000 år, Sydthy 01/06
Landsbykirker, Sydthy 98/29
Leo Estvad 100 år, Lodbjerg 02/08
Lodbjerg sogn, Lodbjerg 00/30
Miehernes gravsteder, Ydby 01/60
Museet 2001, Heltborg 01/132
Museet i 1998, Heltborg 98/122
Museet i 1999, Heltborg 99/115
Museet i 2000, Heltborg 00/123
Museet i 2002, Heltborg 02/121
Oldtidssamling, Ydby 02/06
Om Adolf Handrup, Ullerup 00/72
Om Andreas Dolleris, Skyum 00/79
Om Christian Nicolaisen, Ydby 99/108
Om familien Ravn, Klitplantagen Hvidbjerg 02/85
Om Jens Peter Nielsen, Flarup 00/83
Om Kr. M. Nyby, Øland, Harring 98/112
Om Laust Christen Christensen, Hurup 00/4
Om Niels Høgholm, Heltborg 02/30
Om Poul Madsen Kjær, Hvidbjerg 00/08
Om spillemand Viggo Post, Bedsted 02/97

Om W.N.Refs' barndomsland, Hurup 02/129
Runesten, Hurup 00/06
Rønhede skov 100 år, Bedsted 00/118
Skomagerens Anine, Ydby 99/80
Slægtsforskning, Sydthy 01/15
Små mænd, Heltborg & Hurup 99/93
Stednavne, Sydthy 98/27
Stednavne, Sydthy 99/29
Stikordsregister 1993/94/95/96/97, 98/116
Sydthy bøger, Biblioteket Hurup 98/130
Sydthy bøger, Biblioteket Hurup 99/122
Sydthy bøger, Biblioteket Hurup 01/140
Sydthy bøger, Biblioteket Hurup 02/130
Thylandske handelsvarer, Sydthy 02/22
Tider skifter, Heltborg 98/61
Turen til Thyborøn, Vestervig 98/24
Tyske Batterier (2), Kobberø 98/57
Tyske Batterier (3), Kobberø 99/111
Tørvegravning, Sønderhå 02/40
Udflugt i Blichers fodspor, Sydthy 01/83
Udflugt Sjørring sø rundt, Sjørring 02/117
Udflugt til Skiveegnen, Sydthy 98/109
Westen for Leibak (1), Lyngby 99/58
Westen for Leibak (2), Lyngby 00/83
Westen for Leibak (3), Lyngby 01/87
Westen for Leibak (4), Lyngby 02/48
Årets egnsspil "En juniluftning", Sydthy 99/126
Årets egnsspil "Jomfruen fra Ashøje", Sydthy 01/138
Årets egnsspil "Under lykkens sejl", Sydthy 02/126
Årets egnsspil "Ved Dover Kil", Sydthy 00/12
Årets egnsspil "Ånd og gevær", Sydthy 98/125
Årets forløb, Sydthy 98/108
Årets forløb, Sydthy 99/118
Årets forløb, Sydthy 00/120
Årets forløb, Sydthy 01/141
Årets forløb, Sydthy 02/131

UDSALG !

For at give nye medlemmer af Egnshistorisk Forening en chance
for at supplere samlingen af gamle årbøger

holder vi udsalg af alle numre til og med årgang 2000
til en pris af kun 60 kr. pr. bog

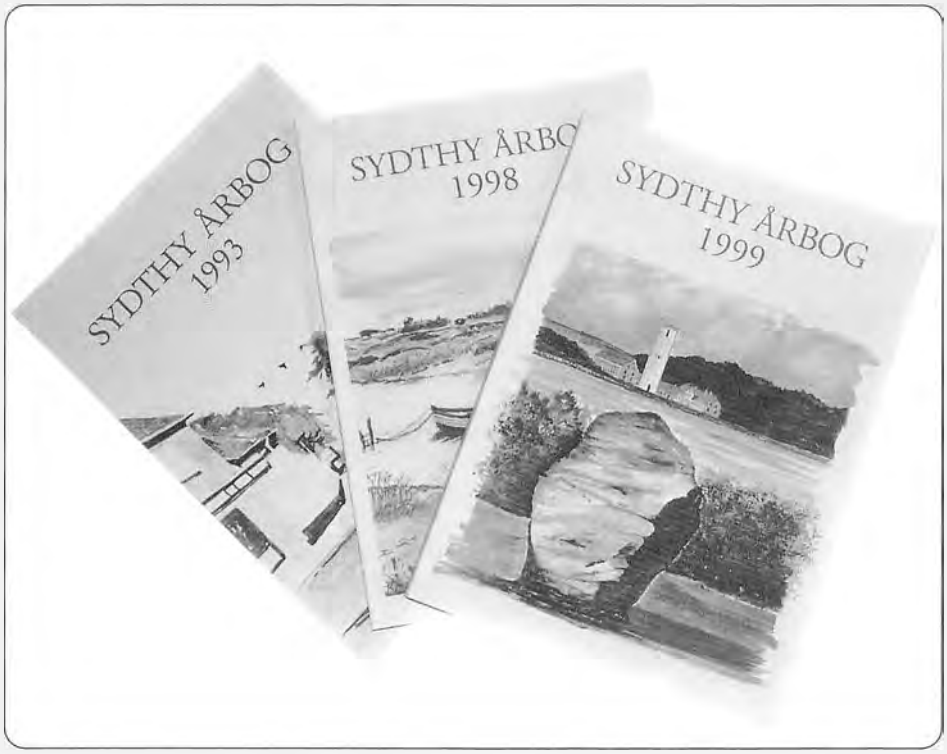

Henvendelse til Eigil Andersen, tlf. 9795 3165
hvor lageret befinder sig, eller et af de øvrige bestyrelsesmedlemmer
NB: årbog 1984 og 1995 er udsolgt !

Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy?

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson:

Bestyrelsen:

Eigil T. Andersen (formand), Ullerupvej 5
7760 Hurup. Tlf. 97 95 31 65.
Evt. artikler kan sendes til mail-adressen:
Eigil@Andersen.mail.dk

Leif Krogsgård (næstformand), Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Jytte Sunesen (kasserer), Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Lisbeth Ejlersen (sekretær), Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Uggi Larsen, Blomstervænget 1
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 53 30.

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29.

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Poul Wensien, Gyvelvænget 5,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 07.

Boddum: Anker Mardal, Burhøjgårdvej 2,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 90 93.

Gettrup: Chr. Bang Larsen, Ydbyvej 122, Gettrup,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 48.

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75.

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 99.

Helligsø: Kresten Munch, Helligsøvej 44,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17.

Heltborg: Erik Lyngklip, Bjerregårdvej 7, Heltborg
7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 10.

Hurup: Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Svend Å. Kristensen, Degnebakken 18,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 20 83.

Hvidbjerg: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63.

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61.

Koldby: Knud E. Nielsen, Fuglhøjgårdsvej 2,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 62 01.

Lodbjerg: Betty Jensen, Lodbjergvej 35,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 82 02.

Skyum: Frode Nielsen, Østerstrandvej 1, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 61 27.

Sydthy: Elly Mardal, Birkevej 11,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 27 93.

Vestervig: Peter Bolt Larsen, Margrethevej 13,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 30.

Ruth Visby, Klostergade 44,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 66.

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03.

Villerslev: Jens Bliksted, Ny Villerslevvej 12,
Villerslev, 7755 Bedsted.
Tlf. 97 94 60 34.

Visby: Hans Petersen, Linde Allé 52
7760 Hurup. Tlf. 97 95 14 03.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Ebba Olsen, Svindborgvej 1, Ørum
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 57.

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2004: Kr. 100,00

ISSN 0900 - 2103 · ISBN 87 88 919 22 6